

AUŠRA MALDEIKIENĖ

PO
TAMOS
ATEINA
AUŠRA

AUŠROS
MALDEIKIENĖS
TRAUKINYS

TURINYS

KUO TIKIU	9
PRIESAKAI SAU: MANO MORALINIAI IMPERATYVAI	11
95 TEZĖS	18
TIKIU IR PAŽADU: 2016 METŲ SEIMO RINKIMŲ PROGRAMINĖS NUOSTATOS	25
BAIMĖ NAIKINA EVANGELIJOS DŽIAUGSMĄ	33
KRISTUS BELDŽIASI: ĮLEISKIME	37
SKAITAU, KĄ MAN RAŠOTE	43
KAI BAŽNYČIA TAMPA APSAUGOS FIRMA	49
POLITIKOS VIRŠENYBĖ	55
POLITIKA ŽVILGČIOJA IŠ METAFORŲ BRŪZGYNŲ	57
KO BIJO SAULIUS SKVERNELIS?	62
POLITINIO ŽAIDIMO TAISYKLIŲ SVARBA	67
SAUGIOS KELIONĖS, LIETUVA! METINIS PRANEŠIMAS	72
POLITIKA YRA MORALĖS DILEMŲ SPRENDIMO LAUKAS	78
PRAGMATIZMO AKLIGATVIAI: PASAULIO MATYMAS PER PREKYBOS SANTYKIŲ ŠYDĄ	84
PRAGMATIZMO AKLIGATVIAI: LAIMI TAS, KAS MĄSTO IŠ ATEITIES PERSPEKTYVOS	89
MOKYTI TEREIŠKIA MOKYTIS	94
LENKIJA UŽSIMOJO PASIKĖSINTI Į VIENĄ PAGRINDINIŲ ES PRINCIPŲ	100
VARŠUVA ŽAIDŽIA ŽAIDIMUS, KURIE YRA PAVOJINGI NE TIK JAI PAČIAI, BET IR LIETUVAI	106
VIZBARŲ PRAGMATIZMAS IR KOVA UŽ LAISVĘ	112
KOMUNIKACIJA BUDULIŲ LAIKAIS	121
PASIKLYDĘ VERTIME	127
KAIP PASMAUGTI ŠALĮ SAVO RANKOMIS	133
PREZIDENTAS	139
HIPOKRITŲ METAS BRIUSELYJE IR DAUKANTO AIKŠTĖS RŪMUOSE	141
ŠIEK TIEK APIE NAUSĖDĄ: DĖLIONĖ ANAPUS ATSAKYMŲ Į NEUŽDUOTUS KLAUSIMUS	146
ŠIEK TIEK APIE NAUSĖDĄ: PATAIKAUJANT SIAURAM AKIRAČIUI IR NEIŠMANYMUI	151
NAUSĖDOS JUDĖJIMAS SU HAREMU Į MINUSO PUSĘ	157
PYRO PERGALĖS PREZIDENTŪROJE NERIMSTANT AUDRAI DĖL TAIVANO	163
NEPROGNOZUOJAMAS PREZIDENTAS ĮSIŪBUOJA LIETUVOS POLITINĮ LAIVĄ	168
ŽMOGAUS TEISĖS IR IDENTITETO PROBLEMA	175
KAIP NENUSLYSTI Į NELIBERALIĄ DIKTATŪRĄ?	177
KAS IR KODĖL LIETUVOJE KOVOJA SU STAMBULO KONVENCIJA?	182
AISTROS DĖL STAMBULO	188
KODĖL SVARBU KALBĖTI APIE MARŠISTŲ SOCIALINĮ NEJĖGALUMĄ?	194
KOVOS SU VĖŽIU DIENA PRIMENA BŪTINYBĘ KOVOTI IR SU ŠIOS LIGOS STIGMATIZAVIMU	199
PAVOJAI DIRBTINIO INTELEKTO ŠEŠĖLIUOSE	204
SOCIALINĖS IR EKONOMINĖS INICIATYVOS	211
KLIMATO KAITOS IŠŠŪKIUI VIEN GERŲ NORŲ NEUŽTENKA	213
AR PASISEKS REFORMUOTI ŽEMĖS ŪKĮ?	218
PORINKIMINĖ POLITINĖ EKONOMIJA	222

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt.

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma ar būdu, viešai skelbti, taip pat padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais (internete), išleisti ir versiti, platinti jo originalą ar kopijas: parduoti, nuomoti, teikti panaudai ar kitaip perduoti nuosavybėn.

Draudžiama šį kūrinių, esančių bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, mokslinių tyrimų ar asmeninių studijų tikslais atgaminti, viešai skelbti ar padaryti visiems prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

© Aušra Maldeikienė, 2023

© ELP frakcija Europos Parlamente, 2023

© „Aušros Maldeikienės traukinys“, 2023

© „Tyto alba“, 2023

ISBN 978-609-466-736-7

MOKESTINĖ PERŽVALGA: ADEKVAČIAI NEREAGUODAMAS, SKAUDŽIAI NUDEGI	226
MOKESTINĖ PERŽVALGA: LIETUVIŠKOJO LOBIZMO NEGALIA	230
NUOSAVI IŠTEKLIAI IR SKOLOS	236
KAIP KOVOTI SU NELYGYBE	242
AISTROS STRASBŪRE DĖL ŽEMĖS BEI EKOLOGIJOS IR TRILOGO PERIPETIJOS	248
INFLIACIJA EURO ZONOJE NETURTINGIESIEMS GRESIA NERIMO ŽIEMA	253
AUKŠTA INFLIACIJA GALI BŪTI NE TRUMPALAIKIS ŠUOLIS, BET ILGALAIKĖ TENDENCIJA.....	259
ŽALIĄJĄ PERTVARKĄ STRIGDO UŽVIRUSIOS POLITIKŲ KOVOS.....	263
KOVOJANT SU ŽALIUOJU SMEGENŲ PLOVIMU	270
GYNYBA	279
ES BAUDŽIA RUSIJĄ NE UŽ ISTORINĮ REVIZIONIZMĄ IR	
KOVĄ SU DEMOKRATIJA, BET UŽ KARĄ.....	281
VIRUSAI, ĖDANTYS SANKCIJAS	287
LĖKŠTŲ GRĖSMIŲ GRĖSMĖS LĖKŠTAME TEKSTE DĖL GRĖSMIŲ.....	293
SANKCIJŲ POVEIKĮ DIDINA PRIEŠO MĄSTYMO SUPRATIMAS, O NE NAIVIOS RAUDOS	301
SANKCIJOS RUSIJAI: STABILIZACIJOS KAINA	309
SANKCIJŲ SAGA TĖSIASI	316
RUSIŠKOS SALOTOS UKRAINOS FONE.....	322
EUROPOS SĄJUNGA	329
EUROPOS PARLAMENTE NEGROMULIUOJAME EKONOMINIŲ SPRENDIMŲ DETALIŲ	331
PILIE TINĖJE DISKUSIJOJE RASTI SPRENDIMAI SUTEIKIA GALIĄ PATIEMS SAVE VALDYTI.....	336
DFP IR ĮSTATYMO VIRŠENYBĖS PRINCIPAS	341
GEROVĖ NEKURIAMA NUOLAT STOVINT ŠALIKELĖJE SU IŠTIESTA RANKA	345
VEIKSMINGĄ POLITIKĄ KURIA AIŠKIOS TAISYKLĖS.....	350
QUO VADIS, LIETUVA?	356
ATSIVĖRIMO IR UŽSISKLENDIMO SANKIRTOS PARLAMENTO SALĖJE.....	361
KAS SUKŪRĖ VAKCINAS?	366
NAUJO POBŪDŽIO GALIA	371
VOKIETIJOS RINKIMAI IR ES PINIGŲ POLITIKOS POKYČIAI.....	376
ĮGALINKIME VYRUS ŠEIMAI	381
PASKUTINĖS ŠIŲ METŲ PERGALĖS	387
UŽSIENIO POLITIKA	393
VAKARYKŠTĖS DIENOS UŽSIENIO POLITIKA	395
KODĖL GEOPOLITIKA YRA SVARBI LIETUVAI IR KIEKVIENAM IŠ JŪSŲ?.....	401
LAISVĖS KOVA NESIBAIGIA NIEKADA.....	413
PINIGŲ VERSUS VERTYBIŲ DALYBOS	416
LIETUVIŠKA PABĖGĖLIŲ KRIZĖ	421
PABĖGĖLIŲ KRIZĖ: DETALĖS TEMDO ESMĖ.....	426
VOKIETIJOS KRIKDEMAI KEIČIA KRYPTĮ?.....	432
ŽMONIJĄ PRIEKIN VEDA NE TRADICINĖS VERTYBĖS, O ATVIRUMAS IR BENDRYSTĖ	438
DEZINFORMACIJOS SUVALDYMAS IR PLAKTA KIAUŠINIENĖ HIERARCHŲ SMEGENYSE	443
AUTORITARINIO VALDYMO ERDVĖ PLEČIA AISTRA PRIMITYVIEMS ATSAKYMAMS.....	449
TUŠČIO KALBĖJIMO APIE UŽSIENIO POLITIKĄ PINKLĖS.....	455

Labai dažnai girdime kaltinimų, jog politikai nevykdo savo pažadų. Tokius kaltinimus vos ne kasdien tenka atremti ir man.

Prieš 2019 metų rinkimus susitikimo Kaune metu viena po-
nia man uždavė klausimą, kodėl kalbu apie tai, ko neišmanau. Ir
paklausė, o ką veikiu Seime (žr. p. 401).

Dirbdama Seime buvau Europos reikalų komiteto pirmi-
ninko pavaduotoja, pagrindinis mano darbas viena ar kita forma
buvo susijęs su užsienio politika. Beje, ir mano politinės ekono-
mijos, ekonominės minties istorijos bei religijos filosofijos studi-
jos glaudžiai siejasi su užsienio politika.

Į klausimą, o kokius savo pažadus, juodu ant balto išdėstytus
viešose rinkimų programose, aš išdaviau, argumentuoto atsaky-
mo nesu sulaukusi. Priešingai, ne kartą girdėjau, jog tos progra-
mos niekam neįdomios ir visai nesvarbu, kas ten rašoma, svar-
biausia – veiksmi.

Atsakymo į klausimą, kas turi lemti politiko veiksmus, jei ne
tai, kuo jis tiki, kaip jis suvokia politinį procesą ir kaip analizuoja
situaciją, taip pat nesulaukiau.

Tarp eilučių skambantis atsakymas nesudėtingas: politikas
privalo girdėti tautos balsą ir vykdyti jos valią. Tačiau atsakymo, o
kas gi yra ta tauta, kuri jaučiasi turinti teisę už politiką nuspręsti,
kaip jam veikti, taip pat negirdėjau.

Apeliacija į vadinamąjį paprastą žmogų manęs neįtikina, juo-
lab, kaip ir tautos apibūdinimo atveju, negalėčiau aiškiai pasakyti,
kas yra paprastas žmogus ir kada jis jau virsta tuo išskirtiniu, ku-
rio įsitikinimai, nuomonės ir jausmai nebesvarbūs.

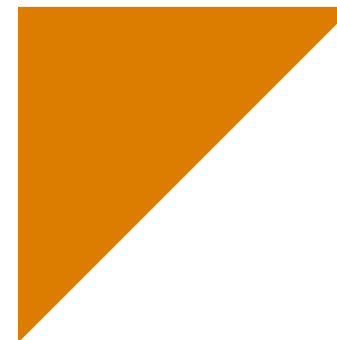
Šioje knygoje, atspindinčioje darbo Europos Parlamente kasdienybę, pateikiamos mano rinkimų programos. Iš jų matyti, kokie moraliniai pasirinkimai lėmė ir lemia mano veiksmus ir kodėl mano pasirinkimai yra tokie, kokie yra.

2019 metais stodama į rinkimų kelią pažadėjau nuolat pasakoti apie savo darbą. Pažadą vykdau – nuolat darau vaizdo apžvalgas, rašau komentarus, kuriuose kalbu apie tai, kas, mano galva, yra aktualiausia.

Dabar visa tai galima rasti ir knygoje.

Aušra Maldeikienė

**KUO
TIKIU**

PRIESAKAI SAU: MANO MORALINIAI IMPERATYVAI

Dažnai esu kaltinama, jog keičiu pažiūras. Atsirado net tokių cinikų, kurie sako, jog prieš išvažiudama į Briuselį kalbėjau kitaip. Žinoma, jie niekada nekonkretizuoja ir nepasako, ką kalbėjau kitaip, bet drąsiai kaltina mane nebūtomis nuodėmėmis.

Taigi šiandien priminsiu vieną tekstą, kuris mano tinklaraštyje buvo skelbtas dar 2016 m. birželio 29 d. Tada galutinai nusprendžiau palikti dėstymą ir pasišvęsti politikai. Tie iš jūsų, kurie gebate girdėti ir analizuoti (dovana, kurią žmogus užsitar nauja ilgai ir sunkiai mokydamasis), galėsite palyginti, ar tikrai galima mane kaltinti, kad keičiu savo vertybes ir balsuoju priešingai, nei žadėjau.

Mano asmeninis kelias, kuris neišvengiamai remiasi protu ir širdimi suvoktu Bažnyčios socialiniu mokymu, vis tiek reikalauja atviro santykio ir asmeninės peržvalgos. Svetimų minčių užuovėja gali būti puikus apdangalas, saugantis nuo atmetimo ir kritikos, vis dėlto autentiškas gali būti tik priimdamas savo sprendimus. Tas veiksmas visada apima ir savitą pasaulio matymą, ir asmeninę gyvenimo patirtį, ir ateities, kurios norėtum savo valstybei, perspektyvą.

Toliau išvardyti asmeninio politinio veikimo principai yra suformuluoti pagal kardinolo vietnamiečio Pranciškaus Ksavero Nguyễn Văn Thuân'o aštuonis palaiminimus, skirtus politikams katalikams. Kardinolas Văn Thuânas – išskirtinis Bažnyčios vy-

ras. Trylika metų gimtajame Vietname jis praleido kalėjime, iš jų devynerius visiškai izoliuotas. Vėliau Romoje buvo Popiežiškios teisingumo ir taikos tarybos pirmininku. 2007 m. rugsėjį, praėjus penkeriems metams po kardinolo mirties, buvo pradėta jo beatifikacijos byla, o po dešimtmečio, 2017 m. gegužės 4 d., popiežius Pranciškus leido jį paskelbti garbinguoju – tai pirmas reikšmingas pakėlimo į altoriaus garbę žingsnis.

Pirmasis palaiminimas

Palaimintas politikas, kuris suvokia savo vaidmenį pasaulyje.

Savo straipsniuose ir knygose nuolat atkreipiu dėmesį, kad nelogiška ir neleistina iš esmės vertybinio filosofinio mokslo – ekonomikos – pateikti kaip tikslios matematinių dogmų sankaupos. Bet koks ekonominis sprendimas yra vertybinis, taigi politinis apsisprendimas. Tai reiškia, kad kiekvienas politikas privalo aiškiai suvokti, kas realiai iš jo pasiūlyto ar patvirtinto sprendimo laimės, o kas už tai mokės. Labai dažnai toks bekompromisis atvirumas reiškia priešpriešą aplinkai, kurios žmogiškai norėtųsi išvengti.

Esu vadinama ekonomiste, nekenčiančia pensininkų, nors viso labo tik kaskart primenu, jog didesnės pensijos šiuometinėje Lietuvos ekonominėje sistemoje reiškia ir didesnius dirbančių šeimų mokesčius. Žinant, kad mokesčiai darbuotojams yra ir taip dideli, kad iš esmės neįvertintas vaikų išlaikymas ir ypač jų ugdytas, didesnės pensijos galimos tik tuo atveju, jeigu realiai didėja darbo užmokestis. Kai atlyginimai neauga, tai didesnės pensijos įmanomos tik didinant valstybės skolą (tikėtina, ateityje didinant mokesčius) arba mažėjant dirbančių žmonių pajamoms, o nere-tai ir darbo vietoms.

Taigi ekonomikos „matematika“ pati savaime neatsako į vertybinį klausimą, kas geriau: didesnė pensija ar skurdesnis dirbantis žmogus ir prasčiau išsilavinęs jo vaikas. Konkrečiai sprendama tokią dilemą, aš renkuosi dirbantį žmogų ir ateitį. Savo rinkėjams esu pažadėjusi paaiškinti argumentus, kurie nulemia mano balsavimą, ir tai nuolat darau jau penkeri metai.

Asmeninis atsakas: ieškosiu tų sprendimų, kurie padės silpniesiems. Tikrai nepataikysiu žmonėms, kurių norai perdėm egoistiški.

Antrasis palaiminimas

Palaimintas politikas, kuris yra patikimas.

Vis daugėjant skandalų politikos pasaulyje, viešai informuoju, kodėl priimu vienokį ar kitokį sprendimą. Sąmoningai apsisprendžiau gyventi kukliau. Pasišvėsdama politiko karjerai įsipareigojau viešajai veiklai visada teikti pirmenybę.

Nepataikauju žurnalistams ir viešajai nuomonei, netgi jeigu už tai esu žeminama ir neteisingai puolama. Remiu oponentus, kai manau, kad jų pasiūlytas sprendimas geresnis, ir nepalaikau politinio sąjungininko tik remdamasi asmenine simpatija, juolab politiniu išskaičiavimu. Lietuvos ir pasaulio ekonomikos ir politikos reiškinius vertinu etikos, o ne etiketo požiūriu.

Asmeninis atsakas: ir toliau atvirai bei nuoširdžiai aiškinsiu, kodėl elgiuosi vienaip ar kitaip.

Trečiasis palaiminimas

Palaimintas politikas, kuris dirba dėl bendrojo gėrio, o ne savo naudos.

Šiuolaikiniame pasaulyje įprastas konfliktas tarp vadinamųjų tradicinių dorovės normų ir humaniškumo. Tokie moraliniai konfliktai politikui iškyla tuomet, kai jis bando apsispręsti dėl gyvybės apsaugos ribų, moterų teisės vartoti kontraceptikus ar nutraukti nėštumą, mažumų teisių ar paramos pabėgėliams. Fariziejai tokiems prieštaringsiems klausimams turi vienprasmius drausme ir kontrole paremtus sprendinius. Vis dėlto, iškilus panašioms moralinėms akistatoms, remsiuosi mylinčio ir gailestingo, o ne rūstaus ir kerštingo Dievo veidu.

Niekada nepalaikysiu tik grubia ekonomine nauda paremto sprendimo. Pirmenybę skirsiu tiems, kurie iškelia kultūrą ir švietimą, tad žmonių ateitį; nepataikysiu rinkėjams, jeigu manysiu, kad jų norai neparemti jų asmeniniais išsipareigojimais; nepasiduosiu klerikaliniais reikalavimams drausti, neleisti ir visaip kitaip atimti iš žmonių teisę priimti savo sprendimus, kuriems kaip tikintis žmogus gal ir nenorėčiau pritarti.

Asmeninis atsakas: dėl bendrojo gėrio išsipareigoju ir toliau ginti silpnesnius, net jeigu pataikavimas masėms ir būtų asmeniškai naudingas.

Ketvirtasis palaiminimas

Palaimintas politikas, kuris lieka ištikimas sau, savo tikėjimui ir rinkimų pažadams.

Politika, paremta pinigais ir viešaisiais ryšiais, sutrauko sąsajas tarp realaus politiko ir jo rinkėjų, suteikia dideles galias įta-

kingiesiems, turtingiesiems ar tiesiog esantiems arčiau politikos. Įprasta, kad dalinami neįgyvendinami pažadai, nes jie yra pernelg bendri ar, priešingai, naudingi itin siaurai grupei. Taip rinkėjų balsai perkami, jei ne dovanomis, tai saldžiu melu. Viešųjų ryšių politika naikina dialogą ir polemiką ir gimdo nesusipratimus ar net nusikaltimus.

Asmeninis atsakas: ir toliau, kiek leis jėgos, stropiai vykdysiu tai, ką žadėjau.

Penktasis palaiminimas

Palaimintas politikas, kuris dirba vienybės labui, o puolamas atsiremia į Kristų.

Demokratijoje itin dažnai painiojamos vienybės ir vieningumo sąvokos, ir tai galiausiai visada graso silpnesniam politinio dialogo dalyviui. Vis dėlto demokratija nėra daugumos diktatas, priešingai – mažumos apsauga nuo minios valios.

Pozicijas išgryninanti politinė kova teikia galimybę rasti daugiau ar mažiau visiems priimtina kompromisą. Jeigu nekvojama idėjomis parlamente, tada kovojama gatvėse.

Asmeninis atsakas: vienybės labui kovosiu už pliuralizmą, prieš tautos diktatą ar galingųjų valią.

Šeštasis palaiminimas

Palaimintas politikas, kuris siekdamas pokyčių atsisako blogį vadinti gėriu ir vadovaujasi Dievo žodžiu.

Atsigręžimas Evangelijos link reiškia suvokimą, kad Dievas griežtas galingiesiems ir tiems, kurie neabejoja savo teisumu. Jis

labai jautrus ir šiltas kalbėdamas vargstantiesiems ir nuodėmingiesiems. Nusilenkdamas sužeistajam ir kenčiančiajam, o ne rinkai, nuosavybei ar neapykantai, skleidi Evangelijos dvasią. Vargstantis ir pasimetęs nėra priemonė sielai gelbėti, jis – Dievo plano tikslas.

Asmeninis atsakas: visada prisiminsiu, kad vargšas, nuodėmingas ir kenčiantis Dievo akyse yra daugiau nei aš.

Septintasis palaiminimas

Palaimintas politikas, kuris girdi žmones prieš ir per rinkimus bei po jų ir klausosi Dievo maldose.

Prievolė visada rasti laiko tiems, kurie patikėjo atstovauti jų interesams, yra esminė. Tiesa, kartais sudėtinga vienodai nuosekliai išklaudyti ir išgirsti visus, kuriuos gali paliesti priimamas sprendimas, ir rasti jų interesų balansą.

Pripažįstu, jog po trijų dešimtmečių bandymų prisibelsti į užvertus protus ir aptingusias sielas netekau jėgų, ir manau, jog nebesugebu vykdyti pažado būti visiems vienodai dėmesinga.

Pataikaudamas tingiems ir primityviems, nebetenki laiko ir jėgų padėti tiems, kuriems iš tikrųjų reikia paramos. Atsiprašau mąstančiųjų, jeigu jų balsai ištirpsta bukumo kakofonijoje ir aš nebesugebu išgirsti protingų minčių.

Asmeninis atsakas: prašysiu Dievo padėti, kad galėčiau įveikti dvasinę sausrą, ir radikaliai mažinsiu atsakus į komentarus savo socialiniuose tinkluose.

Aštuntasis palaiminimas

Palaimintas politikas, kuris nebijo tiesos ir žiniasklaidos, nes atėjus Teismo dienai jis atsakys tik Dievui – ne žiniasklaidai.

Bijau savęs visada ir nuolat, tad nėra šis dalykas man naujas. Bijau savo žmogiškosios prigimties, savo silpnumo, bijau tiek, kad dažnai atrodau perdėtai drąsi. Vis dėlto žinau, kad tiesa, kuri gali būti nemaloni, yra tai, kas padeda išlikti autentiškai ir suteikia jėgų sutikti rytojų.

Asmeninis atsakas: niekada jokiais aplinkybėmis nesakysiu to, kuo pati netikiu, ypač tuo atveju, kai tai man galėtų garantuoti didesnę naudą ar pripažinimą.

2021 m. liepos 15 d.

95 TEZĖS

I. Politikos viršenybė

1. Atėjo laikas į Lietuvą grąžinti politikos viršenybę.
2. Politika yra moralės dilemų sprendimo laukas.
3. Politikai privalo kalbėti moralės, o ne ekonomikos kategorijomis.
4. Politikas, gerbdamas piliečius, kalba tiesą.
5. Politikas – atviras ir argumentuoja savo sprendimus.
6. Lietuva yra ištikima įstatymo viršenybei ir žmogaus teisėms.
7. Politikas ragina žmones nebijoti gyventi: kalbėtis, jungtis į bendruomenes, ginti savo interesus.
8. Lietuvos piliečiai turi būti įgalinami ginti savo asmenines, politines, socialines ir ekonomines teises.
9. Lietuvos problema yra ne laisvės perteklius, o priešingai – laisvės stygius.
10. Atkirtis dešiniajam populizmui ir autoritarizmui yra daugiau demokratijos.
11. Būtina užkirsti kelią klerikalizmui Lietuvoje.
12. Įtraukios visuomenės draudimais sukurti neįmanoma.
13. Lietuvos socialiniai įsipareigojimai nepadengiami ekonominėmis galimybėmis juos įgyvendinti, ir tai neleidžia plėtotis įtraukiai visuomenei.
14. Respublikos pamatą sudaro valstybinis švietimas, nepriklausomas mokslas ir žodžio laisvė.

15. Universitetams turi būti grąžintas jų tradicinis vaidmuo – tikrovės apmąstymas ir jos kūrimas.
16. Lietuva išliks, kol joje bus plėtojama humanistika lietuvių kalba.
17. Nepriklausoma žiniasklaida – demokratinės visuomenės ramstis.
18. Tarptautinės kultūrinės, politinės ir ekonominės informacijos badas, žudantis Lietuvą, turi liautis.

II. Prezidentas

19. Prezidentas valstybę valdo kartu su Seimu.
20. Prezidentas išklauso ir kalbasi su visomis parlamentinėmis partijomis.
21. Prezidentas skatina idėjines diskusijas ir ideologijomis grįstas politines partijas.
22. Prezidento metiniai pranešimai nėra auklėjimo priemonė – jie siūlo Lietuvai naujus kelius.
23. Prezidentas gina Lietuvos piliečius visame pasaulyje.

III. Žmogaus teisės ir identiteto problema

24. Valstybė privalo padėti šeimai, gerbdama jos narių pasirinkimus.
25. Tos pačios lyties asmenys, kurie laiko save šeima, irgi yra šeima.
26. Abortų draudimas nesprenžia problemos, tik gilina kenčiančių ir skurstančių žmonių, visų pirma moterų, kančią.
27. Visuomenė ir valstybė privalo ginti vaikus, garantuodama jiems kokybišką išsilavinimą ir paramą sudėtingomis situacijomis.
28. Valstybė turi garantuoti, jog senjorai gautų visapusę paramą, ypač psichologinę.

29. Lietuvos neįgalieji privalo būti gražinti į visuomenės gyvenimą ir aktyvią darbo rinką.
30. Žmonės, kurie dėl aplinkos spaudimo ar savo pačių neatsakingo elgesio patenka į blogio spąstus, turi gauti tinkamą paramą bei psichologinę pagalbą.

IV. Socialinės ir ekonominės iniciatyvos

31. Auganti pajamų, turtinė ir galimybių nelygybė tapo didžiausia grėsme Lietuvos ateičiai.
32. Lietuva įgyvendina Europos socialinių teisių ramsčio principus.
33. Užstodamas silpnesnius, politikas siekia sveikos, subalansuotos ir įtraukios visuomenės.
34. Lietuva prisijungia prie Europos Sąjungos kovos prieš socialinį dempingą.
35. Laisvės stygiaus sprendinys – įtrauki visuomenė, kuri vienintelė garantuoja didesnes pajamas, socialinį mobilumą, pagarbą žmogaus autonomijai.
36. Lietuva privalo neatidėliodama įsivesti adekvačią progresinių mokesčių sistemą.
37. Lietuva privalo atsisakyti nepagrįstų mokestinių lengvatų, maitinančių neproduktyvų verslą ir korupciją.
38. Būtina reformuoti Lietuvos socialinio draudimo sistemą ir subalansuoti įmokas ir išmokas.
39. Per valstybės biudžetą turi būti perskirstoma didesnė pajamų dalis, o viršutinis visuomenės sluoksnis ir stambusis verslas turi proporcingiau prisidėti prie visuomenės gerovės.
40. Lietuva skatina veiksmingesnį profesinių sąjungų vaidmenį stiprinant darbuotojų derybines galias.
41. Slinktis paslaugų ekonomikos link privalo būti skatinama visomis valstybei prieinamomis priemonėmis.

42. Lietuvoje klaidingai menkinamas viešojo sektoriaus vaidmuo.
43. Produktyvumas yra visos visuomenės ir jos institutų sąveikos rezultatas.
44. Darbo rinkos lankstumo nuostatas privalo atsverti didesnės dirbančiųjų saugumo garantijos.
45. Darbo migracija turi būti skaidri ir kontroliuojama.
46. Paramos žemės ūkiui sistema turi būti nukreipta į smulkius ir šeimos ūkius.

V. Gynyba

47. Lietuvos saugumas yra kompleksinis reiškinys – nuo kokybiškai apginkluotų profesionalių karių iki kritiškai mąstančios tautos.
48. Lietuva privalo atsakingai laikytis savo įsipareigojimų NATO ir, įvertinusi geopolitinius iššūkius, didinti gynybai skiriamą BVP dalį.
49. Augant gynybos biudžetui, proporcingai turi didėti jo dalis moksliniams tyrimams.
50. Lietuvos mobilizacinė sistema privalo būti iš esmės sustiprinta.
51. Civilinės saugos sistema privalo būti suvokiama kaip integrali krašto apsaugos sistemos dalis.
52. Lietuva turi būti pasirengusi konfrontacijoms kibernetinėje erdvėje ir griežtai vertinti demokratijai priešiškų jėgų siautėjimą socialinėje erdvėje.
53. Tvyrant globaliam neapibrėžtumui, Lietuva turi rengtis ne tik krašto gynybai, bet ir terorizmo grėsmei.
54. Būtina užtikrinti socialines karių profesionalų ir savanorių garantijas, didinti krašto apsaugos savanorių pajėgas.

55. Penktasis NATO sutarties straipsnis yra ir bus Vakarų demokratijų saugumo garantas, vis dėlto būtina auginti ir europinės gynybos pajėgas.
56. Kol bent viena Europos Sąjungos narė patiria grėsmių, tol bendroji Sąjungos erdvė nėra nei vieninga, nei laisva.
57. Lietuva privalo aktyviai remti Europos Sąjungos lygmens nuolatinio struktūrizuoto bendradarbiavimo gynybos srityje iniciatyvas.
58. Lietuva privalo dalyvauti Europos gynybos fondo kūrimo ir veikloje.
59. Kai kuriuos gynybinius pirkimus Lietuva turėtų vykdyti bendradarbiaudama su sąjungininkėmis.
60. Privalu aktyviai formuoti darbotvarkę ir susitarimus dėl bendrų gynybos ir sienų apsaugos programų.
61. Valstybė privalo skatinti ir remti (tarkime, mokestinėmis lengvatomis) savanoriškas piliečių gynybines iniciatyvas.

VI. Europos Sąjunga

62. Bendrystė su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis yra mūsų tautos išlikimo garantas.
63. Lietuvai būtina aktyviau dalyvauti formuojant Europos Sąjungos darbotvarkę.
64. Palaikydama santykius su kitomis Europos Sąjungos narėmis, Lietuva turi siekti Sąjungos sutarties nuostatų įgyvendinimo.
65. Krizės akivaizdoje Lietuva palaiko Europos Sąjungos reformas.
66. Europos Sąjungai gyvybiškai būtina palaikyti konfliktų sūbių kaimynių tvaryą plėtrą.
67. Europos Sąjungos plėtra turi atitikti Sąjungai kylančius geopolitinius iššūkius.

68. Lietuva turi perimti geriausias kultūrinės ir socialinės Europos patirtis.
69. Lietuvos dalis Europos Sąjungos biudžete turi nuolat augti.
70. Lietuva remia ir remia Europos bendros energetinės sąjungos idėją.
71. Europos Sąjungos bendroji žemės ūkio politika privalo užtikrinti tvarų žemės ūkio vystymąsi.
72. Lietuvai būtinas didesnis solidarumas su pabėgėlių krizes patiriančiomis Europos sąjungininkėmis.
73. Lietuva visomis išgalėmis palaiko Europos Sąjungos tęstinumą, bet privalo turėti alternatyvų planą, jeigu Europa nuspręstų „išsivaikščioti“.

VII. Užsienio politika

74. Kintančiame pasaulyje Lietuva privalo rasti savo vietą, remdamasi demokratijos ir teisės viršenybės principais.
75. Lietuva palaiko laisvosios prekybos principą.
76. Lietuva privalo turėti alternatyvų planą kylančio globalaus protekcionizmo akivaizdoje.
77. JAV buvo, yra ir išliks pagrindinis Lietuvos saugumo garantas.
78. Lietuva turi būti aktualizuota JAV politinėje darbotvarkėje.
79. Lietuvai būtinas atvirumas JAV kultūrai ir mokslui.
80. Lietuva šimtmečius turėjo ypatingus santykius su Lenkija ir jų tęstinumas saugumo ir ekonomikos srityse išlieka prioritetu, vis dėlto būtina labai kritiškai vertinti stiprėjančias šios valstybės autoritarines tendencijas.
81. Kol Rusijoje viešpatauja putinizmas ir agresyvi imperialistinė ideologija, Lietuvos santykiai su Rusija turi būti minimizuoti.

82. Santykiuose su Rusija turi būti remiamasi ne ekonominiais, o vertybiniais prioritetais – visų pirma žmogaus teisėmis.
83. Į civilizuotų šalių tarpą Rusija gali sugrįžti tik sugražinusi neteisėtai okupuotas ir aneksuotas svetimų valstybių teritorijas.
84. Lietuvos politiniai santykiai su Rusija turi būti Europos Sąjungos užsienio politikos dalis.
85. Lietuva privalo paremti Rusijos sąžinės emigraciją.
86. Reikia siekti Kaliningrado srities demilitarizavimo.
87. Lietuva griežtai vertina autoritarinį Baltarusijos režimą ir jo nepalaiko.
88. Lietuva turi padėti Ukrainai jos kovoje su agresoriumi ir atkuriant sugriautą valstybės ekonomiką.
89. Santykiai su Kinija turi būti plėtojami atsižvelgiant į kintantį pasaulio geopolitinį žemėlapi ir nepamirštant demokratijos bei žmogaus teisių klausimų.
90. Kinijos pastangos „priirti“ Europos Sąjungos valstybes prie savo rinkų turi būti vertinamos labai kritiškai.
91. Įtampos Pietų Kinijos jūroje bei Korėjos pusiasalyje turi būti vertinamos rimtai.
92. Turkijos stojimo į Europos Sąjungą klausimas turi būti vertinamas labai atsargiai.
93. Lietuvos interesus atitinka savarankiškos Centrinės Azijos valstybės.
94. Vystomojo bendradarbiavimo biudžetas turi būti naudojamas kryptingai.
95. Lietuva privalo remti savo piliečius visame pasaulyje ir leisti jiems naudotis dvigubos pilietybės teikiamais privalumais.

TIKIU IR PAŽADU: 2016 METŲ SEIMO RINKIMŲ PROGRAMINĖS NUOSTATOS

Vis stipriau įsisukančiose lenktynėse, kas pažadės didesnes algas, nedalyvausiu: deja, puikiai suprantu, kad visi tie pažadai tušti ir niekas jų nė neketina vykdyti. Tai tik masalas naivesniems rinkėjams tuo metu, kai pasaulis kinta iš esmės ir veriasi nauja grėsminga tikrovė, kuri formuojasi pagal kelias susipynusias ir, blogiausia, viena kitą stiprinančias tendencijas.

Pirmoji. Ekonominė ir politinė pasaulio turtingųjų šalių padėtis šiuo metu itin primena XX a. ketvirtojo dešimtmečio pabaigą ir aštuntojo dešimtmečio vidurį. Ir vienu, ir kitu atveju iš esmės pasikeitė stipriųjų valstybių ekonominis ir socialinis modelis.

Antrojo pasaulinio karo išvakarėse pradėjo formotis slinkties gerovės valstybės link ir galutinai ji įsivyravo jau karui pasibaigus, penktojo dešimtmečio pabaigoje. Po trisdešimties metų reikalai pasisuko priešinga kryptimi ir palaipsniui išgalėjo savotiška monetarinio ekonomikos reguliavimo atmaina – vadinamasis tečerizmas Britanijoje bei reiganomika JAV. Paskutiniaisiais devintojo dešimtmečio metais šios atskaitos sistemos, akcentavusios privačią verslininkystę, masinį akcijų valdytojų plitimą bei privatizavimą ir mažą viešąjį sektorių, transformavosi į agresyvų verslo pasaulio vertybių primetimą visai visuomenei – neoliberalizmą. Ši ideologija, pabrėžianti išskirtinį turtingųjų žmonių, kaip viso gėrio pasauliui nešėjų, vaidmenį (vadinamoji turto slinkties

žemyn koncepcija), po Vašingtono konsensuso vėliava buvo paskleista pasaulyje ir galiausiai virto nevaldoma globalizacijos procesų priedanga. Lietuva į suverenių pasaulio tautų katilą įsiliejo kaip tik tuo metu, kai toks ekonomikos suvokimas vyravo, tad neišvengiamai buvo pasmerkta ir jo sėkmėms, ir nesėkmėms.

Didžiausia ir stipriausia nematoma grėsmė, kurią pagimdė neoliberalizmas, buvo auganti pajamų ir turčinė nelygybė, Lietuvoje pasiekusi kritinę ribą. Tai dabar pripažįsta net tos tarptautinės organizacijos, kurios Lietuvoje pačios itin agresyviai protegavo neoliberalias politikos priemones, visų pirma TVF.

Po 2008–2010 m. pasaulinės recesijos neoliberalizmo šarvai ėmė skilinėti, o pasaulis, atsisakydamas minties, kad elito sėkmė yra visos visuomenės laimėjimų garantas, akivaizdžiai ėmė atsisakyti „vienatinės teisingos“ neoliberalios ekonomikos sampratos. Tai rodo ir breksitas, savotiškai pakartojantis Margaret Thatcher didįjį posūkį kitokios ekonomikos ir kitokios visuomenės sandaros link, ir stiprus antielitinis 2016 m. JAV prezidento rinkimų debatų fonas.

Lietuva kol kas šiame procese dalyvauja labai vangiai, o pateikiamos vadinamųjų parlamentinių partijų programos rodo, kad intelektualinis jų fonas radikaliai pasenęs: vis dar akcentuojami akivaizdžiai užsiveriančios globalizacijos pažadai, manant, kad pasaulis ir toliau išliks labai atviras, o verslas noriai kelias iš vienos šalies į kitą, atveždamas investicijų ir naujų darbo vietų. Programose siūlomos priemonės (dar liberalesnė darbo rinka, mažinami mokesčiai verslui, įvairios mokestinės lengvatos investuotojams ir panašiai) žada tik dar didesnę nelygybę bei atskirties ir skurdo plėtotę.

Antroji. Kintantys ekonomikos ir mąstymo pavidalai gimdo naują socialinę tikrovę, kur vis daugiau dėmesio teks nacionalinei valstybei. Globalizacijos mastas, sparta ir vidiniai prieštaravimai

pasiekė kritinę ribą, tad artimiausiu metu neišvengiamas šių procesų silpnėjimas. Lietuvai tai reiškia būtinybę atsakyti į kai kuriuos itin svarbius klausimus.

Koks politinis ir ekonominis ES modelis – laisvų tautų konfederacija ar stipraus centro vieninga erdvė – naudingesnis mūsų šaliai? Kaip turėtų savo ateitį prognozuoti Lietuva, jeigu Europos Sąjunga subyrėtų? Kuris – anglosaksiškas, Vokietijos ar Skandinavijos – modelis tokiu atveju būtų priimtinausias? Kaip turėtų elgtis ir kokius žingsnius numatyti Lietuva, jeigu netikėtai prasi-dėtų euro vaidmens nykimas ir šalių grįžimas prie jų nacionalinių valiutų?

Trečioji. Akivaizdus pasaulinio politinio klimato šaltėjimas ir terorizmas (tiek socialinis, tiek religinis) gimdo dar vieną politinės ir ekonominės įtampos židini. Lietuva, net būdama procesų periferijoje, ateityje tikrai neišvengs jų padarinių, net jeigu sėkmės atveju tai bus tik netiesioginės finansinės pasekmės.

Neturiu galimybės aptarti daugybės detalių, kurios gali keistis priklausomai nuo to, kur link pasisuks pasaulis, kartu su juo ir Lietuva, tačiau kandidatuodama Seimo rinkimuose patvirtinu:

Pirma. Pasisakau už Lietuvą Europos Sąjungoje ir manau, kad bendra laisvų Europos valstybių sąjunga yra mūsų tautos išlikimo garantas tuo atveju, jeigu politiniai konfliktai įgautų atvirų karinių susidūrimų formą. Deja, esama geopolitinė situacija neleidžia atmesti net paties blogiausio ateities scenarijaus ir itin nepageidautino ES byrėjimo. Į kokią sąjungą Lietuvai tokiu atveju jungtis, jei apskritai jungtis? Kokie tokiu atveju formuotųsi tikėtini aljansai? Taigi būtina kuo skubiau pradėti viešas politines diskusijas apie Lietuvos ateitį, jeigu prasidėtų itin nepageidautini Europos Sąjungos ir euro zonos skilimo procesai. Mūšiui reikia ruoštis ne tada, kai jis jau vyksta.

Aš manyčiau, kad strateginės, ekonominės ir, svarbiausia, kultūrinės sąsajos su Vokietija ir jos socialinės rinkos ekonomikos modeliu Lietuvai būtų logiškesnės nei su gerokai liberalesne anglosaksiška ekonomikos ar liberalesne kultūrine skandinaviška tradicija. Toks vertybinis ir socialinis ekonominis posūkis, tikiu, ateityje leistų kurti gerokai labiau subalansuotą, stabilesnę ir visus šalies žmones į gerovės lauką nuosekliau įtraukiančią Lietuvą.

Antra. Nuolatinė Rusijos agresijos korta užgožia tai, kad geopolitiniai procesai gerokai sudėtingesni, platesnio masto bei gylio. Labai primityvi propagandinė kovos su Rusija forma visuomenėje, priešingai nei tikimasi, tik slopina realaus pavojaus suvokimą. Kovos priemonės turi būti keičiamos iš esmės, nes kol kas Lietuvos saugumas remiasi tik rytinio kaimyno užkardymu, nors potencialios grėsmės gerokai sudėtingesnės.

Iš tikro Lietuvos ateiviai dabar rimtą įtaką daro ne tik tiesioginė ar netiesioginė Rusijos grėsmė, bet ir daugelis kitų vidinių ir išorinių veiksnių.

Rimčiausios socialinės ekonominės įtampos artimiausiu metu bus susijusios su klausimu, koks ekonominio atvirumo laipsnis vis dar priimtinas Lietuvos visuomenei. Didinant valstybės saugumą ir atveriant jai platesnę perspektyvą, būtina įveikti esamą Lietuvos socialinį ekonominį modelį, paremtą itin pigios darbo jėgos kuriamu konkurencingumu.

Aštrėjantis pasaulinis rinkų persidalinimas bei plintantys įtampos židiniai tiek Europos Sąjungoje, tiek kitose rinkose, kelia vis didesnę grėsmę Lietuvos eksportui, ilgą laiką laikytam iš esmės vieninteliu galimu šalies plėtros šaltiniu. Tai rimtas iššūkis mūsų verslo bendruomenei, kuri vis dar naivokai nenori pripažinti, jog pasaulis keičiasi ir naujų pajamų srautų šaltinių jau artimiausiu metu teks ieškoti šalies viduje, o ne tik išorėje.

Lietuvos saugumą pakerta ir augantis neapibrėžtumas, jis didėja tiek dėl stringančio Europos Sąjungos ekonominio augimo, tiek dėl breksito inspiruotų investicinės aplinkos pokyčių, tiek dėl neišspręstų euro zonos finansų sektoriaus problemų.

Padėtį blogina ir galimų sprendimų paiešką slopina protų nutekėjimas ir itin žemos kokybės viešosios diskusijos, kurios neatspindi esamų realijų ir orientuojasi į vakarykščius iššūkius. Taigi privalu kuo skubiau nutraukti vidutinio kalibro žurnalistų ir ryšių su visuomene agentūrų palaikomą visuomenės politinį diskursą. Politiką į savo rankas turi perimti politinių partijų lyderiai, o politikų inspiruotas ir jų vedamas politinis dialogas tiek su visuomene, tiek partijų viduje ir tarp partijų kelti naujus ateities klausimus. Politinių lyderių stygius, itin primityvi politinių diskusijų retorika ir minčių badas, ne pirmus metus kamuojantis Lietuvą, šiuo metu pasiekė kritinę ribą.

Trečia. Šiame kontekste turėsime spręsti tiek didžia dalimi globalizacijos nulemtų menkų daugumos šalies žmonių pajamų (konkuruojame pigia darbo jėga) ir Lietuvos regionų ekonomikų griūties problemas, tiek ekonominio nesaugumo aštrėjimo klausimą. Kita vertus, jau nebeišvengiamos ir itin tragiškos demografinės slinkties pasekmės.

Menkas pajamas gaunantiems dirbantiesiems valstybės teikiamas išlaikymas, didžia dalimi permestas ant samdomų darbuotojų ir smulkiojo verslo pečių taikant įvairias mokestines lengvatas, – be ateities. Žmonės, kurie neturi deramų pajamų, nesukurs ir paklausos, taigi ir būsimų pajamų bei pelnų. Tai būtina suprasti ir visuomenei, o ypač senose paradigmosse įstrigusiam verslui. Tai įrodo, tarkime, jų agresyviai brukamas vadinamasis liberalios darbo rinkos kodeksas.

Šiose srityse visais atvejais palaikysiu tuos ekonominius sprendimus, kurie bus nukreipti ekonominei ir turtinei nelygy-

bei mažinti, ypač akcentuodama šalies ekonominio modelio, jos ūkinės formos pokyčių bei jaunų šeimų perspektyvas.

Tikiu, kad turtingesnė Lietuvos ateitis turi sietis ne su į eksportą orientuotos pramonės ir Europos Sąjungos išmokų palai-koma žemės ūkio tolesne plėtra – slinktis paslaugų ekonomikos link privalo būti skatinama visomis valstybei pasiekiamomis priemonėmis, visų pirma deramu ir gerokai solidesniu mokslo finansavimu.

Veiksminga mokslo plėtra reikalauja dar vieno esminio virs-mo: universitetams turi būti grąžintas jų tikrasis vaidmuo visuo-menės gyvenime. Universitetas nėra vieta, kur ruošiami esamas rinkas aptarnaujantys darbuotojai. Universitetas – tai vieta, kur kuriamos ir konstruojamos absoliučiai naujos ateities rinkos bei apmąstoma socialinė tikrovė. Tiesa, tokie universitetai negali būti finansuojami krepšeliais. Jie turi kurti ir ugdyti, o ne aptar-nauti daugybę studentų, kurie galimai negeba studijuoti. Privalu kuo greičiau perlaužti susiklosčiusią studijų ir mokslo finansavi-mo sistemą, nes dabartiniai jai keliami tikslai neatitinka valstybės saugumo ir jos ateities perspektyvų, kurios vis dar tapatinamos su verslo sėkme, o ne visuomenės įgalinimu.

Lietuvos ateitis verčia esmingai gerinti jaunų žmonių, ypač jaunų šeimų, gyvenimo perspektyvas. Jaunos šeimos turi būti skatinamos ne abstrakčių šeimos apibrėžimų kūrimu ir tų šeimų skirstymu į esą teisingas ar netinkamas, o realia parama, kuri su-teiktų galimybę ne tik išgyventi, bet ir matyti perspektyvą.

Šioje srityje be kompromisų kovosiu:

- už didesnes pajamas (tai būtina pasiekti pirmiausia kuriant adekvačią progresinę pajamų apmokestinimo sistemą, kurioje nustatytos pakankamai aukštos neapmokestinamos paja-mos kiekvienam šeimos nariui ir vaikams, taip pat didesnė

neapmokestinama suma šeimai, o mokesčių laipteliai kons-truojami taip, kad realiai visos pajamos pagal aukščiausią ta-rifą būtų apmokestinamos tik tada, kai pajamos tikrai labai solidžios). Prieš imantis radikalios mokestinės pertvarkos, būtina, kad Vyriausybė pateiktų visuomenei svarstyti realų visų pajamų pasiskirstymo vaizdą ir neapribotų tokios in-formacijos tik samdomo darbo pajamų pasiskirstymu, kai iš bendrų pajamų srautų išimamos milijardinės sumos, o kito-kių nei darbo pajamų gavėjams suteikiamos galimybės mo-kėti dažnai nepalyginti mažesnius mokesčius;

- už tai, kad valstybė įstatymais apribotų darbdavių savivalę, kuri trukdo šeimoms derinti darbą ir šeimos interesus; regu-liavimas neturi būti nukreiptas į prievartinį draudimą dirbti viršvalandžius, bet dėmesys vaikų poreikiams privalo būti akcentuojamas ir visuomenės remiamas net taikant dides-nius mokesčius verslui;
- už tai, kad būsto jaunimui prieinamumo programa taptų valstybinės politikos esminiu prioritetu: privalu sugrąžinti palūkanų mokesčio pirmam būstui lengvatą, steigti valsty-bės remiamą fondą, kuris padėtų jauniems žmonėms, augi-nantiems vaikus, gauti būsto paskolą nepažeidžiant atsakin-go skolinimosi taisyklių, sutvarkyti nuomos rinką bei imtis realių veiksmų steigiant municipalinius būstus ir skatinant jų statybą;
- už tai, kad būtų plečiamos dirbančių žmonių saugumo ga-rantijos, visų pirma iš esmės didinamos nedarbo draudimo išmokos, lengvinamos sąlygos jas gauti ir ilginama mokėji-mo trukmė. Valstybė privalo kurti sistemas, kurios padėtų laikinai iš darbo rinkos eliminuotiems darbuotojams vykdyti anksčiau jų prisiimtus įsipareigojimus pirmojo būsto kredi-toriams. Turi būti panaikinta susiklosčiusi paramos vaikų

auginančioms šeimoms sistema, kai pirmus dvejus vaiko gyvenimo metus itin dosniai remiamos ypač didesnių pajamų šeimos, o vėliau parama neadekvačiai minimizuojama: parama vaikų auginimui privalo būti tinkama ir tęstis tol, kol vaikas lanko mokyklą;

- už ikimokyklinio ugdymo ir bendrojo lavinimo kokybės gerinimą. Tai yra esminis dalykas, todėl valstybė privalo rasti lėšų iš esmės padidinti atlygius ikimokyklinio ugdymo darbuotojams ir mokytojams, visokeriopai skatinti geriausius aukštųjų mokyklų absolventus rinktis auklėtojo ir mokytojo profesiją.

2016 m. vasara prieš Seimo rinkimus

BAIMĖ NAIKINA EVANGELIJOS DŽIAUGSMĄ

2013 m. lapkričio pabaigoje, prieš atveriant advento duris, popiežius Pranciškus, Bažnyčios soste praleidęs vos daugiau nei pusmetį, paskelbė apaštališkąjį paraginimą „Evangelijos džiaugsmas“. Pirmi jo žodžiai: „Evangelijos džiaugsmas pripildo širdis ir visą gyvenimą tų, kurie sutinka Jėzų.“

Šiandien sutinkame Jėzų ypatingu metu. Matyt, ne vienas kūčias valgome prie neišskleisto stalo ar net vieni. Pandemija atėmė iš mūsų didelį šiltą šeimos susibūrimą, kai susitinka seneliai (o gal ir proseneliai), tėvai, vaikai ir anūikai.

Per Nepriklausomybės metus įpratome, kad ši diena yra šventė. Daugumai net ne darbo diena. Turime laiko pasipuošti eglutę, stalą. Bent iki šiol sulaukdavome viso būrio artimųjų.

Vis dėlto jeigu šiandien visi prisiminsime savo vaikystę, patirti neišvengiamą šiuo metu fizinę atskirtį bus lengviau. Tad ruošdama mažutę vakarienę dviem prisiminiau vaikystę, kai mamytė darbą baigdavo 10 valandą vakare (vaistinės tada dirbdavo tikrai ilgai), o mes trise su tėveliu ir broliuku jau pasipuošę eglutę jos laukdavome. Ta naktinė vakarienė tik mažoje šeimoje (visai kaip dabar!) būdavo tikras naujo gimstančio gyvenimo stebuklas.

Stalas puošnus: plotkelius stalo viduryje supdavo mamytės iš anksto paruošta sunkiai gauta ir kvapniu gvazdikėliu persmeigta silkutė, šiek tiek aliejumi kvepiančio kepto karpio gabalėliai, burokėlių vinegretas, baršteliai su grybais įdarytais mažučiais

koldūnais. O jau kai paduodavo šližikus aguonų piene, pasaulis nušvisdavo tiek spalvų, kad jokių fejerverkų nebereikėdavo. O kur dar dovanos! Tiesa, kartais galvodavau, kodėl dovanoja man, juk gimimo diena ne mano, o Jėzaus. Nors tokias mintis greit vadau lauk, – juk tų dovanų vaikiška siela taip norėjo, kaip niekada po to, kai galų gale suaugau ir pasenau. Kitą dieną neišsimiegojus į mokyklą eiti būdavo sunku, bet šventė likdavo širdyje.

Noriu, kad šventė mano širdyje liktų ir kitais metais, kai vėl grįšiu prie darbų. Tad dabar, kai tolimoje Betliejaus oloje į pasaulį ateina Išganytojas, mąstau apie savo – politikės – darbą ir apie tai, ką man sako Bažnyčia.

Per visus savo pontifikato metus popiežius Pranciškus nuolat ne tik žodžiais, bet ir darbais skelbėsi esantis vargstančiųjų Tėvas. Vartojimo stabų valdomame pasaulyje vargšas įprastai matomas kaip paramos gavėjas, kur net darbas pateikiamas kaip galingojo dovana, už kurią nevalia prašyti normalaus atlygio. Tokia vargstančiojo samprata visą socialinę Bažnyčios doktriną sutraukia ir nužemina iki labai primityvios moralinės prievolės remti skurstantįjį ir taip esą užsitikrinti dvasios gyvenimą. Vis dėlto tokia samprata vargstantįjį paverčia tik priemone sielai gelbėti, o tai iš esmės naikina Evangelijos dvasią.

Tad neatsitiktinai tiek popiežiaus Benedikto XVI, tiek popiežiaus Pranciškaus paskelbtuose Bažnyčios dokumentuose vargšas matomas ne kaip priemonė, o kitu – evangeliniu – pavidalu – kaip tikslas. Nuoširdus susitikimas su vargstančiuoju – tai susitikimas su tuo, kuriam Dievo širdyje skirta privilegijuota vieta. Tarnaujame vargstantiesiems ne todėl, kad krikščionims taip dera. Tarnaujame, nes susitikę su vargstančiuoju sutinkame gyvą Kristų.

Tokios abiejų popiežių įžvalgos evangelizuoja visą Bažnyčios socialinio teisingumo sampratą: katalikui nebeužtenka skirti blo-

ga ir gera, jis privalo prisiimti pamatinę, moralinę prievolę išvysti bei matyti kitą, tik per santykį su tuo kitu ir atsiveria jo paties tikroji savastis ir tikrasis dvasios pavidalas. „Kai vidinis mūsų gyvenimas valdomas asmeninių interesų ir veiklos, nebelieka vietos kitiems, nebelieka vietos vargstančiajam. Dievo balsas nebegirdimas, o tylus meilės džiaugsmas nebeįjuntamas...“

Toks moralinis pamatas leidžia Bažnyčiai popiežių lūpomis stebėtinai konkrečiai prabilti apie dabarties pasaulį ir tą ekonomiką, kurią sukūrėme. O kad tas pamatas vaisingas, dar kartą išgirdome vos prieš porą mėnesių, kai spalio pradžioje Šv. Pranciškaus Asyžiečio iškilnių išvakarėse popiežius naujausioje enciklikoje pakartojo paprastą, bet nuolat atmetamą tiesą, kad „mes visi esame broliai ir seserys“.

Kalbėdamas apie pandemijos kamuojamą pasaulį, popiežius primena, kad politikas privalo tarnauti bendrajam gėriui ir būtent taip jis liudija artimo meilę. Tačiau apie ką kalbame, kai kalbame apie bendrąjį gėrį?

Kalbame apie tai, jog geriausia dovana kiekvienam yra darbas. Tikrai teisinga politika yra tokia, kai kiekvienas turi galimybę dalytis tuo, ką geriausiai geba, visų bendram labui. Aš, kaip politikė katalikė, žinau, jog rinkta negali išspręsti visų bėdų, ir todėl visada ieškau socialinio klausimo dėmens.

Šiandien, kai pasaulį bandoma perbraižyti nacionalistų pietukais, broliais ir sesėmis mus daro ne sienos, bet visiems bendras pasaulis. Popiežius primena, jog negali mylėti užvėręs duris. Šiandien, kai už durų stovi migrantai ir musulmonai, privalau matyti juos visų pirma kaip kenčiančius žmones, o ne priešus.

Popiežius nuolat primena, jog politika turi ieškoti sprendimų dėl visko, kas pažeidžia pagrindines žmogaus teises, kovoti su socialine atskirtimi, prekyba žmonėmis, seksualiniu išnaudojimu, vergišku darbu, terorizmu, organizuotu nusikalstamumu. Kaip

politikė katalikė ypatingai nuoširdžiai pasižadą kalbėti smurtą ir neteisingumą patiriančių moterų vardu.

Šiandien, kai mūsų stalas siauresnis ir turime daugiau vietos tylai širdyje, paklauskime savęs: o kas trukdo pamatyti kitame brolių? Popiežiaus atsakas – baimė, kuri kuria sienas ir uždaro širdis.

Tad švęsdami Dievo atėjimą į pasaulį prašykime padėti nugaleti baimę. Baimę nepatikti. Baimę pamiršti kitą, baimę būti jaunam ar baimę senti. Baimę atsiverti gimimo stebuklui ar baimę uždaryti duris neapykantai ir smurtui. Kol širdyje gyvena baimė, joje labai sunku apsigyventi meilei.

Būkite laimingi. Šiltų šv. Kalėdų ir laimingų Naujųjų Metų.

2020 m. gruodžio 24 d.

KRISTUS BELDŽIASI: ĮLEISKIME

Pirmąją gavėnios savaitę vienas „Lietuvos ryto“ straipsnių prasidėjo taip: „Skandalingi Kretingos kapeliono žodžiai apie LGBT bendruomenę pašiurpino net parapiją.“

Antraštė, kuri labai aiškiai parodo, kaip Lietuvos katalikus mato visuomenė: katalikai yra tie, kurie nustebina tuomet, kai nepakelia akmens, kuriuo dar kartą vožtų į galvą kenčiančiam žmogui. Tokių antraščių galite rasti kiekvieną savaitę. Net ne tokių audringų kaip ši.

Girdimos ir panašios raudos, kad kažkas baisaus įvyks, jei savo broliams ir sesėms, kurie gyvena ne taip, kaip parašyta Senajame Testamente, leisime tiesiog gyventi ir džiaugtis Kristaus žinia, kad Jis atėjo, mirė ir prisikėlė dėl to, kad visi atgytume meilėje. Visi. Netgi tie, kurie kai kam gal labai nemalonūs.

Plačiai žinoma, kad esu vyro palikta moteris. Tvirtai tikiu, jog taip atsitiko tik dėl to, kad mano šeimoje tikėjimo, tad ir Dievo paguodos sunkią valandą, buvo per mažai. Mano netyčinė klaida, skaudžiai palietusi ir kitą žmogų, buvo ta, jog tekėjau už vyro, kuriam tikėjimas nebuvo toks beatodairiškai svarbus kaip man. Ir mano klaida ta, jog neradau žodžių į santuoką įtraukti Kristaus.

Esu labai dėkinga vyrui už du puikius sūnus, tad galiu tik padėkoti Viešpačiui, kad leido patirti motinystės džiaugsmą ir suvokti santuokos vertę bei skausmą. Santuoka man atvėrė daugybę pasaulio spalvų ir parodė, kad skausmas gali padėti augti ir

geriau suprasti kitų žmonių bėdas ir rūpesčius. Tai man labai pagelbsti kasdieniame darbe: ir tada, kai buvau mokytoja, ir dabar, kai esu politikė.

Skausmas man padeda grąžinti Dievui jo duotus talentus. Bet – ir tai ypač svarbu patirti ir širdimi, ir protu – mūsų, katalikų, santuokos yra paliečiamos nuodėmės ir subyra tikrai ne todėl, kad jas pagraužia išorės jėgos. Jos subyra ne todėl, kad kiti žmonės, kuriuos per amžius ne tik apmėtydavo akmenimis, bet ir žudė, dabar turi galimybę patirti savo meilės šilumą.

Mūsų santuokas pakerta ne kiti, o meilės stygius mūsų pačių širdyse. Neapykanta, pasišlykštėjimas, kurį girdžiu iš dalies (pabrėžiu, tik iš mažos dalies) Lietuvos Katalikų Bažnyčios kunigų ir tų, kurie sakosi esą Bažnyčios vaikai, tikrai neišsemia viso mano Bažnyčios turinio ir gelmės.

Daugybė kunigų ir vienuolių, daugybė atviros širdies tikinčiųjų šiandien Lietuvoje meldžiasi, kad visi kenčiantieji, tarp jų ir LGBT žmonės, galėtų drąsiai ir ramiai eiti jiems Dievo siųstu savo gyvenimo keliu. Tikrai ne mūsų, tikinčiųjų, darbas užverti jiems Bažnyčios duris ir atimti teisę mylėti. Mūsų darbas yra pakviesti juos kartu švęsti gyvenimą.

Tik kas belsis į mūsų duris, jeigu jas laikome užrėmę savo stotais, pareigomis, savo turtais, paauksavimais, pykčiu ir neapykanta? O tos neapykantos dabar tiek daug, kad net maldavimai liautis ir priimti tą, kurio pozicija silpnesnė, yra išverčiami į priešingą pusę.

Dar baisiau, jog neišgirsta net kunigas, kai jam su atjauta, bet aiškiai ir tiesiai (o būtent taip kalbėti mus mokė Kristus) primeni, jog su nuolankumu ir džiugesiu priimdamas patyčias daliniesi Kristaus kančiomis ir jas palengvini.

Šiomet labai sunki gavėnia. Jau antra tokia, kai neturime galimybės nueiti į šv. Mišias, pajusti bendrystę su savo seserimis ir

broliais Kristuje, tiesiog ištiesti ranką šalia stovinčiajam ir pasakyti tai, kas taip sušildo sielą: „Ramybės tau.“ Pajusti to, kuriam esi brangus, apkabinimą.

Šią sunkią valandą kreipiuosi į Lietuvos ganytojus ir ypač į kardinolą Sigitą Tamkevičių. Kreipiuosi kaip moteris, nugyvenusi ilgą gyvenimą, patyrusi labai daug gero, bet taip pat ir daug skausmo, ir galiausiai atsidavusi labai sunkiam politikės darbui. Kreipiuosi kaip žmogus, kuris niekada nesiekė postų, garbės ar turto (ir šiandien neturiu nė vieno iš tų dalykų), tačiau dabar priversta viešai paklausti Jūsų, ar tikrai atstovaujate Kristaus meilės Bažnyčiai?

Ilgus metus, nuo pat 1990-ųjų, kai pradėjau daug viešai rašyti, buvau Bažnyčios pusėje ir kiekviena proga skelbiau socialinį jos mokymą. Už tai buvau niekinama ir pašiepiama, nuolat vadinama komuniste ir marginalizuojama.

Mūsų šalies kunigai ir įtakingi tikintieji Lietuvos laisvosios rinkos institute (LLRI) atvirai atstovavo antikatalikiškam Ludwigo von Miseso pasauliui, kuris galiausiai Benedikto XVI enciklikoje „Caritas in veritate“ buvo pasmerktas kaip neatitinkantis Bažnyčios socialinio mokymo.

Ne kartą bandžiau ta tema kalbėti su tuomet dar tik kunigu, o dabar jau arkivyskupu Kęstučiu Kėvalu, deja, niekas nesikeitė, o Lietuvos Katalikų Bažnyčia kartu su turtingaisiais iš LLRI drąsiai propagavo neoliberalizmą – mokymą, kuris didina skurdą ir atskirtį.

Kalbėjau apie atskirtį ir skurdą, kurį neša neproporcinga parama laisvajai rinkai, beldžiausi į Bažnyčios hierarchų duris, bet buvau išmetama. Lietuvos Katalikų Bažnyčia net po šios enciklikos pasirodymo nestojo išnaudojamų darbininkų pusėn, o jūs, Kardinole, laiminote tokį popiežiaus aplinkraščio vertimą, kuris „išplovė“ jo prasmę. Nežinau, kas lėmė – neišmanymas ar pik-

ta valia, – bet, pavadinus profsąjungas darbėmių susivienijimais, buvo užmušta ne tik „Caritas in veritate“ raidė, bet ir joje slypinti dovana.

Nenuleidau rankų ir vis tikėjausi, kad Lietuvos Katalikų Bažnyčia pasuks išnaudojamųjų, kenčiančiųjų pusėn. Vos tapusi Seimo nare kreipiausi į vyskupą Lionginą Virbalą ir paklausiau, ką gero Seime galėčiau padaryti vargšų labui bandydama taisyti įstatymus sulig Dievo meilės dvasia. Vyskupas pažadėjo jau kitą dieną paskambinti ir susitikti, bet ir dabar, po ketverių metų, to skambučio tebelaukiu. Šiek tiek vėliau analogišką prašymą viešai išdėsciau arkivyskupui Gintarui Grušui, ir jis viešai pažadėjo susitikti ir plačiau aptarti, ką galima būtų daryti, bet pažado netesėjo.

Visa institucinė Bažnyčios jėga, kalbant apie santykius su parlamentu, buvo nukreipta svetimoms kiaušialąstėms skaičiuoti ir veidmainiškai, o dabar jau atvirai melagingai skatinti neapykantą kitiems žmonėms.

Kreipiausi į Bažnyčios ganytojus ir atviru laišku, kad reikia ratifikuoti Konvenciją dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo. Jie ir tada nerado laiko. Nors prašiau dėmesio ne tik kaip tikinčioji, bet ir kaip politikė katalikė, tikrai geriau nei daugelis šio dokumento oponentų išmananti šį klausimą bei jo svarbą Lietuvos ir jos Bažnyčios garbei.

Laukiau Lietuvos Katalikų Bažnyčios žodžio, kai vieno ar kito miestelio bendruomenės su neapykanta stūmė iš savo aplinkos negalios paliestų žmonių namus. Bažnyčia tylėjo, nors taip buvo iš esmės paminti Kristaus žodžiai. Tikrai skaudu, kad daugybė žmonių pamatuotai klausia, ar tikrai Bažnyčia dabar Lietuvoje nemato jokių kitų bėdų, vien draskosi paskendusį seksualinėse vizijose.

Blogiausia, kas vyksta esant tokiam skurdžiam religinio pokalbio ir dialogo laukui, yra tai, kad menkesnio išsilavinimo, pa-

prastai atskirties ir nevilties paliesti ar baimių kamuojami žmonės yra pakviečiami ne atpažinti tikrąsias savo bėdų šaknis, o paimti akmenį ir sviesti į kitą.

Jūs, Kardinole, tikrai žinote, kad mums, katalikams, ne Senojo Testamento ištarmės, o Bažnyčios visuotinių susirinkimų dokumentai yra privalomoji Bažnyčios mokymo dalis. Tad dar kartą sau ir visiems katalikams primenu Vatikano II susirinkimo žodžius, pasakytus pastoracinės konstitucijos apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje „Gaudium et spes“ 43-iajame punkte: „Vyskupai, kuriems pavesta vadovauti Dievo Bažnyčiai, taip tekelbia Kristaus žinią drauge su savo kunigais, kad visa žemiškoji tikinčiųjų veikla būtų užlieta Evangelijos šviesos. Be to, visi ganytojai teatmena, kad savo kasdiene elgsena ir rūpinimusi jie rodo pasauliui Bažnyčios veiklą, iš kurios žmonės sprendžia apie krikščioniškosios žinios galią ir tiesą. Gyvenimu ir žodžiu drauge su vienuoliais ir tikinčiais jie teparodo, kad Bažnyčia pačiu savo buvimu ir visomis turimomis dovanomis yra neišsemiamas šaltinis tų dorybių, kurių šiandieniam pasauliui labiausiai reikia. Studijomis jie kruopščiai tepasirengia dalyvauti pokalbyje su pasauliu ir bet kokių įsitikinimų žmonėmis. Svarbiausia, teįsideda į širdį šio Susirinkimo žodžius: „Kadangi žmonija šiandien vis labiau ir labiau saistoma pilietinės, ekonominės ir socialinės vienybės, vyskupų ir popiežiaus vadovaujamiems kunigams juo labiau dera stengtis bendru rūpinimusi ir veikimu šalinti bet kokio skaldymosi pagrindą, idant visa žmonių giminė būtų sujungta Dievo šeimos vienybėje.“

Ir tęsia: „Nors Bažnyčia Šventosios Dvasios dėka tebėra ištikima savo Viešpaties sužadėtinė ir niekuomet nesiliovė būti išganyto ženklu pasaulyje, ji aiškiai žino, kad tarp jos narių – ir kunigų, ir pasauliečių – per daugelį šimtmečių yra buvę neištikimų Dievo Dvasiai. Ir dabarties laikais Bažnyčiai ne paslaptis,

kaip toli yra viena nuo kitos jos skelbiama žinia ir Evangelijos skelbėjų žmogiškoji silpnybė. Kad ir kaip apie tuos trūkumus spręstų istorija, privalome juos matyti ir ryžtingai su jais kovoti, idant jie nekenktų Evangelijos skleidimui. Bažnyčia taip pat žino, kiek, plėtodama savo santykius su pasauliu, turi bręsti pati, nuolat mokydamasi iš šimtmečių patirties. Šventosios Dvasios vedama, Motina Bažnyčia nesiliauja raginusi savo vaikų „apsivalyti ir atsinaujinti, kad jos veide ryškiau suspindėtų Kristaus ženklas“.

Neskleisdami meilės, mes, katalikai, skleidžiame neapykantą. Ir, deja, pati Bažnyčia pripažįsta, kad mums tai daugybę kartų labai neblogai pavyko. Tai gal dabar, laukdami Kristaus prisikėlimo, neberankiokime akmenų ir nebedaužykime jais Jo širdies.

Dabar tylią gavėnios valandą išgirsime, kaip Jėzus beldžiasi į mūsų širdį ir prašosi į svečius, kad vėliau kartu su mumis išeitų skelbti meilės visiems.

2021 m. kovo 3 d.

SKAITAU, KĄ MAN RAŠOTE

Kiekvienas parlamentaras kasdien gauna daugybę įvairiausių žinučių iš žmonių, kuriems jis atstovauja. Ne išimtis ir aš. Tiesa, stebina žmonės, kurie, kaip labai tikiuosi, niekada už mane nebalso ir kurie vis dėlto pyksta, kad maštau ir balsuoju ne taip, kaip jiems norėtųsi.

Kita vertus, gaunu ir žinučių, jog va žmogus už mane balso, bet daugiau jau niekada nebalsuos, nes jį nuvyčiau. Dažniausiai tokios žinutės neturi paaiškinimo, kas gi taip rinkėjui nepatiko, nors pastaruoju metu ateina ir žinių, jog esą tik Briuselyje ėmiausi aiškiai ir tiksliai atstovauti Stambulo konvencijoje skelbiamai smurto prieš moteris suvaldymo strategijai ar, tarkime, mažumų teisių klausimui. Oponentų nuomone, tai esą reiškia, jog mane kažkas papirko ir aš elgiuosi prieš savo sąžinę.

Pažiūrėkime į mano rinkimų programą. Aiškiai ir nedviprasmiškai rašoma: „Tos pačios lyties asmenys, kurie laiko save šeima, irgi yra šeima; Lietuva ištikima įstatymo viršenybei ir žmogaus teisėms; atkirtis dešiniajam populizmui ir autoritarizmui yra daugiau demokratijos; politikai privalo kalbėti moralės, o ne ekonomikos kategorijomis; Lietuvos problema nėra laisvės perteklius, o priešingai – laisvės stygius.“

Maža to, dar 2018 m. vasarą viešai savo rinkimų programoje skelbiau, jog privalu užkirsti kelią klerikalizmui Lietuvoje. Apie

tai, beje, nuolat kalba ir popiežius. Kietasirdė, vien šaltam įstatymui pajungta sąmonė, kurią sulaužyti ir atėjo Išganytojas, irgi įkalina ritualuose. Kai fariziejai priekaištavo, kad Jėzus per šabą daręs tai, kas draudžiama, jis atsakė: „Šabas padarytas žmogui, ne žmogus šabui“ (Mk 2, 27–28).

Evangelija liudija, kad jei, laikantis įstatymo, pamiršamas gyvas žmogus, atstumiamas Kristus. Jei trūksta meilės ir vietos artimui, nelieta vietos ir Dievui. Taigi, ar patinka oponentams, ar ne, kalbu tik tai, ką kalbėjau visą laiką, ir atstovauju toms vertybėms, kurios man brangios ir kurioms atstovausiu ir toliau.

Esu Romos katalikė. Taip, esu krikščionė, bet, pabrėžiu, esu Romos katalikė, o tai reiškia, jog remiuosi į Viešpaties meilės pažadą, kurį Evangelijoje atnešė Jėzus, o ne į šaltas Biblijos eilutes, neretai grįstas stabmeldišku akis už akį principu.

Kartu gerai žinau, jog mano teisė laisvai praktikuoti savo Romos katalikų tikėjimą paremta sąžinės laisvės principu, kuris yra viena iš liberaliosios demokratijos atramų. Tikėti esant valstybinei religijai ar privalomam ateizmui, žinoma, galima, bet tada laukia persekiojimas, malda pogrindyje arba lageryje. Ir tai Lietuvoje labai puikiai prisimena daugybė žmonių, kurie nuėjo sunkų tikinčio žmogaus kelią sovietinėje distopijoje.

Tiek apie moralinius sprendinius. Dabar šiek tiek praktiškesni klausimai, kurių irgi randu rinkėjų laiškuose.

Vieną tokią laišką gavau šiandien. Jo autorius prašo manęs nepalaikyti Europos Parlamente vykšančio balsavimo, kuriuo numatoma, jog sprendimas dėl skaitmeninio vakcinavimo paso įvyktų ypatingos skubos tvarka.

Pagal reglamentus, pripažinus, jog šis klausimas turėtų būti svarstomas ypatingos skubos tvarka, jau balandžio mėnesį galėtume turėti jo aprašus ir pradėti realų darbą, kuris paspartintų keliones, padėtų verslui.

Rinkėjas, gyvenantis Airijoje (tiesa, laišką pasirašo tautietis lietuvis), kategoriškai reikalauja, kad aš nepalaikyčiau Skaitmeninio želiojo sertifikato reglamento, nes, kaip jis tvirtina, tai būtų „pavojingiausias laisvės ir judėjimo laisvės precedentas nuo pat Airijos laisvos valstybės atsiradimo“.

Kadangi, kaip jau minėjau, laišką, parašytą lietuviškai, pasirašė lietuvis, manau, jis yra įsitikinęs, kad toks sertifikatas pažeistų ir Lietuvos laisvę.

Kokie argumentai? Minimas ne vienas. Pirma, teigiama, jog „nėra jokių įrodymų, kad vakcinacija sustabdytų SARS-CoV-2 perdavimą“. Akivaizdu, jog tokia tezė, kuriai, remiantis elementaria matematine logika, prieštarauti sudėtinga, vis dėlto neturi jokio ryšio nei su Airijos ar Lietuvos laisve, nei su sertifikatu, kuris, kaip visur pabrėžiama, kuriamas tam, kad būtų palengvintos kelionės.

Antra, primenama, jog „visos vakcinės vis dar yra tik 3 fazės, todėl neturi ilgalaikių tolesnių duomenų apie saugumą ar neigiamą poveikį“. Ir šiuo atveju sudėtinga suvokti, kaip toks dalykas pažeidžia valstybių laisvę. Vakcinės, kaip rodo tyrimai, padeda sumažinti sunkių atvejų skaičių, susirgus palengvina ligą ir suteikia galimybę gyventi laisviau. Taigi, manau, priešingai nei bandoma įrodyti, laisvės lauką tik išplečia.

Trečia, laiško autorius primena, kad „visiems gamintojams buvo atlyginta už visas nepageidaujamas reakcijas, įskaitant tiesioginę ir ilgalaikę reakciją, todėl jie neturi paskatos būti nei teisingi, nei aktyvūs sprendžiant bet kokias problemas. Visi gamintojai turi kelis ieškinius dėl sukčiavimo kitais vaistais. Kas priverčia galvoti, kad rado vakcinų moralę?“

Dabar jau galutinai paaiškėja, jog rinkėju prisistatęs žmogus išties tik pasinaudojo „Google“ vertėju ir net neperskaitęs, ką pasirašė, drąsiai platina nerišlias įžvalgas. Tiesa, galima įtarti, jog

laiško autorius (ar tie, kurių laišką jis platina) tikrai esant progai moralę pamintų. Deja, bet taip be jokių faktų kitus juodina tik tie, kurie net neįsivaizduoja, kad egzistuoja elementarus padorumas. O toks padorumas, tvirtai tikiu, būdingas absoliučiai daugumai pasaulio žmonių.

Ketvirta, rašoma, jog „masinė vakcinacija gali padidinti ligų plitimą, kaip pastebėta Filipinuose taikant vakciną „Dengvaxia“. Vėlgi, o kaip čia tas ligų plitimas Filipinuose su kažkokiu neaiškiu tirpalu gali Airijos laisvę naikinti?

Jaudinasi žmogus ir todėl, kad „kai kurios vakcinos pagrįstos genų modifikavimu“, tad „niekas neįsivaizduoja, kas nutiks ateityje juos vartojantiems žmonėms“. Esu jau du kartus paskiepyta tokia vakcina, taigi turėsiu galimybę labai artimai sužinoti, kas gi ištiks. Būtinai ir jums papasakosiu. Nors ir vėl – o kaip tai siejasi su Airijos laisve?

Laiško autorius vėl ir vėl gąsdina skiepais, reglamentais, kurie panaikintų Airijos laisvę, tik aš niekaip nesuprantu, kodėl taip nerimaujama būtent dėl Airijos, pamirštant kitas 26-ias Europos Sąjungos valstybes nares.

Negana to, argumentuojama, kad skaitmeninis sertifikatas esą pažeistų Sutarties dėl Europos Sąjungos 191-ąjį straipsnį, kuriame akcentuojama prievolė saugoti europiečių sveikatą.

Aš šiuo atveju mažiau priešingai: nors joks dokumentas (juolab skaitmeninis) sveikatos negarantuoja, bet vakcinacija padidina galimybes greičiau išbristi iš ekonominio ir socialinio neapibrėžtumo ir tikrai suteikia galimybes geriau jaustis bei mažiau kentėti susidūrus su liga. Punktų dar ne vienas. Visi jie tiek pat nelogiški, tad, kaip suprantate, nebetęsiu.

Tiesa, pacituosiu dar vieną punktą, kuris atskleidžia visą laiško autoriaus cinizmą. Paskubomis verstante tekste rašoma: „Priversti „Žaliąją perėją“ yra tas pats, kas nacių primesti kelio-

nės dokumentus žydams. Tai pažeidžia žmogaus teises į keliones, susirinkimus, privatumą, sąžinę ir laisvą bei pagrįstą sutikimą.“ Komentuoti lyg ir nebėra ko.

Nesugebu suvokti, kaip dokumentas, kuris europiečiams suteiktų teisę laisviau judėti, pažeistų jų teises į keliones, susirinkimus ar – o, siaube! – sąžinę.

Taigi be jokios abejonės šiandien balsuosiu už tai, kad visi turėtume daugiau galimybių keliauti, įveikti mus dabar įkalinančias sienas, balsuosiu už tai, kad atgimtų dėl pandemijos labai nukentėjęs turizmo verslas ir tūkstančiai žmonių, kurie ilgus metus mums visiems kūrė įdomesnę gyvenimą, o dabar liko be darbo ir pajamų, galėtų vėl imtis darbo.

Kol kas negaliu parašyti galutinių balsavimo rezultatų (tai padarysiu rytoj), bet tikrai tikiu, kad absoliuti dauguma europarlamentarų balsuos už rezoliuciją dėl ES turizmo ateities ir paragins valstybes nares, kad jos turizmo ir kelionių sektorius įtrauktų į ekonomikos gaivinimo planus bei nustatytų laikinas pridėtinės vertės mokesčio lengvatas šioms paslaugoms. Europos Parlamentas taip pat tikrai parems siūlymą kurti bendrus pasiskiepijusių žmonių pažymėjimus, kurie leistų atgaivinti keliones.

Beje, šiandien pasirašiau ir grupės parlamentarų laišką, kuriame paraginau Europos Komisiją kuriant skaitmeninius judėjimo dokumentus nepamiršti specifinės žmonių su negalia padėties. Būtina, jog ir europiečiai su negalia turėtų realias galimybes gauti šį dokumentą. Privalu padaryti taip, kad jeigu jie dėl savo padėties negali būti vakcinuojami, vis tiek neprarastų teisės į judėjimo laisvę.

Kaip minėjau, įvairiausių prašymų, kreipimūsi ir pasiūlymų per pastaruosius šešerius metus, kai esu politikoje, skaičiau labai daug. Puiku, kad žmonės rašo, siūlo ir prašo padėti. Vis dėlto kai rašysite man, prisiminkite, kad aš skaitau, ką jūs parašėte, ir

mąstau, ką išties norėjote pasakyti. Tai reiškia, kad nesitikėkite, jog pulsiau vykdyti visokius kliedesius, gimstančius darbo, matyt, neturinčiose galvose, bet tikrai bandysiu išgirsti visus logiškus ir daugeliui gerovę užtikrinančius siūlymus.

2021 m. kovo 25 d.

KAI BAŽNYČIA TAMPA APSAUGOS FIRMA

Ne vienus metus Lietuvos visuomenę bandoma apgauti obskurantizmo apsiaustu priešinant Vakarų pasaulėvoką bei vertybes su lietuviška ar net baltiška ontologija, kuri tokią priešpriešą deklaruojančiose publikacijose dažnai įvedama tarsi įsivaizduojamasis skaičius į aritmetinę lygtį. Jų esminis bruožas – pavojingo pasaulio deklaravimas ir apsaugos nuo jo pasiūlymas.

„Lietuviška tapatybe“ tampa katalikiškų tradicijų puoselėjimas, o visa, kas tam prieštarauja, – grėsme egzistuoti. Tiesa, katalikiškos tradicijos tame kontekste neturi nieko bendra nei su katalikybe, nei su Bažnyčios socialiniu mokymu. Veltui ieškosite Bažnyčios enciklikų svarbiausiais žmonijos klausimais ar kitų jos dokumentų apmąstymo, Bažnyčios mąstytojų ar popiežiaus minčių. Katalikiškos (?) tradicijos tokio mąstymo lauke sutraukiamos į galios ilgesį, taip iš tikėjimo eliminuojant žmogiškąją būtį ir jos trapumą.

Būtent iš šios galios nostalgijos plaukia raginimai kovoti su ateitimi – pradedant socialiniais ir technologiniais aspektais, baigiant siūlymais apstatyti valstybės sienas liaudiškais raštais išmargintais kokliais ir ignoruoti geopolitiką *in corpore*. Šviežiausias tokio diskurso pavyzdys – Reginos Statkuvienės birželio pradžioje portale „Delfi“ publikuotas straipsnis „Lietuva tarp Mordoro prieangio ir Kalipsės salos“.

Pagrindinę šio nervingo komentaro mintį galima sutraukti į

vieną vienintelę tezę: „Lieka žvėries instinktai, arba – dar baisiau – piktojo veikimas.“ Būtent per piktojo veikimo prizmę autorė vertina visą Lietuvos visuomenę supančią aplinką: Europos Sąjungą, technologinį progresą, NATO ir t. t. Konstatuojama, neva ES sugriovė švietimo sistemą, o lietuviai po amžiaus išnyks, nes Vakarami reikalauja, kad Lietuvos „visuomenėje nebūtų jokių patyčių, stereotipų ir neapykantos kalbos“.

Galiausiai klausama, koku vertybiniu ir idėjiniu pagrindu tieji Vakarami remiasi, ir nutylėjimo būdu implikuojama – jokių. Žinoma, straipsnio pabaigoje bus siūlomas ir išsigelbėjimas. Visiškai nenuostabu, jog jis remsis į atsigrėžimą praeitin, kur „palėpėje linguoja senas šiaudinis sodas, mėnesienos naktimis per mišką dar atbėga elnias devyniaragis“ ir t. t. Ir taip straipsnis pasirodo esąs ne kas kita, kaip standartinė klerikalizmo propaganda.

Dažnai pamirštama, jog dvasininkijos politinės įtakos trokšti gali ne tik kunigai. Regina Statkuvienė tai puikiai primena. Jos deklaruotas mintis nesunku susieti su kardinolo Sigitо Tamkevičiaus teiginiais, išsakytais 2022 m. sausio 23-iają portale „Delfi“, jog „Lietuvos padėtis sunkesnė, nei buvo prieš trisdešimt metų, kai stovėjome prie Televizijos bokšto ar Aukščiausios Tarybos rūmų“.

Abu šie asmenys konstatuoja: ES ir NATO yra piktoji dvasia, kurią nugalėti sunkiau nei komunizmą. Akcentuojant tokią priešpriešą visuomenė turėtų būti konsoliduota kilti kovon už Bažnyčią ir prieš piktąjį, įskaitant jo visas manifestacijas Vakarų, mokslo ir žmogaus teisių gynimo pavidalais. Ironiška, tačiau toks kvietimas kovon su Bažnyčia turi bendro tiek, kiek Laisvos visuomenės institutas su laisva visuomene.

2019 m. spalio 22 d. „Vatican News“ publikavo popiežiaus Pranciškaus pokalbį su jėzuitais, jo metu pontifikas griežtai pamerkė bet kokias klerikalizmo apraiškas: „Klerikalizmas yra iš-

krypimas [...] klerikalizmas nori, kad ganytojas visada būtų priekyje, nustatytų kryptį, baustų ekskomunika tą, kuris nutolo nuo kaimenės...“

Argi ne tuo daug metų užsiima Lietuvos vyskupų konferencija? Suvokę iš savo rankų slystant įtaką, Lietuvos vyskupai pasirinko ne dialogo kelią. Būtent jie išrinko ekskomunikuotinas grupes – homoseksualus, smurtą patiriančias moteris – ir it parazitai penėjo savo autoritetą šių žmonių kančiomis.

Būtina suvokti, jog atsigrėžti į praeitį siūlantys asmenys, kaip ir šiuo atveju, pirmiausia ragina pasiduoti „tamkevičiškam“ ilgesiu laikų, kai esą kunigai galėjo nepaisyti savo priedermės diskutuoti ir išklaudyti kito žmogaus istoriją bei užsiimti egoistišku diktatu.

Katalikų Bažnyčios katekizmas sako: „Tarnaudami vieni kitiems ir rasdami bendrą kalbą su savo broliais bei seserimis, žmonės ugdo savo gebėjimus ir taip atsiliepia į savo pašaukimą.“

Lietuvos Katalikų Bažnyčia, panašu, bendros kalbos net nebando ieškoti. Užuoat kvietusi bendrystei, ji demonstruoja savo džiugesį, pavyzdžiui, dėl JAV sprendimo uždrausti abortus. Argi ne kunigo pareiga pirmiausia yra gebėti perteikti bendruomenei Bažnyčios socialinį mokymą taip, kad net egzistuojant galimybei tikintysis aborto nepasirinktų? Vietoj to savo kompetencijos spragas klerikalai glaisto pasitelkdami galios ir prievartos priemones.

Apsigaubusi vienintelės vertybinės pozicijos mantija, autorė Europos Sąjungos vertybes, sąmoningai ar ne, sumenkina iki primityvios ekonominės naudos.

Ironizuodama ji vardija ES teikiamą naudą: trinkelės, jauni sodinukai, rūbai ir buitinė technika. Žmogaus orumas, laisvė, demokratija, lygybė, teisės viršenybės principas, žmogaus teisės – it prasmegusios žemėn, nors būtent šios vertybės Europos Są-

jungos tėvų kūrėjų buvo kadais įrašytos į Bendrijos sutartį. Toks mąstymas šiek tiek primena LVŽS valdymo laikotarpiu egzistavusį Užsienio reikalų ministerijos puslapį, kuriame ES teikiamos naudos skiltyje buvo rašoma: „ES komisijos pastangų dėka buvo netgi suvienodinti naujų mobiliųjų ir išmaniųjų telefonų krovikliai, parduodami 28-iose ES valstybėse narėse.“

Klerikalams iš principo yra būdingas disonansas, kai paliečiami vertybiniai klausimai, – mat jie privalo apsimesti besirūpiną žmogaus teisėmis, nors iš tiesų jas naudoja tik priedangai, savo grupės interesams tenkinti.

Vienas iš kertinių straipsnio teiginių byloja, kad Lietuvos visuomenė neva patikėjo istorijos pabaiga, o pati istorijos pabaiga, jei ne galutinai, tai bent iš dalies tikrai yra atėjusi. Tiesa, ekstrapoliuojama, kad toje pabaigoje žmogus, įkliuvęs į transhumanizmo spąstus, patirs ar net jau patiria vergo dalią.

Istorijos pabaigos pranašystė yra dar vienas populiarus žmonių sutelkimo futurofobiškai kovai pavyzdys.

Bet kam, kas stebi geopolitinę erdvę, yra akivaizdu, kad istorija nesibaigia. Teisės viršenybės principo nepaisymo apraiškos, geopolitinių jėgų dispersija, o ir vasario 24 dieną Rusijos prieš Ukrainą ir Vakarų demokratiją pradėtas karas primygtinai reikalauja, kad iš politinės erdvės trauktųsi technokratija ir grįžtų politika.

Kita vertus, istorijos pabaiga lietuviai neabejotinai buvo kviečiami patikėti dar 2019 m. vykusių Prezidento rinkimų metu, kai viešai diskutuota tik vietinės reikšmės klausimais. Kai rūpinamasi vien po langais žydinčiais bijūnais ir šiaudiniais stogais, pasaulis tikrai gali atrodyti nutolęs, bausis ir priešiškas.

Nuo pražūtingos transhumanistinės ateities vis siūlomas išsigelbėjimas: atsigręžimas praeitin. Net nuostabu, kaip baimė, kad ateis metas, kai žmonės galiausiai atsisakys sekti klerikališkais

ganytojais, yra projektuojama į technologijų, medicinos ir kitos pažangos fobiją. „Sena krikščioniška tiesa, kad panoręs prilygti Dievui prarasi viską, visuomet išsipildo“, – rašo R. Statkuvienė, šios savo išvalgos nepagrįsdama nei nuoroda, kur ta jos minima tradicija buvo ar yra skelbiama, nei konkrečiais pavyzdžiais.

Tad ar toks grasinimas nėra tik dar viena įtūžio apraiška, suvokiant klerikalinės pasaulėvokos trapumą? Juk klerikalinio pasaulio subyrėjimui kartais užtenka, kad dar sykį mintinai išmoktas homilijas girdintys tikintieji galiausiai paklaustų „kodėl?“

Popiežius Pranciškus 2020 m. spalio 3 d. Asyžiuje pasirašytoje enciklikoje „Fratelli tutti“ ragino mąstyti ir veikti bendruomeniškai bei siekti, kad nė vienas žmogus nebūtų atstumtas. Kaip uždaro pasaulio šešėlius jis įvardijo susiskaldymus, kenkiančius dialogui, ir vienodų teisių visiems atmetimą.

Lietuvos vyskupų bei dalies religinės bendruomenės elgesys, bent jau kol kas, yra visiškai šio kvietimo antitezė. Tai pastebėti, konstatuoti ir kelti viešumon – kiekvieno save gerbiančio Lietuvos kataliko pareiga.

Mat vieną dieną atsibusti „išgelbėtame“ nuo „piktojo“ pasaulyje, kurį mums siūlo klerikalai, pirmiausia bus klaiku, o svarbiausia – per vėlu.

2022 m. liepos 10 d.
Parašyta kartu su Tadu Alčausku

POLITIKOS
VIRŠENYBĖ

POLITIKA ŽVILGČIOJA IŠ METAFORŲ BRŪZGYNŲ

Užsiimti politika mane pastūmėjo socialiniai tinklai. Kai prieš daugybę metų mokinių iniciatyva pasirodžiau feisbuke, tiesiog dalinausi ir aiškinau. Palaipsniui supratau, jog tai, ką aš kalbu ir ką girdi tie, kurie skaito, gali būti visiškai skirtingi dalykai. Nu stojau rimtai reaguoti į gerbėjų laiškus: jie nuoširdžiai džiaugdavosi tuo, ką rašau ir siūlau, bet aiškiai mačiau, jog kalbu priešingai, nei jie perskaitė.

Gerokai įdomesni buvo vadinamųjų heiterių komentarai: jie ir parodydavo, kuriomis temomis nesiseka susikalbėti, nors tu ką.

Panašiai tuo pat metu viena protinga ponija manęs paklausė, kodėl aš visada sakau, kad ekonomika yra tik kultūros reiškiny. Atrodė, jog atsakyti labai paprasta: juk ekonomika ir yra kultūriškai sukonstruota seka atsakymų į klausimą, kas su mumis vyksta, kai mes mainomės savo darbu. Vis dėlto atsakymas pradėjo strigti, kai pabandžiau pateikti pavyzdžių. Tai, kas man buvo aki-vaizdu, skaitytojui galėjo būti išaiškinta tik pasitelkus labai daug sąvokų, faktų, metaforų ir interpretacijų. O juk dar reikėjo ne-įklimpti į loginius prieštaravimus.

Atsakymai vis pildėsi, ir taip atsirado „Melo ekonomika“. Galiu džiaugtis, jog tai knyga, kuri tebėra skaitoma iki šiol, bet vėlgi įdomiausia buvo tai, jog daugybė žmonių, kuriems knyga patiko, skundėsi nesuprantą, apie ką pasakojama vienuoliktame skyriuje. Bet tas vienuoliktas skyrelis ir buvo esmi-

nis. Jo nesupratus, visa knygos nauda, tiesą sakant, ėjo šuniui po uodega.

Mano mąstymo logika buvo paprasta (paprasta, autoironiškai pridursiu, mano akimis). Pirmuose skyreliuose išdėščiau visą šūsnį mitų, kuriais tiki eilinis „sveikas protas“. Pateikiau faktų, pagrindžiau moralinius sprendinius anapus politinių pasirinkimų ir apibendrindama tame nelaimingame skyrelyje dar kartą paaiškinau, jog kiekvienas faktas gyvas tik tam tikrų sąvokų ir interpretacijų kontekste. Priminiau tiesas, kurias žino kiekvienas, kas nors kelias minutes RIMTAI mokėsi ekonomikos: ekonomika nėra išganymo teologija, tai interpretacinis mokslas, ir nereikia ekonomikos ekspertų dėstomų tiesų priimti it šventraščio ištermes.

Tai, ką čia sakau apie ekonomiką, dar labiau tinka politikai. Tiesa, jei ekonomikoje moralės sprendiniai slepiami po faktų ir formulių apdarais, tai politikoje, kuri savo prigimtimi yra gyvenimo dalykas, pasirenkamos vienu metu ir primityvesnės (šėimos), ir sudėtingesnės (Dievo, valdovo, galios) metaforos. Mokslas mano, kad šios, ypač šėimos, metaforos turi ir tiesioginį santykį su tuo, kaip formuojasi mūsų smegenys ir kaip po to jos veikia, priversdamos ir mus imtis vienokių ar kitokių sprendimų ir net veiksmų.

Trumpai keli faktai iš neurolingvistikos, kurie čia tiesiog neišvengiami. Nesu didelė neurolingvistikos ekspertė, gal dabar yra atsiradę naujų detalių, vis dėlto esmė tokia. Pirma, nors žmonės galvoja, kad jie mąsto sąmoningai, išties apie 98 proc. priimamų sprendinių yra nesąmoningi. Antra, samprotavimas yra fizinis procesas ir jo neįmanoma atsieti nuo mūsų kūno bei fizinių procesų mūsų smegenyse. Trečia, žmonės pasaulį vertina ir argumentus sveria skirtingai, nes jų kultūrinė ir asmeninė patirtis suformavo nevienodas smegenų struktūras. Ir galiausiai, ketvirta, žmonės negali tikrovės suvokti tiesiogiai, „objektyviai“. Kad ir

kokį reiškinių aptarsime, matysime, jog kalbame ir argumentuojame remdamiesi metaforomis. Tai ypač akivaizdu, kai kalbame apie abstrakčius dalykus.

Komiška tai, kad net samprotavimai matematikos ar fizikos temomis yra pajungti metaforoms, kurios savo ruožtu įrėmintos mūsų smegenyse, o jos, sutikime, gali tik tiek, kiek gali. Patinka tai mums ar ne, bet mūsų mąstymą sąlygoja mūsų smegenys. Mūsų kūniška prigimtis.

Dar kartą pasitelkime smegenų pažinimo mokslus. Ir štai – mūsų patirtys suformuoja smegenyse jungtis, kurių dėka mes argumentuojame, tad kuo dažniau vartojame vieną ar kitą sinapsę, tuo stipresnis ryšys susidaro ir tuo lengviau mūsų smegenims aktyvuoti susijusius neuronus. Tačiau kito asmens patirtys gali suformuoti ir suformuoja kitokias jungtis.

Tad norime ar ne, bet mes skiriamės. Nors mūsų mąstymas išlieka logiškas, tai nereiškia, kad turime visiškai atmesti kito žmogaus samprotavimų logiką. Kas tinka mums, gali absoliučiai kitaip skambėti kitoje galvoje. Tiesiog ta kita galva sudėtingus klausimus svarsto ir sprendžia, remdamasi kitokiomis jungtimis, taigi ir kitokiomis konceptualiomis metaforomis.

Kas skiria radikalius fundamentalistus, kurie visada žino tiesą, nuo tų, kurie nuolat tik ieško atsakymo? Radikalus fundamentalistas gali būti ir tikėjimo žmogus (krikščionis čia tikrai niekuo neatsilieka nuo musulmono), ir vienos ar kitos partijos adeptas, ir aklas kurios nors ekonominės teorijos šalininkas. Atsakymas, kuris kyla iš ankstesnių šiame tekste minėtų prielaidų, yra aiškus – jie remiasi skirtinga metaforų sistema, kuri dėl skirtingų kultūrinių ir asmeninių patirčių susiformavo samprotavimus pagrindžiančiose smegenyse. Bet grįžkime namo.

Manau, pastebėjote, kad per pastaruosius maždaug dešimt metų Lietuvoje (nors ne tik čia) vis labiau aktualėja politika,

kuri drąsiai skelbiasi esanti krikščioniška, ir tai jos apologetams savaime reiškia, jog kalbama apie moralią politiką. Kodėl jie taip įsitikinę, jog žino Dievo balsą, nors elementarus religinis išsilavinimas suponuoja, jog Dievas nepažinus?

Atsakymas nėra labai gudrus. Samprotaudami šie žmonės remiasi „griežtojo tėvo“ konceptualia metafora, įsireminusia smegenyse dar tada, kai vos gimę jie siekė tėvų meilės ir dėmesio. Šiuo atveju ne kas kitas kaip šeimos galva (kalbant apie visą visuomenę – Dievas arba autoritarinis vadas) nubrėžia visas žaidimo ribas, suformuluoja taisykles, nusprendžia, kas yra gėris ir kas yra blogis. Esi paklusnus, taigi esi geras ir vertas, būsi pagirtas. Neklausysi – būsi nubaustas.

Beje, taip samprotaujant, bet kokia bausmė atrodo esanti tikrosios meilės išraiška, ir tėvas lupa savo vaiką ne todėl, kad norėtų jį pažeminti. Jis lupa ir jo širdis verkia, bet jis žino, kad bausmė yra gėrio šaltinis, atitraukia vaiką nuo blogio, padeda jam nugaltėti savo savanaudiškumą, rasti vietą pasaulyje ir tapti geru, doru žmogumi, kuris atneš daug gero sau, vadinasi, ir valstybei. Na, o kas kitoje pusėje?

Čia slepiasi „palaikančio, atjaučiančio“ tėvo vaikai. Pasaulis jau nebėra juodas ir baltas, tėvai nėra vien giriantys ir baudžiantys. Sprendimus lemia daugybė atspalvių, o ieškant atsakymų į klausimus, kas leistina, o kas ne, kas yra gėris, o kas blogis, atsiremiama į visiškai kitokią koordinacijų sistemą. Jau ne konkurencija, galios demonstravimas, o bendradarbiavimas, ne primesta tiesa, o kelias, aptiktas pačiam stebint ir mokantis, kalbantis suprantamas kaip tinkamas ir vaisingas.

Ar girdite visų tų didžiųjų ginčų apie tai, kiek valstybė gali įsiterpti į šeimos gyvenimą, jeigu vaikai yra baudžiami fizinėmis bausmėmis ar psichologiškai žeminami, atgarsius?

Post scriptum. Niekada nepamirškite, kad mokslas (kaip ir visokie jo pagimdyti svarstymai) gyvas tiek, kiek jis NEŽINO atsakymų. Kai jis jau žino atsakymus, jis miręs.

2020 m. lapkričio 5 d.

KO BIJO SAULIUS SKVERNELIS?

Europos Sąjungoje aštrėjant diskusijoms apie įstatymo viršenybę ir būsimą ES biudžeto formavimą, tikrovė pradeda skęsti dezinformacijos liūne. Tad šiandien pabandyčiau paaiškinti, dėl ko vis dėlto iš tiesų yra ginčijamasi.

Net Lietuvos žiniasklaidoje jau mačiau kalbų, kad ES problema yra abortų klausimas Lenkijoje. Problemos šaknys tikrai ne čia. Arba, tiksliau, ta problema yra gerokai gilesnė ir platesnė. Beje, jeigu jau kalbama apie abortų draudimą, tai tikrai šis klausimas pagal subsidiarumo principą yra paliktas šalių jurisdikcijoms. ES sutartys jį palieka šalies kompetencijai. Niekas to nekvestionuoja.

Antai kelis kartus šią savaitę Lietuvoje viešai keltas argumentas, jog Airijai niekas nedraudžia turėti griežtą abortų draudimo įstatymą, o Lenkiją dėl to neva norima žiauriai bausti, yra niekinis. Kaip ir niekinis argumentas, kad Airijos nebaudžia, nes ji esą priklauso privilegijuotų senųjų valstybių narių klubui. Vis dėlto jeigu ir rastume kur nors dvigubus standartus, tai nebent Višegrado šalių reikalavime turėti privilegiją nesilaikyti sutarčių.

Dabartinis ginčas susijęs su kitu įstatymo viršenybės klausimo aspektu. Labai trumpa ginčo istorija būtų tokia. Liepos viduryje Europos Sąjungos valstybių vadovai susitarė dėl septynerių metų ES biudžeto projekto ir, be kita ko, džiugiai pranešė, kad

sprendžiant išmokų klausimą bus atsižvelgiama, ar šalis laikosi teisės viršenybės principo. Tiesa, buvo visai neaišku, kaip konkrečiai tas sąlygotumo principas turėtų veikti.

Dėl ko gi daugiau Lenkija ir Vengrija jau tą pačią dieną surengė bendrą spaudos konferenciją ir paskelbė apie savo pergalę. Vis dėlto Europos Parlamentas jau kitą savaitę po ano Vadovų Tarybos posėdžio priėmė rezoliuciją, kurioje, be kitų finansavimo klausimų, pareikalavo aiškiau apibrėžti sąsają tarp europinio biudžeto išmokų ir įstatymo viršenybės. Rezoliucija buvo priimta balsų dauguma: iš balsavime dalyvavusių 682 Parlamento narių už pasisakė 465.

Parlamento nuomonę palaikė devyni iš vienuolikos Lietuvos europarlamentarų. Nepalaikė Valdemaras Tomaševskis ir Stasys Jakeliūnas, kuris susilaikė. Beje, Jakeliūnas buvo vienintelis savo Žaliųjų grupėje nepalaikęs šios iniciatyvos. Tai, jog beveik 70 proc. europarlamentarų pasisakė už rezoliuciją, kuri reikalauja laikytis įstatymo viršenybės principo, neišvengiamai reiškė, jog Europos Vadovų Taryba, nori ji to ar nenori, yra priversta reaguoti ir ieškoti kompromiso.

Beje, atkreipiu dėmesį, jog Vadovų Taryba vienija valstybių lyderius, kurie tam tikromis aplinkybėmis išties gali trokšti privilegijos, kuri leistų su europiniais pinigais elgtis pagal savo supratimą ir norus. Prisiminkite ir ne vieną panašų atvejį Lietuvoje.

Po ilgo ir ganėtinai nervingo darbo (apie tai daug kalbėta Europos Parlamento koridoriuose ir rašyta Briuselio spaudoje) lapkričio 5 dieną kompromisas galiausiai buvo pasiektas. Dėl ko buvo sutarta ir ką dabar bando kvestionuoti Lenkija ir Vengrija bei vakar prie jų prisiliejusi Slovėnija?

Kompromisinis sutarimas akcentavo, jog europinės lėšos turi būti skirstomos gerbiant įstatymo viršenybę, kuri konkrečiu atveju kalba apie skaidrų ir teisingą finansų valdymą. Pabrėžti-

na ir tai, jog europiniai ištekliai šiame dokumente apima ne tik valstybių narių įnašais sudarytą biudžetą, bet ir pandemijos metu atsiradusius fondus, kurie formuojami iš Sąjungos vardu pasiskolintų lėšų.

Beje, Sutarties dėl ES veikimo 317-ajame straipsnyje nurodoma, jog europiniai pinigai turi būti valdomi skaidriai. Demokratinėje visuomenėje toks skaidrumo arbitras yra nepriklausomi teismai.

Ryšys čia tiesioginis. Valstybės narės tik tokiu atveju gali garantuoti, jog europiniai finansai valdomi skaidriai, kai tų valstybių vadovai savo veikloje remiasi įstatymu ir veikia nepriklausomos institucijos, kurios gali tai patvirtinti.

Kitai sakant, itin svarbu, jog atsiradus įtarimams dėl lėšų vagysčių, mokestinių sukčiavimų, mokesčių vengimo, korupcijos, interesų konfliktų ar kitų įstatymo pažeidimų, būtų nepriklausoma prokuratūra ir teismai, kurie tuos įtarimus arba patvirtintų, arba paneigtų. Svarbu ir tai, jog įstatymo galia bei nepriklausomų teismų jurisdikcijai paklustų valstybės valdžios institucijos, tarp jų ir tos, kurios formuoja įstatymų bazę.

Teismų nešališkumas bei jų nepriklausomybė turi būti visada užtikrinama, o visos valdžios institucijos, kurios užtikrina teisingumą (teismai, prokuratūra ar STT) turi turėti galimybes tinkamai dirbti savo darbą. Jie privalo būti adekvačiai finansuojami, jiems turi užtekti žmogiškųjų išteklių. Galutiniai sprendimai turi būti nedelsiant ir tinkamai vykdomi. Ir tai yra tik reikalavimų minimumas, kuris būtinas, kad valstybė galėtų tinkamai pasipriešinti nelegaliems arba savavališkiems šalies vadovų sprendimams, kurie gali padaryti žalą Sąjungos finansiniams interesams.

Beje, dokumente priminta ir senų seniausiai politinėje ekonomijoje aiški tiesa, jog įstatymo viršenybė būtina ne tik piliečiams ir jų laisvei.

Įstatymo viršenybė ir tie jos momentai, kuriuos čia minėjau ir kurie pabrėžti sutarimo tekste, yra ypač svarbūs verslui. Puikiai žinoma, jog, nesant adekvačios ir efektyvios teisinės sistemos, gali būti sužlugdytos visos verslo iniciatyvos ir jo inovacijos, strigti investicijos, ekonominė, socialinė bei teritorinė sanglauda ir tinkamas vidaus rinkos veikimas.

Dažnai mūsų žmonės klausia, kodėl merdi Lietuvos regionai? Štai jums ir atsakymas, kuris gali paaiškinti daugybę atvejų. Šiuo metu, kai darau šį įrašą, prasideda dar vienas ES valstybių vadovų pasitarimų raundas.

Lenkija ir Vengrija, kurios dabar tiesiog šantažuoja ES, matyt, vėl aiškina, kad (pirma) jos nuosekliai laikosi teisės viršenybės principo, bet (antra) tą principą turi teisę dėlioti taip, kaip joms patogiu ir esamu momentu naudinga. Tikėtina, jog Lenkija ir Vengrija nuoširdžiai tiki, jog, nenorėdama itin sunkiu Europai metu stabdyti paramos valstybėms, Europos Vadovų Taryba kažkaip privers Europos Parlamentą užsimerkti ir nekreipti dėmesio į tai, kas daroma su mūsų visų pinigais.

Šią savaitę buvo baisu išgirsti ir nueinančio premjero (beje, turinčio ir teisės magistro laipsnį, tegul gautą ir Romerio universitete) žodžius, jog įstatymo viršenybė ir demokratija tėra „propagandinė klišė“. Ką konkrečiai vis dar premjeras norėjo pasakyti, Lietuvos žiniasklaida, kaip jai būdinga, nesiaiškino.

Kodėl jis taip pasakė? Asmeniškai man kyla vis daugiau abejonių, ar čia ne tas atvejis, kai vagiui dega kepurė. Kas sveiko proto žmogų, kuris lyg ir turi išsilavinimą, žmogų, kuris seniai politikoje, vadovavo Vyriausybei, o ir dabar dirba Seime, gali priversti taip nusikalbėti, jei ne baimė?

Taigi ko bijo Saulius Skvernelis? Gal bijo, kad paaiškės, jog jo patarėjas išvengė kratos dėl įtarimų (beje, įtarimų atsirado būtent dėl neskaidriai skirstytų europinių lėšų) todėl, kad tai jis, Skver-

nelis, nesilaikydamas įstatymų, nurodė tos kratos nedaryti? O gal jis bijo, kad jo kabineto narys protegavo savo buvusius kolegas ir leido jiems grobti europinius pinigus, 24 kartus padidinus paslaugų kainą? O gal bijo, kad tas asfaltuotas kelelis prie jo namų nuves ne namo, o į teismo salę?

Dar kartą klausiu, kas gali taip žiauriai atimti protą politikui, kad jis nebegalvotų, ką kalba? Norėčiau manyti, kad tai lėmė tiesiog paprastas neišmanymas, bet ir šiuo atveju gėda dėl Lietuvos. Įstatymo viršenybė ir besąlygiškas teismų nepriklausomumas kuria pasitikėjimą valdžia. Net 77 proc. europiečių patvirtino, kad europinių lėšų paskirstymas turi sietis su įstatymo viršenybe.

Balsuodama asmeniškai reikalausiu, jog daugiametės finansinės perspektyvos ir Atsigavimo fondo lėšos atitektų tik tiems, kurie gerbia Sąjungos ir demokratijos vertybes.

Taip pat pasakysiu, jog man, priešingai nei visokio plauko „skverną ereliams“, demokratija nėra tik propagandinė klišė.

2020 m. lapkričio 19 d.

POLITINIO ŽAIDIMO TAISYKLIŲ SVARBA

Šiandien absoliučiai daugumai iš mūsų yra labai gera diena. Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo diena. Man, kaip ir jums, kurie klausote, tai buvo didelė šventė ir viena įsimintiniausių gyvenimo dienų. Buvau labai palaiminta ir todėl, kad man teko prisidėti prie valstybės atkūrimo – ir kaip žmogui, kuris 1988 m. birželio 3 d. dalyvavo kuriant Sąjūdį bei formuojant jo iniciatyvinę grupę, ir kaip žmogui, kuris praktiškai nuo pirmų dienų rašė apie tai, kaip kuriama Lietuvos valstybė.

Vos po geros savaitės pradėjau dirbti „Lietuvos ryto“ apžvalgininke Seime, tad kasdien rašiau apie tai, kaip šalies problemas mato Atkuriamojo Seimo nariai. Remdamasi savo patirtimi ir ypač išsilavinimu, analizavau procesus ir rašiau komentarus. Mano tekstus labai lengva rasti to meto laikraščiuose, sukauptuose bibliotekų saugyklose, tad paprasta patikrinti ir tai, kad nuo pirmos dienos bandžiau pateikti gyvą, vadinasi, prieštaringą tikrovės pavidalą.

Pastaruoju metu sulaukiu labai daug pikty komentary. Kodėl? Tik todėl, jog kalbu, kad laisvė, kurią iškovojome prieš 31 metus, yra privilegija ne tik tų, kurie jaučiasi ypatingai dori ir moralūs, bet visų Lietuvos žmonių. Tad dabar galiu tik pakartoti: net jeigu manęs nekenčiantys žmonės aiškins, jog kokia nors bendruomenė yra Dievo pasmerkta ir būdama „gera“ krikščionė turėčiau ją pasmerkti, aš kalbėsiu tai, ką rašiau tada ir ką kartoju

dabar: laisvė yra mūsų visų. Laisvė priklauso ne tik vadinamiesiems moralės sargams, bet ir mums, tiems, kurie nesideda šventaisiais.

Beje, reikalavimas tylėti, jeigu nesutinkate su kokio nors kunigo ar net visos vyskupų kuopelės bendruomenę skaldančiais teiginiais, yra priešingas Bažnyčios mokymui. Ir tie patys vyskupai puikiai žino, jog būdami ganytojai jie privalo kalbėti ir su tais, kurių žodžiai jiems nepatinka.

Konfliktai, kurie drebina šalį pastarosiomis savaitėmis, priešingai negu bandoma pateikti, reiškia ne silpnesnę, o stipresnę Lietuvą. Jie reiškia, jog Lietuva jau vaduojasi iš minties ir kalbos sąstingio, atėjusio iš autoritarinio sovietinio pasaulio. Tikrai stiprūs, nepalaužiami medžiai yra tie, kurie lengvai linksta ir vėl atsitiesia. Kartą tai mačiau per siaubingą taifūną Taivane. Gyvybingiausios socialinės struktūros tos, kurios nėra įkalintos ir moka lengvai keistis, kai kinta pasaulis.

Nieko keista, jog dalis Lietuvos žmonių yra įstrigę savo įsivaizduojamo pasaulio erdvėje. Kasdien mąstyti ir naujai pergaltuoti supantį pasaulį bei patį save yra vienas sudėtingiausių darbų, reikalaujantis ir labai daug žinių, ir labai išlavinto proto, ir ilgametės savirefleksijos praktikos. Nieko keista ir tai, jog daugybė ar net absoliuti dauguma žmonių pasirenka gerokai ramesnę konformizmo pasaulį, o atsiveriančią visada labai prieštaringą tikrovę mato kaip priešų puolimą.

Juk net mano šie ketvirtadienio pokalbiai, niekam neprivalomi žiūrėti ir klausyti, sutraukia marias komentatorių, šaukiančių, kad jiems nereikia mano komentarų. Ir tik todėl, kad tuos žmones gąsdina pats mąstymo judesys. Jie net negeba suvokti, kaip juokingai skamba jų skundas pasauliui, kad kažkokia moteris drįsta kalbėti tai, ko jie nenori girdėti. Juk kiekviename kompiuteryje yra galimybė vieną ar kitą asmenį pašalinti iš savo regos lauko.

Vis dėlto įpratusieji žinoti mąstyti nemėgsta, tad tiesiog reikalauja nekvestionuojant priimti jų poziciją. Priešingu atveju jiems tektų tikrinti informaciją ir – tikras košmaras! – rinkti argumentus, ir jau tada išlįstų minčių skurdas.

Pati savaime atgauta Nepriklausomybė niekada ir niekam negarantuoja stiprios demokratinės valstybės. Priešingai – laisvė pati savaime, filosofai pasakytų, imanentiškai, kasdien kuria įtampą. Tai, kas vienam atrodo visai tinkama, kitam gali pasirodyti amoralumo viršūnė. Vienas linkęs gerbti visus, tarp jų ir tuos, su kuriais sutikti jam nesiseka, ir ieško kompromiso. Kitas gi imasi teisėjo vaidmens ir, poeto žodžiais sakant, „galanda kirvius, kalavijus aštrius ir juodbėrį žirgą balnoja“.

Ar tai blogai? Ne. Skirtingai suprastos dorybės ir vertybės, galų gale skirtingi interesai nuolat generuoja įtampą, ir demokratinės valstybės nuolat balansuoja tarp skirtingų pasaulio sampratų. Ir būtent tas nestabilumas, kuris dažnai gali gąsdinti, išties ir yra tikroji demokratijos stiprybė, leidžianti sistemai išvengti pernelyg didelių sukrėtimų ir visokių revoliucijų. Tiesa, neretai, norint išgryninti skirtingas politines nuostatas net viename darinyje, gali tekti ilgai ieškoti argumentų, kurie leistų patraukti oponentą į savo pusę, ir taip suformuoti kompromisinį sprendimą.

Negana to, net pats geranoriškiausias bandymas tiesti tiltus, kurie sujungtų priešingas puses, tikrai nebūtinai baigsis taikiai. Ypač sudėtinga rasti taikius kompromisus dėl vadinamųjų vertybinių sprendinių. Neatsitiktinai senosiose demokratijos valstybėse taip gerbiama tolerancija. Ir gerbiama ne todėl, kad, kaip bando dėstyti kai kurie oponentai, pateisintų kito nuodėmę, o kad primintų, jog visi, net ir vyskupai – ne išimtis, savo akyse turime rąstų, tad turime rūpintis ridenti neapykantą visų pirma iš savo širdies.

Pasaulietinė demokratija tokius ir panašius sudėtingus aiškiausią atsakymo neturinčius dalykus sprendžia, kurdama kuo aiškesnes politinio dialogo ir sprendimų priėmimo taisykles. Būtent visų daugumą vienodai suvokiamos taisyklės ir yra tai, kas stabilizuoja sistemą, kai joje susiformuoja iš esmės ją naikinančios ląstelės.

Europos krikščionių demokratų partijas vienijančioje Europos liaudies partijos grupėje ilgus metus tokia priešinga taikdariaiškai centristinei šios grupės ideologijai buvo Vengrijos premjero Viktoro Orbáno vadovaujama „Fidesz“. Daug metų buvo bandoma vienokia ar kitokia forma rasti kompromisą, kuris sutaisyty grupės daugumos ir „Fidesz“ nuostatas, bet nepavyko. Galiausiai pernai metų pabaigoje Vengrijos delegacijos vadovas atvirai viešai pradėjo menkinti grupės vertybes, teigdamas, kad reikalavimas skirstant europines lėšas laikytis teisės viršenybės principo yra nei daugiau, nei mažiau „gestapo ir stalinizmo“ metodas. Kitaip sakant, Vengrijos „Fidesz“ įsiūtį sukėlė tai, kad buvo įvestas griežtas reikalavimas skirstant lėšas kovoti su korupcija.

Viešas ir plačiai nuskambėjęs (deja, dar vienas) Vengrijos „Fidesz“ išpuolis praėjusių metų pabaigoje sukėlė aiškią Europos liaudies partijos reakciją. Konservatorių partijos prezidiumas pasiūlė atnaujinti Darbo tvarkos taisykles taip, kad jos aiškiai ir nedviprasmiškai reglamentuotų du dalykus.

Pirma, kad visa Europos konservatorių politinė veikla vadovaujasi Europos Sąjungos sutartimis, ypač pabrėžiant Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartiją. Kalbama, žinoma, apie žmogaus teises. Antra, kadangi niekas niekada nesitikėjo, jog kuri nors Europos konservatorių partija staiga visiškai nusigręš nuo savo idealų ir pradės viską daryti priešingai, tai nebuvo jokios procedūros, kurią pasitelkus būtų galima išmesti nacionalinės valstybės lygiu veikiančią partiją iš Europos liaudies partijos.

Ir kai vasario pabaigoje darbo grupė tokias taisykles galų gale parengė, o 84 proc. grupės narių jas palaikė, V. Orbáno partijos nariai galutinai suprato, kad jiems nebepavyks savo ideologijos stumti kaip visos grupės nuostatų. Jų lyderis V. Orbánas parašė laišką, kad visa jų dvylikos žmonių grupelė palieka Europos krikščionių demokratų frakciją.

Prisipažinsiu, daugelis, tarp jų ir aš, atsikvėpėme lengviau. Ypač palengvėjo ir todėl, kad šis paskutinis pasitraukimo veiksmas galutinai išgrynino tai, kas anksčiau buvo matoma, bet ne taip deklaratyviai ir koncentruotai skelbiama.

Kovo 4 dieną V. Orbánas išplatino laišką „Samizdat Nr. 6“, kur jau nebeieškodamas žodžių rašė: „Dabar – be ELP – mes privalome sukurti Europos demokratinę dešinę, kuri taps namais tiems Europos piliečiams, kurie nenori migrantų, kurie nesutinka su multikultūrizmu, tiems, kurie nepaskendę LGBTQ beprotybėje, tiems, kurie gina Europos krikščioniškas vertybes, kurie gerbia tautų suverenumą, ir tiems, kurie mato savo tautas ne kaip istorijos, bet kaip ateities dalį.“

Kas slypi už šių tezių – kitą kartą.

2021 m. kovo 11 d.

SAUGIOS KELIONĖS, LIETUVA! METINIS PRANEŠIMAS

Esame nedidelė šalis šalia jūros. Esame mažutis laivas dideliame pasaulio vandenyne. 100 žygeivių apiplaukė pasaulį vieni. Pasaulio vandenynus suvaldyti gebėjo net viena kelionė pradžioje nė 15 metų nesulaukusi mergaitė. Sugebėtume ir mes.

Tačiau net didžiausi vienišiai sutinka, jog kelionė su tais, kuriuos vienija bendras tikslas, yra ne tik saugesnė. Tokia kelionė moko sutarti, ji padeda suprasti, kas svarbiausia. Bendra kelionė parodo, kiek gebame susiburti, matyti kitą, rasti sprendimus, kai laivą pradeda mėtyti, atrodo, neįveikiamos bangos.

Prieš daugiau nei 30 metų neabejodami drąsiai pasirinkome vieni išplaukti į geopolitikos vandenyną. Mūsų drąsa ir pasišventimas laisvei lėmė, kad po mažiau nei penkiolikos metų mus į bendrą kelionę pakvietė ES. Nuo tada ta kelionė tapo saugesnė. Bendrakeleiviai dosniai dalinosi su mumis, kai trūko visko, – jie padėjo pertvarkyti ekonomiką, rėmė mūsų žemdirbius ir pramonę, mokė navigacijos pasaulyje, kur niekas niekada nežino, kas laukia rytoj.

2009 metais, kai patekome į didžiausią audrą, ES teikė mums daugiau nei trečdalį biudžeto lėšų, kurios leido išgyventi, o po trejeto metų sustiprėti tiek, kad sugebėjome įveikti aną išties egzistencinį lūžį. Praėję metai vėl bandė mūsų laivo korpuso tvirtumą ir komandos valią. Geopolitikos vandenyno srovės dažnai sunkiai valdomos, vis dėlto gera politika turi vieną esminę savy-

bę: laimi tos valstybės, kurios prognozuodamos savo kelius geba matyti tiek ekonominę naudą, tiek platesnes – kultūrinės, įtakų ir ideologijų pokyčių, naujų netikėtų vandenyno srautų – kryptis.

Lietuvos užsienio politika ilgai rėmėsi dviem kolonom: priešpriešos su vis labiau autoritarine Rusija ir ekonominių Lietuvos interesų. Deja, pastarasis dėmuo pernelyg dažnai stokojo žmogaus teisių ir laisvės aspekto, kuris aiškiai dominavo santykiuose su Rusija. Puiku, kad per metus pozicija pasikeitė iš esmės, ir šiandien gimsta nauja Lietuvos užsienio politikos doktrina.

Santykiuose su Pekinu, Minsku ar Maskva akcentuodama žmogaus teises ir teisės viršenybės principą, Lietuva tampa pavyzdžiu netgi senosioms demokratijoms. Kartu su kitais drąsiai keliamo ir visapusiškos paramos Taivanui klausimą. Būtent todėl „Financial Times“ Lietuvą pavadino naująja laisvo pasaulio lydere.

Politika, kur žmogaus teisių svarba nugali merkantilinius interesus, visada bus veiksminga. Tik tokia politika išties paremta krikščioniška laikysena, kad ir ką aiškintų mūsų nedraugai. Tačiau net ir geriausia kryptis pati savaime nepadedą išvengti nei galingų srovių, nei pavojingų kyšulių ar grėsmingų bangų. Kokios galimos išorinės jėgos kitąmet gali blaškyti Lietuvos laivą?

Geopolitinį žemėlapią pastaruoju metu formuoja vis aiškesnė priešprieša tarp autoritarizmo ir Vakarų demokratijos. Lietuva neabejojo ir neabejoja dėl imperinių Rusijos užmačių. Jos gali dar labiau sustiprėti menkstant šalies ekonomikos pagreičiui, stagnuojant gyvenimo lygiui bei stiprėjant demokratiniam judėjimams Rusijoje.

Pastaruoju metu ypatingą grėsmę kelia ir besiformuojantis ne tik ekonominis, bet ir bendromis autoritarinėmis vertybėmis paremtas Rusijos ir Kinijos aljansas. Šios neįformintos sąjungos link akivaizdžiai dreifuoja ir Turkija. Papildoma šio monumenta-

laus geopolitinio statinio plyta galime laikyti ir Lukašenkos Baltarusiją, nuosekliai skubančią į Rusijos ir – apie tai kol kas Lietuvoje kalbame retai – ekonominių Kinijos glėbį.

Šį Rusijos, Baltarusijos, Kinijos ir Turkijos bloką akivaizdžiai vienija bendra kova su Vakarų demokratinėmis vertybėmis, kurias jie atmeta kaip netinkamas pagarbą vadinamosioms tradicijoms išpažįstančioms šalims. Negana to, bet kokius reikalavimus gerbti žmogaus teises, spaudos laisvę ar remtis teisės viršenybe šios vertybės vertina kaip kišimąsi į jų vidaus reikalus.

Anapus šio vertybių karo akivaizdžiai matomas siekis perbraižyti geopolitinį pasaulio žemėlapi, kuriame esą pernelyg daug įtakos turi Vakarų demokratijos – JAV ir Europos Sąjunga. Beje, būtent todėl visos minėto aljanso narės daugiau ar mažiau atvirai remia ir Baltarusijos režimą. Jie supranta, kad jeigu baltarusiams pavyks nuversti diktatorių, tai šių šalių viduje bus suprasta kaip argumentas prieš autoritarizmą ir signalas persekiojamai demokratinėi opozicijai.

Aštrėjanti priešprieša tarp Kinijos ir Taivano taip pat slepia daug rimtų pavojų, kurių didžiausias – realiai labai tikėtinas karinis konfliktas Pietų Kinijos jūroje, į kurį neišvengiamai įsitrauktų ir JAV. Klausimas, ar šiame konflikte būtų pasitelktos NATO pajėgos, labai sudėtingas tik todėl, kad viena didžiųjų NATO narių – Turkija – akivaizdžiai vis dažniau žaidžia priešininko pusėje. Žinoma, puiku, kad Lietuva visuotinai pripažįstama kaip Rytų partnerystės iniciatorė ir nuosekli rėmėja, tačiau, vis dažniau susiduriant su problemomis – tiek Sakartvele ir Ukrainoje, tiek ypač Baltarusijoje, – privalu vykdyti aktyvesnę užsienio politiką ir kitų pasaulio šalių atžvilgiu. Norėdami laimėti savo lauke, privalome ieškoti mūsų programos šalininkų ir kitose valstybėse.

Rytų partnerystė nebegali būti vienintelė mūsų užsienio politikos sritis. Nors praeitis mus verčia atsargiai žvelgti į Rytus,

vertinant iš mūsų ateities perspektyvos atėjo laikas dar labiau atsisukti į Vakarus. Lietuvoje bent jau politinis elitas ir išsilavinusi visuomenės dauguma pozityviai vertina NATO. Vis dėlto atėjo laikas ne tik pasyviai didžiutis privilegija priklausyti šiai sąjungai, ne tik vykdyti savo finansinius išpareigojimus bendrai gyvybos sistemai, bet ir imtis atsakomybės rūpintis šios bendrijos ateitimi, vizija ir prioritetais.

Bene didžiausia bėda čia yra Turkija, ir tiesiog privalu padėti tiek kitoms NATO narėms, tiek mūsų partnerėms Europos Sąjungos valstybėms narėms Pietuose ieškoti kelių, kaip išbristi iš gilėjančios krizės. Tai, jog itin prasta demokratijos padėtis Turkijoje, ir šios šalies koketavimas su Rytų autoritariniais milžiniais meta šešėlį visam NATO aljansui, akivaizdu, jau seniai. Atėjo laikas ieškoti išeities.

Praėjusieji pandemijos ženklų pažymėti metai parodė, kokie susitelkę gali būti mūsų bendri europiniai namai. Galime didžiutis: kartu su kitomis ES valstybėmis atlaikėme labai netikėtą audrą. Nors pradžioje stigo visko – ir žinių, kaip naviguoti iš esmės pasikeitusioje gyvenimo tėkmėje, ir priemonių, kurios leistų suvaldyti situaciją, – palaipsniui visi kartu kaupėme patirtis. Praėjusių metų kelionė dar kartą įrodė: stiprūs esame tik visi kartu. Vėl, kaip ir prieš gerą dešimtmetį, sulaukėme didelės paramos iš ES, kuri leido išgyventi ir verslui, ir daugybei žmonių, netikėtai per kelias valandas netekusių pragyvenimo šaltinio. Rėmėme vienas kitą ir savo medikus, mokėmės prisitaikyti prie kasdien kintančios aplinkos ir – svarbiausia – patys savyje radome jėgų atlaikyti gyvenimo smūgius.

Europos Sąjunga yra mūsų namai ir mūsų šeima, tad jau vien todėl joje neišvengiami ir ginčai, ir interesų kova, ir kompromisų paieškos. Kokios įtampos dabar jaudina šių namų gyventojus ir kokie sprendimai skinasi kelią? Susitarimas dėl teisės viršenybės

proceso ir Europos Komisijos kasmet rengiami valstybių narių situacijos šioje srityje vertinimai Lietuvoje kol kas didesnio dėmesio nesulaukė. Vis dėlto puiku, jog net tada, kai ES kamuoja daugybė iššūkių, ji nepamiršta svarbiausių dalykų.

ES vėl ir vėl primena, jog tai visų pirma demokratijų sąjunga, kur bendri ekonominiai interesai ir pagalba silpnesniems nariams atsiranda iš neišvengiamo kiekvienos tikros ir stiprios demokratijos palydovo – solidarumo. Niekas nesiginčija, kad Lenkija yra viena svarbiausių mūsų strateginių partnerių. Vis dėlto norėdami gero savo bendriems namams – Europos Sąjungai – privalome matyti ne tik Lenkijos strateginę svarbą, bet ir grėsmes, kurias gimdo dabartinis Lenkijos flirtavimas su autoritarizmu bei teisės viršenybės pažeidimai šioje šalyje.

Lenkiją ir Lietuvą vienija ne tik saugumo samprata, energetikos projektai. Mūsų draugystė sustiprinta bendros istorijos šimtmečių. O geras draugas nepataikauja ir nelieka abejingas. Matydamas bėdas, jis kalba ir įspėja. Būtent todėl Lietuva ir toliau turi labai stengtis, kad Varšuva neišklystų iš kelio, kurį pasirinkome po Sovietų Sąjungos žlugimo.

Beje, panašus polinkis autoritarizmo link plinta ne tik gerokai jo paliestoje Lenkijoje ir ypač Vengrijoje, bet praktiškai visose Rytų Europos valstybėse narėse. Ir tai yra labai rimtas signalas, jog vis dar galutinai neįveikėme totalitarizmo ligos, kuria privertinai sirgome ilgus penkiasdešimt metų. Gaila, jog autoritarizmo simptomai po truputį kalasi ir Lietuvoje, kur vis atviriau kvestionuojamos europietiškos vertybės bei žmogaus teisės.

Autoritarizmo blogis turi daug veidų, tačiau paminėsiu du ypač grėsmingus. Abejodami vakarietiškos demokratijos privalumais, senosioms ES valstybėms pasirodome kaip nepatikimas sąjungininkas, kuris laužo savo paties pasirašytą sutartį ir įsipareigojimą gerbti liberaliosios demokratijos vertybes. Kita vertus,

žmogaus teisės – ir tai gerai žino senosios demokratijos – yra ne tik gerovės valstybės pasekmė, bet ir neišvengiama tokios valstybės kūrimo sąlyga. Būtent žmogaus teisės garantuoja, jog bendru ekonomikos priaugiu, jos didesnėmis galimybėmis pasinaudos ne visuomenės ar verslo elitas, atskiri ūkio sektoriai ar kažkokių išskirtinių grupių žmonės, bet visi valstybės gyventojai.

Tai ypač aktualu dabar, kai visi kartu kovodami su pandemija pasitelkėme naują instrumentą – „Kitos kartos Europos Sąjungą“. Tai anksčiau niekad nebuves susitarimas skolintis ES vardu ir taip padėti valstybėms narėms įveikti jų ekonomikas ir sveikatos apsaugos sistemas užgriuvusias dideles bėdas. Pagrindiniai „Kitos kartos Europos Sąjungos“ tikslai – skaitmenizacija ir klimato kaitos įveika – yra ne tik savaime labai svarbūs prioritetai, bet ir proga padėti valstybėms, tarp jų ir Lietuvai, atsigauti nuo pandemijos sukeltų padarinių.

Tačiau skola visada turi kainą. Privalome nepamiršti, kad gelbėdami savo žmonių gyvybes ir jų darbus bei verslus ne tik investuojame į ateitį, bet ir skolinamės iš jos. O tai reiškia ir didesnius mokesčius ateityje. Tam turime ruoštis jau dabar.

Lietuva stipri savo žmonių protu ir gera valia. Palinkėkime sau daugiau šypsenu ir rimtų argumentų. Ir, žinoma, mažiau neapykantos.

2021 m. birželio 10 d.

POLITIKA YRA MORALĖS DILEMŲ SPRENDIMO LAUKAS

Politika yra moralės dilemų sprendimo laukas. Tokią tezę galėjote rasti ir mano Prezidento rinkimų programoje.

Šiandien yra labai gera proga pasvarstyti, kodėl ir kaip tai pasirodo kiekvieno politiko gyvenime. Pretekstas – praėjusį ketvirtadienį, birželio 24-ąją, Europos Parlamente vykęs svarstymas dėl dokumento ilgu ir klampoku pavadinimu – „Pranešimas dėl lytinės ir reprodukcinės sveikatos bei teisių padėties Europos Sąjungoje, kiek tai susiję su moterų sveikata“.

Apie ką šis pranešimas? Apie visą virtinę klausimų, kurie yra vadinami vertybiniais ir sulaukia labai kontroversiškų vertinimų. Šiandien tai apie abortų reguliavimo taisykles, prieinamą kontracepciją, lytinį vaikų švietimą, pagalbą nėščiosioms ir įperkama moterų sveikatos apsaugą. Kitaip sakant, apie dar vieną žmogaus teisių aspektą, itin svarbų dabar, kai priešiškus moterų teisėms auga ir tampa rimta demokratijos erozijos žyme.

Prieš savaitę Europos Parlamente priimtas dokumentas šia tema nėra pirmasis. Dar 2013 metais buvo atmetas tuometės socdemų parlamentarės iš Portugalijos Edite Estrelas ruoštas pranešimas. Tada nugalėjo pozicija, jog seksualinių ir reprodukcinę teisių politika bei lytinio švietimo mokyklose klausimai priskirtini tik šalių narių kompetencijai.

Šią subsidiarumo kortą Europos liaudies partijos grupė, kuriai priklausau, bandė išsitraukti ir šį kartą. Tiesa, net grupės

viduje tokia pozicija buvo sutikta nevienareikšmiškai. Tarkime, parlamento narė iš Lenkijos Janina Ochojska aiškino, jog „priešingai nei dažnai tikima, tai [pranešime keliami klausimai – A. M.] yra ne apie abortus, kas suskaldytų į priešingas stovyklas“. Dokumente svarstomi klausimai, manytina, privalėtų būti priskiriami žmogaus teisių sričiai. Pagrindinis Parlamento pranešėjas Predragas Matičius, socialdemokratų frakcijos narys iš Kroatijos, irgi pabrėžė, kad ši rezoliucija žymi naują erą Europos Sąjungoje ir pirmąjį tikrą pasipriešinimą regresyviai politikai, kuri daugelį metų riboja moterų teises Europoje.

Po aistringų debatų balsuojant birželio 25-ąją dokumentą palaikė 378 Parlamento nariai, prieš buvo 255, o dar 42 susilaikė. Taigi 81 balso persvara pranešimą Europos Parlamentas palaimino. Už pranešimą balsavo trys Lietuvoje rinkti Parlamento nariai – Vilija Blinkevičiūtė, Juozas Olekas ir Petras Auštrevičius, dar du – Bronis Ropė ir Stasys Jakeliūnas – susilaikė, o kiti, tarp jų ir aš, galutiniame balsavimo raunde, kai buvo sprendžiamas viso dokumento likimas, balsavome prieš.

Pabandysiu paaiškinti, kas lėmė tokį galutinį neigiamą mano sprendimą žinant, jog moterų teisės bei demokratijos plėtra man yra išskirtinai svarbios. Pradžioje trumpai apie tai, kas kalbama šiame tikrai didelio dėmesio sulaukusiame dokumente.

Dokumentas pabrėžia, jog lytinė ir reprodukcinė moterų ir mergaičių sveikata yra esminis jų geros sveikatos komponentas, labai svarbus lyčių lygybės, ekonomikos augimo, vaikų apsaugos aspektas. Adekvačiai reguliuojamos šios srities moterų teisės naikina moterų skurdą bei smurtą dėl lyties. Pranešime ES valstybės narės raginamos visoms moterims, o ypač moterims iš etninių, rasinių ar religinių mažumų, neįgaliosioms, seksualinio smurto aukoms, sukurti lygias, prieinamas ir įperkamas sveikatos priežiūros paslaugas. Be to, reikalaujama, kad nėščiosios bei gimdy-

vės be jokios diskriminacijos gautų tinkamą medicininę pagalbą. Akcentuojama ir tai, jog nevaisingoms šeimoms turi būti sukurta reali galimybė gauti nevaisingumo gydymo paslaugas.

Iš pirmo žvilgsnio šie klausimai sveiko proto žmonių galvose neturėtų kelti jokių kontroversijų, kad ir ką apie tai mąstyti įvairių pakraipų radikalai ir fundamentalistai. Visos minėtos temos ir siūlomi jų sprendimo būdai visiškai priimtini ir man, ir aš viena-reikšmiškai jas palaikau. Tiesa, verta išskirti du įtampos šaltinius: lytinį švietimą bei kontracepciją. Politinė grupė balsuojant šiais klausimais rinkosi laisvą balsavimą. Abiem atvejais balsavau už.

Absoliučiai pritariu, jog jaunimui būtinas išsamus lytinis švietimas, kuris apima patikimą mokslinę informaciją apie žmogaus raidą, anatomiją ir reprodukcinę sveikatą, taip pat informaciją apie kontracepciją, gimdymą ir lytiškai plintančias ligas. Lytinis švietimas, be abejonės, padeda vaikams ir jaunuoliams atpažinti seksualinį išnaudojimą, prievartą, suprasti, kokie santykiai yra tinkami ir sveiki, o kurie formuoja ydingus elgesio modelius. Lytinis švietimas taip gali iš esmės prisidėti prie lytinio smurto ir priekabiavimo mažinimo.

Balsavau ir už tai, jog visoms ES moterims turi būti suteikta galimybė gauti informaciją apie kontracepciją ir šeimos planavimą. PSO duomenimis, šiuolaikinės kontracepcijos taikymas 2017 metais padėjo išvengti maždaug 308 mln. neplanuoto nėštumo atvejų. Tai dar labiau sustiprina mano įsitikinimą, kad visoms moterims turi būti sudarytos sąlygos naudotis kokybiškomis kontracepcijos priemonėmis. Joms turi padėti ir vyriausybės, kurios, pritaikiusios direktyvoje numatytą lengvatinį ar nulinį PVM tarifą, gali gerokai sumažinti jų kainą.

Kokie pagrindiniai oponentų argumentai? Lytinio švietimo klausimas atmetamas, remiantis teze, jog tik šeimos pačios gali nubrėžti vaiko žinojimo ribas. Argumentas itin primityvus

jau vien todėl, kad tokiu atveju toms šeimoms savo vaikus reikia visiškai izoliuoti nuo pasaulio. Kaip suaugęs gyvens toks vaikas, man net baisu pagalvoti. Kontracepcijos klausimas sulaukia daug pasipriešinimo iš fundamentalių tikinčiųjų grupių. Gerbiu ir net žaviuosi kiekvienos katalikų šeimos laisvu apsisprendimu turėti tiek vaikų, kiek davė Dievas, vis dėlto nemanau, jog sekularioje visuomenėje religinių bendruomenių principai turėtų būti privalomas įstatymas visiems.

Dabar apie sudėtingesnius sprendinius. Prieš penkerius metus, artėjant 2016 metų Seimo rinkimams, viešai deklaravau savo priklausymą Katalikų Bažnyčiai bei tuos principus, kurie lems mano apsisprendimą balsuoti už vieną ar kitą tikintiesiems labai aštrų klausimą.

Tada rašiau, kad gyvenime „įprastas konfliktas tarp vadinamųjų tradicinių dorovės normų ir humaniškumo“. Moralinių konfliktų kyla, kai reikia apsispręsti dėl gyvybės apsaugos ribų, moterų teisės vartoti kontraceptines priemones, gimdyti, neturint pragyvenimo šaltinio ir mylinčio bei norinčio vaikus auginti sutuoktinio. Tada aiškiai formulavau, jog moralinėse kolizijose remsiuosi mylinčio ir gailėstingo, o ne rūstaus ir kerštingo Dievo veidu ir, kiek leidžia jėgos, bandysiu paremti tuos sprendimus, kurie padeda kenčiantiesiems. Pabrėžiau ir tai, jog niekada „nepasiduosiu klerikaliniams reikalavimams drausti, neleisti ir visai kitaip atimti iš žmonių teisę daryti savo sprendimus, kuriems kaip tikintis žmogus gal ir nenorėčiau pritarti. Kai kalbama apie gilius moralinius sprendimus, manau, neturiu teisės siaurinti kitų žmonių jiems Dievo suteiktos laisvės – nes tik Dievas yra galutinis teisėjas“.

2018 metais skelbtoje Prezidento rinkimų programoje šių principų vedama parašiau, jog nepalaikau abortų draudimo. Tokios viešai deklaruotos moralinės nuostatos man leido ne tik vi-

siškai pritari kontracepcijos klausimui, bet ir balsuoti už tai, jog kiekviena moteris savo laisvu apsisprendimu turi turėti galimybę pasinaudoti saugiu ir teisėtu nėštumo nutraukimu, laikantis PSO gairėmis grindžiamų medicininių standartų. Šiuo metu tik vienoje ES valstybėje narėje – Maltoje – nutraukti nėštumą draudžiama bet kokiomis aplinkybėmis, o dar vienoje – Lenkijoje – tai padaryti leidžiama tik išskirtinai retais atvejais, vadovaujantis labai ribotomis išankstinėmis nuostatomis. Nėštumo nutraukimo apribojimų pasekmės yra nepaprastai rimtos. PSO duomenimis, kasmet suskaičiuojama po 25 mln. nesaugaus nėštumo nutraukimo atvejų, kurių pasekmės neretai būna pražūtingos. Teisiškai apribojus nėštumo nutraukimą, jo atvejų nesumažėja. Priešingai, moterys, nusprendusios ryžtis nesaugiam nėštumo nutraukimui, verčiamos rizikuoti gyvybe ir sveikata. Šioje situacijoje stoju silpnesniųjų ir mažiau atstovaujамųjų pusėn.

Ne kartą sakiau ir kartoju: man atgrasūs veidmainiai, kurie viena sako, o kita daro. Visais įmanomais būdais stengiuosi negirdėti ir nematyti tų, kurie sukūrė kelias šeimas ir garsėjantys vulgariais anekdotais leidžia sau kalbėti apie tradicijas. Panašu, jog ta jų tradicija yra primityvus lėkštas melas. Aš vis dėlto labai laikiu Bažnyčios atsigręžimo Evangelijos link, nuolatinio prisiminimo, koks griežtas Dievas galingiesiems ir fariziejams ir koks jautrus ir šiltas savo žodžiuose vargstantiesiems ir nuodėmingiesiems. Tiesa, nesu linkusi manyti, jog abortas gali būti priskirtas žmogaus teisių sferai, ir labai abejoju, jog atsisakymas suteikti nėštumo nutraukimo priežiūros paslaugas yra smurto dėl lyties forma.

Galiausiai prieiname prie paskutinio ir man sunkiausio sprendimo, kuris ir nulėmė mano galutinį sprendimą nepritarti visam dokumentui. Teisę vadovautis savo sąžine bei tikėjimu turi ne tik moteris, bet ir gydytojas. Gali atsitikti taip, jog norinti nutraukti nėštumą moteris pateks pas tokį gydytoją, kuris atsisako

tai atlikti remdamasis savo asmeniniais įsitikinimais, sąžinės išlyga. Dokumente ši dilema tarp paciento teisės gauti teisėtą paslaugą ir gydytojo teisės tos paslaugos nesuteikti vertinama išimtinai iš pacientės pusės. Su tuo sutikti negaliu. Balsuodama pasirinkau gydytojo, o ne pacientės pusę. Manau, jog valstybės narės privištų kažkokiu būdu padėti moterims, kurios patenka į tokią situaciją, bet tikrai, mano galva, nevalia prievarta versti gydytojus daryti tai, ko jiems neleidžia jų sąžinė.

Pasaulyje, kuris vadovaujasi sąžinės laisvės principu, pasaulietis neturėtų tapti tikinčiųjų dogmų įkaitu, o tikintysis neprivalo išduoti tai, kuo tiki.

2021 m. liepos 1 d.

PRAGMATIZMO AKLIGATVIAI: PASAULIO MATYMAS PER PREKYBOS SANTYKIŲ ŠYDĄ

Svarbiausia šią vasarą perskaityta knyga ne tik man, bet, kaip rodo atsiliepimai, ir daugeliui skaitytojų tapo puikus Norberto Černiausko kūrinys „1940. Paskutinė Lietuvos vasara“.

Tai dokumentinė knyga, kuri tarsi nuotraukoje fiksuoja Lietuvos gyvenimą porą savaitių iki tragiškos 1940-ųjų birželio 15-osios. Atostogaujantieji džiaugiasi gerais orais. Bažnyčia nerimauja, jog civilinės santuokos sugriauti tradicinę šeimą. Verslas kuria grandiozinius planus. Ką tik egzaminus išlaikę abiturientai svarsto, ką daryti toliau. Poetai kaunasi dėl geriausiojo vardo. Negailastinga tikrovė sudaužo viltis, ir telieka klausimas – o kodėl Lietuvos tuomet nevaldė grėsmės nuojauta.

Mano atsakymas, kuris, manau, tinka ir dabar, trumpas. Šaliai stigo išvalgių analitikų, atsakingų žurnalistų ir politikų. Suprantu šios ištarmės ribotumą, vis dėlto skaitant, kaip dabar Lietuvoje pateikiami žmogaus teisių klausimai, padėtis atrodo panašiai.

Šiandien kalbėsiu apie Lietuvos ir Kinijos santykius. Ir kalbėsiu todėl, kad anuomet viešojoje erdvėje taip bijota įskaudinti Sovietų Sąjungą kaip dabar Kiniją. Kinijos klausimą asmeniškai svarsčiau ir bandžiau aktualizuoti visą laiką, kol dirbau Seime. Tuo galima įsitikinti peržiūrėjus ne vieną mano spaudos konferenciją šia tema, taip pat visą virtualią straipsnių.

Kiek pajėgiau, Seimo Europos reikalų komitete kovojau su anos Vyriausybės Finansų ministerijos galvos Viliaus Šapokos aiškinimais, kaip Vilnius jau tuoj tapsiąs vadinamųjų Kinijos fin-techų Europos sostine. Su nuoširdžiu siaubu stebėjau, kaip tuometis Verslo konfederacijos vadovas Valdas Sutkus 2018 metų rudenį Seimo koridoriuje tiesiog rėkė ant ekonomikos viceministro, kad tas, dalyvaudamas JAV Valstybės departamento analitikų nuotolinėje konferencijoje, esą nesuvokia, ką darąs. Klausimas, ką tuomet reiškė V. Sutkaus paminėti esą jau gauti 300 milijonų už ryšių su Kinija stiprinimą, liko atviras.

Didžiuojuosi ir tuo, jog už nuolatinius bandymus deramai apmąstyti, kur gali nuvesti santykiai su agresyvia autoritarine Kinija, šios šalies propagandistų ir jų atstovo Lietuvoje Lino Eriksono rašiniuose buvau išvadinta nesusivokiančia marginale, kurios esą niekas negirdi.

Tai, kas paminėta, kaip ir daugelis kitų veiksmų, tarkime, kasmet organizuojami piketai prie Kinijos ambasados, nukreipti prieš šios valstybės vykdomą žmogaus teisių politiką, suteikia man teisę džiaugtis dabartinės Vyriausybės užsienio politika apskritai, o ypač santykių su Kinija.

Klausimą norėčiau užaštrinti ir todėl, kad panašiai kaip 1940-aisiais, kai radosi žurnalistų, linkusių nutylėti įtampas, kurias kėlė dislokuota Sovietų Sąjungos kariuomenė, taip ir dabar atsiranda žurnalistų, kurie atvirai abejoja vertybine Lietuvos politika.

Štai portalo „15min.lt“ redaktorius Vaidotas Beniušis, pasiremdamas „privaciai pečiaais gūžčiojančia“ neįvardyta (koks patogus triukas!) diplomatų, valdančiųjų politikų, analitikų minia, beria ilgą virtualią klausimų apie dabartinę Užsienio reikalų ministerijos vertybinę politiką.

Komiškai skamba tai, kad žurnalistas bemaž atvirai abejoja ir tuo, kad Lietuva galėtų vykdyti savarankišką užsienio politiką, prieš tai neatsiklaususi JAV administracijos. Vadinamasis žurnalistinis objektyvumas, formuojamas neįvardytų šaltinių gausa ir faktais nepagrįstomis prielaidomis, visada yra propaganda, net jeigu neslepia asmeninių interesų – istorija rodo, kad ir tai gan dažnas atvejis.

Ilgą laiką Lietuvos užsienio politikoje vyravo du klausimai: santykiai su Rusija ir ekonominiai Lietuvos interesai, sutraukti iki proteguojamo verslo pageidavimų. Pasaulį regint tik per prekybos santykių šydą, Kinija, net prieštaraujant faktams, buvo viešai skelbiama Lietuvos eksporto gelbėtoja, kuri padės šalies ūkiui šiais sudėtingais protekcionizmo laikais. Anos kadencijos Seimas tiesiog azartiškai vengė kalbų apie žmogaus teisių pažeidimus Kinijoje, apie uigūrų tautos naikinimą, koncentracijos stovyklas, masinį piliečių sekimą.

Atmetus žmogaus teisių aktyvistų priekaištus, jog dvišaliame susitikime su Kinijos vadovu Xi Jinpingu Prezidentė Dalia Grybauskaitė žmogaus teisių pažeidimų Kinijoje klausimą pamiršo, buvo pasirinkta klasikinė oportunisto formulė. Tuomet Prezidentės spaudos tarnyba pranešė, jog „žmogaus teisių klausimai Kinijoje keliami Europos Sąjungos lygiu, o Lietuva laikosi bendros Europos Sąjungos pozicijos“. Kitaip sakant, buvo panaudotas vadinamosios pragmatinės politikos *motto*: kai Prezidentei (ar verslui, kurį ji šiuo atveju protegavo) naudinga tylėti dėl masinio piliečių sekimo Kinijoje ar žudomos uigūrų tautos, tai ji tyli, nes esą kalba ES. Tuo pat metu nuolatinis ES raginimas Rytų ir Centrinės Europos valstybėms atsisakyti atskirai formuojamos 17+1 politikos buvo atmetamas.

Geopolitiniai žaidimai labai dažnai yra klampūs ir sunkiai išsprendžiami. Vis dėlto gera politika turi vieną esminę savybę:

laimi tas, kas mąsto iš ateities perspektyvos ir prognozuodamas tą ateitį geba matyti ne tik ekonominius santykius, bet ir platesnes – kultūrinės, įtakų ir ideologijų pokyčių, naujų netikėtų tikrovės judesių – kryptis.

Mąstydami apie ateitį, galime skirti keturias dideles geopolitines plokštes – JAV, Europos Sąjungą, Kiniją ir Rusiją, – kurių tektoniniai judėjimai neišvengiamai formuos XXI amžiaus pasaulio veidą. Lietuva turi kelias alternatyvas. Ji gali bandyti žaisti savo atskirą žaidimą, manipuluodama naryste ES ir jos parama bei atsigreždama į JAV, kai aštrėja saugumo klausimai, ir kartu kišdama koją savo partneriams, kai mano, jog tai jai naudinga.

Teoriškai ji gali rinktis eurazinę kryptį, tvirtindama savo ekonominius ryšius su Rusija ir laukdama demokratinio šios valstybės atgimimo. Lietuva gali (tikiuosi, jog niekada nebegalės) užmegzti glaudžius ryšius su Kinija ir tapti svarbiu Kinijos „vienos juostos, vieno kelio“ logistiniu centru prekėms keliaujant į Europos gilumą, drauge įtvirtindama ir savo santykius su Rusija, per kurią numatytas prekių srautų judėjimas.

Tvirtai tikiu, jog ne tik dėl Lietuvos pasirinktų vakarietišku vertybių, pagarbos žmogaus teisėms, bet ir dėl Lietuvos kaip nepriklausomos valstybės išlikimo bei jos ekonominių interesų gyvybinga yra tik viena – Vakarų – kryptis.

Apibendrinama suformuluosiu kelias tezes, kurios, mano galva, turėtų būti išeities taškas tiek formuojant, tiek analizuojant mūsų šalies santykius su komunistine Kinija.

Pirma. Negalime pamiršti, jog Lietuva tikrai ne pirmą kartą perkama žadant sotesnį gyvenimą. Visiškai kaip Sovietų Sąjunga, Kinija taip pat nuolat visiems žada draugystę ir abipusę ekonominę naudą. Tokias kalbas, žinoma, geriausiai išgirsta suinteresuotos grupės – nuo verslo iki politikų bei žurnalistų. Ši propaganda paremta idėja, jog su visais verta draugauti, nes tik taip esą

gali išlikti, nors istorija aiškiai rodo, kad taip grindžiamas kelias į pražūtį.

Antra. Kinija jau beveik dešimtmetį perrašinėja savo istoriją sulig 1951 metų Mao vadovėliu, kuriame kaip amžinas Kinijos priešas pateikiamos Jungtinės Valstijos. Būtent toks naratyvas vis agresyviau peršamas vidaus vartojimui.

Vis dėlto išorėje Kinija kuria mitą apie laisvų tautų laisvą bendradarbiavimą. Investuodama į Vakarų universitetus, įmones, technologijas, Kinija lošia dvigubą žaidimą: perka Vakarų protus, verslus, politikus ir kartu savinasi technologines naujoves.

Trečia. Kinija ganėtinai efektyviai manipuliuoja nacionaliniais šalių interesais, o kalbomis apie ekonominę naudą dangsto totalitarinės visuomenės kūrimą. Ji itin dažnai veikia per stambųjų verslą, taip siekdama savo įtakai pajungti visą visuomenę.

Ketvirta. JAV pasitraukimas iš Afganistano demonstruoja ne Amerikos kapituliaciją, o perdėliojamus prioritetus, kur, Joe Bideno žodžiais, „didžiausias šio amžiaus iššūkis yra varžytuvės su Kinija“.

Taigi net sparčiai plėtojamą Kinijos klausimą Lietuvos nacionalinėje politikoje kelią skinasi pernelyg lėtai. Nuolat aštrėjanči opozicija dabartinės Vyriausybės užsienio politikai šią mintį tik patvirtina.

2021 m. rugsėjo 3 d.

PRAGMATIZMO AKLIGATVIAI: LAIMI TAS, KAS MĄSTO IŠ ATEITIES PERSPEKTYVOS

Ar jums įdomu sužinoti, ką Maldeikienė mąsto apie krepšinį, golfą ar kerlingą, kuris turi gražų lietuvišką vardą – akmenslydis? Ar tikrai domitės, ką apie vėžio gydymą mąsto būrėja Petrutė iš Pabaisių kaimo ar ką apie filosofiją išmano kokia giliuose ežeruose plaukiojanti žuvis?

Manau, kad tie, kurie rimtai klausote mano ketvirtadienio minčių, atsakysite labai paprastai: „Įdomu būtų nebent dėl juoko, kuris, kaip žinoma, ilgina gyvenimą.“ Pastarosiomis dienomis prie minėtų temų, kurios nuo seno domina kiekvieną mokantį kalbėti ir rašyti, bet negebantį skaityti, juolab analizuoti, prisidėjo ir užsienio politika.

Feisbuko visų klausimų „specai“ labai gerai žino, kad dabartinės Vyriausybės užsienio politika griauja valstybę, o Užsienio ministerijos galva turėtų būti tuoj pat pašalintas. Pastarojo ne tik pavardė netinkama, bet ir – kaip baisu! – jis esą nutraukia draugiškus Lietuvos santykius su visais pasaulio pakraščiais.

Visažinystės laukas jau peržengė ir feisbuko rėmus. Štai verslininku ir politiniu veikėju (?) pristatomas Vidmantas Martikonis nacionalinio transliuotojo portale remiasi didžiai mokslinė prielaida, jog „dar niekada skruzdė nepriverstė paklusti dramblio“.

Vis dėlto jo apibendrinimai, kaip įprasta tokio lygio kalbose, nepagrįsti jokiais faktais ar argumentais, išskyrus politinio

veikėjo nuoširdų pasipiktinimą. Ir tai aiškiai parodo, jog šis žmogus kuo jau kuo, bet politika, juolab užsienio politika, nesidomi. Tiesa, jis neblogai įvaldęs dabar madingą pakilią demagogiją, tad drąsiai režia, jog „dabartinė isteriška Lietuvos užsienio politika ima kenkti Lietuvos žmonėms“, o „į tokią situaciją Lietuvą įstūmę politikai turi prisiimti atsakomybę“, nes jiems esą „niekas nesuteikė įgaliojimų kovoti su beveik visu pasauliu“.

Kartais sunku suprasti, kodėl vienas ar kitas žmogus taip drąsiai demonstruoja absoliutų neišmanymą ir negebėjimą bent prabėgomis pasidomėti rinkimų programomis. Kaip ir daugumata, kurie balsavo už vieną iš trijų dabar valdančiąją koaliciją sudarančių partijų, galiu tik patvirtinti, jog valdantieji užsienio politikos srityje nuosekliai vykdo savo rinkimų pažadus, o įgaliojimus jiems taip daryti suteikė rinkėjai ir Konstitucija.

Daug rinkėjų, tarp jų ir aš, nuoširdžiai džiaugiasi, kad po poros dešimtmečių komjaunuoliškai pragmatiškos stagnacijos Lietuva turi užsienio politiką. Taigi, kalbant apie tai, kad dabartinė užsienio politika esą kenkia Lietuvos žmonėms, elementari pagarba sau, ką jau kalbėti apie oponentus, verstų paminėti, ko kiems konkrečioms žmonėms ir kodėl ji kenkia. Tikiuosi, kad kritikai geba suvokti, jog minėtieji diskusijos kriterijai yra bet kokio prasmingo pokalbio loginė ašis.

Nesiplėtosiu vardydama daugybę neįrodomų nesąmonių, kurias tas buvęs ir gal esamas visų įmanomų pakraščių liberalas nevalingai išrėkia. Vien tai, kad jis vertybes painioja su švietimo ar sveikatos apsaugos kokybe, rodo jo mąstymo kokybę. Tad sustosiu tik prie jo minimo dabar populiarėjančio Kinijos klausimo ir taip pratęsiu praėjusios savaitės mintis.

Kinijos klausimas (greičiau Kinijos problema) yra netikėtas tik tiems, kurie absoliučiai nesidomi užsienio politika. Priešingai nei teigia minėtas savivaldybės lygio politinis veikėjas, iki šiol

bent jau viešai neskelbęs jokių tekstų užsienio politikos klausimais, ES ir ypač JAV tikrai nevengia tiesioginės konfrontacijos su Kinija.

Kadangi dar Donaldo Trumpo administracijos pradėtas prekybinis karas su Kinija, kurį tęsia ir dabartinis JAV prezidentas, Lietuvoje žinomas geriau, stabelėsiu prie ES pozicijos. Drįstu teigti, jog pastaruoju metu ji keičiasi iš esmės.

Žiūrint retrospektyviai, ES ir Kinijos strateginė partnerystė užsimezgė 2003 metais, kai buvo sudaryta daugiau nei 60 įvairaus formato dialogo grupių, tarp jų ir dėl nusiginklavimo. Ilgainiui šių pasitarimų turinys virto Briuselio ir Pekino 2020 metų strateginio bendradarbiavimo dienotvarke. Joje ypač akcentuojami klimato kaitos, tvarios plėtros, energijos, urbanizacijos, vandens ir žiedinės ekonomikos klausimai.

Vyksta ir nuolatinis dialogas apie žmogaus teises, ypač pabrėžiant žodžio ir tikėjimo laisvę, tiesa, šiose srityse pažanga itin menka. 2019 metais ES institucijos paskelbė bendrą strateginę apžvalgą apie Europos Sąjungos ir Kinijos santykius. Joje konstatuojama, kad ES palaiko ryšius su Pekinu, tačiau Kinija apibrėžiama kaip varžovė – *systemic rival* (angl.). ES diplomatinėje kalboje taip vadinami politiniai priešai.

Priešpaskutinę praėjusių metų dieną po daugiau nei septynerių metų darbo ir 35 derybų raundų ES lyderiai ir Kinijos vadovai pasiekė principinį sutarimą dėl plačios apimties investicijų.

Nuo pirmos dienos buvo labai abejojama, ar ši dokumentą patvirtins Europos Parlamentas. Klausimas dar labiau paastrėjo, kai šių metų kovo mėnesį ES pritaikė sankcijas Kinijos lyderiams už uigūrų mažumos žmogaus teisių pažeidimus. Po to buvo atsakomas Kinijos žingsnis – analogiškos sankcijos pritaikytos kelelui Europos Parlamento narių. Nuspėti pabaigą buvo nesudėtinga: gegužę Europos Parlamentas didele balsų persvara (599 už,

30 prieš ir 58 susilaikė) dėl įvestų sankcijų investicijų sutarimo aprobavimo procesą išaldė.

Ekonominio bendradarbiavimo srityje dabartinės Lietuvos užsienio reikalų ministerijos vadovybės veiksmai visiškai atitinka bendrą ES poziciją. Palikdama 17+1 bendradarbiavimo su Kinija platformą, Lietuva taip pat rėmėsi ES pozicija su Kinija kalbėtis ne atskirose grupelėse, o bendrai visos Sąjungos vardu.

Lietuvos pozicija remti Taivaną irgi yra absoliučiai nuosekli, ypač įvertinus vis didesnę paramą Taiwanui visoje ES bei išskirtinai sparčiai gerėjančius JAV ir Taivano santykius, ypač ginkluotės srityje. Taigi ir šiuo atveju palaikydama savo strateginius sąjungininkus Lietuva veikia nuosekliai ir racionaliai.

Raudant dėl pamintų verslo, kuris investavo Kinijoje, interesų, irgi verta remtis ne tik savo svajomis, bet ir rimtomis analitinėmis medžiagomis (beje, yra net lietuvių kalba, jeigu anglų per sudėtinga) bei politinėmis įžvalgomis. Lietuvos verslininkai, neminint politikų ir žurnalistų, pernelyg retai skaito (jei skaito) rimtą analitinę literatūrą. Politikos veikėjui, kuris dar ir verslininkas, trukdo ne valdžia, ypač tokia valdžia, kuri nuosekliai palaiko strateginius Lietuvos ekonominius ir saugumo partnerius. Jam trukdo jo neišmanymas ir nežiniuko arogancija. Jeigu prieš rašant (arba investuojant Kinijoje, kas žino?) būtų domimasi ne tik pelno eilutėmis, bet ir įvertinamos geopolitinės rizikos, verksmų būtų mažiau.

Bendradarbiavimo su Kinija proponentai, prieš skaičiuodami Kinijos investicijas į vadinamuosius fintechus Lietuvoje ar Lietuvos ūkininkų jautienos eksportą į Kiniją, privalėtų sau ir visuomenei atsakyti į vieną gana paprastą klausimą: koks galutinis Kinijos tikslas – kova su Vakarų pasauliu ar taika ir gerovė visiems? Prieš atsakant būtina įvertinti, kad Kinija jau nuo 1994 metų kuria didžiausią (ir brangiausią) pasaulyje propagandos

aparata, diegia aklą paklusnumą vienintelei valdančiai Komunistų partijai, nuolat atvirai kursto priešišumą visam Vakarų pasauliui ir pačiai demokratijos idėjai.

Pernai Kinija, kurią Lietuvoje vis dar bandoma pristatyti kaip išskirtinai stiprią valstybę, Nestabilių valstybių reitinge (*Fragile States Index*) užėmė 86-ąją vietą. Tai didžia dalimi nulėmė Kinijos represijos prieš Honkongo aktyvistus, tibetiečių priespauda, uigūrų persekiojimas, dažnai įvardijamas kaip šios musulmonų mažumos genocidas. 2020 metų Pasaulio spaudos laisvės reitinge (*World Press Freedom Index*) Kinija užima 177-ąją vietą.

Karinės ginkluotės srityje Kinijos situacija gerokai stipresnė. Šiuo metu Kinija išipainiojusi į rimtus ginčus dėl sienų su Indija ir Butanu. Ji nė neslėpdama savo ketinimų graso visai virtinei Rytų ir Pietų Kinijos jūrų salų ir kaimyniniam Taiwanui. Taivas, kuri komunistinė Kinija laiko savo dalimi, *de facto* yra nepriklausoma demokratinė valstybė. Kinija suformavo didžiausią pasaulio kariuomenę ir turi antrą pagal apimtį karinį biudžetą. Ji yra ir branduolinė valstybė. Apibendrintame Normandijos reitinge (*Normandy Index*), kuris matuoja valstybių grėsmę saugumui ir demokratijai pasaulyje, Kinija užima 103-iąją vietą ir yra vertinama kaip pavojingesnė nei vidutiniškai Azijos Ramiojo vandenyno regionas, kuriam ji priskirta.

Pakartosiu tai, ką minėjau praėjusią savaitę. Geopolitiniai žaidimai labai dažnai yra klampūs ir sunkiai išsprendžiami. Vis dėlto gera politika turi vieną esminę savybę: laimi tas, kas mąsto iš ateities perspektyvos ir prognozuodamas tą ateitį geba matyti ne tik ekonominius santykius, bet ir platesnes – kultūrinės, įtakų ir ideologijų pokyčių, naujų netikėtų tikrovės judesių – kryptis.

2021 m. rugsėjo 9 d.

MOKYTI TEREIŠKIA MOKYTIS

Šis mano ketvirtadienio įrašas neeilinis. Pirma, kalbu ne ketvirtadienį, o antradienį, spalio 5-ąją, kai visi švenčiame Mokytojų dieną. Antra, jis apie mokytojus, o jų profesija visais amžiais buvo neeilinė.

Prieš tūkstantį metų gyvenęs prancūzų filosofas Pierre'as Abelard'as, kalbėdamas apie mokytojo darbo esmę, buvo lakoniškas: mokyti tereiškia mokytis.

Su Mokytojų diena sveikinu visus, kurie mokosi – tarp jų yra visi tikri mokytojai, ir noriu mokytojus pakviesti sustoti ir padėkoti. Padėkoti už tai, kad gali mokytis. Ir dar labiau dėkoti, jei gali tuo savo mokymusi dalintis.

Geriausi mano gyvenimo metai susiję su mokykla – ir kai mokiausi, ir kai mokiau. Nuoširdžiai pavydžiu visiems, kurie atvers klasių duris ir pamatys vaikų akis. Padėti kitam suvokti pasaulį yra didžiausia dovana, kurią duoda mokytojo pašaukimas. Pabrėžiu – pašaukimas. Ne profesija, o nuo vaikystės širdyje kirbantį noras dalintis žiniomis.

Šventės mano galvoje veriasi ne tiek sveikinimais ir šampano purslais, kiek refleksija ir savirefleksija. Prieš mėnesį šalies politinės partijos pasirašė Susitarimą dėl Lietuvos švietimo politikos. Turi jis ir apibrėžtą laiko tarpą – nuo 2021 m. iki 2030 m., kad ir ką tai reikštų.

Dokumentas nuobodus, biurokatiškai idiotiškas, pilnas

neaiškių sąvokų ir pažadų. Skelbiami siekiai kartu yra labai ambicingi ir itin primityvūs. Jei netikite, paskaitykite patys. Manau, kiekvienas sveiko proto žmogus skaitydamas arba pyks, arba juoksis. Sutarė politikai (nors ne tiek politikai, kiek politikos biurokratai), kad dabar jau su švietimu bus gerai, nes jie suvokia (?), siekia, supranta, vertina, mato, atsižvelgia ir t. t., ir t. t., ir t. t. O gal teko matyti visuomenės komentarus apie tą vadinamąjį Susitarimą? Nors bandžiau rasti, nepavyko.

Net tradicinės šeimos gynėjai – o kas, jei ne tradicinė šeima ir yra ta, kuri moko ir iš paskutiniųjų suteikia savo atžaloms išsilavinimą? – jaudinosi ne dėl to, kokį išsilavinimą ir kaip įgis jų vaikai, o širdo, kad kiti gyvena ne taip, kaip jiems patiktų.

Kadangi dokumentas yra absoliučiai tuščių deklaracijų rinkinys, parašytas biurokratų ir skirtas biurokratams, jis ir sulaukė tokios visuomenės reakcijos, kokios vertas. Tos reakcijos tiesiog nebuvo. Kaip ir daugybė panašių kliesių (vertinu ilgai mąsčiusi ir atsakingai) šitas ponų švietimo politikos kūdikis gimė negyvas. Vis dėlto, kad ir kokias nesąmones išdarinėtų biurokratai ir politikai, mokykla buvo ir bus. Ir bus mokytojai.

Kas yra mokytojas? Tai žmogus, be kurio nėra mokyklos. Ne vaikas, o mokytojas yra pats svarbiausias žmogus mokykloje. Nėra mokytojo, nėra mokyklos. Normalioje mokykloje tarp mokytojų etatus užimančių žmonių privalo būti bent trečdalis tų, kurie mokosi ir todėl gali mokytis. Jei tiek normalių mokytojų nėra, nepadės joks „vidaus bei išorės universalus dizainas“, kurį iki 2030 metų biurokratai žada padaryti net 300 mokyklų. Gal dizainas ir svarbu. Bet tai ne mokyklos atributas.

Lietuvos partijų susitarime dėl švietimo politikos mokytojams skirtas dešimtas punktas. Ne pirmasis – dešimtas. Pirmieji devyni pasakoja apie įvairių grupių vaikus, lyg jie patys save iš balų trauks. Mokytojui palikta antraeilė instrumento paskirtis. Jis privalo, jam leis, bet ir nepamirš pareikalauti.

Cituoju punktą, kuris šiame ir šiaip idiotiška dokumente ypač išsiskiria: „Siekiant, kad pedagogo profesija būtų patraukli, [...] užtikrinti mokytojo kompetenciją ir diskreciją spręsti, vertinti bei parinkti mokymo(si) būdus ir apimtis, mažinant smulkmenišką biurokratinę priežiūrą, tačiau didinant ilgalaikę atsakomybę už rezultatus.“

Supratot ką nors? Aš – ne. Nors nuoširdžiai bandžiau analizuoti.

Kartoju – nors jau nebetikiu, kad švietimo politikos formuotojai (tai tokia žmonių veislė, kuri myli valdžią, bet ne vaikus, todėl nemyli mokytojų) supras, – mokykla tai yra gyvas, tikras mokytojas. Visa kita – gyvi mąstantys vaikai, neįgaliųjų vaikų įtraukimas į mokslą, pagalba tiems, kuriems nepasisekė gimti adekvačioje knygas skaitančioje šeimoje, etc. – tik pasekmės.

Kita vertus, per beveik 40 metų, praleistų auditorijose ir klase, supratau, jog negali išmokyti visų ir nesi kaltas, jeigu tavo mokinys nesugebėjo įgyti jokių žinių ar gilesnės pasaulio išvalgos. Ši tiesa išnešiota, iškentėta, apverкта ir galiausiai priimta tiek protu, tiek širdimi. Iš mokytojo negalima reikalauti atsakomybės už galutinius rezultatus, nes ir gimsta tie rezultatai tikrai ne mokykloje.

Čia slypi gilus vidinis prieštaravimas. Mokytojas iš pasaulio visada nuoširdžiai tiki galintis padėti kiekvienam mokiniui. Geriausi mokytojai visą gyvenimą ieško to žodžio, tos frazės, kuri atvertų vaiko ar jaunuolio sielą. Deja, toks tikėjimas yra tik graži saviapgaulė ir tik mokytojo šiame darbe nepakanka.

Garsus prancūzų sociologas Pierre'as Bourdieu, praėjusio amžiaus antroje pusėje analizuodamas švietimo sistemą ir kultūros įtaką socialinei nelygybei, padarė labai įdomias išvadas apie kultūros vaidmenį ekonomikoje ir jų pagrindu suformulavo kultūrinio kapitalo sąvoką.

Iš praktinės ekonomikos, pavyzdžiui, iš Nobelio ekonomikos premijos laureato Gary Beckerio darbų, į visuomenės sampratą atslinko tikėjimas, jog žmogiškasis kapitalas yra išsilavinimo pasekmė. Priėmus tokią loginę seką, galima manyti, jog tiesiog pagerinus išsilavinimo kokybę mokykloje galima jeigu ne panaikinti, tai bent labai sumažinti socialinę atskirtį. Panašia prielaida, beje, remiamasi ir minėtame Susitarime.

P. Bourdieu parodė, kad taip kalbant apie nelygybę ir jos įveiką itin dažnai pamirštama įvertinti tą kultūrinį „paveldą“, kurį vaikai atsineša iš savo šeimos ir visuomenės.

Tai, kas dažnai pateikiama kaip gebėjimai ar talentai, kur kas geriau gali būti suvokta kaip kultūriniai mokinių ypatumai, ugdomi geroje šeimoje ir tinkamoje aplinkoje. Tradicinė šeima, kaip ją apibrėžia kai kurie politikos marginalai, pati savaime to gerumo tikrai nesuponuoja.

P. Bourdieu suformuluota kultūrinio kapitalo sąvoka yra platesnė, nei įprastai naudojama, – ji apima ir tai, kas vyksta anapus oficialaus išsilavinimo. Tai, kad įprastai politikai šito nemato arba nenori matyti, tik stiprina jo reikšmę. Kultūrinis kapitalas gali būti kuriamas įgyjant, akademinio akreditavimo būdu ir įkūnijant.

Geras išsilavinimas, kurį suteikia normali, kokybiška mokykla, nepataikaujanti vaikų tingėjimui, bet išties siekianti auginti jų intelektą, pajėgi sukurti vadinamąjį įgytą kultūrinį kapitalą.

Atskirais atvejais geras išsilavinimas gali būti ir gabaus bei darbštaus savamokslio darbo rezultatas, tačiau realiame gyvenime svarbus ir oficialus išsilavinimo patvirtinimas. Puikiai žinome, kad diplomo ar kokios specialios kvalifikacijos stygius gali užkirsti daugelį kelių, neretai ir galimybę gauti didesnę darbo užmokestį. Ši, paprastai tariant, diplomo teikiama nauda vadinama instituciniu kapitalu.

Vis dėlto nei įgytas, nei institucinis kapitalas neišsemia tikrosios žmogiškojo kapitalo vertės. Ji formuojama gerokai giliau – įdaiktinant, įkūnijant žmogaus esatį.

Šiuo atveju mechanizmas įsukamas humanitarinėje sferoje, kai literatūra, muzika, vaizduojamasis menas ar architektūra tampa neatsiejama žmogaus savybe, gyvena jame. Taip paveikslas tampa kapitalu ne kabėdamas ant sienos, bet gyvendamas žmoguje, o muzika žmogų keičia, kai jis moka ją girdėti.

Šiek tiek ironiškai galime sakyti, jog turima knygų kolekcija tikrai nežymi įdaiktinto kultūrinio kapitalo. Nors agresyvus modernaus meno, kaip esą nesuprantamo liaudžiai ir todėl neverto būti, atmetimas tikrai suteikia galimybę teigti, jog esi susidūręs su barbaru.

Dabar svarbiausia išvada: ši sudėtingiausia ir giliausia žmogaus esatis formuojama tikrai ne mokykloje. Ji užsimezga šeimoje bei vaiko artimoje aplinkoje, o vaikui augant plėtojasi visose jam prieinamose erdvėse. Tikrai neatsitiktinai vaikai, augantys namuose be knygų, – o tai žymi tėvų žmogiškąją vertę, – itin retai peršoka savo aplinkos ribas. Pabrėžiu, pinigai šiuo atveju neturi jokios išskirtinės vertės: knygas nemokamai teikia bibliotekos, o televizorius gali būti skirtas ir puikiam menui sugerti.

Asmenybę kuria šeima, kuriai mokytojas gali tik padėti, šlifudamas mąstymą, argumentavimą, mokėjimą sklandžiai dėstyti mintis ir ieškoti problemų – pradedant nuo lengvai gvilde namų ir pamažu einant prie tų, kurios neturi galutinio atsakymo ir sprendimo. Gero, nuolat besimokančio ir mėstančio mokytojo indėlis čia gali būti didžiulis, bet – patinka tai kam ar nepatinka – tikrai nedaug vaikų peršoks savo tėvų jiems duotą gyvenimo kelią.

Mieli mokytojai, mylėkite save, tai reiškia – kasdien mokykitės ir ilsėkitės. Vaikams klasėje reikia ne robotų, o asmenybių.

Jūsų sukauptas žmogiškasis kapitalas atsistojus prieš klasę pada pasakyti ir duoti vaikams gerokai daugiau, nei patys įsivaizduojate.

Ir neskaitykite kvailų biurokratų sukurptų ir dar žioplesnių politikų palaimintų tuščių deklaracijų. Visokiausi visokių pakraipų politikų susitarimai dėl švietimo yra absurdas jau tik todėl, kad jie tarsi sako, jog keletu suderėtų puslapių gali panaikinti kasdienybės neapibrėžtumą.

Būkite, mokytojai. Jei galite, būkite laimingi, kad ir kas būtų.

2021 m. spalio 5 d.

LENKIJA UŽSIMOJO PASIKĖSINTI Į VIENĄ PAGRINDINIŲ ES PRINCIPŲ

Kitą savaitę Europos Parlamente, tikėtina, itin daug dėmesio sulauks diskusija apie Lenkijos Konstitucinio Tribunolo sprendimą, jog Lenkijos Konstitucija yra visose srityse aukščiau Europos Sąjungos sutartyse įteisintų nuostatų. Diskusija vyks antradienį ryte Strasbūre. Šią savaitę Lenkijos ministras pirmininkas paprašė suteikti galimybę posėdžio metu išdėstyti ir Lenkijos poziciją. Toks leidimas duotas. Taigi, bus įdomu išgirsti ir kitos pusės argumentų pristatymą. O dabar apie ginčo tarp Varšuvos ir Briuselio esmę bei galimas jo pasekmes.

Praėjusį sekmadienį, spalio 9-ąją, tūkstančiai lenkų išėjo į gatves, nuogaustaudami, jog pastarųjų dienų Lenkijos Konstitucinio Tribunolo sprendimai, kuriais neigiama Europos Sąjungos teisės viršenybė, galiausiai gali atvesti prie Lenkijos pasitraukimo iš ES. Nors Lenkija yra pakankamai konservatyvi ir didelė jos rinkėjų dalis palaiko valdančiuosius, toks pasipiktinimas logiškas, žinant, jog kartu ši Rytų Europos šalis yra ir viena labiausiai proeuropietiškų valstybių narių.

Europos Teisingumo Teismas ne kartą yra priėmęs Lenkijai nepalankių sprendimų dėl prieštarigai vertinamų teismų reformų, taip pat įspėjęs, kad jos griauna teismų nepriklausomybę. Lenkija savo ruožtu kaltino ES kišantis į jos vidaus reikalus. Įtampa tarp Varšuvos ir Briuselio dar labiau paaštrėjo po to, kai praėjusią savaitę Konstitucinis Tribunalas, atsakydamas į metų

pradžioje gautą Lenkijos premjero Mateuszo Morawieckio prašymą, savo nutartyje nurodė, jog dalis ES sutarties straipsnių nėra suderinami su Lenkijos Respublikos Konstitucija.

Tokiu būdu iš esmės Lenkija pareiškė, jog ji atmeta vieną pagrindinių narystės Europos Sąjungoje principų – kompetencijų pasidalinimą. Ir, žinoma, daugeliui apžvalgininkų ir valstybių narių tai vėl suteikė progą svarstyti net Lenkijos pasitraukimo iš Sąjungos galimybę. Tiesa, patys Lenkijos valdantieji, pradėję pavojingą teisinį ir politinį ginčą, tai griežtai neigia.

Įtampai kasdien aštrėjant, M. Morawieckis šią savaitę kreipėsi į Europos Parlamentą su prašymu leisti jam kalbėti kitą savaitę Strasbūre vyksiančioje plenarinėje Parlamento sesijoje. Jis pasisakys antradienį ryte ir, kaip žada jo atstovai, išdėstys vyriausybės poziciją dėl įtampą paaštrinusio Konstitucinio Tribunolo sprendimo.

Kokia Varšuvos ir ES ginčo esmė ir kokie galimi jo sprendimo keliai? Lenkijos Konstitucinis Tribunalas keletą Sąjungos sutarties straipsnių paskelbė antikonstituciniais. Tribunalas teigia, jog šalies pagrindiniam įstatymui prieštarauja ir bendros tautų sąjungos sukūrimas, ir iš Sąjungos sutarčių išplaukianti teisė, ir apskritai bet kokios bendros Sąjungos vertybės. Minėtieji nepriimtini principai, pagal Konstitucinio Tribunolo išaiškinimą, leido susikurti „naujų žmonių Sąjungai“, o tai esą reiškia, jog Lenkija nebegali funkcionuoti kaip nepriklausoma ir demokratinė valstybė.

Tribunalas konstatuoja, jog bet kokie iš Sąjungos sutarčių kylantys reikalavimai Lenkijai yra antikonstituciniai, nes tik Lenkijos institucijos gali įvertinti, ar kuris nors reikalavimas atitinka šalies Konstituciją. Pasak Tribunolo, ES institucijos veikia anapus Lenkijos Konstitucijos jam suteikto mandato, nes Sąjungos sutartys gali būti interpretuojamos tik atsižvelgiant į Lenkijos

Konstitucijos kontekstą, nes priešingu atveju šalis netenka suvereniteto teisų.

Maža to, Tribunolo sprendimu teisės viršenybės principas, pliuralizmas ir nediskriminavimo principas Sąjungos sutartyse yra atmetami tiek, kiek jais naudojantis Lenkijos teismams liepiama peržiūrėti šalies teismų sistemos (teisėjų skyrimo) procedūrų teisėtumą. Kitaip tariant, bet kokia ES teisės logika, kuri praktikoje, tarkime, pavirsta galimybe atmesti Lenkijos prezidento paskirtą teisėją, esanti antikonstitucinė, nes tokią teisę šalies vadovui laiduojanti šalies Konstitucija. Svarbu ir tai, jog paskelbdamas savo nutartį Tribunalas neįpareigojo nei vyriausybės, nei prezidento vienaip ar kitaip išspręsti šias, jo nuomone, susiformavusias teises kolizijas.

Tai reiškia, jog bet kuris Lenkijos teismas gali remtis tiek dabar įprasta teisine praktika, kai viršenybė atitektų Europos Teisingumo Teismo išaiškinimams, tiek Konstitucinio Tribunolo sprendimais. Bet kuris Lenkijos pilietis ar juridinis asmuo gali pateikti į tokią padėtį, kai jis laimi bylą Sąjungos teisės kontekste, tačiau pralaimi bylą Lenkijos teisės kontekste arba atvirkščiai. Dar pavojingiau tai, kad jei panašiai svarstytų daugiau ES valstybių, tai galų gale reikštų Sąjungos teisinės autonomijos pabaigą net ir jai priskirtų kompetencijų srityse.

Žinoma, galime šiek tiek ironiškai spekuliuoti, jog, matyt, Lenkijai šiuos klausimus derėjo išspręsti iki stojimo į ES. Tiesa, tuomet politikai populistai dar nebuvo uzurpavę teismų sistemos, tad ir dabartinės išvados buvo neįmanomos. Kad ir kaip būtų, tokia spekuliacija labai neblogai demonstruoja, ko galima sulaukti, jeigu pažeidi bazinius teisės viršenybės principus.

Beje, Lenkijos situacija, priešingai nei kartais sakoma, skiriasi nuo Vokietijos Federalinio Konstitucinio Teismo sprendimo dėl, tarkime, Europos centrinio banko. Karlsruhėje įsikūręs Vo-

kietijos Teismas, turintis jurisdikciją spręsti konstitucinius klausimus, neatmetė nei teisės viršenybės principų, nei ES teisės kaip tokios. Jis tik suteikė sau mandatą priiminėti sprendimus dėl ES teisės suderinamumo su Sąjungos sprendimais, o Lenkija iš esmės atvirai atmeta visą ES teisinę autonomiją.

Neatsitiktinai Vokietijos Teismo sprendime šalies vyriausybė buvo įpareigota pateikti įrodymus, kad Europos centrinis bankas veikia laikydamasis Sąjungos sutartimis numatytų principų. Kitaip sakant, pareikalavo didesnės Sąjungos institucijų atskaitomybės, – kitaip nei Lenkijos Konstitucinis Tribunalas, kuris tiesiog pasiskelbė visavalde teisine galia.

Paradoksas, beje, komiškas, ir tai, jog kaip tik dabar Lenkijos vyriausybė pati savo iniciatyva bylinėjasi Europos Teisingumo Teisme, kurio sprendimų viršenybės nepripažįsta šalies Konstitucinis Tribunalas.

Apskritai būtina pabrėžti, jog ES tikrai vargu ar bus linkusi labai griežtai spausti kokią nors valstybę narę. Priežastis paprasta. ES institucijos yra atskaitingos visiems Sąjungos piliečiams, tarp jų ir lenkams, net ir tuo atveju, kai pati Lenkijos valdžia bando šitą bambagyslę perkirpti. Iki bet kokio realaus drastiško sprendimo (pavyzdžiui, išmokų Lenkijai stabdymo) kelias labai ilgas. Tuo metu, kai Lenkijos vyriausybė lošia iš savo pačios piliečių gerovės, ES, net ir turėdama teorinę galimybę elgtis priešingai, iki galo gina Lenkijos piliečių interesus.

Kalbant apie Lenkijos pasitraukimą iš ES, itin svarbu suprasti, kad jis gali įvykti tik Lenkijos piliečių valia. ES sutartys nesudaro jokių prielaidų net menkiausiai galimybei išmesti valstybę narę iš Sąjungos.

Europos Parlamentui, Europos Komisijai ir Europos Vadovų Tarybai sutarus dėl to, kad dabartinė Lenkijos (beje, ir Vengrijos) kova su Sąjungos teisine sistema kelia realią grėsmę Sąjungai, gali

būti suspenduojamas šių šalių mandatas Vadovų Taryboje. Nors ir šis kelias faktiškai neįmanomas, nes bet kuri kita valstybė narė turėtų teisę tokį sprendimą vetuoti. Dabar tai tikrai padarytų vengrų premjeras Viktoras Orbánas.

Europos Komisija gali pradėti taikyti naujai sukurta biudžeto apsaugos instrumentą, kuris, palaiminus Europos Parlamentui bei Vadovų Tarybai, leistų stabdyti išmokas Lenkijai. Vis dėlto ir tai praktiškai neįmanoma, ypač dabar, nes Lenkija ir Vengrija šiuo metu ginčija šį instrumentą Europos Teisingumo Teisme. Mažai šansų, jog Lenkija ir Vengrija galėtų laimėti, bet Europos Komisija vargu ar taikys procedūrą iki tol, kol bus paskelbtas Europos Teisingumo Teismo verdiktas. Kita vertus, nors sprendimui įšaldyti išmokas Vadovų Taryboje reikalinga jau tik kvalifikuota, o ne absoliuti dauguma, techniškai tai padaryti dabar vargu ar realu.

Manytina, jog kitų valstybių galvos dėl įvairių priežasčių vengtų tiesioginės konfrontacijos su Lenkija. Nors, jeigu Lenkija ir Vengrija ir toliau laikysis dabartinio kurso, tokia galimybė nėra neįmanoma. Europos Komisija taip pat gali pradėti procedūrą dėl ES teisės pažeidimo. Tokiu atveju ji kreiptųsi į Europos Teisingumo Teismą, kuris galėtų fiksuoti pažeidimo faktą. Lenkijai būtų suteikta galimybė pasiaiškinti, o jei problemos nebūtų išspręstos, ji gautų baudą. Šis kelias labiausiai tikėtinas.

Tiesa, Europos Teisingumo Teismas baudas skiria atsižvelgdamas tiek į problemos mastą, tiek į poveikį baudžiamos valstybės žmonių gerovei, tad bauda ne tiek suduotų smūgį Lenkijos ekonomikai, kiek įspėtų apie tai, jog būtina reaguoti.

Beje, Lenkija jau ir šiandien moka baudas (tarkime, dėl anglių kasyklų naudojimo prie Čekijos sienos), tačiau deklaruoja, kad yra pasiryžusi mokėti ir dešimt kartų didesnes baudas. Išlieka ir teorinė Lenkijos išstojimo iš ES galimybė. Ir nors mažai tikėti-

na, kad Lenkijos valdžia imtųsi tokių veiksmų, tikrai verta pagalvoti, į kokį chaosą valstybę gali įstumti populistai. Dažnai, matyt, net negebėdami įvertinti ilgalaikių savo sprendimų pasekmių.

2021 m. spalio 14 d.

VARŠUVA ŽAIDŽIA ŽAIDIMUS, KURIE YRA PAVOJINGI NE TIK JAI PAČIAI, BET IR LIETUVAI

Europos Parlamente antradienį, spalio 19-ąją, užvirusi diskusija dėl Lenkijos Konstitucinio Tribunolo sprendimų ir jų pasekmių Europos Sąjungai buvo audringa. Tai nestebina: politikai atgyja, kai jiems suteikiama galimybė kalbėti apie politiką. O ginčas tarp Varšuvos ir Briuselio ištis visų pirma yra politinis, o ne teisinis. Tad priminsiu teisinę ginčo esmę, bet akcentuosiu politinius aspektus.

Diskusija, kur reikėtų brėžti liniją tarp valstybių narių suvereniteto ir Sąjungai deleguotų kompetencijų bei teisių, nėra nauja. Pastarąjį kartą itin aštriai šis klausimas iškilo 2016 m. birželį, kai Jungtinės Karalystės piliečiai dalyvavo referendume dėl šalies išstojimo iš ES. Tuomet irgi daug kalbėta apie blogąjį Briuselį, kuris iš vargšų britų esą atėmė teisę patiems tvarkytis savo valstybėje, o gindamas laisvo darbo jėgos judėjimo principą naikino jų darbo vietas ir žlugdė nacionalinį identitetą.

Tuomet sulaukiau kritikos, nes viešai kalbėjau, kad Britanijos žmonės balsuos už breksitą. Kritikavo mane ir tie, kurie netikėjo breksito perspektyvomis, ir tie, kuriems nepatiko, jog pripažindama, kad breksitas įvyks, buvau tikra, jog nieko gero šaliai tai neduos.

Kodėl tada ganėtinai tvirtai tikėjau breksito perspektyva? Pernelyg gerai žinojau, kaip ilgai į savo piliečių galvas politikai

kalė mintį, kad kiekviena Britanijos piliečio nesėkmė yra tiesiog išorės jėgų – migrantų ar Europos Sąjungos – kaltė. Tik viena, iš pirmo žvilgsnio komiška, detalė. Dar 1991 metais, kai lankiau „Reuters“ organizuotus mokymus, visą mėnesį Londone iš kiekvieno kampo į mane žvelgė reklama, kuri drąsiai klausė: negi tikrai prancūzai privers britus užsimauti trumpučius ir tikriems vyrams nederamus prezervatyvus? Praėjus 30 metų klausimas skamba ne tiek komiška, kiek graudžiai. Dabar tikrai Britanijos vyrai gali įsigyti bet kokio dydžio sargių, nors abejoju, ar matydami eiles prie degalinių ir tuštėjančias parduotuvių lentynas jie vis dar tiki, kad visos jų bėdos buvo tik migrantų antplūdžio pasekmė.

Dabartines ir būsimas problemas Britanijoje sukėlė politikai, bet kokia kaina siekė valdžios. Populistai mėgsta kalbėti visos liaudies ar tautos vardu, bet negebėdami ar nenorėdami įvertinti ilgalaikių savo sprendimo pasekmių, deja, pernelyg dažnai savo valstybes nukreipia į akligatvius. Vis dėlto Jungtinės Karalystės atveju toks akligatvis ilgainiui turi galimybę virsti važiuojamu keliu, o Lenkijai ir ypač Lietuvai panašus žaidimas gali reikšti dar vieną pabaigą.

Praėjusį ketvirtadienį iš esmės apibrėžiau Varšuvos ir Briuselio konflikto turinį, todėl dabar tik trumpai priminsiu esmę. Spalio pradžioje Lenkijos Konstitucinis Tribunalas nusprendė, jog su Lenkijos Konstitucija kertasi ir todėl šalyje negali veikti keturios esminės Europos Sąjungos sutarties nuostatos: 1-ojo straipsnio dalis, kuri sako, jog „Sutartis ženklina naują glaudesnės Europos tautų sąjungos kūrimo etapą“; 2-asis straipsnis, kuris nustato, jog Sąjunga grindžiama „pagarba žmogaus orumui, laisve, demokratija, lygybe, teisine valstybe ir pagarba žmogaus teisėms, įskaitant mažumoms priklausančių asmenų teises“ visuomenėje, kurioje „vyrauja pliuralizmas, nediskriminavimas, tolerancija, teisingumas, solidarumas ir moterų bei vyrų lygybė“; 4-ojo

straipsnio 3-ioji dalis, kuri įtvirtina „lojalaus bendradarbiavimo“ tarp Sąjungos ir valstybių narių principą padedant „viena kitai“ vykdyti „iš Sutarčių kylančias užduotis“; ir 19-asis straipsnis, įsteigiantis Europos Teisingumo Teismą, kuris „priima prejudicinius sprendimus dėl Sąjungos teismo išaiškinimo arba institucijų priimtų aktų galiojimo“.

Matyt, verta paaiškinti, jog prejudiciniu sprendimu siekiama užtikrinti vienodą Bendrijos teisės aiškinimą bei taikymą visose ES valstybėse narėse, tad toks sprendimas yra privalomas ne tik jo paprašiusiam nacionaliniam teismui, kad šis galėtų išspręsti nagrinėjamą pagrindinę bylą, bet ir kitiems valstybių narių teismams, kai toks klausimas kyla jų nagrinėjamose bylose. Lenkijos teisėjai teigia, kad 1-asis ir 4-asis straipsniai suteikia Sąjungai teisę veikti peržengiant kompetencijų, kurias stojimo metu Lenkija patikėjo Sąjungai, ribas.

Konstitucinis Tribunolas taip pat pareiškė, kad pasiremdamas 2-uoju ir 19-uoju straipsniais Europos Teisingumo Teismas neteisėtai pamynė Lenkijos Konstituciją, nes negalėjo vertinti, ar teisėtai buvo paskirti teisėjai.

Vis dėlto diskusijos Europos Parlamente visų pirma sukosi ne tiek apie teisinius, kiek grynai politinius klausimo aspektus. Kitaip sakant, kalbėjusieji vertino už Lenkijos Konstitucinio Tribunolo sprendimo slypinčius interesus bei galimas jo pasekmes Lenkijai ir ES.

Debatų pradėjęs Lenkijos premjeras Mateusz Morawieckis pabrėžė, jog Lenkija lieka lojali ES narė, laikosi ES teisės bei gerbia Europos Teisingumo Teismo sprendimus. Tiesa, pacitavęs anksčiau žiniasklaidai sakytus faktinio Lenkijos bei „Teisės ir teisingumo“ partijos lyderio Jarosławo Kaczyńskio žodžius, jog „Lenkija nepasiduos jokiam šantažui“, tuoj pat pridūrė, kad Europos teisė Lenkijoje galioja tik tokia apimtimi, kurios reika-

lauja Sutartis. „Nė viena raide daugiau ar mažiau“, – apibendrino M. Morawieckis.

Iš esmės demagogiška Lenkijos premjero kalba – o teisės kalbėti Europos Parlamente jis paprašė pats – nors ir neatskleidė nieko naujo, bet žibalo į ugnį tikrai šliūkštelėjo. Juolab kad jis tai padarė kitą dieną po to, kai išplatino laišką, skirtą Europos vadovams, kuriame juos gąsdino dėl „pavojingų“ ES pastangų kontroliuoti valstybes nares.

Reakcija ES parlamente buvo tokia, kokios ir derėjo tikėtis. Parlamento nariai, priklausantys kraštutinės dešinės partijoms, Lenkiją gyrė, o absoliuti dauguma kitų politinių grupių atstovų aštriai kritikavo Lenkijos vadovo pasisakymą ir Lenkijos poziciją Sąjungos atžvilgiu. Europos liaudies partijos, socialdemokratų, Žaliųjų, „Atnaujinkime Europą“ ir Kairiųjų grupės jau parengė kol kas dar nepaviešintą specialią rezoliuciją dėl teisės viršenybės krizės Lenkijoje ir Europos Sąjungos teisės viršenybės. Rezoliucijoje Europos Parlamento nariai, kurie yra vieninteliai tiesiogiai rinkti europiečių atstovai, primena Lenkijai, kad ji prie bloko prisijungė savanoriškai, o narystė ES apima ne tik teises, bet ir įsipareigojimus. Joje Europos Komisija, kuri yra Sutarties saugotoja, spaudžiama imtis veiksmų, nukreiptų prieš Lenkiją.

Teoriškai šiuo atveju gali būti kalbama apie tris galimybes. Europos Komisija gali inicijuoti teisinę procedūrą pagal Sutarties 7-ąjį straipsnį ir atitinkamoms institucijoms pripažinus, jog Lenkija šiuurščiai pamina Sutarties 2-ajame straipsnyje apibrėžtas bendras europines vertybes, kreiptis į Europos Vadovų Tarybą, kad būtų stabdoma Lenkijos atstovo Taryboje balsavimo teisė. Ji gali pradėti pažeidimo procedūrą dėl Sutarties principų pažeidimų.

Galiausiai, remdamasi teisės viršenybės sąlyga skirstant europines lėšas, sustabdyti lėšų skyrimą Lenkijai taip apsaugant Europos Sąjungos finansinius interesus. Kaip kalbėdamas Parla-

mente antradienį paaiškino Europos Komisijos vicepirmininkas Valdis Dombrovskis, „šiuo metu ieškoma išeities, vertinamos strateginės vieno ar kito sprendimo pasekmės tiek Europos Sąjungai, tiek Lenkijai“.

Vis dėlto kol biurokratai kalba teisine kalba, politikai kalba tiesiai. Danijoje rinktas parlamentaras priminė M. Morawieckiui, jog Lenkija gauna iš ES išdo penkis kartus daugiau nei ten įneša, ir tai reiškia, jog Danija, kurios indėlis didesnis nei gaunama nauja, finansuoja Lenkiją. Pažymėsiu, jog šiuo metu Lenkija, kuri gauna didžiausias išmokas tarp visų valstybių narių, reikalauja jai tik iš Atsigavimo fondo skirti 24 mlrd. eurų dotacijų bei daugiau nei 12 mlrd. eurų paskolų.

Politikai ne kartą priminė Lenkijos vyriausybės vadovui, jog ne ES šantažuoja Lenkiją, o Lenkija meta pirštinę Sąjungai, savo interesus keldama aukščiau bendrų sutarčių. „Jūsų vyriausybė priešinasi mūsų vienybei, jūs atsukote nugarą Europos Sąjungos principams, Lenkijos elgesys – išpuolis prieš visą Europos Sąjungą“, – kalbėjo Žaliųjų frakcijos atstovė.

Pažymėtina, jog tokią poziciją palaikė ir daug debatuose dalyvavusių Lenkijoje rinktų Europos Parlamento narių. Vienas jų tiesiai sakė, jog dabartinė Lenkijos vadovybė politizuoja šalies Konstitucinį Tribunalą, o kai tai kritikuoja Europos Teisingumo Teismas, Lenkijos politikai, siekdami atsikratyti Teisingumo Teismo, toliau skatina Konstitucinio Tribunolo politizavimą. „Jūsų vyriausybė įstūmė Lenkiją į egzistencinę krizę“, – nuskambėjo Parlamento salėje, atsakant į M. Morawieckio priekaištus ir net grasinimus Sąjungai.

Parlamento reakcija taip nepatiko Lenkijos premjerui, kad jis net atšaukė anksčiau numatytą spaudos konferenciją ir pietus su savo partijos kolegomis.

Mano pozicija šiuo klausimu yra absoliučiai aiški. Visų eu-

ropiečių teisės gali būti apsaugotos tik griežtai laikantis principų, įtvirtintų Sąjungos sutartyje. Šiek tiek ironiškai pasakysiu, jog net Lenkijos „Teisės ir teisingumo“ partijos pretenzijos skamba tik todėl, kad Europoje gerbiamos visų teisės.

Dar griežčiau procesus reikia vertinti Lietuvos požiūriu. Kam jau kam, bet mūsų šaliai tikrai nevalia pamiršti visos eilės istorijos pamokų, kai dėl ambicijų ir negebėjimo tartis iš pasaulio žemėlapiu išnyko ne tik Lenkija, bet ir Lietuva.

Lenkijos valdantieji dabar žaidžia žaidimus, kurie labai pavojingi ne tik jiems, bet ir mūsų valstybei. Ir tai privalu labai aiškiai suvokti.

2021 m. spalio 21 d.

VIZBARŲ PRAGMATIZMAS IR KOVA UŽ LAISVĘ

1990 metais atkovota Lietuvos nepriklausomybė nenukrito iš dangaus. Dėl jos daugybę metų kovėsi kelios gyventojų kartos – nuo partizanų pokaryje iki kultūrinių disidentų paskutinį sovietmečio dešimtmetį. Visi jie buvo idėjos žmonės, kovoję už pasaulį, kuris būtų doresnis ir teiktų daugiau galimybių ne tik nomenklatūrai, bet ir visiems žmonėms.

Kasmet šią dieną primenu ir kartoju: graudu ir gėda, jog kol kas net žodžiu nepadėkome tiems savo jauniems žmonėms, kurie kovodami už laisvą ir demokratišką Lietuvą, už jos žmonių saviraiškos laisvę buvo kankinami psichiatrijos ligoninėse, viešai žeminami atimant net teisę studijuoti.

Šiandien, sausio 13-ąją, minime Laisvės gynėjų auką. Bet tų aukų buvo daug. Ir kiekvienas tikras žmogus kasdien privalo dėkoti tiems, kurie mums davė gyvenimą ir galimybes. Laisvės gynėjų diena turi dvejopą prasmę. Mes su liūdesiu prisimename žuvusius už Lietuvos laisvę, – graudu, kad jie nepamatė, kokia dabar spalvinga, graži laisva Lietuva, kiek įvairiausių galimybių turi jos žmonės.

Kita vertus, tie, kurie moka ne tik gedėti, bet nuolat reflektuoja Lietuvos kasdienybę, mato ir pilkąją zoną. Už parodomąjo gedėjimo, dažnai atsainios pagarbos politiniams kankiniams ar atvirai propagandinio patriotizmo egzistuoja zona, kur visos laisvės dovanos sutraukiamos į nuosavo verslo reikalus. Politiką

tokie „mąstytojai“ visai kaip nesenoje sovietinėje praeityje regit tik kaip instrumentą, skirtą aptarnauti vienai interesų grupei. Sovietiniais laikais tai buvo partinė nomenklatūra, dabar – kuri nors įtakingesnė verslo grupė.

Antradienį dalyvavau „Info TV“ laidoje, kur kalbėjo vienas iš brolių Vizbarų, Lietuvoje žinomos lazerių įmonės savininkų. Vyras buvo įsiutęs: politikus žeminantys epitetai liete liejosi iš jo lūpų, o šeimos verslo bėdos buvo pakylėtos į mažų mažiausiai valstybinio lygio problemų rangą.

Komentuodamas įtampas, kurias Lietuva patiria dėl savo pozicijos Kinijos atžvilgiu, Kristijonas Vizbaras nematė jau dešimtmetį dėl Kinijos geopolitinių ambicijų kintančių prekybos taisyklių, bet širdo ant kelių neįvardytų politikų, kurie esą buvo tokie galingi, kad tiesiog užvėrė Vizbarų verslo perspektyvas.

Vertinant iš istorinės retrospektyvos, panašios įtampos, kurios kyla dėl Lietuvos pozicijos tarptautinėje politikoje, – jokia naujiena. 1990 metų pradžioje praktiškai visi didieji pasaulio politikos žaidėjai – nuo JAV iki Vokietijos – buvo taip užsižaidę su gorbačiovine Rusija ir taip įtikėję tarpusavio santykių šviesiomis perspektyvomis, kad Lietuvos sprendimas paskelbti nepriklausomybę buvo laikomas mažų mažiausiai nesubrendusio vaiko išsišokimu.

Dar 1990 metų Lietuvos ekonominė blokada, kai sovietų valdžia, baudama mūsų valstybę, sustabdė žaliavų, visų pirma naftos, tiekimą, sulaukė gausybės raudų. Tada jau ašaras šluostėsi tie, kurie buvo visai neblogai įvaldę gyvenimo okupacijos sąlygomis meną. Dar garsiau verkta 1998 metų pabaigoje, kai po rugpjūtį įvykusios rublio devalvacijos Lietuvos bankus, o vėliau ir realųjį sektorių pasiekė problemos, kurias sukėlė šalies bankų investicijos į Rusijos valstybines obligacijas.

Graudūs verksmai ir praeikimai Lietuvos politikams skam-

bėjo ir per 2009–2011 metų krizę. Verkė visi, kas netingėjo, ir, žurnalistams švelniai šluostant esą kenčiančio verslo ašaras, buvo pamiršta, kad bent jau 1998 ir 2009 metų krizės tikrai ne Lietuvoje gimė.

Ilgus metus tą raudotojų chorą lengvai galėjai pažinti iš sovietinio gariūninio mąstymo bei jam būdingos retorikos. Dažniausias jų kančių objektas buvo dėl politikų veiksmų prarandama Rusijos rinka bei valstybės bandymai adekvačiau paskirstyti mokestinę naštą, palaipsniui naikinant „gyvulių ūkio“ atributus. Ilgainiui Rusijos rinką išmainėme į valstybei priimtinesnę ir visuomenei didesnę grąžą duodančią Vakarų Europos ir, priešingai nei aiškinta, net kasos aparatai turgų nesugriovė.

Palaipsniui laikarių ir matijošaičių aiškinimai, kad Lietuvos užsienio politika bei politikų pasisakymai apie įvykius Ukrainoje ir Rusijoje šalies ekonomikai pridarys didžiulės žalos, nuėjo į praeitį.

Faktai rodo, kad nuolat paslaugiai dėl nuosavo verslo sunerimusių verslininkų kalbas į šalies gyventojų dėmesio centrą tempė propagandinių klišių meistrai prašovė. Lietuvos ekonomika pagal socialinius ekonominius rodiklius priklauso labai aukšto išsivystymo lygio šalių grupei, gyvenimo lygis auga. Per pastaruosius metus gerovė Lietuvoje Vyriausybės (pabrėžiu – Vyriausybės, o ne vadinamojo gerovės Prezidento) pastangomis paskirstoma nors šiek tiek lygiau. Tai ypač pajuto pensininkai, neįgalieji, vieniši žmonės, kai kurie viešojo sektoriaus darbuotojai.

K. Vizbaras sakė esąs vakarietiško mentaliteto atstovas. Vis dėlto jo kalbose aiškiai girdima ta pati dešimtmečius skambanti retorika, tie patys argumentai ir ta pati lėkšta nepagarba politikai, kuri dominuoja laikarių ir matijošaičių lūpose.

Klausydamasi K. Vizbaro apokaliptinių raudų, kad dėl konflikto su Kinija „Lietuva sumokės tokią kainą, kuri nublokš mus

į krizę, kokios nesame matę“, girdžiu cinišką vertelgą, o pasidomėjusi, ką tas žmogus skelbė dar visai neseniai, ir primityvoką veidmainį. [Šio teksto pabaigoje galite perskaityti jo kalbos minėtoje laidoje stenogramą.]

Kai prie Televizijos bokšto ir Seimo 1991 metais degė laužai, Kristijonui Vizbarui buvo septyneri. Galimybę gyventi nepriklausomoje Lietuvoje jam padovanojo tie, kurie kovėsi ne dėl verslo ir pinigų – kovėsi dėl nepriklausomos Lietuvos ateities. Beje, visai neseniai tai labai patriotiškai deklaravo ir pats K. Vizbaras.

Brolių Vizbarų verslas galėjo atsirasti tik todėl, kad ne viena Lietuvos politikų (jiems priklauso kiekvienas, kuris bendrąjį gėrį kelia aukščiau savo siaurų pragmatiškų interesų) karta kovojo už laisvą Lietuvą ir vakarietiškus liberalius nuosavybės santykius. Studijuoti geriausiuose universitetuose broliai Vizbarai galėjo todėl, kad ne kas nors kitas, o šalies politikai atvedė Lietuvą į ES ir, be kita ko, iškovojo mūsų jaunuoliams galimybę mokytis bet kurioje ES valstybėje.

ES, į kurią, primenu, atvedė ne verslas, o politikai, davė broliams daugiau nei 4 mln. eurų iš Lietuvai skirtų struktūrinių fondų lėšų verslo pradžiai, ir būtent dėl tų pinigų broliai įkūrė vieną moderniausių laboratorijų visoje Rytų Europoje. Europinių pinigų srautas nesustojo ir vėliau. 2012 metais gamykloje apsilankiusiems politikams – Prezidentei, Premjerui – Vizbarai dėkojo ir nuolat kartojo, jog „verslo klimatas šiandien Lietuvoje yra idealus – vienas geriausių Europoje ir pasaulyje“. Beje, ne kartą broliai pabrėžė ir tai, kad jų sprendimą plėsti verslą Lietuvoje lėmė išskirtinai verslui palanki mokestinė aplinka.

Apie tai, kad tokią mokestinę aplinką irgi sukūrė politikai, ilgus metus skriausdami Lietuvos viešąjį sektorių, mokslą, švie-

timo sistemą, mediciną, net silpniausias žmones – neįgaluosius, kuriems pinigų tiesiog nelikdavo, broliai nutylėjo. Arba tiesiog dėl to nekvaršino savo protingų galvų.

Pamiršo broliai ir tai, kad net rinkas jiems dovanojo Lietuvos politikai: ne vizbarai, o politikai atvedė šalį į NATO. Galiu tęsti ir tęsti. Broliai, ypač Kristijonas, pastaraisiais metais kalbėjo daug, noriai ir nuolat pylė komplimentus Lietuvos politikai.

Vis dėlto noriu paminėti du dalykus. 2013 metais K. Vizbaras dėstė: „Šiandien dirbti galima iš bet kur, kur kas svarbiau yra grupuotės pasirinkimas – su Rusija, Kazachstanu, Baltarusija ir NVS ginklais žvangini ar dirbi ES, NATO ir darai verslą vakarietišškai.“

Vizbarai aiškina, kad šis pasirinkimas jiems „yra vertybiškai svarbus“, jie jaučiasi esą vakarietiško mentaliteto atstovai. „Mes džiaugiamės, kad neturime reikalų su ta kita puse, ir stengsimės neturėti.“

Negana to, Kristijonas pabrėžia, jog kaip tik tuomet vykęs Lietuvos pieno produktų blokados Rusijoje konfliktas jam tik dar kartą parodė, kad tai neturėtų būti perkeliama ant valstybės pečių, nes verslininkai patys turi įvertinti, su kuo daro verslą. Mintis teisinga, tik nelabai aišku, kodėl šios taisyklės ponas K. Vizbaras netaiko dabar, kai kalbama apie Kiniją, apie kurios politines rizikas nesustodami diskutuoja visi didieji pasaulio verslo leidiniai ir rašoma technologinėse apžvalgose.

Nuolat deklaruojantis esąs šaulys K. Vizbaras nori nenori turėjo susidurti su nacionalinio saugumo klausimais. O gal esu tiek naivi, ir p. Vizbaras tiesiog demonstruoja tikrąjį Lietuvos šaulių veidą, kai šautuvėliai ir uniformos svarbiau nei smegenys? Atsakymo nežinau. Palieku spręsti patiems šauliams.

Tik pakartosiu dar kartą. Ne Lietuvos politikai, o Kinija sukūrė pasaulį, kuriame griūva visa pastaruosius septyniasdešimt

metų įsitvirtinusi tvarka. Apie tai, kartoju, kalbama mažų mažiausiai aštuonerius metus.

Gal vis dėlto jau ir vizbarams atėjo laikas nusiimti kinišką kaukę nuo savo esą vakarietiškų veidų?

KRISTIJONO VIZBARO KALBOS STENOGRAMA

K. Vizbaras atsako, ar patiria tiekimo sutrikimų:

Tai tiekimo sutrikimų šiokių tokių yra, bet jie nėra dramatiški. Dėl konflikto su Kinija – aš iš karto pakreipsiu į realią problemą. Mūsų sektorius praranda rinkas, ir ne tiktai Kinijos tiesioginę rinką, bet ir viso pasaulio rinkas. Ta prasme, tai yra globalios tiekimo grandinės, ir tiesiog iš Lietuvos tampa sudėtinga parduoti komponentą bet kam. Bet kam, visam pasauliui.

Atsako į klausimą, ar Kinija spaudžia mūsų partnerius:

Ne, tai faktas, taip ir yra, Kinija tiesiog neįleidžia sistemų pas save su lietuviškais komponentais, kad ir kas tai būtų – ar tos sistemos būtų vokiečių pagamintos, ar amerikiečių, ir, ta prasme, jie tai daro gudriai, ne kažkaip buikai, tiesmukai, ta prasme, jie daro taip, kad nebūtų įmanoma juos taip lengvai apkaltinti ten kažkokiais tai pažeidimais, ir t. t., nu, jie žaidžia protingą žaidimą.

Atsako į klausimą, ar šita situacija susiklostė po to, kai Vilniuje buvo atidaryta taivaniečių atstovybė: Vienareikšmiškai taip.

Atsako, ar investicijos ir paskolos galbūt kompensuos mūsų praradimus:

Nu, jūs supraskit teisingai, ta prasme, ne pinigų reikia verslui, ta prasme, ir dabar pinigų Lietuvoj yra pilna, yra, veikia viso pasaulio fondai, veikia Europos investicinis bankas, įmonės yra turtingos, ta prasme, lazerių įmonės pačios gali kaip bankai dalinti paskolas, jos turi tų pinigų – mums rinkų trūksta, mums šitas karas su Kinija užvėrė – pasikartosiu – ne tik Kinijos rinkas, bet ir viso pasaulio rinkas. Jūs suvokiat šitą mastą.

Atsako į klausimą, ką galima pastatyti už 200 mln. dolerių:

200 mln. dolerių, nu, tai ten eurais 176, nu, tai kažką gali pastatyti, ta prasme, bet ar tai kažkas bus esmingo, prasmingo? Ta prasme, kaip visi pinigai, kurie įeina, ir jeigu už juos kažką pastatys kažkas, bus gerai, bet nepamirškim, kad čia turėtų ateiti kaip kažkoks tai fondas paskolomis, ar ne, tai išsidalins – viena įmonė gaus 20 mln., kita gaus, kažką darys, ar bus kam duoti tas paskolas... Nu, čia dar yra visiškai neaišku, čia yra tiesiog žodiniai kažkokie lozungai, nėra praktinės išraiškos, dėl to yra labai sudėtinga komentuoti. Norint pastatyti lustų gamyklą aukšto lygio, kurioje dirbtų kuriantys profesionalai, tai tam reikia kalbėt apie 5 mlrd. ir pan. Ta prasme. Bet, ta prasme, Lietuvoj, nemanau, kad tą galima pastatyti, mes neturim žmonių, nėra kas dirba, mes neturim specialistų. Ta prasme, technologijų [puslaidininkų? – A. M.] specialistų Lietuvos universitetai neruošia, jų šiandien dienos tiesiog nėra... jų nėra, kad jų yra mažai, jų tiesiog nėra, neegzistuoja. Kiek mes savo įmonėj esam jų išsiauginę, tiek jų Lietuvoj ir yra, ir taškas, ir čia yra faktas. Norint užsiauginti kuriantį technologijų specialistą, tam reikia 10 metų. Kaip minimum. Iš gabaus žmogaus, ta prasme, ne kiekvienas juo gali tapti. Kažkokį tai vidutinioką

galbūt gali išsiauginti per ten 5 metus, bet tai yra penkeri metai, ar ne, ir jis turi kažkokios praktinės patirties įgyti. Jeigu mes čia pasistatysime kažkokią tai gamyklą, kur suvažiuos tiesiog amerikietiška, vokiška, olandiška įranga, pasistatys pastatas ir jame dirbs – pavadinkim taip – žemos kvalifikacijos operatoriai, kurie tikrai „start“/„stop“ paspaus mygtukus, ir visa robotizuota gamykla ten gamins savo procesus, tai realiai Lietuva šitoj vietoj bus pardavus tik žemės sklypą, ta prasme. Tai bus nekilnojamo turto sandoris ir viskas, ir tiek tos pridėtinės vertės.

Atsako, ar pritaria tam, ką kalbėjo M. Ubartas:

Tiktai dalinai. Ta prasme, aš kelis gal punktus, taip labai trumpai. Visų pirma, verslas neverkia – verslas sako, kad mes, gamindami Lietuvoj, mes negalim laukt, kol atsiras ten „Made in EU“ ir t. t., jau nekalbant apie tai, kad yra mums nacionalinis pasididžiavimo klausimas rašyti, kad pagaminta Lietuvoje šiaip jau, taip. Bet ką mes darom – mes keliam gamybą į kitas šalis, šiandien dieną aš sėdžiu Belgijoje, ir būtent tą dalyką aptarinėsim rytoj, ir čia savo įmonės plėtrą planuosim toliau, čia statysim gamybinę liniją tam, kad nebebūtų kilmės šalis Lietuva ir kad galėtumėm tęsti normaliai veiklą. Tai žiūrėkit, mes, verslininkai, be aukštųjų technologijų nenuskursim, bet Lietuva praras darbo vietas, praras investicijas ir t. t., ir pan. Ir čia yra ilgalaikė žala, Taivanas neatsivers Kinijos. Ir nereikia įsivaizduoti, kad 20 mln. gyventojų šalis gali pakeisti pasaulio fabriką Kiniją, – negali. Dėl to, kad susipynusios viso pasaulio tiekimo grandinės. Kinija gamina nuo automobilių pramonės iki ten medžiagų, iškasenų, „nuo iki“, ta prasme, tai yra pažangi valstybė. Kitas dalykas, verslam nereikia paramos, pašalpos ir t. t. – mums reikia rinkų ir laisvės veikti. Šiandien dienos karas su Kinija užkerta mums ir Europos rinkas,

užkerta ir, kaip sakyti, netiesioginius pardavimus į Kiniją, tai čia yra nenormali situacija – tai viena. Ir turbūt tiek, trumpai.

Reaguoja į A. Maldeikienės pasisakymą:

Nu, atmetęs visas emocijas, su visa pagarba, tai jeigu jau taip reikia derinti visus veiksmus su ES ir JAV, tai kodėl nederint šitų veiksmų, kuriuos padarėt? Kur vieningas ES ėjimas, kodėl mes vieni išsišokom, o tuo tarpu vokiečiai stato gamyklas Kinijoje, „Tesla“ stato gamyklą Kinijoje uigūrų regione. Kur vertybės šitos? Atsakykit jūs man.

Atsako, kaip vyks verslo perkėlimas į užsienį:

Ne, tai mes to, kas yra Lietuvoj dabar, neliesim, mes plėtrą visą vykdysim už Lietuvos ribų, nu, dėl to, kad yra, nu, natūralu, ta prasme, tai jeigu mes negalim iš Lietuvos parduoti su Lietuvos kilmės šalim, čia remtis kažkokių politikų pasisakymais, kad čia kažkur kažkas sureaguos kažkada, tai čia kada? Mums reikia fakto šiandien, mums reikia algas mokėti, mums reikia žmones išlaikyti, mums reikia investuoti, kad būtumėm konkurencingi ir t. t. Nu, ta prasme, mes ne lozungais kalbam, ir tai yra faktas, ir man ten, kai čia kažkoks emocijų pliūpsnis ir t. t., tai yra visiškai neatsakingas reikalas, bet aš noriu dar paminėti, kad tie minimi neva 300 mln. eurų – eksportas, ir tik per tai matuoti visą įtaką, ta prasme, čia yra nesąmonė. Kinija yra, jau dabar yra *de facto* Nr. 2 galybė pasauly, ir tai ignoruoti yra kvaila. ES visos šalys prekiauja ir su Kinija, ir su JAV. Niekas, be mūsų, tokių išsišokimų nedaro, ir tai yra normalu – jeigu visa ES darytų tokius dalykus, viskas būtų tvarkoj, tada sakytumėm „gerai, tokia politika, darom“. Bet šiandien dienai kas, ir tai visiškai neadekvatu ir neatsakinga.

2022 m. sausio 13 d.

KOMUNIKACIJA BUDULIŲ LAIKAIS

Šis vaizdo įrašas žymi naują mano bendravimo socialiniuose tinkluose etapą. Nuo šiol asmeninis feisbuko, arba „Meta“, kaip dabar, matyt, reikėtų sakyti, puslapis naikinamas, o politiko puslapyje rasite tik tą medžiagą, kuri iki tol bus paskelbta mano interneto svetainėje adresu www.maldeikiene.lt.

Manau, kad tiems, kurie mano vaizdo įrašus seka dėl to, kad nori daugiau sužinoti bei geriau suprasti, kaip veikia politinė mašina, bus gerokai paprasčiau. Jiems tereikės užsiprenumeruoti mano svetainę. Be kita ko, ten galėsite išdėstyti ir savo pastabas bei pageidavimus, o po to, kai mano komandos narė Luka juos aprobuos, jie bus skelbiami, kai kuriais atvejais sulauksite ir mano atsakymo.

Norint, kad komentaras būtų pavišintas, privalomas nors vienas argumentas už arba prieš. Įrašų skaičius nebus gausus: gerbdama jūsų laiką įkelsiu tik labai ribotą gerai atrinktą informacijos kiekį. Kinta ir įrašų skelbimo diena. Nuo šiol mano įrašai jus pasieks penktadienį – vienu metu tiek vaizdo, tiek teksto pavidalu.

Žinoma, aš suprantu, jog vadinamųjų heiterių minios savo komentarais labai padidina mano įrašų žinomumą, vis dėlto jų komentarai jau kuris metas kartoja, tad laikas, kurį esu priversta jiems skirti, nebeatsiperka. Anksčiau man tikrai buvo įdomu suvokti kitos, paralelinės, Lietuvos, kurioje niekada neteko gyventi

ar artimiau lankytis, mentalitetą, mąstymo logiką bei tai, kas, jos nuomone, gyvenime svarbu. Nesu buvusi kokio nors Dambrausko koncerte, pirmą kartą išskirtinio šlykštumo Orlausko anekdotą patarėjo priversta išklausu vos prieš kelis mėnesius (pripažįstu, paliko įspūdį – neįtikėtinais atgrasu), plastiko (tokiu ar panašiu slapyvardžiu, pasak Prezidento, yra pasivadinusių provokuojamai besielgusių protestuose prie Seimo ir Vyriausybės dalyvavusių žmonių) politinės godos irgi buvo šioks toks atradimas. Bet minčių ten nėra daug, ir jas išlukštenti netrunka.

Sunkesnė situacija su pagyvenusiomis nedidelių miestelių moterimis. Jų pikti komentarai nugula mano sieloje sunkia našta. Jie slegia mane tikrai ne todėl, kad priimu juos asmeniškai. Tie komentarai man skaudūs, nes juose atpažįstu sunkią tų moterų dalią. Galiu bandyti ironizuoti, atsakyti tuo pačiu ar bandyti aiškinti, bet pati netikiu, kad gebėčiau pasiekti jų protus ar širdis. Ir ne todėl, kad esu kuo nors už jas geresnė ar viršesnė, bet todėl, kad mūsų gyvenimai tekėjo pernelyg skirtingose erdvėse.

Tiesiog fiziškai kiekviena kūno dalele suvokiu, kaip turi būti sunku, kai diena dienon durstai galą su galu, didžiausia gyvenimo sėkme laikai vyro „turėjimą“, esi auklėta patriarchalinėje aplinkoje, mokyta neišsišokti, neturėti jokių didesnių asmeninių ambicijų, bet, priešingai, akiai aukotis kitiems.

Labai dažnai tokiu atveju visas kultūrinis laukas sutraukiamas į ganėtinai siaurą vadinamojo grožio ir gėrio erdvę, kur tiek vienas, tiek kitas pasirodo pačia banaliausia saldinto kičo forma. Skaitydama kokio nors eilinio toliato knygelę, tokia moteris įtiki pasaka apie kažkur esančius gėrio klonius ir paskęsta svajose apie princus gelbėtojus. Kaip cukraus perteklius neša mirtį kūnui, taip tokia blizgiu sluoksniu dengta, deja, labai dažnai klerikalinė, lektūra gerokai baisesnė – ji sunaikina sielą. Ir tada kančią, kurią

pagimdo vidinė tuštuma, bandoma kompensuoti svetimų gyvenimų įžvalgomis.

Būtent tos moterys ir tai, kad neturiu jokių priemonių palengvinti jų gyvenimą, man padėjo galutinai apsispręsti ir trečią kartą gyvenime keisti komunikavimo formas.

Kažkada aštuntojo dešimtmečio pabaigoje pradėjusi daugiau rašyti plačiau visuomenei, nuoširdžiai dalijausi naujausiomis ekonomikos ir politikos įžvalgomis, kalbėjau apie žymiausius mąstytojus. Atkūrus Nepriklausomybę, pradėjau dirbti apžvalgininke tuomet didžiausiame, turėjusiame pusę milijono skaitytojų, „Lietuvos ryto“ dienraštyje, kur analizavau tuomet kuriamus mūsų valstybės įstatymus bei galimas pasirinkimų pasekmes.

Vienokia ar kitokia forma toks profesionalus bendravimas su skaitytojais įvairiausiuose žiniasklaidos kanaluose tęsėsi iki apytikriai didžiosios 2009 metų recesijos. Beje, ir tuomet, kai buvau perdėm korektiška net ironizuodama, sulaukdavau piktų oponentų pastabų. Didžioji kritikos dalis buvo *ad hominem* ir tik labai retais atvejais išsiskleisdavo į rimtesnę diskusiją.

Po poros dešimtmečių tokio profesionalaus kalbėjimo sąmoningai pasirinkau kitokią komunikacijos formą – gerokai aštresnę, dažnai itin tiesmuką. Savo mintis aprėdžiusi skandalingu rūbu, pasiekiau daug: problemos buvo geriau girdimos, keldavo emocijas, lankstesnius protus priversdavo mąstyti. Neapykantos sulaukdavau irgi apščiai, ypač kai paliečiau auksinio rinkėjų būrio – pensininkų – klausimą arba pradėjau kalbėti, kad ir turguose privačiu mokėti mokesčius, o kasos aparatai yra civilizuoto verslo atributas. Tokia komunikacija buvo pagrįsta ir, manyčiau, galutinis rezultatas tinkamas. Didžioji tų problemų dalis jau sėkmingai sprendžiama.

Nepriklausomybės pradžioje pradėtas statyti valstybės rūmas dėl įvairiausių objektyvių ir subjektyvių priežasčių, kurias

plačiau esu išnaginėjusi savo „Melo ekonomikoje“, galiausiai pagimdė didelę atskirtį. Dalis visuomenės nesugebėjo rasti savo vietos naujame pasaulyje (beje, dažnai būtent todėl, kad buvo mokyti paklusti, o ne mąstyti), kiti tiesiog nespėjo su sparčiai kintančio pasaulio žingsniais ir atsiliko.

Mano sprendimas pradėti kalbėti šiurkščia, paprasta, neišdailinta kalba, atsisakyti tarptautinių žodžių, viešumoje komunkuoti kartais perdėm emocionaliai buvo logiškas.

Politika ir ekonomika iš esmės yra emocijų laukas. Absoliuti dauguma sudėtingiausių sprendimų yra padaromi remiantis emocijomis tik todėl, kad mums pasirenkant reikėtų pernelyg daug laiko įvertinti visus už ir prieš. Visi rinkimai visose demokratinėse valstybėse yra savotiškas žaidimas su ramunėle – myliu, nemyliu.

Ką myli rinkėjai? Dažnai tai bus gražus ir aukštas vyras, nes jų atmintyje neilgai užsilaiko faktas, kad tas žmogus pats sau nuolat prieštarauja ir klajojanti be vietos siela. O kartais, priešingai, rinksimės tą, kuris, tikime, vienas kovos su liūtais ir drakonais.

Dalis mano rinkėjų manyje regėjo kovotoją, o ne valstybės problemas ir jos ateitį reflektuojančią kandidatę. Tokie rinkėjai man kartais priekaištuoja, kad ne kovoju su korupcija, kaip jie ją supranta, o nieko neveikiu, t. y. kalbu. Tiesa ta, kad kalbėjimas ir yra viso gyvenimo ašis ir sunkiausias darbas – tiek mokykloje, tiek universiteto auditorijoje, tiek žurnalistikoje ar dabar politikoje.

Kita vertus, analizuoti šalies ekonominius procesus, ekonominių pasirinkimų moralines dimensijas nereiškia kovoti su asmeniu. Kai dėstau argumentus, kodėl vieno ar kito politiko ar biurokrato mintys netinkamos, kalbu ne apie tai, jog tas žmogus blogas. Aš kviečiu analizuoti jo sprendimų pasekmes, ypač silpnėms visuomenės grupėms. Kai reikalas kvepia Baudžia-

muoju kodeksu, turi dirbti ne politikas, o prokuratūra ir Specialių tyrimų tarnyba.

Būtent kalbėjimas ir argumentų paieška, o ne mažesniems neišlavintiems protams toks svarbus siekis nustatyti kaltą ir po to jį apmėtyti akmenimis ir yra tikrosios politikos šerdis.

Aukščiausias politikos laipsnis – gebėti vesti valstybę ir jos piliečius į priekį. Mokėti derinti einamuosius klausimus su ilgalaikiais tikslais, be to, labai aiškiai suvokiant, kad ilgalaikiai tikslai kintant aplinkybėms keičiasi.

Gyvename pasaulyje, kuris sparčiai keičia formą ir įtampas taškus. Kinta technologijos, gimsta dirbtinio intelekto valdomos erdvės, autoritariniai režimai manipuluodami demokratija bando laužyti liberaliosios demokratijos stuburą. Ir tikrai gaudžiai atrodo toks nacionalinio lygio politikas, kuris įtampų lauke tegeba sapaloti tik apie savo rinkimų apygardos n-tojo kultūros centro statybos reikaliukus, taip pigiai pirkdamas rinkėjų sielas.

1940 m. birželio pradžioje Lietuvos verslas ruošėsi plėstis, kūrė naujus pieno centrus, šventė pergales ir svarstė, kaip užimti naujas rinkas. Jie kliedėjo ir buvo akli, nors Dievas jiems tiesiog pirštu badė į vos už poros šimtų kilometrų tuomet žiauriausio karo niokojamą Lenkiją.

Dabar turime tą patį. Verslai verčia, kad kažkokio gėrimo siuntos nepriėmė Kinija, nes Lietuvos politikai jai rankų nebučia. Ir tada atbėga politikai iš praeities ir verčia kartu. Negąsdinu, tik primenu: tokia praeities politika visada baigiasi blogai. Galbūt griovyje, o gal net Sibiro lageriuose ar kapo duobėje.

Silpniausia dabartinės Vyriausybės grandimi laikau švietimo ministrę, kuri nelabai suvokia, kas yra mokykla ir koks jos tikslas. Įstrigo ministrė praityje ir taisy pastatą, kuris jau geras dešimtmetis moraliai pasenęs.

O stipriausia grandis – į ateities pasaulį Lietuvą vedanti Už-

sienio reikalų ministerija ir jos lyderis Gabrielius Landsbergis. Beje, ar prisimenate švietimo ministrės pavardę? Dauguma dabar, matyt, sustingote, bet jūsų nuostaba ir yra jos darbo įvertinimas. *Zero yra zero*. Net jeigu tas *zero* apsimeta tūkstantmečio mokykla.

Dabar atveriu trečiąjį komunikavimo etapą. Nepykite tie, kuriems mano tekstai įdomūs, bet kartais man rašote, jog ne viską suprantate. Aš irgi nesuprantu krepšinio žaidimo taisyklių arba kaip veikia dirbtinis intelektas, kuris „Spotify“ programėlėje man parenka muziką.

Rašysiu kuo paprasčiau, bet grįžtu prie šiek tiek profesionalios kalbėjimo. O tie iš jūsų, kuriems tikrai įdomu, būsite skatinami žvelgti plačiau ir giliau.

Ir tegul neramus pasaulis neužgesina šviesos jūsų languose! Ypač šaltą žiemą.

2022 m. sausio 20 d.

PASIKLYDĘ VERTIME

Kitą savaitę praleisiu Lietuvoje. Laukia daug darbų. Pirmadienį, vasario 21-ąją, su „Žinių radijo“ laidų vedėja kalbėsiu apie tai, kas skauda, – moterų teises Lietuvoje, kylančią pigios populistinės politikos bangą ir apie tai, ką reiškia būti politiku, kuris aiškiai deklaruoja, kad tikėjimas Kristumi yra jo gyvenimo ramstis.

Antradienį ryte – jau 9 val. – spaudos konferencija ir renginys Seime. Dalysimės mintimis apie klerikalizmą, kuris žudo tikėjimą ir ypač Bažnyčios socialinį mokymą. Kartu su Seimo nariu Andriumi Navicku esu šio renginio organizatorė. Apie tai, kas man ypač įstrigs į galvą ir širdį, būtinai padarysiu specialų įrašą, gal kaip Velykų dovaną sau ir jums.

Po to pavakare „KK2 penktadienio“ laidos filmavimas. Kalbėsime apie darbo Seime išvirkščiąją pusę ir tikrai skandalingai mažus Lietuvos parlamento narių atlygius už beprotiškai sunkų, įtemptą ir labai atsakingą darbą. Mano galva, ir tai ne kartą esu sakiusi, būtent maži atlygiai į Seimą pritraukia marias besmegenių politikų, kurie paskęs bet kurioje nors šiek tiek rimtesnėje diskusijoje, o visas jų darbas – rankutes už vaduką pakilnoti. Šią laidą LNK turėtų rodyti artimiausiu metu.

Ketvirtadienį bus dar vienas didelis renginys – MO muziejuje kalbėsime apie vėžio inspiruotas baimes ir apie tai, ką tos baimes reiškia visuomenei ir tiems, kurie susiduria su šia liga.

Trečiadienį – širdį raminantys pokalbiai su draugais Knygų klube. Kalbėsime apie išskirtinę knygą – neseniai mirusio rabino ir filosofo išminčiaus Jonathano Sackso knygą „Moralė“. Šeštadienį apie ją kalbėsiu ir Knygų mugės renginyje. Kviečiu ateiti, nes tikrai knyga kupina prasmės – gaudyti mintis ir bandyti suvokti save tikėjimo, istorijos ir politikos prieštarose gali būti sukrečiantį patirtis, jeigu nebijome žvelgti į savo vidų.

Rabinas J. Saksas šioje knygoje tiesiogiai ir netiesiogiai sako, kad mums visiems reikia vilties, o ne pykčio politikos. Pagal proto balsą – privalau sutikti, juolab to paties moko ir Kristus. Bet netiki mano širdis vilties politika – pernelyg dažnai ji virsta tiesiog etiketu aprėdyto malonių žodžių srauto tuštuma.

Vilties politika galima tik remiantis etika, o ne etiketu. Ten, kur net skurdą bandoma įveikti materialinėmis priemonėmis, o ekonomikos pamokos mokykloje, vertinant iš vaiko ateities perspektyvos, laikomos nepalyginti svarbesnėmis nei etikos, skurdas buvo ir liks nenugalimas.

Geriausiu savo kaip politikės bruožu laikau tiesų aštrų kalbėjimą, už kurį manęs jau daugybę metų taip nekenčia minios. Net mano paskyroje visokie buduliai ir jiems prijaučiančios ponios širsta išgirde, ką apie juos manau. Ar būtų geriau, jeigu kalbėčiau mandagiai ir meluočiau, kad jie man įdomūs ir svarbūs, nors akivaizdu, jog jie tėra pikti ir dėl savo klaidų kitus kaltinantys žmonės?

Net porą kartų perskaičiusi knygą galiu pasakyti, kad „Moralės“ autorius manęs neįtikino, jog vilties kalba gali įveikti tikrus skaudulius. Pabrėžiu, kalbu apie politinius, bendruomenių sutarimus, o ne išties santykinai lengvai sprendžiamus ekonominio skurdo ar infliacijos klausimus. Kai mušama senutė, niekinama nuskriausta moteris, tyčiojama iš žmogaus, nes kažkam atrodo, kad jis neturėtų demonstruoti, aš ir toliau kalbėsiu aštriai ir net šiurkščiai.

Tokia tad bus „politikos nuobodos su labai ribotais intelekto ir energijos ištekliais“, kaip neseniai mano ir keletu kitų kolegų darbą apibendrino „Verslo žinios“, savaitė.

„Verslo žinias“ šių dienų kontekste prisiminiau neatsitiktinai ir tikrai ne todėl, kad jų pabrėžtinai niekinanti diagnozė būtų mane nustebinusi. Nei jiems išties įdomu, ką realiai veikia politikai, nei jie suvokia darbų, kurie neatneša lengvai išmatuojamos finansinės naudos, prasmę. Tai tiesiog klasikinė nišinė, konkrečiai visuomenės grupei skirta žiniasklaidos priemonė, pašaukta padėti verslo bendruomenei nepaskęsti labai dideliame informacijos sraute.

Atsakyti į klausimą, ar „Verslo žinioms“ pavyksta su ta užduotimi susidoroti, sudėtinga, nors su menkomis pertraukomis tą leidinį skaitau nuo pat jo atsiradimo. Bent jau aš, jeigu imčiausi verslo, tikrai ieškočiau ir kitų informacijos šaltinių. Beje, per tuos 15 metų, kai gyvenau iš verslo, tikrai sprendimus dariau remdamasi kita ir kitokios prigimties – visų pirma sociologinės – informacija. Nuoširdžiai sakau: labai retai „Verslo žiniuose“ rasdavau ir randu kokios nors netikėtos gilesnės informacijos, kuri pateiktų platesnį kontekstą. Dar rečiau tekstas sudėliotas taip, kad jį perskaitęs vieną ar kitą reiškinį pamatytum iš naujos, netikėtos perspektyvos.

Kadangi „Verslo žinios“ yra tik vienas iš daugybės mano nuolat sekamų ir analizuojamų verslo ir ekonomikos periodinių leidinių, jaučiuosi turinti teisę lyginti. Aiškiai matau skirtumą tarp jo ir, tarkime, „The Economist“, „Foreign Affairs“, „New Yorker“, TVF apžvalgų ar net lietuviškojo „IQ“.

Priešingai nei kiti minėti žiniasklaidos kanalai, „Verslo žinios“ yra įstrigusios XX amžiaus pabaigos intelektualinėje paradigmoje, kad verslas ir tik verslas kuria pasaulį, o visokie politikai, darbininkai ar menininkai tėra savotiški jo išlaikytiniai, tad natūraliai privalo visą savo veiklą orientuoti verslo link.

Konceptas tiek primityvus ir tiek daug kartų išjuoktas bet kurioje mėstančioje auditorijoje, kad neįtariu net kartoti argumentus, pakertančius tokią sampratą. Šaržuodama tiesiog klausiu – ar tikrai norime pelno siekiu persisunkusių kunigų, gydytojų, mokytojų ar politikų? Ką tokiu atveju reikėtų pelnas? Sveikata, išsilavinimą (nepainioti su žiniomis), paklusnumą?

Beje, o kokia yra žurnalisto darbo prasmė? Informacijos sklaida? Nuomonės formavimas? Leidinio skaitytojų pamaloninimas, kuriant informacinį burbulą daugiau ar mažiau šališkai renkant informaciją? Kiek tame darbe svarbi rašančiojo savirefleksija ir gebėjimas suvokti savo žinojimo ir intelektualines ribas? Šiuos klausimus kasdien sau užduodavau ir tada, kai buvau žurnalistė, ir tada, kai trumpą laiką rašiau „Verslo žinių“ vedamuosius. Užduodavau juos sau eidama į klasę ir auditoriją. Ir dabar kasdien apie tai mąstau.

Atsiverskite 2022 m. sausio 31 d. „Verslo žinių“ redakcijos skilties tekstą. Po kiekvienu savo vedamuoju leidinys paaiškina, jog jis esąs redakcijos nuostatas atspindintis, jos vardu parašytas rašinys, atsiliepiantis į kokius nors įvykius, paaiškėjusius faktus, tendencijas. Įprasta pateikti išvadas, apibendrinimus, atspindinčius redakcijos nuostatas. Būna pasvarstyti, o ką šis vedamasis papasakoja skaitytojui apie „Verslo žinių“ redakcijos nuostatas bei tai, kaip ji vertina ir tikrina faktus.

„Verslo žinių“ teigia, kad „didelės dalies Lietuvoje išrinktų [Europos Parlamento – A. M.] narių beveik negirdėti – jie, nepaisant išdalintų garsių pažadų, pernelyg nesivargina ir tiesiog gerai leidžia laiką“. Kaip ir įprasta – kai mažai supranti ir nesidomi bei tingi pasiaiškinti, kalbi apskritai. Paskelbęs, kad kalbi ne apie visus, o tik apie „didelę dalį“, sukuri paradoksalią prieštarą, kai neįvardijus konkrečiai, kaltė primetama visiems.

Nuoširdžiai prisipažinsiu, aš tikrai gerai Briuselyje ir Strasbūre leidžiu laiką, nes man labai įdomi politika, o darbas patinka. Nežinau, ar mano išdalinti pažadai buvo garsūs (kaip ir tai, ką konkrečiai „Verslo žinių“ laiko garsiais pažadais), bet aš visus savo pažadus, kasdien dirbdama tikrai ne po 8 valandas, bet gero-kai ilgiau, vykda.

Pagrindinis mano pažadas, kurį kartojau visoje Lietuvoje, – kiekvieną savaitę atsiskaityti už tai, ką darau, kaip vertinu procesus, ir aiškinti, kaip verdamas politikos sriuba ir kodėl europinė politikos darbotvarkė tokia svarbi Lietuvai. Tai tikrai vykda: įrodymas gali būti vien tas faktas, kad šiandien apie vienus ar kitus europinės politikos aspektus su jumis kalbuosi jau 70-ąją kartą.

„Verslo žinių“ vedamojo rašytojai ar rašytojai tiesiog priminsiu ir tą faktą, kad savo tekstus rašau labai kruopščiai, tikrindama faktus ir šaltinius, o jie nepasivargino pasiaiškinti net labai lengvai prieinamų faktų. Tarkime, nors redakcijos skiltyje ir sutinkama, jog tie europarlamentarai, kurie turi įtakingas pareigas didžiausiose politinėse grupėse, gali labai rimtai paveikti europinę darbotvarkę, bet nepaminima, kad Rasa Juknevičienė yra didžiausios Europos Parlamento politinės grupės vicepirmininkė užsienio politikos klausimais. Tai tikrai išskirtinai aukštas postas.

Kiek žinau, paklausus „Verslo žinių“, kodėl buvo nutylėtas šis faktas, sulaukta atsakymo, jog nespėta pasidomėti. Manau, nespėta pasidomėti ir daugeliu kitų atvejų, tad visas tekstas tampa panašus į kaimo bobučių raudas apie tai, kad visi politikai yra „vagiai“. Tai, kad „Verslo žinių“ įžvalgų gylis tikrai panašus į eilinio gyvenimo nepatenkinto piliečio suvokimą, rodo ir nepamainoma tokiais atvejais nuoroda į didelius atlygius ir būsimas geras pensijas, kurios, be abejonės, neužtarnautos.

Atlygiu ir būsima pensija esu tikrai patenkinta, bet, priešingai vedamojo autoriaus implicitinei nuojautai, jaučiuosi tuos pinigus

uždirbanti sunkiu kasdieniu darbu. Ir tai tikrai galima pasakyti apie daugumą šios kadencijos Europos Parlamento narių. Vis dėlto iš esmės labai nedidelio tiražo ir menką politinę įtaką turinčio leidinio (kalbu atsakingai ir pagalvojusi) nuomonė apie Lietuvos europarlamentarų darbą manęs nebūtų sudominusi tiek, kad ją nagrinėčiau, jeigu ne vienas tikrai simptomiškas faktas.

„Verslo žinios“ tarnauja verslui. Leidinys tai deklaruoja, ir tai puiku. Bet tai, kad šis leidinys galai žino kodėl galvoja, jog verslui turi tarnauti visi ir visos, tarp jų ir europarlamentarai, yra mažų mažiausiai primityvi mąstysena. „Verslo žinios“ nėra pajėgios suvokti, kad politikai nėra tie, kurie techniškai aptarnauja konkrečias interesų grupes. Ir būtent tai rodo paties leidinio intelektualinio įgalumo laipsnį.

Eidama į rinkimus sakiau ir dabar kartoju, kad einu atstovauti tiems, kuriems brangi Europa, jos vertybės, žmogaus teisės. Kasdien kiekviena proga kalbu ir balsuoju už tai, kas, mano galva, gerokai daugiau nei verslų pelnai – už visų žmonių lygybę, moterų teises, kovą su smurtu artimoje aplinkoje, prieš socialinius stereotipus.

Kovoju ir prieš tai, kad pasaulis būtų regimas tik per pinigų prizmę. Šie klausimai ypač aktualūs postsovietinėje erdvėje. Taip elgsiuosi ir ateityje.

2022 m. vasario 18 d.

KAIP PASMAUGTI ŠALĮ SAVO RANKOMIS

Šiandien paskutinis vaizdo įrašas prieš vasaros atostogas. Tiesa, tai nereiškia, kad aš tik atostogausiu ir nedirbsiu. Dirbsiu kasdien – iki rugsėjo daug jėgų skirsiu Lietuvos vidaus politikos analizei.

Kai dirbi Briuselyje, dėmesys išsisklaido. Šiomet praktiškai visas atostogas, išskyrus savaitę Estijos pajūryje su barokine muzika, praleisiu namuose, tad turėsiu realią galimybę kasdien klausytis radijo, žiūrėti televizijos laidas ir skaityti portalus. Tad tiems, kuriems įdomi mano nuomonė, padėsiu rasti argumentų už ar prieš vieną ar kitą partiją. Rinkimai nenumaldomai artėja. Rašysiu savo tinklaraštyje, dalinsiuosi socialiniuose tinkluose ir, žinoma, nuolat darysiu tiesiogines transliacijas savo feisbuko paskyroje.

Pastaruoju metu stebėdama Lietuvos politinius diskursus labiau domiuosi tuo politiniu lauku, kuris formuojasi apie „Respublikos“ leidinių grupę. Kadangi daug laiko skiriu ir propagandiniam Rusijos naratyvams, kartais netenku žado, kaip nuostabiai tiksliai neretai jau kitą dieną „Respublika“ atkartoja Putino propagandistų kalbas.

Kas konkrečiai tai lemia, sunku pasakyti. Gal juos ta Rusija ir finansuoja, gal tiesiog „Respublikos“ žurnalistai ir komentatoriai tingi dirbti ar nėra pakankamai kūrybiški, tad paprasčiausiai vagia svetimas mintis ir šūkius. O gal nevisavertiškumo kamuoją-

mos galvos vienodai niūriai regi pasaulį ir jokio kito kelio problemoms spręsti, išskyrus brutalią jėgą, negeba matyti.

Labiau argumentuotą nuomonę apie tai, kokios priežastys lemia minėtus sutapimus, galima būtų susidaryti, jeigu tekstuose nors kartkartėmis būtų pateikta argumentų, kodėl tapomas toks juodas peizažas. Kadangi nėra skaičių ir neaišku, kokie konkretūs faktai leidžia teigti, kad žmonės Lietuvoje jau masiškai nebeįgyvena, oponuoti sudėtinga. Aišku tik tai, kad neapykanta skleidžiama plačiai. Žinant, koks dabar trapus pasaulis, tokia laikysena yra geriausia dovana bet kuriam Lietuvos priešui ir situacija neįtikimai panašėja į tą, kuri klostėsi Lietuvoje 1940 m. pavasarį. Jeigu norite įsitikinti, kad nesutirština spalvų, dar kartą perskaitykite puikią Norberto Černiausko knygą „1940. Paskutinė Lietuvos vasara“.

Vis dėlto šiandien kalbėsiu ne apie marginalus. Kalbėsiu apie tuos, kurie jau trisdešimt metų sako esantys rimta Lietuvos partija. Taigi apie socialdemokratus. Jau kuris laikas įdėmiai seku šios partijos lyderių pasisakymus bei partijos interneto svetainę. Ypač ji, mano galva, labai neblogai rodo, kaip savo rinkėją įsivaizduoja ir suvokia šie Lietuvos kairieji.

Pirma, Lietuvos socialdemokratai yra taikos balandžių partija ir atstovauja žmonėms, kurie karo nematys, net jeigu bombos kris jiems ant galvų. Partijos svetainėje veltui ieškosite nuorodų ar minčių apie tai, kas vyksta Ukrainoje. Be abejo, kodėl ir dėl ko vyksta karas, – irgi nėra žodžio. Tiesa, giliau pasirausę galite rasti filosofinį partijos lyderės Vilijos Blinkevičiūtės samprotavimą apie tai, kad privalu „dėti visas pastangas dėl Vakarų civilizacijos pergalės Ukrainoje ir susitarti dėl vieningos, Lietuvos nacionalinius interesus atitinkančios užsienio politikos principų“.

Apie tai, kas, V. Blinkevičiūtės galva, yra Vakarų civilizacija, ką konkrečiai reiškia Vakarų civilizacijos pergalė, jau nekalbant

apie tai, kaip ta Vakarų civilizacija ar jos pergalė siejasi su Lietuvos interesus atitinkančia užsienio politika, paaiškinti nesivarginama. Kiek esu mačiusi ir girdėjusi p. V. Blinkevičiūtę viešai ir neviešai kalbant, gana drąsiai galiu pasakyti, kad netikiu, jog ji gebėtų rišliai papasakoti, kaip tą Vakarų civilizaciją suvokia ir kaip tame kontekste mato Lietuvą. Ji tiesiog niekada tokiomis temomis nekalba, jos aistra – nuolatinis baisėjimasis Vyriausybe, kuri viską sugriovė. Ką konkrečiai sugriovė, neaišku, bet, suprantate, viskas dabar labai labai baisu.

Nuoširdžiai netikiu (pabrėžiu: nežinau, tad remiuosi prielaida), kad p. V. Blinkevičiūtė pati rašo tuos skambius proginių šūkių tekstus. O tie kalbų rašytojai, ganėtinai akivaizdu, ir cituotame ir daugybėje kitų tekstų nesistengia, kad tekstai būtų logiški. Beje, tokiu būdu jie sąmoningai ar nesąmoningai demonstruoja, kad negerbia savo partijos lyderės, o partijos simpatikus laiko nepajėgiais suvokti sudėtingesnius tekstus. Jeigu vis dėlto tas nerišlias mintis dėsto pati V. Blinkevičiūtė, tai esmės nekeičia. Loginių ryšių tose kalbose nėra, ir jos demonstruoja tik minties negalią.

Svarbiausia socdemų skleidžiama žinia – ir ji visada bus išskirtinai pažymėta tekste, – kad yra kažkoks konservatorių, pasak kito partiečio, „sakytume, supaprastintas pasaulio vaizdas“, kuris laisvai sudaromas ir teatspindi konservatorių interesus.

Vėl grįžkime prie loginio samprotavimo, kurio normaliose šeimose ir mokyklose vaikai išmokomi iki kokių 15 metų, bet Lietuvos socdemai neįveikia per ilgą gyvenimą. „Susitarime nėra aiškiai sutariama dėl nacionalinių interesų“, – dėsto socdemas. Ką toliau kalbėtų mąstantis ir kompromiso ieškantis politikas? Akivaizdu, paaiškintų, kokie tie interesai. Bet veltui ieškosite atsakymo. Netiesiogiai galima daryti tik prielaidą, kad socdemų pasaulio vaizdas yra kažkoks sudėtingas, priešingas „supaprastintam“

konservatorių pasaulio vaizdui, ir gal net toks sudėtingas, kad net aprašyti jo neįmanoma, tad ir nebandoma.

Kompromisą ką tik minėjau dėl to, kad čia pacituoti pasai yra paimti iš tekstuko, kurio pavadinime sakoma, kad būtina siekti kompromiso. Ironizuodama galiu tik pasakyti, kad, matyt, sudėję supaprastintą konservatorių ir sudėtingą V. Blinkevičiūtės socdemų pasaulio vaizdą, gausime kažkokį plokščią darinį, kur viskas sutraukiama į nepriteklių kenčiančių pensininkų ir žmonių prie staklių raudas.

Piršte peršasi antroji išvada. Lietuvos socialdemokratai yra partija, kuri taip negerbia savo rinkėjų, kad net nesistengia su jais kalbėti kaip su protaujančiais žmonėmis. Tai partija, kuri padalija nosinių ir pirštu baksteli į kaltuosius, na, tuos – konservatorius. Kai negerbi savo rinkėjų ir perki juos pigiausiu būdu, net vantos lapu nebandydamas pridengti minties skurdumo, bet kokie samprotavimai bus pertekliniai. Tad ir nesivargina socdemai kalbėti apie tai, kas išties lemia užsienio politikos kryptis, kodėl ir kiek Lietuva yra priklausoma nuo stulbinančiu greičiu kintančio pasaulio, kurie konservatorių pasaulio vaizdai nėra tikslūs ir kodėl jų siūloma vizija netinkama.

Trečia, tai yra savęs nereflektuojanti partija, ir kaip tokia ji labai pavojinga. Vasario 23-iają, likus vienai dienai iki karo ir jau po to, kai Putinas pasakė savo garsiąją karo kalbą, socdemų frakcijos Seime lyderis Gintautas Paluckas drąsiai dėstė, kad padėtis „po tarptautinę bendruomenę šokiravusios Vladimiro Putino kalbos ir ją lydėjusių Kremliaus sprendimų [...] nepasikeitė tiek, kad būtų realus pagrindas keisti Lietuvos biudžetą, numatant daugiau lėšų krašto gynybai“.

Kartoju, šita mintis buvo išdėstyta 2022 m. vasario 23 d., po atvirų Putino grasinimų Ukrainai, po gerus keturis mėnesius nenuitylančių garsiausių pasaulio saugumo analitikų perspėjimų, kad iki karo liko suskaičiuotos valandos.

Bet koks skirtumas socdemui, jeigu jis puikiai žino, kad „Rusijos agresyvioje politikoje nieko naujo, todėl ir nuo prioritetinio siekio spręsti pirmiausia socialinius klausimus šalies viduje nereikėtų atsitraukti“. Pasak socdemų, apie karą konservatoriai kalba tik norėdami įbauginti visuomenę, kad eskaluoju karo temą gyventojų dėmesys būtų atitrauktas nuo aktualių vidaus politikos problemų.

Jeigu partija gerbtų savo rinkėjus ir save kaip racionalų politinį darinį, jos nariai sėstų ir apsvarstytų, kas išties sutrukdė jiems pastebėti gaisrą, kuris jau mažiausiai aštuonerius metus smilkio pavojingai arti Lietuvos. Vis dėlto jeigu toks svarstymas ir vyko, visuomenė apie tai nieko nesužinojo. Spėsiu dar kartą. Apie socdemų kalbą ir veiksmų nacionalinio saugumo srityje peržvalgą net karui prasidėjus nesužinojome todėl, kad tokio apmąstymo nebuvo. Dar daugiau – jo nėra ir dabar.

Kodėl šios partijos viešose kalbose nėra Ukrainos? Gal todėl, kad nemato karo Ukrainoje grėsmės Lietuvai, nes sudėtinga jų pasaulio vizija tokio karo nepastebi? O gal supranta, kad jų rinkėjas yra tas, kuriam šis karas, kaip sakoma, vienodai rodo?

Ketvirta, Lietuvos socialdemokratai yra partija, nesuvokianti, kad šūkiei negali pakeisti nei kritikos, nei darbo, nei sprendimų. Tarkime, dabar jie aktualizuoja kitą – infliacijos ir jos suvaldymo – klausimą. Apie tai noriai ir daug visur, kur tik gali – nuo apmokamų rašinėlių regioninėje spaudoje iki socialinių tinklų, – kalba pati partijos lyderė, turinti labai paprastą sprendimą: kadangi kainos auga, reikia didinti pajamas neturtingiesiems. Taigi... dar kartą padidinti kainas.

Klausimo, kas lemia kainų augimą, išvengta. Tiesa, net kelis kartus per pastaruosius porą mėnesių įvairiuose tekstuose rašoma, kad kainos kyla tada, kai valdžioje konservatoriai. Suprask, kaip nori. Tarkime, gal tai reiškia, kad kažkoku būdu elimina-

vus konservatorius infliacija jeigu ne visame pasaulyje, tai bent Lietuvoje išnyktų? O gal panaikinus konservatorius, tai reiškia – gąsdinimus, ir karo nebūtų? Beje, kainos Lietuvoje išskirtinai sparčiai kilo ir prieš krizę, kai valdžioje buvo ta pati Blinkevičiūtė.

Deja, dabartinės infliacijos pasaulyje ir ypač Europoje priežastis didžia dalimi yra karas ir globalizacijos pabaiga, kuri pasirodo užsidarančių rinkų pavidalu ir pasiūlos stygiumi. Kalbant paprastai, visi vaikosi rinkas sparčiai paliekančių prekių.

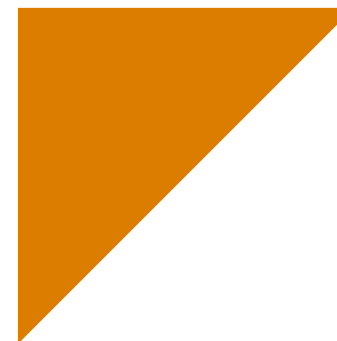
Lietuvoje papildomą spaudimą kainoms daro ir sparčiausiai Europoje augančios algos. Labai solidi valdančiųjų parama silpnesnėms gyventojų grupėms – augančios pensijos, išmokos etc. – irgi didina kainas.

Jeigu be atodairos toliau augs pajamos, kaip siūlo socdemai, beveik neabejotinai pateksime į vadinamąją kainų ir darbo užmokesčio spiralę, kai suvaldyti procesus bus praktiškai nebeįmanoma ir labiausiai nuo to kentės neturtingiausi Lietuvos žmonės. Deja, tokia yra ekonomikos logika.

Iki naujojo rinkimų ciklo, kuris prasidės jau kitą pavasarį, o baigsis 2024 m. rudenį, laiko vis mažiau. Norite pokyčių – pagalvokite, ar prasminga balsuoti už tuos, kurie nesugeba rišliai argumentuoti savo pasiūlymų bei kritikos oponentams, kalba primityviais šūkais, karui prasidėjus negirdi krentančių bombų švilpesio, o gaisrą gesinti siūlo benzinu.

2022 m. liepos 8 d.

PREZIDENTAS

HIPOKRITŲ METAS BRIUSELYJE IR DAUKANTO AIKŠTĖS RŪMUOSE

Pirmoji šios dienos žinia liūdna. Vakar dėl kovido sukeltų komplikacijų mirė buvęs Prancūzijos prezidentas Valéry Giscard'as d'Estaing'as.

Tie, kurie skaitote mano įrašus feisbuke, vakar galėjote perskaityti, jog tą pačią gruodžio 2-ąją, tiesa, prieš 40 metų, pasaulį paliko Vilniuje gimęs prancūzų rašytojas Romainas Gary. Šiuos žmones jungia ne tik mirties diena. Jaunystės metais R. Gary tarnavo Prancūzijos vyriausybėje ir vadovaujamas V. Giscard'o d'Estaing'o kūrė suvienytos Europos planus. Tad šiuos du politikus (net jeigu vienas iš jų labiau žinomas kaip rašytojas) vienija ir pažiūros (abu buvo nuoseklūs golistai), ir tai, kad jie buvo pirmieji, braižę suvienytos Europos, kurioje dabar gyvename ir mes, planus.

Prisimindami šiuos du žmones, gana tvirtai galime sakyti, jog, nors ir gimę labai skirtingose šeimose (vienas augintas iš Švenčionių kilusios žydaitės, o kitas – senos Prancūzijos aristokratų šeimos palikuonis), jie buvo nuoseklūs. Dar jaunystėje prisijungę prie generolo Charles'io de Gaulle'io, jie liko ištikimi ir jam, ir jo skelbtiems Respublikos idealams. Bent man toks atviras savo principų išpažinimas ir jais paremtas gyvenimas yra vertybė.

Vis dėlto pastarųjų dienų įvykiai tiek čia, Europos Parlamente, tiek Lietuvoje demonstruoja, jog viešai išpažįstamos vertybės

tikrai nebūtinai virsta vieno ar kito politiko ar net visos politinės partijos darbų pagrindu. Senovės Graikijoje buvo toks žodis „hipokritas“. Taip vadino aktorius, kurie dramose pasirodydavo kitokie, ne tokie, kokie yra patys. Dabar lietuviškai šis tarptautinis žodis turi tikslų atitikmenį: hipokritas – tai veidmainis, žmogus, kuris viena sako, kita daro.

Politikos veidmainiai perka rinkėjų širdis aiškindami, jog yra kupini kokių nors visuomenėje teigiamai vertinamų savybių, moralinių įsitikinimų, išpažįsta tam tikrą religiją, nors iš tikrųjų taip nėra. Politikos veidmainis yra ir tas, kuris elgiasi visai ne pagal savo skelbiamus įsitikinimus.

Tai, kas savaitgalį atsitiko Briuselyje, dabar yra viena iš aktyviai Parlamente ir susijusioje žiniasklaidoje aptariamų temų. Istorija tokia. Vengrijoje išrinktas Europos Parlamento narys (tiesa, jau buvęs, mat sekmadienį atsistatydino) buvo sugautas bandantis lietuviams pabėgti iš 25 nuogų vyrų „puotos“. Briuselyje dabar įvesta komendanto valanda, ir nuo 22 val. vakare iki 6 valandos ryte visi privalo būti namuose. Neleidžiami ir jokie susibūrimai. Tad, kai policija komendanto valandos metu gavo pranešimą, jog viename iš miesto centre esančių butų vyksta triukšmingas vakarėlis, ji, žinoma, reagavo.

Vėliau paaiškėjo, jog tai buvo orgija, kur, kaip „Politico“ dėstė vienas iš jos dalyvių, 29-erių metų mokslininkas, „mes kalbėjome, šiek tiek išgėrėme – visai kaip kavinėje. Vienintelis skirtumas buvo tas, kad mes vienas su kitu turėjome seksualinių santykių“. Toliau jaunuolis aiškina nematęs čia nieko bloga, nes juk „mes visi esame suaugę vyrai ir viskas vyko abipusiu sutarimu“. Tikrai jums nepasakočiau visos šitos pikantiškai skandalingos istorijos, jei ne tas faktas, kad minėtasis šio vyriško vakarėlio dalyvis buvo Europos Parlamento narys, išrinktas pagal Vengrijos partijos „Fidesz“ sąrašą ir garsėjęs savo labai griežta homofobiška retorika.

Pats Parlamento narys, matyt, suvokė, kad jo ilgametė politinė karjera ir labai aukštas statusas partijoje žlunga, tad, kaip minėjau, pasirodžius policijai, išlipęs pro langą sliuogė lietuviams. Tą apgailėtiną vaizdą pamatė praeivis, ir eksparlamentarui su kruvinomis rankomis bei narkotikais kuprinėje, kaip pranešė policija, nusileidus, jo jau laukė neišvengiamas atpildas.

Prieš kelias dienas kitas tos pačios „Fidesz“ partijos narys, priklausantis ir Europos liaudies partijos grupei, isteriškai dėstė, jog reikalavimas ES išmokas susieti su įstatymo viršenybės principu turi būti prilygintas „gestapo ir Stalino metodams“.

Grupė Europos liaudies partijos frakcijos narių, tarp jų ir aš, pasirašėme laišką, kur reikalaujame šį žmogų pašalinti iš grupės už nuolatinę grupės išpažįtamų vertybių menkinimą. Klausimas turėtų būti sprendžiamas grupės susitikime kitą trečiadienį, bet jau dabar aišku, kad sprendimo gali nebūti, mat kol kas savo pozicijos aiškiai neparodė Vokietijos krikščionių demokratų partijos nariai. Čia irgi galime įžvelgti veidmainystės šešėlį: būtent Angelos Merkel vadovaujama partija griežtai reikalauja susieti išmokas su europinėmis vertybėmis, tačiau jeigu šios partijos nariai balsuojant dėl „Fidesz“ veikėjo šalinimo susilaikys (pašalinti reikia dviejų trečdalių balsų), sprendimo nebus. Klausimas, kokias vertybes išties išpažįsta tie, kurie viena sako, kita daro, liks atviras.

Grįžtame į Lietuvą. Nemažai dar kartą prisiminti visiems žinomą Seimo narį, kiekviena proga (o ir be progos) aukštinantį šeimos vertybes, tačiau barstantį nesantuokinius vaikus ir skatinantį savo drauges darytis abortus. Šią savaitę tas vyrukas nerišliai aiškino, kaip už jo nugaros per Seimo komiteto posėdį atsirado pusnuogis jaunuolis. Kad ir kaip būtų, patikėti, jog tas veikėjas kiekviena proga nemeluoja, gali tik naivoki Gargždų rinkėjai.

Vis dėlto tai, kas dabar vyksta Daukanto aikštės rūmuose, yra aukščiausias hipokrito pasirodymas.

Eidamas į rinkimus ponas Gitanas Nausėda kalbėjo daug gražių dalykų ir papirko rinkėjus itin abstrakčiu gerovės valstybės šūkiu. Tuo metu savo menką patirtį politikoje kandidatas kėlė kaip privalumą, kuris jam leidžia būti aukščiau tų, kurie atvirai išpažįsta vienas ar kitas ideologines vertybes. Tiesa, ponas Nausėda buvo ne tik absoliučiai nepatyręs politikas. Jis taip pat per visą savo ne tokį ir trumpą gyvenimą nė karto nėra savarankiškai dirbęs. Jis visada buvo tik pavaldinys, tarnavo vienoje ar kitoje vietoje, bet niekada nėra vadovavęs jokiam didesniai žmonių būriui, ką jau kalbėti apie kokią nors instituciją.

Kai dabar klausai Prezidento sapaliojimų (rimtų argumentų nesigirdi), jog žmonės, kurie įveikė rinkimus, žmonės, kurie be jokio banko milijonų užnugario laimėjo bylas, kur buvo ginamos žmogaus teisės, yra nepatikimi ir nepatyrę, suklūsti. Kai nerišliai ironizuojama dėl buvusio valstybės kontrolieriaus kandidatūros, pasitelkus tą patį absoliučiai anekdotišką argumentą, jog medicinos nestudijavęs žmogus negali vadovauti Sveikatos apsaugos ministerijai, darosi gėda ir dėl Prezidento, ir dėl valstybės.

Pirma, Arūno Dulkio vadovaujamą Lietuvos valstybės kontrolę Europos audito rūmai pripažino pavyzdine europine audito institucija.

Antra, visos viešos Arūno Dulkio vadovaujamos Valstybės kontrolės ataskaitos buvo ir yra etaloninis kokybės pavyzdys ir diagnozės tikslumu, ir siūlomomis priemonėmis problemoms įveikti. Tai irgi pripažinta europiniu lygmeniu.

Trečia, gal kaip nepatyrusiam politikui, koks vis dar yra Gitanas Nausėda, ir nežinoma, jog sveikatos apsaugos ministras ne ligas gydo, o vadovauja politinei institucijai, bet jau beveik pusantų metų vadovaujant Prezidentūrai būtų laikas tai sužinoti. Sveikatos apsaugos ministro prievolė yra atsakingai ir efektyviai naudojant viešuosius išteklius garantuoti, jog žmogiškieji ir fi-

nansiniai ištekliai, kiek tai fiziškai įmanoma, esant reikalui pasieks kiekvieną Lietuvos gyventoją. Tokiam proceso valdymui jokio medicininio išsilavinimo nereikia. Tam reikia gebėjimo suvokti, kaip juda finansų ir materialiniai srautai, ir gebėti juos valdyti.

Per ilgą nepriekaištingą valstybės tarnautojo karjerą ponas A. Dulkys tai puikiai demonstravo. Jis nelakstė po bankelius, laukdamas ilgesnio lito už tikrai ganėtinai primityvų viešo komentatoriaus darbą. Nestatė pilaičių regioniniuose parkuose kaip dabartinis Prezidentas. Jis tarnavo tėvynei. Ir tiesiog gėda, kad kaprizingas infantilokas Prezidentas taip įsijautė žaisti pseudopolitinius galios žaidimus, kad net negeba nuslėpti savo nepalankumo nepalyginti aukštesnės moralės ir intelekto žmogui.

O būtent tai, kad šalia Arūno Dulkio ar Ingridos Šimonytės, ar Evelinos Dobrovolskos Gitanas Nausėda atvirai regi savo ribotumą, ir kelia tokią jo neapykantą.

Ko nekenčia Gitanas Nausėda? Jį siutina daugumos Lietuvos žmonių pasirinkimas patiems laisvai, be autoritarinės visokių karbausių ir nausėdų kontrolės tvarkyti savo gyvenimą ir taip kurti gerovę.

Veidmainis negali pakęsti atviro ir tikro žmogaus. Jis apeliuoja į žemiausius masių instinktus, pjudo, nerišliai lemena apie kažkokį neaiškų kandidato savybių stygių ir manosi taip kuriantis sau autoritetą. Autoritetą, kurį matuoja ne sąžine, o reitingu.

Klausimas, kam išties gali patikti toks valstybės ir Lietuvos žmonių interesų nesugebantis pamatyti Prezidentas, yra atviras. Būtent todėl, kad Gitanas Nausėda neturi jokių politinių ir valdymo kompetencijų, jis dabar siekia sukurti autoriteto iliuziją, žemindamas protingesnius, nepalyginti labiau patyrusius ir valstybei atsidavusius žmones.

2020 m. gruodžio 3 d.

ŠIEK TIEK APIE NAUSĖDĄ: DĒLIONĖ ANAPUS ATSAKYMŲ Į NEUŽDUOTUS KLAUSIMUS

Šį įrašą įkvėpė du šmaikštūs ir protingi vyrai – Mykolas Katkus ir Aidas Puklevičius. Gegužės 14 dieną „Laisvės TV“ laidoje „Pukatukai“ aptardamas Prezidento darbus, pastarasis itin atsainiai atsiliepė apie, jo nuomone, „juokingą“ istoriją „apie tai, kas turi važiuoti į EVT“. Kaip buvo galima suprasti iš tolesnio aiškinimo, „ten yra sritis, kur viskam, ką jis [Prezidentas – A. M.] daro, niekas tam ypač neprieštarauja, visi pritaria – jo pozicijai dėl Astravo ir tam, ką jis daro dėl Rusijos ir dėl kitų dalykų“.

Problemos, pasak A. Puklevičiaus, esą prasideda, kai Prezidentas „pradedą eiti ten, kur aš suprantu, kad žmonėms rūpi tie dalykai, nes niekuomet niekas nėra išrenkamas vien dėl užsienio politikos, nes žmonės renka dėl vidaus politikos. Bet kur tu realiai gali priskaldyti malkų, ten jis kažkodėl breną jau nežinau kelintą kartą į tą pačią upę ir vis išeina su tais pačiais prisemtais kaliošais“.

Pašnekovas, atrode, irgi su tokia pozicija sutiko. Citata, kaip matote, ilgoka, bet palieku visą tik todėl, kad pažiūrėtume, kaip net tikrai kompetentingi žmonės gebą pasakyti itin neaiškius dalykus, kurie vėliau virstą rimtomis politinėmis problemomis. Beje, rimtomis tiek užsienio, tiek vidaus politikos bėdomis. Apskritai panašią remarką būčiau praleidusi pro ausis, – jau esame įpratinti, kad net išsilavinę žmonės Lietuvoje politinius procesus

vertina ne teisės ar geopolitikos aspektu, o su humoru, nors humoras, kaip žinoma, ir labai subjektyvus dalykas.

Abejonių dėl to, ar tikrai Prezidento pozicija ES klausimu tokia jau „visiems“ priimtina, kyla todėl, kad Lietuvos vadovas iki šiol nėra pateikęs jokios aiškesnės Europos ateities vizijos, nors toks klausimas keliamas jau nuo 2017 metų, o pastaraisiais mėnesiais artėjant visų europiečių asamblėjai Strasbūre itin aktualizuojamas. Kol neaišku net tai, kaip Prezidentas mato Lietuvos vietą ES ir kaip jis vertina tolesnės šalies perspektyvas Sąjungoje, kol nėra nuosekliai išdėstytos pozicijos, abejoti yra tiesiog gero tono požymis.

Kita vertus, gal „Pukatukų“ šmaikštavimus būčiau pamiršusi iš karto, jeigu ne prieš keletą dienų iki šio pokalbio vykęs skambiai išreklamuotas renginys Rytų Europos studijų centre. Renginį moderavo šio centro direktorius Linas Kojala. Tą dieną „mintimis apie svarbiausius tarptautinės politikos iššūkius“ (bent jau taip buvo skelbiama tiek centro pranešime, tiek Prezidento pasakose) dalinosi G. Nausėda.

Klausantis tiesioginės renginio transliacijos nepaliko tas ypatingas jausmas, kuris mane jau daugiau kaip dvidešimt metų lydi, kai kalba G. Nausėda. Žodžiai sudėlioti, atrodo, tie. Sakiniai lyg ir logiški. Mintys iš pirmo žvilgsnio lyg ir aiškios, bet jau po kelių sakinių, kai akcentas netikėtai keičiasi, supranti, jog vis dėlto, kas gi norėta pasakyti, tikrai nėra iki galo aišku.

Platesnių Prezidento pasisakymų užsienio politikos klausimais stenogramas kaupiu nuo 2018 metų ir jas kartas nuo karto peržiūriu. Visą laiką – šis pokalbis ne išimtis – labiausiai kliūva vienas dalykas. Ir tai tikrai ne Prezidento bėda. Tai problema, kurią sukelia tie, kurie jį kalbina. Nė karto jokia forma tu žurnalistai ar pokalbio vedėjai net nebandė aiškiai išnarplioti tuštokų Nausėdos pasąų turinio. Konkrečiu minėtuojų atveju

man pirmiausia užkliuvo moderatoriumi pristatyto L. Kojalos vaidmuo.

Apskritai moderatorius – tai įtaisas, kuris kažkokiu būdu slopina, lėtina procesus. Pavyzdžiui, taip vadinama branduolinio reaktoriaus medžiaga, sulėtinanti neutronus iki šiluminio judėjimo energijos greičio, ar klavišinių muzikos instrumentų prietaisas, slopinantis pernelyg aštrų garsą. Nors anksčiau Valstybinė lietuvių kalbos komisija ir priešinosi, kad šis žodis būtų vartojamas diskusijos vedėjo reikšme, tačiau dabar jis jau priimtinas. Vis dėlto – prisimenant pradinę termino konotaciją – moderuoti būtų logiška ten, kur susikerta skirtingos pozicijos. Tokiu atveju moderatoriaus paskirtis būtų silpninti įtampą.

Kad ir kaip vertintume, minėto pokalbio metu priešais Prezidentą sėdėjo žmogus, kuris geba užduoti logiškus klausimus, bet, net perklausius pokalbį kelis kartus, taip ir liko neaišku, ar L. Kojala pastebėjo, jog visa virtinė prelegento pasisakymų mažų mažiausiai dviprasmiški. Drįstu teigti, jog moderatorius nesugebėjo atlikti esminės misijos – priversti pašnekovą atskleisti visas kortas. Ypač graudu, kad to net nepabandyta padaryti tada, kai tos kortos rankose žmogaus, kuris atstovauja Lietuvai.

Taip renginys, kuris žadėjo aptarti „didžiausius iššūkius“, virto dar vienu eiliniu, perdėm maloniu viešųjų ryšių aktu. Vis dėlto, prieš imdamiesi šio renginio minčių peržvalgos, grįžkime į pernai metų kovo 20 dieną, kai Prezidentą kalbino BNS vyriausiasis redaktorius (dabar vadovauja „15min.lt“) Vaidotas Beniušis. Tada irgi girdėjome panašių neapibrėžtų metaforose paskendusią minčių.

Pagal tuometį G. Nausėdos pasažą, dabartinės krizės metu (turima galvoje kaip tik tada prasidėjusi pandemija) „sprendžiasi klausimas, ar Europos Sąjunga yra šeima, ar tiesiog gyventojų gyvenamojo namo bendrija“.

„Šeimoje, puikiai žinome, brolis pasirūpins seserimi, tėtis pasirūpins mama, mama pasirūpins savo vaikais, ir nebus jokių sąlygų, išankstinių prielaidų, reikalavimų ir taip toliau, – tada svarstė G. Nausėda. – Gyvenamojo namo bendrijoje gali tekti šaukti susirinkimą, galbūt jame nebus kvorumo, pagaliau vienas iš butų gali galvoti, kad man šioje laiptinėje labai gerai, tegu visi kiti tvarkosi joje kaip išmano. Norėčiau, kad Europos Sąjunga būtų šeima, o ne gyvenamojo namo bendrija. Šiandien atsakyti į šį klausimą dar negaliu.“

Pirma, sunku suvokti, kokiam kontekste Prezidentas, kurio pirmoji konstitucinė priedermė yra užsienio politikos formavimas, tad ir jos nepriekaištingas išmanymas, leido sau kurti klampus ir pernelyg Lietuvos realijomis nuspalvintus palyginimus.

Antra, ES nėra nei saldakai komiškomis spalvomis Prezidento nutapyta šeimynėlė, nei taip pat kandžiai aprašyta daugiabučio bendruomenė. Ji veikia kaip labai aiškiai sutartyse apibrėžta 27-ųjų Europos valstybių ekonominė ir politinė bendrija, kurios visos narės yra vienodai lygios tos pačios Sąjungos dalys. Čia nėra nei *pater familias* normos išpažįstančių tėvelių, nei geraširdžių mamų, broliukai sesutėms ašarotų akių nešluosto, o kaimynai – tarp jų ir mes – turi teises, kurios kitiems gali nepatikti, bet jeigu nepažeidžiamos sutartys, procesas teisėtus. Tiesa, ginčas gali kilti ir kyla dėl to, kaip suprantame tas dalis. Ar vis dėlto tai yra visiškai suverenių tautų, kurias vienija finansų srautai, susijimas, ar Sąjunga, kurią vienija bendros vertybės.

Trečia, ir dabar dar įdomiau: kokioje konkrečioje vietoje anoje šeimos metaforoje G. Nausėda mato Lietuvą? Kaip mamą? O jei ne, tai kas ta mama? Vokietija? Prancūzija? O gal G. Nausėdai mama yra Lenkija, juolab kad jau pirmosiomis prezidentavimo dienomis jis aiškino, kad visuose Lenkijos ginčiuose su ES dėl teisės viršenybės principo palaikys Lenkijos pusę, t. y. vienasme-

niškai prisiėmė teisę laužyti Lietuvos stojimo į ES sutartį. Kita vertus, gal Lenkija yra piktas tėtis, jeigu neleido Lietuvos gyventojams pervaziuoti jos teritorijos (prisimenate, buvo toks įvykis pernai kovą pandemijos pradžioje)? Akivaizdu, jog atsakymas aiškiai be turinio, o žurnalistas ir tada tingėjo arba nesugebėjo (nežinau, kas blogiau) priversti prelegentą aiškiai atskleisti, kas norėta pasakyti.

Kita vertus, kalbant apie valstybių narių solidarumo stygių tuometiniuose G. Nausėdos svarstymuose aiškiai jaučiamas ir savotiškas nevisavertiškumas. Prezidentas ES kaltina solidarumo stoka, nors būdama Sąjungos narė Lietuva netrukdoma galėjo solidarizuotis ir su pernai vasarį ypač skaudžią migrantų krizę patyrusia Graikija, ir su mirčių siaubiamą Italiją pandemijos pirmomis dienomis, ir su tuo metu žemės drebėjimo nusiaubta Kroatija. Vis dėlto priekaištus Sąjungai beriantis Prezidentas tarsi pamiršta, kad jo vedama mūsų šalis tuomet paramos Italijai, priešingai nei Kinijai, nesiūlė.

Tokią pat vienpusio solidarumo tendenciją galime matyti ir pastarosiose Prezidento kalbose.

2021 m. gegužės 20 d.

ŠIEK TIEK APIE NAUSĖDĄ: PATAIKAUJANT SIAURAM AKIRAČIUI IR NEIŠMANYMUI

Tragiškas praėjusio sekmadienio, gegužės 23-iosios, įvykis, kai kaimyninėje šalyje piratiško antpuolio metu iš lėktuvo buvo pagrobti du jauni žmonės, vėl aktualizavo istorijoje nuolat pasikartojantį klausimą, kaip tampama diktatoriumi. Tiek kaimyninės Baltarusijos, tiek Rusijos vadovai valdžią – bent pradžioje – gavo per teisėtus rinkimus.

Manau, kad mažai kas tuo metu galvojo, jog menkai žinomas Boriso Jelcino kabineto valdininkas ar istorijos mokytojas, ilgai dirbęs kolūkių pirmininku ir galiausiai šalies parlamente užsitarnavęs kovotojo su korupcija vardą, vieną dieną taps autoritariais vadovais, kurie sparčiu žingsniu savo valstybes ves į totalitarizmo liūną.

Vis dėlto visada už panašių istorijų rasime du dalykus: mirusią žiniasklaidą ir mokslą, panirusį į intelektualinę komą. Žiniasklaida miršta, kai nustoja uždavinėti nepatogius klausimus. Ji miršta, kai žurnalistas yra taip menkai išsilavinęs, kad neturi įgūdžių adekvačiai pasiruošti pokalbiui, neišmano svarstomos temos ir negeba greit reaguoti į pokalbio metu kylančius prieštaravimus, neaiškiai suformuluotas mintis ir tiesiog faktines klaidas.

Mokslas – aptariamam atveju tai ištisa socialinių mokslų puokštė nuo politikos ir filosofijos iki sociologijos ir net psichologijos – miršta, kai jų atstovai savo pilietinę sąmonę ir sąžinę iš-

keičia į elementarų konformizmą. Profesinė atsakomybė ir visada žmogų lydintys moraliniai sprendiniai tokiu atveju paroduodami už patogią karjerą ar malonaus žmogaus, o gal vadinamojo objektyvaus tyrėjo „nesuteptą“ įvaizdį.

Kai esi pilkas ir glotnus, žinoma, esi visiems malonus, bet ar tada esi tas, kuris geba parodyti skaitytojui, klausytojui ar žiūrovui veidą to, kuris eina valdyti?

Renginio, kurio metu Prezidentą apie Lietuvos užsienio politikos akiračius bei tarptautinės politikos iššūkius kalbino Rytų Europos studijų centro direktorius Linas Kojala, įrašas iki šian dien, 2021 m. gegužės 27 d., platformos „Youtube“ kanale buvo peržiūrėtas 312 kartų. Įrašas patiko šešioms žiūrovams, nepatiko trims.

Dar iškalbingesnis faktas, akivaizdžiai parodantis, koks iš esmės neįtraukus buvo pokalbis, yra tai, kad po įrašu vos vienas anoniminis komentaras. Jame kažkoks *vel vel* su gramatinėmis klaidomis aiškina: „Nu tai vat, neįsivaizduoju panelės šimonytės taip solidžiai ir protingai snekancios kokiame aukštų vadovų susitikime, panelei dar mokytis ir mokytis iš Nausėdos.“ Ko premjerei siūlo mokytis tas *vel vel*, žinoma, nepatikslinkta.

Mokantiems skaityti ir turintiems protinio darbo patirties stenograma pravers ir sekant mano argumentus, ir ieškant vietų, kur kas nors ką nors galėtų iš Gitano Nausėdos išmokti. Kadangi manęs niekada nežavėjo atsitiktinio klaidžiojimo būdu sukabintų viena kitai prieštaraujančių tezių mišrainė, aš, priešingai nei anonimas, Prezidento kalboje neradau jokio turinio, kuris mane sudomintų. Juolab kad G. Nausėdos kalbų stenogramas kaupiu ir analizuoju jau treji metai ir žinau, kad jose ieškoti turinio yra išskirtinai nedėkingas darbas.

Čia grįžtu prie klausimo, kuris nuskambėjo įrašo pradžioje: kaip rinkimuose nugalėję lyg ir normalūs, atrodytų, žmonės tam-

pa diktatoriais? Ir pakartoju atsakymą – tereikia, kad tie, kurie privalo aiškinti, analizuoti ir kalbėti, tylėtų.

L. Kojala yra jaunas, ambicingas, dažnai viešumoje pasirodantis politologas. Su malonumu perskaičiau jo pirmąją knygą „Europa? Pokalbiai su prezidentais, ministrais, patarėjais ir taksistais apie mūsų ateitį“. Nė trupučio neabejoju jo profesinėmis kompetencijomis, o ir jo įžvalgos ar įrašai tviteryje ar „LinkedIn“ yra pakankamai taiklūs. Vis dėlto pažiūrėkime, kaip savo išsilavinimu ir kompetencijomis L. Kojala pasinaudojo, kad padėtų visiems „taksistams“, kitaip sakant, mums visiems, suprasti, ką mąsto G. Nausėda.

Pabandykime suvokti bendrą Prezidento svarstymų lauką ir – tai šiuo atveju įdomiau – moderatoriaus, kaip jis pats prisistatė, užduotų (o dar svarbiau – neužduotų) klausimų logiką. Taigi, ar jam pavyko įvykdyti paties išsakytą pažadą anonsuojant renginį, jog pokalbio su Prezidentu metu bus susitelkta į tarptautinės politikos iššūkius?

Nuo studijų laikų žinau, ir ta nuomonė per pastaruosius 40 metų tik stiprėjo, jog kalbėdami apie tarptautinę politiką bandomė išvelgti globalų pasaulio politinių jėgų ir galių pavidalą, išskirti esminius įtampos židinius, įvertinti politinius, ekonominius, ideologinius, saugumo bei technologinius pokyčius, kurie viena ar kita forma apibrėžia geopolitinių įtampų lauką. Dėmesys, kuris tenka atskiram elementui, priklausomai nuo prelegento matymo gali skirtis. Vis dėlto daugiau ar mažiau logiškas atsakymas į bet kurį užsienio politikos klausimą suponuoja ir už atsakymų aiškiai matomas minėtų elementų sąsajas.

Dar ir dar kartą skaitau stenogramą. Klausantis beveik valandos trukmės svarstymų, į akis krenta išskirtinai siauras aptariamų klausimų ratas bei atvirai bejėgiški Prezidento atsakymai į sudėtingesnius, platesnio išmanymo reikalaujančius klausimus. Lietu-

vos užsienio politikos pagal G. Nausėdą akiračiai nesiekia toliau Lenkijos, Baltarusijos, Rusijos ir bendrai Rytų partnerystės klausimų. Net europinė dimensija pokalbyje regima tik per Prezidento ambicijas užgrobti visą vidaus ir užsienio politikos lauką, tiesa, negebant rišliai suformuluoti, koks tokio aktyvumo tikslas.

Jau tik tai, kad Lietuvos užsienio politika Prezidento galvoje virsta santykiškai su kaimyninėmis valstybėmis, o ne šalies vaidmens pasaulyje išgryninimu ir sąjungininkų sprendžiant mums svarbius klausimus paieška, iš esmės reiškia, jog kalbama ne apie politiką, o apie ambicijas. Kad ir kaip žiūrėtume, net Rytų partnerystės vizijos Lietuva negali įgyvendinti viena. O ieškant sąjungininkų pradžioje privalu bent jau aiškiau apibrėžti savo vietą politikos lauke ir galimų sąjungininkų paieškos vertybinį pamatą. Trivialios tiesos, net neabejoju, puikiai žinomos L. Kojalai.

Vis dėlto pokalbio metu šiek tiek platesnis kontekstas pasirodė vos poroje vietų. Dar blogiau tai, jog kada Prezidentas lyg ir bandė atskleisti kortas, pokalbį vedantis politologas, prieš tai suformulavęs puikų klausimą, atsitraukė. Konkretus tokio nevaisingo dialogo pavyzdys gali būti atsakymas į ištis įdomų moderatoriaus klausimą, ar Rytų partnerystė dar turi prasmės, įvertinus „pakankamai skeptiškai ir atvirai deklaruojamą Paryžiaus ir Berlyno požiūrį, kad tai nėra kelias į Europos Sąjungą“.

G. Nausėdos atsakymas, net ir įpratus, kad jis praktiškai visada atsako ne į temą, šokiruoja. Pasak Prezidento, dabartinė Rytų partnerystės kryptis prasmės turi, o mūsų reikalas (nes kas gi tie Prezidento minimi „mes“, jei ne Lietuva?) „daryti viską, kad galbūt kartais ir tam tikri skeptikai arba skeptikų balsai būtų prislopinti“, o ir šiaip „reformos turi būti įgyvendinamos, ir nebūtinai dėl to, kad kažkas prašo arba reikalauja iš išorės“. Toliau eina ilgas pasąžas apie postsovietines traumas. Ir dar įdomiau tai, kad galiausiai Prezidentas be apeliacijų teigia, kad „jau kartą šalys [kal-

bama apie Ukrainą, Moldovą, Sakartvelą – A. M.] pasirinko vakarietiškas vertybes“, tad „jos turi jų siekti“. Kurios šalys pasirinko tas europietiškas vertybes? Kokias konkrečias europietiškas vertybes jos pasirinko? G. Nausėda kalba neįrodomus dalykus, o L. Kojala tyliai klausosi.

Kad ir kaip vertintume, pats savaime siekis gyventi turtingiau nėra vertybė, ypač jeigu tą turtą turi sunešti kiti, konkrečiu atveju – Prancūzija ir Vokietija. Tad jeigu jau pokalbis būtų turėjęs rimtą moderatorių, jis neišvengiamai būtų buvęs priverstas pasidomėti, kaip tuos paryžius ir berlynus galima „prislopinti“, kad jie savo piliečių gerovės sąskaita sutiktų atsisakyti didesnės pajamų dalies dėl korumpuotos Ukrainos. Kad Ukraina korumpuota, beje, sutinka ir Prezidentas.

Akivaizdžiai komiški ir tiesiog primityvūs buvo ir pasąžai apie jaunąją kartą, kuri nebepresimena, kokiame marazme mes gyvenome sovietiniu laikotarpiu, ypač kai to marazmo įveika sutapatinama ne su demokratijos ir laisvės iššūkiais, o su pilnomis parduotuvėmis. Graudu girdėti, jog Prezidento dukroms sovietinė tikrovė pateikiama ne atskleidžiant sulaužytus žmonių gyvenimus ir pilką totalitarinę realybę, o sovietinių parduotuvių nuotraukomis. Keista, žinoma, kad Prezidento dukros tiek mažai žino ir skaito, kad sovietinių parduotuvių lentynos joms kelia nuostabą, bet palikime tai tėvo G. Nausėdos sąžinei.

Vis dėlto pasąžas apie sovietines parduotuves būčiau nutylėjusi, jeigu ne mane labai nemaloniam šioje vietoje nustebinęs L. Kojalos krizenimas ir prisipažinimas, kad ir jis jau nelabai žino, kaip tos parduotuvės atrodė. Žmogus, kurio darbas yra išmanyti Rytų Europos istoriją ir politinę ekonomiką, tiesiog privalo žinoti, kaip atrodo planinės arba deficito ekonomikos rinkos ir kad pirmiausia ne parduotuvėse ten vyksta prekių judėjimas.

Šio prisistatymo metu įvairiuose kontekstuose žodį „verty-

bės“ Prezidentas pakartojo šešis kartus. Vis dėlto konkrečia vertybe, atrodo, jis tesugebėjo įvardyti pilnas parduotuvių lentynas. Kad ir kaip vertintume, ilgame pokalbyje praktiškai neįmanoma rasti jokio rimtesnio tarptautinio konteksto. Nutylėti Lietuvai išskirtinai svarbūs pokyčių JAV administracijoje klausimai. Turkijos ir Europos Sąjungos įtampos, kurios yra itin reikšmingos Lietuvai, vertinant nacionalinio saugumo požiūriu, irgi apeitos. Imperinės Rusijos ir jau minėtos Turkijos ambicijos ar santykių su Kinija pertvarka, vykdoma Vyriausybės rankomis, taip pat nesulaukė nei moderatoriaus, nei Prezidento dėmesio.

Akiračiai pasirodė esą labai siauri, o juokeliai apie tuščias parduotuves negali būti rimtos tarptautinės politikos analizės pakaitas.

Visą virtinę kitų konkretesnių klausimų – apie „vertybinę konsolidaciją“ su Lenkija, santykių su Baltarusija, Rusija iššūkius, Rytų partnerystės įtampas bei Prezidento europinės dienotvarkės viziją paliksiu kito ketvirtadienio įrašui.

2021 m. gegužės 28 d.

NAUSĖDOS JUDĖJIMAS SU HAREMU Į MINUSO PUSĘ

Kalbėti apie Lietuvos Prezidento politinį veikimą darosi neįjauku. Kitą dieną po to, kai Gitanas Nausėda buvo išrinktas prezidentu, atsakydama į žurnalistės klausimą, ko tikiuosi iš naujojo šalies vadovo, sakiau, kad nesitikiu nieko. Nulis yra nulis. Tokį to žmogaus vertinimą buvau susiformavusi po daugiau nei dvidešimties metų stebėjimo, kaip jis nepataiko su ekonominėmis prognozėmis, kaip vos keliuose sakiniuose geba paprieštarauti pats sau.

Dabar atėjo diena, kai jau tikrai privalau atsiprašyti. Buvau neteisi. Ponas G. Nausėda šimtamyliais žingsniais juda į minuso pusę. Jo nusikalbėjimų, infantilių ambicijų ir vis dažniau tiesiog valstybei kenksmingo veikimo nemato tik tie, kurie arba nieko neišmano apie politiką, arba yra suinteresuoti G. Nausėdos keliamu chaosu. Net ir į didžiąją politiką be jokio pasiruošimo G. Nausėdą atvedęs Valdas Adamkus jau, atrodo, pradeda suvokti, ką padaręs. Tiesa, mažai tikėtina, kad kaip ir Vytautas Landsbergis, kuris Lietuvai dovanėjo Rolandą Paksą ir pamiršo atsiprašyti, taip ir V. Adamkus rišliai savo įsiūlytos prekės kokybės nevertins.

Per pastaruosius porą metų G. Nausėdos kalbas aptariau penkiuose savo ketvirtadienio įrašuose. Po vaizdo įrašo komentaruose įdėsiu nuorodas į tuos tekstus. Skaitant juos paeiliui, dabartinis G. Nausėdos veikimo būdas nebeturėtų stebinti. Vis

dėlto tylėti nebegalima, nes jo ir jo dviejų pagrindinių patarėjų triumviratas jau virsta nacionalinio saugumo problema.

Šaltiniai Prezidentūroje jau antri metai teigia, kad G. Nausėdos prezidentūra yra dviejų moterų valdžios laukas. Rašydama ar kalbėdama griežtai vengiu remtis šaltiniais, kurių įvardyti negaliu, vis dėlto informacija, kad Prezidentas yra valdomas dviejų moterų, mažai kam paslaptis. Prezidentūros buvę ir esami darbuotojai sako, kad, spręsdamas valstybės reikalus, G. Nausėda akiai pasikliauja žmonos, taip pat savo patarėjos, buvusios diplomatės Asos Skaisgirytės nuomonėmis. Vis daugiau faktų rodo, kad tai labai tikėtina. Klystume, jei manytume, kad tai nėra didelė problema.

Net elementariai suvokiantieji politinius procesus žino, kad visas tas pulkas patarėjų ir padėjėjų, kuris supa politikus, nėra žmonės, kurie surenkami arbatai paduoti. Žinoma, mažiau išsilavinę rinkėjai, naiviai tikintys pačių susigalvotais kliedesiais, kartais politikui leidžia net meilužę į Seimą atsivesti. Vis dėlto tai tikrai nėra įprastas dalykas. Patarėjai samdomi tam, kad padėtų politikui susiorientuoti išskirtinai dideliame informacijos sraute. Tiems žmonėms keliami itin aukšti kvalifikaciniai reikalavimai, nes jie privalo atrinkti informaciją ir gebėti, įvertinę politines preferencijas, pateikti ją koncentruota forma. Jų darbas taip pat yra gebėti rišliai ir aiškiai komunikuoti.

Kiekvienas protingas politikas, kuriam rūpi valstybės ateitis, įdėmiai klauso profesionalų patarimų ir, net jeigu linkęs nesutikti su kai kuriomis jų išvalgomis, atsižvelgia į bendrą politinį kontekstą ir valstybės prioritetus. Kaip sako jau Prezidentūrą palikę žmonės, jokie rimti pasitarimai su G. Nausėda nebuvo vaisingi. Kai visi po diskusijų sutardavo dėl vieno ar kito įvykio vertinimo, į viešumą išėjęs G. Nausėda kalbėdavo tai, kas jam tuo metu šaudavo į galvą. Ir tai galėjo būti visiškai priešinga tam, kas suderinta ir nutarta.

Tokius pasakojimus patvirtina ir nuolatinis G. Nausėdos prieštaravimas sau pačiam. Ryte pasakęs kokią mintį po kelių valandų jau dėsto priešingai, o po dienos paneigia abi ankstesnes. Mano nuomone, tokią Prezidento retoriką lemia du dalykai. Pirmia, itin prastas G. Nausėdos bendras išprusimas, ne kartą demonstruotas jo daugybėje interviu. Dažniausiai tas, kuris mažai žino, nuoširdžiai tiki galįs padaryti bet ką, ir galiausiai tas nemokšos perdėtas pasitikėjimas savimi virsta nesuvaldytu minčių srautu. Visi esame žmonės ir tikrai žinome nedaug, be to, ganėtinai siauroje srityje. Platesnis išsilavinimas, kuriam reikia labai daug laiko, retokas. Tad akivaizdu, kad kasdien labai skirtingus sprendimus priimančios politikai pasitiki savo patarėjų kompetencija ir politinės partijos veikimo logika.

Kita vertus, G. Nausėda niekada nė dienos nėra dirbęs aplinkoje, kur staigiai tenka priimti sudėtingus sprendimus. Jis neturi jokios, net savivaldos lygio, politiko ir kompromisų paieškos patirties. Labai dažnai atrodo, jog Prezidento institucija jo galvoje yra savotiški rūmai, kuriuose karaliauja Jis, vienintelis ir nepakartojamas absoliutas, palaikomas artimų moterų ratelio. Kas dabar vyksta Prezidentūroje, yra tikras triumvirato vakarėlis, kur haremo moterims pataikaujant politinio narcizo kaprizams, į balą jau metama Lietuvos ateitis.

Nuolatiniai, tiesa, pastaruoju metu retesni, Prezidento žmonos nusikalbėjimai, pageidavimai, kad ta ponija būtų vadinama pirmąja, gali būti vertinami nerimtai, vis dėlto už jų slypi ir bandymai keisti institucinę Prezidentūros sąrangą, ir elementarus politiškai neišprususios moters įsivaizdavimas, kad ji tiesiog nuo lopšio geba vertybes išmanyti.

Plačiau žinoma, kad prieš kurį laiką Prezidentūros darbuotojai buvo verčiami rasti galimybių papildomai finansuoti prezidentienės apdarus ar kitus jai svarbius dalykus, nors to nenu-

mato Lietuvos įstatymai. Tarp reikalavimų buvo ir bandymai asmeninių Nausėdų namų išlaikymą permesti mokesčių mokėtojams. Reikalavimas buvo paremtas tuo, kad pagal įstatymą Prezidentui skirtas namas jiems yra pernelyg prastas, tad jeigu jau jie gyvena savo name, tai tas namas turi būti išlaikomas valstybės lėšomis.

Ponios prezidentienės (ji pagal Lietuvos Konstituciją yra absoliučiai privatus, visiškai politikoje nedalyvaujantis asmuo) ambicijos nustatyti Lietuvos politinę kryptį žmogaus teisių srityje yra kur kas pavojingesnis dalykas. Ponia Diana Nausėdienė nuolat bando įtvirtinti tas vertybes, kurios artimesnės jai asmeniškai. Be abejo, kaip privatus asmuo ji gali turėti kokias tik nori vertybes ar neturėti jų apskritai. Vis dėlto būdama Prezidento žmona ji privalo laikytis Lietuvos pasirašytų sutarčių, konvencijų, politinių sutarimų etc.

Šiek tiek ironiškai pasakysiu, jog poniai D. Nausėdienei vertėtų ir sau prisitaikyti jos taip nuoširdžiai proteguojamą tradicinę šeimą, kurioje žmona yra tik žmona. Prezidento atveju tokia tradicinė samprata yra implikuota pačios politinės logikos. Norėdama imtis politinės veiklos (o D. Nausėdienė, priešingai įstatymams, tai daryti bando), ponia turėtų eiti į rinkimus, burti partiją, bendraminčius, laimėti mandatą nacionaliniame parlamente, teikti įstatymų pataisas, sunkiai dirbti ir gebėti diskutuoti.

Tiesa, drįsiu pastebėti, kad jos pasirodymai viešumoje tikrai nesuteikia pagrindo manyti, jog ji gebėtų būti politike demokratiname parlamente. Priminsiu tik vieną jos pasąžą, kai, kaltindama Prezidentę Dalią Grybauskaitę autoritarizmu, būtent ponia D. Nausėdienė pademonstravo, jog ji pati visiškai nesuvokia liberaliosios demokratijos principų, nuoširdžiai tiki autoritarizmu bei Prezidento posto dieviškąją galia. Kalbas apie ponios D. Nausėdienės įtaką Prezidentui patvirtina ir tai, kad Prezidentūra ran-

da laiko susitikinėti su bet kokiais Lietuvos įstatymams priešingomis grupėmis, simpatiškomis prezidentienei, bet išdrįsta nepriimti Seimo Žmogaus teisių komiteto pirmininko. Tokie dalykai demokratinėje visuomenėje nesuvokiami ir demonstruoja Prezidento ar visos jo šeimynėlės visišką politinį nihilizmą.

Situacija su Prezidento vyriausiąja patarėja užsienio politikos klausimais Asta Skaisgiryte taip pat labai problemiška. Pirmą kartą buvau šokiruota, kai, Seimo Europos reikalų komiteto posėdyje svarstant Lietuvos europinio biudžeto prioritetus, ši ponina netikėtai pareiškė, jog Lietuvos visai nedomina „Horizonto“ programų, skirtų mokslui finansuoti, lėšos, nes mūsų šalis esą neturi tam pasirengusių mokslininkų. Kadangi mano vaizdo įrašų klausytojų auditorija yra išsilavinusi, tai neaiškinsiu, kokio lygio nesąmonė yra tokia tezė. Vis dėlto tai buvo tik šaknelės. Daugybė žiedelių subrendo vėliau.

Štai sausio pabaigoje ši G. Nausėdos artimo rato veikėja televizijos eteryje gėdino buvusį ministrą, kad tas drįstąs prašytis gražinamas į prieš tai eitas teisėjo pareigas. „Jūs gi buvote politikas, todėl dabar turite atšalti“, – tada, klupdama ties žodžiais, kažkokias pievas dėstė A. Skaisgirytė. Praėjus pusmečiui nuo Baltarusijos įvykių pradžios, Prezidento vyriausioji patarėja užsienio politikos klausimais vis dar aiškino, kad „reikia parengti ilgalaikę Lietuvos strategiją Baltarusijos klausimu“. Ji nuoširdžiai pyko, klausydama visiškai pagrįstų kalbų, jog Baltarusijos klausimas gali ir netgi turi būti vertinamas ir Turkijos bei Viduržemio jūros regiono valstybių konfliktų kontekste.

Vis dėlto tai, kas įvyko pastarosiomis dienomis, pranoko viską. Vyriausybę ir Užsienio reikalų ministeriją apie Angelos Merkel skambutį Aliksandrui Lukašenkai turėję informuoti žmonės (tai, beje, yra tiesioginė A. Skaisgirytės pareiga) šią žinią nuslėpė nuo Vyriausybės. Ir tai jau yra politinis nusikaltimas.

Stebėtojams šis faktas suteikė dar vieną progą spėti, kad tiek Prezidentas, tiek ir jo patarėja su informacija, kurią Lietuva (pabrėžiu – Lietuva, o ne Prezidentas) gauna iš Europos Vadovų Tarybos ar atskirų jos narių, ir kitais atvejais elgiasi taip pat: jos laiku neperduoda Vyriausybei, atskiriems ministrams, kuriems tokia informacija yra itin reikalinga ginant Lietuvos reikalus svarbiais atvejais.

Dar grėsmingesnė yra analitiko Mariaus Laurinavičiaus įžvalga, kad galimai už tokio akibrokšto stovi buvęs užsienio reikalų ministras, o dabar grėsmę Lietuvos nacionaliniam saugumui keliančios bendrovės „Avia Solutions Group“ atstovas Vygaudas Ušackas. Jo įtaka vyriausiajai Prezidento patarėjai seniai nėra paslaptis: būdamas užsienio reikalų ministru, jis ją paskyrė viceministre ir viešai gyrė G. Nausėdos pasirinkimą, kai ši diplomatė tapo vyriausiąja Prezidento patarėja užsienio politikos klausimais.

Prezidentūros haremo paslaptys palaiptiesniui peržengia šios „slaptos“ namų erdvės ribas ir tampa jau nacionalinio lygio klausimu.

2021 m. lapkričio 18 d.

PYRO PERGALĖS PREZIDENTŪROJE NERIMSTANT AUDRAI DĖL TAIVANO

Taivano, tiksliau, Kinijos, klausimas audrina Lietuvą. Tai nėra keista. Masėms įprasta gyventi praeityje ir susitelkti į kasdienės reikmės, o geopolitiniai žaidimai labai dažnai yra klampūs ir sunkiai įveikiami.

Vis dėlto gera politika turi vieną esminę savybę: laimi tas, kas mąsto iš ateities perspektyvos ir prognozuodamas tą ateitį geba matyti ne tik ekonominius santykius, bet ir platesnes – kultūrinės, įtakų ir ideologijų pokyčių, naujų netikėtų tikrovės judesių – kryptis. Akylesni valstybių vadovai, vertinantys platesnį geopolitinį kontekstą bei savo veiksmus numatantys pagal labiausiai tikėtiną ateities scenarijų, viena koja visada gyvena ateityje.

Paralelė tiktų ir verslui. Didžioji jo dalis tiesiog aptarnauja rinkas, tačiau tikrieji verslo lyderiai vertina platesnį technologinių pokyčių kontekstą ir savo verslo planus kuria remdamiesi ateities prognozėmis. Kalbėdama apie Vyriausybės ir Prezidentūros konfliktą vadinamuoju Taivano atstovybės pavadinimo klausimu, kalbėsiu ne tiek apie tai, kas vyksta, kiek apie tai, kokią ateitį mato kiekviena iš konflikto pusių. Atsakyti į klausimą, kas iš ginčinių įstrigęs dabartyje, o kas sprendžia iš ilgalaikės perspektyvos, labai paprasta. Prezidentas aptarnauja praeitį ir, tikėtina, savo rėmėjus. Vyriausybė vertina bendrą pasaulinį kontekstą, įtampos židinius ir bando išsaugoti Lietuvą labai nestabiliame pasaulyje.

Savo poziciją užsienio politikos klausimais aiškiai išdėsdčiau 2018 m. lapkritį, kai dar naiviai tikėjau, jog Lietuvoje įmanomi nors minimalūs politiniai debatai apie valstybės ateities perspektyvas. Tada sakiau, jog Lietuvos užsienio politika remiasi dviem kolonom: labai įtemptų santykių su Rusija ir ekonominių šalies interesų. Rusijos atžvilgiu Lietuva demonstruoja aiškiai išreikštą vertybinę poziciją, o Kinija oficialiame mūsų užsienio politikos diskurse iki pastarojo meto buvo regima išimtinai kaip ekonominis partneris, kurio potencialas esą nepakankamai įvertintas. Pasaulį regint tik per prekybos santykių šydą, Kinija buvo skelbiama Lietuvos eksporto gelbėtoja, tad, priešingai nei Rusijos atveju, prieš jau tuomet aktyviai vykdytą Kinijos informacinį karą Lietuvoje buvo užsimerkiama – ar dėl naudos, ar tiesiog dėl išskirtinio negebėjimo analizuoti.

Mąstydami apie ateitį, galime skirti keturias dideles geopolitines plokštes – JAV, Europos Sąjungą, Kiniją ir Rusiją, – kurių tektoniniai judėjimai neišvengiamai formuos XXI amžiaus pasaulio veidą. Lietuva turi kelias alternatyvas – palaikyti ES ir / ar plačiau bendradarbiauti su JAV administracija. Ji gali bandyti žaisti savo atskirą žaidimą, manipuliudama naryste ES ir jos parama bei atsigręždama į JAV, kai aštrėja saugumo klausimai, ir kartu kišdama koją savo partneriams, kai mano, jog tai jai naudinga. Iš esmės panašiai užsienio politika buvo formuojama socialdemokratų ir „valstiečių“ valdymo metais.

Daugybė žmonių, ypač tų, kurie įpratę gyventi šešėlio zonoje, tokias manipuliacijas labai gerai suvokia, juolab kad trumpu laikotarpiu jos jiems neretai generuoja papildomas pajamas. Vis dėlto ne tik dėl Lietuvos pasirinktų vakarietiško vertybių, pagarbos žmogaus teisėms, bet ir dėl Lietuvos kaip nepriklausomos valstybės išlikimo bei jos ekonominių interesų gyvybinga yra tik viena kryptis – nuosekli parama ES, aktyvi kova už šios Sąjungos

išlikimą bei JAV interesų paisymas, kai kalbama apie tos šalies globalius interesus, konkrečiu atveju – jos interesus Pietų Kinijos jūroje.

Po 2020 metų Seimo rinkimų suformuota Vyriausybė nuosekliai vykdė būtent tokią politiką, ir tai sulaukė labai stipraus palaikymo JAV bei virtinėje Europos Sąjungos valstybių. Didžiojoje pasaulinėje politikos ir verslo spaudoje Lietuva buvo matoma kaip lyderė, turinti drąsos aiškiai pasakyti tai, kas jau seniai aišku. Kinija nėra partnerė. Kinija yra liberaliojo pasaulio priešė ir jau net nebeslėpdama tai aiškiai artikuliuoja, praktiškai atvirai grasindama pasauliui karu.

Tai vis geriau supranta ir Europos branduolio valstybės. Viename pirmųjų naujai išrinkto Vokietijos parlamento posėdžių gruodžio pradžioje buvo priimta rezoliucija ir pareikalauta, kad vyriausybė pakeistų savo politinius santykius su Taivanu ir maksimaliai išplėstų ekonominius ryšius. Konstatavus, kad labai glaudūs politiniai, ekonominiai ir socialiniai ryšiai su Taivanu yra tiesioginis Vokietijos ir Europos interesas, vyriausybė buvo paraginta svarstyti apie diplomatinius ryšius su Taivanu. Maža to, Vokietijos parlamentas, įvertinęs sparčiai kintančią geopolitinę situaciją, pabrėžė, kad turi būti einama Taivano suvereniteto pripažinimo link.

Lietuvos vertybinė politika, orientuota į ateitį, o ne į trumpalaikius ekonominius interesus, sulaukė stipraus palaikymo ir Europos Sąjungos institucijose. Spalio pabaigoje Europos Parlamentas didele balsų persvara – 580 prieš 26 (dar 66 Parlamento nariai susilaikė) – priėmė rezoliuciją, kurioje labai aiškiai palaikė Lietuvą jos ginče su Kinija. Dokumente akcentuota ES ir Taivano prekybos ir ekonominių santykių svarba, ypač 5G technologijos ir puslaidininkinių srityse, ir paraginta nedelsiant pradėti derybas dėl dvišalių investicijų sutarties. Tikėtina, jog jau artimiausiu

metu toks dokumentas išvys dienos šviesą. Be to, Europos Parlamentas, įvertinęs platų ES ir Taivano ryšių mastą, pasiūlė pakeisti Europos ekonomikos ir prekybos biuro Taivane pavadinimą ir pavadinti jį ES biuru Taivane.

Europos Vadovų Tarybos pirmininkas Charles'is Michelis ir Europos Komisijos pirmininkė Ursula von der Leyen taip pat nedviprasmiškai deklaravo, jog spaudimas Lietuvai dėl atstovybės pavadinimo yra neteisėtas bei neproporcingas ir kad ES gins savo narės interesus. Tvirtą paramą Lietuvos vyriausybei „Kinijos ekonominės prievartos akivaizdoje“ aiškiai išreiškė ir JAV administracija. Galima tęsti ir tęsti, bet bene geriausiai esamą tarptautinę situaciją šiandien, sausio 6-ąją, apibendrino „The Wall Street Journal“, įspėjęs, kad ties Ukrainos siena Rusijos eskaluojamas potencialus karinis konfliktas bei aštrėjanti įtampa Taivano sąsiauryje negali būti atsieti vienas nuo kito. Tai tos pačios politinės konkurencijos dėl dominavimo Eurazijoje bei pasaulyje sudedamosios dalys.

Dabar įdėmiau pažiūrėkime į šio konflikto žaidėjus. Vienoje pusėje – Vyriausybė ir Užsienio reikalų ministerija, kur triūsia jauni, puikiai išsilavinę politikai su rimta ilgamete patirtimi tiek šalies, tiek užsienio politikoje. Nė vienas šių žmonių nėra susijęs su verslu, juolab dirbančiu Rusijos ar Kinijos rinkose. Kitoje pusėje – Prezidentas, kuris nė dienos nėra dirbęs labai sudėtingo politiko darbo, žurnalistams ir politologams tyliai laiminant prieš rinkimus dėstęs banalybes, kai tezė A buvo priešinga tezei B. Žmogus, niekada rimčiau nepasisakęs jokių užsienio politikos klausimu, akivaizdžiai negebantis logiškai artikuliuoti savo veiks-
mų ir, panašu, Lietuvos prezidento pareigas suvokiantis kaip absoliutaus monarcho įgaliojimus.

Ypač neramino ir neramina neaiški Gitano Nausėdos rinkimų kampanijos finansavimo situacija. Šį klausimą iškart po rinkimų

iškėlė tuomet portale „15min.lt“ dirbę žurnalistai Birutė Davidonytė ir Dovydas Pancerovas, bet prezidentinės kampanijos finansavimo šaltiniai ir apimtys liko neišaiškintos.

Iki galo neatsakytas ir klausimas apie dabar nuo pareigų dėl įtarimų korupcija nušalinto Valdo Sutkaus vaidmenį per rinkimus. 2018 m. lapkričio 21 d. Seime vyko bendri Seimo ir JAV Valstybės departamento klausymai apie Kinijos investicijų riziką. Po renginio, kuris buvo tikrai įdomus ir naudingas, tuometinis Lietuvos verslo konfederacijos prezidentas V. Sutkus Seimo III rūmų koridoriuje įsiutęs tiesiog rėkė ant ūkio viceministro ir reikalavo pasiaiškinti, kas išdrįso svarstyti klausimus, kurie gali būti žalingi jo kuruojamiems verslams. Pastaruoju metu vis dažniau kalbama ir apie tai, kad G. Nausėdos kabinete dirbantys Povilas Mačiulis ir Asta Skaisgirytė ten pateko ne be Vygauodo Ušacko rankos. Pastarasis dabar atstovauja Gedimino Žiemelio imperijai, glaudžiai siejamai su Rusijos ir Kinijos politiniu elitu, tai pažymėjo net Valstybės saugumo departamentas.

Koks galimas konflikto sprendimas? Kai kurie apžvalgininkai ir politologai aiškina, jog šiame Lietuvai tarptautinėje erdvėje tikrai garbės nedarančiame ginče turi nusileisti protingesni. Suprask, reikia remtis liaudies išmintimi – „duok durniui kelią“. Tik pamirštama, kad tas „durnius“ Daukanto aikštės rūmuose savo nestabiliomis kalbomis naikina Lietuvos įvaizdį tarptautinėje erdvėje, o tai galiausiai gali vesti į nepriklausomybės praradimą.

2022 m. sausio 6 d.

NEPROGNOZUOJAMAS PREZIDENTAS ĮSIŪBUOJA LIETUVOS POLITINĮ LAIVĄ

Dėkoju visiems, kurie nerimavote dėl incidento lėktuve. Jis buvo pavojingas, bet ilgas gyvenimas išmoko ramiai priimti visokius netikėtumus. Patirtis buvo įdomi. Šiandien kalbu apie tris priežastis, kurios šiuo sudėtingu metu tikrai nepadaeda mūsų šaliai. Manau, jog Lietuvos politinį laivą įsiūbuoja neprognozuojamas Prezidentas, sovietinėse kovose įstrigę Lietuvos Katalikų Bažnyčios vadovai ir verslas, kuris nepajėgus matyti toliau savo nosies.

Pirmosios šių metų savaitės buvo labai įtemptos. Geopolitinė temperatūra kaista, karo Ukrainoje nuojauta sklendo virš Europos, autoritarinės Rytų galios – Rusija ir Kinija – vis dažniau ir šiurkščiau bando Europos Sąjungos valstybių vienybę. Kalbant apie Lietuvą visos paminėtos problemos atrodo dar grėsmingesnės dėl keleto priežasčių.

Pirma, valstybę valdo išskirtinai nestabilus Prezidentas, kurio nuomonė kinta net ne pagal reitingus ir tautos apklausų rezultatus, bet, tikėtina, pagal tai, ar jis išsimiegojo ar neišsimiegojo. Šis mano pasažas daliai jūsų galbūt nuskambės pernelyg aštriai, vis dėlto nuosekliai stebint Prezidentūros politinės retorikos vingius jokia kita mintis į galvą nešauna.

Labai rimtai stebiu ir vertinu tiek Vyriausybės pareiškimus, tiek Prezidento ir jo aplinkos kalbas. Ir jeigu Vyriausybės poži-

cija esminiais politikos klausimais iš esmės aiški ir nuosekli, tai Prezidento blaškymasis tiesiog rodo, kas atsitinka, kai valstybę pradeda valdyti virėja. Tiksliau sakant, žmogus, kuris nėra dienos nedirbo rimto vadovaujamo darbo; žmogus, kuris drąsiai aiškino, jog politinė ekonomija neegzistuoja, nors tai, ką jis pagal pareigas privalo, ir yra politinės ekonomijos veikimo sfera. Galiausiai dabar Lietuvos prezidentu bando būti žmogus, kuris niekada nėra dienos nebandė dirbti įtempto politiko darbo ir, vis labiau panašu, absoliučiai nesuvokia nei politinio žaidimo taisyklių, nei politinio veikimo logikos ir net negeba rišliai, pats sau neprieštaraujamas, apibrėžti savo asmeninių vertybių.

Tokiomis aplinkybėmis dalies politologų reikalavimas, kad iš aštraus Vyriausybės ir Prezidentūros dialogo pasitrauktų tas, kuris protingesnis, gali būti suvoktas tik kaip tų politologų reikalavimas atsistatydinti Vyriausybei. Ar jie tikrai nori palikti Lietuvą be valdžios esamoje itin įtemptoje geopolitinėje situacijoje, jau kitas ir tikrai svarstymo vertas klausimas. Mano tvirtu įsitikinimu, Lietuvai labai pasisekė, jog tokiu metu, kai tarptautinė padėtis aštrėja ne dienomis, o valandomis, valstybėje daugelį postų užima jaunesnės kartos politikai, užaugę ir susiformavę jau Nepriklausomybės sąlygomis.

Antra, manytina, kad dalis net ir tų žmonių, kurie pradžioje pritarė vadinamųjų maršistų vojažams, palaipsniui praregi ir suvokia, kad gašlių orlauskų, merkantilinių juvelyrių ir amžinai nuskriaustų, dėl savo seksualinės orientacijos negebančių apsispręsti panelių į priekį vedama minia tėra minia. Ta minia lengvai nuspėjama, jos vadai – nuo santechnikų iki revoliucijos Afrikoje šauklių – korumpuoti, o visa, ką ji geba, tai statyti kartuves ir baubti, kad jos kažkas bijo.

Niekas, žinoma, tų budulių nebijo, tik problema ta, jog šia minia bando naudotis ne tik Prezidentas, bet ir Lietuvos Kata-

likų Bažnyčios hierarchai. Prieš keletą dienų kardinolas Sigitas Tamkevičius paskelbė, kad Lietuvoje padėtis šiuo metu yra „tragiška“, „sunkesnė, nei buvo prieš trisdešimt metų, kai stovėjome prie Televizijos bokšto ar Aukščiausios Tarybos rūmų“, o valstybės ateitis „miglotą“. Savo interviu kardinolas aiškiai suponuoja, jog tikėjimas jam tėra galios įrankis, o kasdienybės įtampas kelia nepaklusnūs marksizmo ir genderizmo apšėsti Vakarai. Tas ganėtinai trumpas interviu iš esmės yra visų įstrigusųjų praeityje manifestas, jis aiškiai parodo, kaip ir apie ką jie mąsto, kaip suvokia situaciją.

Sovietmečiu tapęs aršiu ideologu, kardinolas negali sustoti juo būti ir tada, kai padėtis iš esmės kitokia. Kovoti dabar reikia ne prievarta ir bandymais perauklėti kitaip mąstančiuosius. Būtinai dialogas su visuomene, suvokiant, jog ir tikintys žmonės nėra kardinolo pavaldiniai, net jeigu jis taip galvoja ar norėtų, kad taip būtų. Komiška, žinoma, jog kardinolas dabar pasiskelbia esąs didis katalikiškų profesinių sąjungų gerbėjas, nors 2009 metais, kai į lietuvių kalbą buvo verčiama Benedikto XVI enciklika „Caritas in veritate“, ne tik nesistebėjo, bet net ir palaimino iš esmės darbuotojus žeminantį profsąjungų, kaip darbėmių susivienijimo, vertimą. Puikiai regima, jog bet kokios intelektualesnės diskusijos apie tikėjimą, tokios dažnos ir gilios „supuvusiuose“ Vakaruose, Lietuvoje tiesiog nevyksta. Ir dėl to tikrai kalti ne Vakarai, o bailūs Lietuvos hierarchai, uždari bet kokiam intelektualėsiam dialogui.

Pritariu kardinolo minčiai, jog „tikėjimo žmonės niekada negali nuleisti rankų“, o kai „žmogus pozityviai veikia, tada ir Dievas padeda“. Būtent todėl, kad galvoju taip pat, tik mano išvados dėl Lietuvos padėties ir jos ateities visiškai kitokios, rankų nenuleisiu, o vasario 22 dieną Seime kartu su Seimo nariu Andriumi Navicku organizuoju konferenciją „Klerikalizmas kaip iššūkis Baž-

nyčios socialiniam mokymui“. Pakviesime ir hierarchus – belieka viltis, jog gal nors šį kartą jie ras drąsos tyliai nebeužsidaryti savo gražiuose rūmuose, o nusileisti iki kasdienybės, kur jų vedamos Bažnyčios laidojimo namai ciniškai perparduoda jau panaudotus karstus, o mušamos moterys – žmonos ir mamos – ir toliau, priešingai Bažnyčios mokymui, nesuvokiamos kaip mačizmo aukos.

Trečia, liūdna, bet vadinamoji tautinė mokykla užaugino apolitiškų individų, kuriuos dar antikos laikais vadino idiotais, kartą. Bene geriausias tokio pragmatinio patriotizmo pavyzdys yra broliai Vizbarai. Visur garsiai kalbėję apie savo išskirtinį patriotizmą, aktyvią veiklą šaulių organizacijoje, susidūrę su pirma įtampa, jie atvirai demonstravo totalų geopolitikos ir politikos apskritai neišmanymą. Toks dalykas gal ir būtų atleistinas kokios nors parduotuvės, prekiaujančios bulvėmis ir dantų šepetukais, savininkams, bet kai absoliučiai situacijos nesuvokia strategiškai svarbios, tegul ir kuklių apimčių, bendrovės atstovai, privalu ieškoti reiškinio šaknų.

Lietuvos mokyklose jau seniai nuosekliai nedėstoma politologija. Ten jau senokai įsigalėjusi ideologizuota ekonomikos mokymo logika, kur esminis akcentas skiriamas verslumui. Savaime tai nėra problema. Vis dėlto, verslui teikiant kuriančias galias, samdomas darbas tarp eilučių pateikiamas it kažkokia žemesnės rūšies veikla. Apie darbus viešajame sektoriuje – mokytojų, gydytojų, valstybės tarnautojų, karių etc., kurie itin svarbūs bendruomenei, – nekalbama iš viso.

Negana to, akcentuojant verslumą sukuriamas įvaizdis, jog būtent jis – tik vienas iš esminių ekonomikos išteklių – kuria ekonomiką, nors tai, bet koku vertinimu, yra visiškai nesąmonė. Blogiausia, jog toks pasaulio matymas griaua bendrojo gėrio sampratą. Toks itin verslininkiškas pasaulio vaizdas Lietuvos ekonomikos programose ir mokyklose įsigalėjo ne be Laisvosios

rinkos instituto ir ilgamečio jo ideologo vyskupo Kęstučio Kėvalo įtakos. Taigi nors dabar kardinolas S. Tamkevičius ir žavisi profsąjungomis, jos, kaip ir katalikiška Gegužės pirmoji – darbininkų šventė, iš mokyklų programų buvo šalinamos ne be Lietuvos Katalikų Bažnyčios veikimo. Ir tai vyko priešingai Bažnyčios socialinio mokymo esmei.

Kodėl tai akcentuoju būtent dabar? Atsakymas nesudėtingas. Lietuvoje taip ilgai politika buvo redukuojama į tinklų naivioms močiutėms gaudyti mezgimą, kad dabar visiškai prarasta politinio konflikto prasmė ir tų konfliktų sprendimo keliai. Prezidentas, kardinolas ir staiga pavojų savo verslams išvydę verslininkai politinį procesą vertina labai panašiai – sprendinius supaprastina iki statuso klausimo.

Kaip galima eiliniam tikinčiajam, ypač moteriai, diskutuoti apie Dievo veikimą kasdienybėje, jeigu sprendžia kardinolas? Kardinolas suteikia sau teisę skelbti jam priimtinas politines tiesas nei daugiau, nei mažiau kaip Dievo žodį. Vis dėlto kiekvienas tikintysis nuo vaikystės žino, kad yra tik vienas „kelias, tiesa ir gyvenimas“ (Jn 14, 6) ir tas kelias yra Jėzus. Primenu, ne kardinolas, o Jėzus. Ir ar galima diskutuoti dėl valstybės plėtros kelių, jeigu viską sprendžia Prezidentas? Beje, Prezidentas, kurio rinkimų programa ir pažadai iš esmės skiriasi nuo to, ką jis deklaravo rinkimų metu, nepaisant to, ar jis pats suvokė, ką tuomet deklaravo. Ir ar galima deramai vertinti valstybės strategines užduotis, jeigu jas savo raudomis apie sugriautą verslą slopina įtampą patyrę verslai?

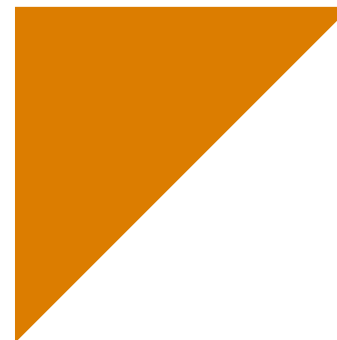
Modernus politinis žaidimas remiasi rinkimais, ideologine laikysena, dialogu ir kompromiso paieška. Galiausiai jis remiasi politiniu ir vertybiniu intelektu. Tikiuosi, jog mano tekstas daug kam nepatiks. Mūsų visų galvos geriau veikia, kai matome pavojus ir girdime tuos, kurių pažiūros priešingos. Tad kalbu tiesiai ir aštriai. Beje, būtent taip kalbėti mane įpareigoja ir mano profesija.

Atsižvelgiant į Europos Žmogaus Teisių Teismo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, asmuo, dalyvaudamas viešoje diskusijoje dėl opios bendrojo intereso problemos, gali tikėtis tam tikro „perdėjimo, hiperbolizavimo ar provokacijos lygio“, kuris turėtų būti neišvengiamai toleruojamas demokratinėje visuomenėje (žr. „Steel and Morris v. United Kingdom“, §. 90).

Toleruoju kardinolo hiperbolizavimus, kaip ir Prezidento atminties skyles, dėl kurių gimsta prieštaringos išvalgos, ir būtent todėl leidžiu sau provokuoti dabar ir ateityje.

2022 m. sausio 28 d.

ŽMOGAUS
TEISĖS
IR IDENTITETO
PROBLEMA

KAIP NENUSLYSTI Į NELIBERALIĄ DIKTATŪRĄ?

Šiandien labai įtakingas leidinys „Politico“ paskelbė puikų straipsnį apie tai, kaip Vengrija jau dešimtmetį bando išjudinti Europos Sąjungos pagrindus ir paneigti esmines Sąjungą formuojančias vertybes. Pastaruoju metu tuo pačiu keliu žengia dar kelios valstybės narės, tarp jų Lenkija, Bulgarija, Slovakija.

Žmonės dažnai mėgsta papriekaištauti, kad neva rypauti apie teises ir demokratijas gali bet kas, tačiau turėtumėte eiti dirbti. Atskirti rypavimą nuo prasmingo kalbėjimo ir yra viena svarbiausių visuomenės užduočių. Tik taip ji gali įvertinti politikus, aptikti tuos, kurie atstovauja jos interesams. Tarkime, vakar Biudžeto komitete pagrindinis keliamas klausimas buvo būtent teisės viršenybės, o ne finansų. Ant šio klausimo didele dalimi „kabo“ visas ateinančių septynerių metų ES biudžetas. Įvertinkime mūsų politikų ir jais save įsivaizduojančių asmenų kalbas praėjusią savaitę.

Praėjusį ketvirtadienį šalies premjeras Saulius Skvernelis drąsiai pareiškė žurnalistams, kad Lietuva rems Lenkiją jos ginče su ES dėl Lenkijos teismų reformos, kuri, kaip pripažįstama, pažeidžia Sąjungos sutarties 2-ąjį straipsnį. Prisiminkime, kas rašoma tame straipsnyje, kurio garbingai laikytis Lietuva pasižadėjo stodama į Europos Sąjungą. Cituoju: „Sąjunga yra grindžiama šiomis vertybėmis: pagarba žmogaus orumui, laisve, demokratija, lygybe, teisine valstybe ir pagarba žmogaus teisėms, įskaitant

mažumoms priklausančių asmenų teises. Šios vertybės yra bendros valstybėms narėms, gyvenančioms visuomenėje, kurioje vyrauja pliuralizmas, nediskriminavimas, tolerancija, teisingumas, solidarumas ir moterų bei vyrų lygybė.“

Nuoširdžiai abejoju, jog Lietuvos premjeras yra skaitęs sutartį ir suvokia jos esmę bei pasekmes Lietuvai, jeigu būtų suabejota tokia esmine vertybe, kaip teismų nepriklausomumas. Kaip įprasta Skverneliui, pareiškimą pagimdė jo naivokas nuoširdumas, suplaktas su neišmanėlio arogancija. Bandydamas pademonstruoti savo įtaką užsienio politikoje, premjeras, deja, sėdo į balą.

Jau kitą dieną Seimo Europos reikalų komiteto posėdyje tiek užsienio reikalų viceministras, tiek Prezidentūros atstovė nuo tokio politiškai nekorektiško pareiškimo aiškiai atsiribojo. Prezidentūros atstovė konstatavo, jog pareiškimas privalėjo būti suderintas su Prezidentūra, ir tai, įvertinus Lietuvos Konstituciją, neabejotinai tiesa.

Užsienio reikalų ministerija dar kartą pakartojo labai slidžią poziciją, jog (cituojau) „Lietuva iš principo yra už teisės viršenybę, kuri mums svarbus pamatinis dalykas, tačiau mums svarbu neapykdyti Lenkijos, tad mes bandome savo nuostatų nedėstyti ir prieš Lenkiją nebalsuojam“.

Kitaip sakant, principai vis dėlto mums nėra svarbūs, o trumpalaikė pragmatiška nauda be didesnių abejonių tuos principus esant reikalui palaidotų. *Realpolitik*, kaip sakoma.

Labai norėčiau manyti, jog klystu, bet faktas, kad pamatinės žmogaus teisės, kurių pagrindu suformuota Europos Sąjunga, Lietuvai, kuri jungdamasi į Sąjungą išdidžiai pasižadėjo tų principų laikytis, nėra pirmaeilės svarbos dalykas.

Tai netiesiogiai patvirtino ir dar du šio antradienio pasisakymai. Vienas jų nuskambėjo Seimo salėje, kur naujų – Nacio-

nalinės šeimos tarybos pirmininkės – pareigų siekė Ramunė Jurkuvienė. Kitas pasisakymas – Prezidento žmonos, Lietuvos žiniasklaidos sekant amerikietiška tradicija vadinamos pirmąja ponia. Savo prieštaringoje ir suveltoje kalboje Ramunė Jurkuvienė akivaizdžiai demonstravo, jog darbe, į kurį kandidatuoja, ketina remtis SAVO nuomone, o ne įstatymų raide ir ekspertų tyrimais. Maža to. Be jokio loginio pagrindimo ji atšaukė ir vakarietišką įstatyminę praktiką, ir elementarią logiką. Atsakydama į klausimą, ar Lietuvai reikia ratifikuoti Stambulo konvenciją, prelegentė tiesaus atsakymo taip ir nepateikė, bet demonstravo ir europinės teisės neišmanymą, ir elementarios logikos stygių.

Kaip žinoma, Stambulo konvencija yra nukreipta prieš bet kokią smurtą artimoje aplinkoje, tačiau poniai Jurkuvieni tai paslaptis, nes ji Konvenciją siejo tik su smurtu prieš moteris, o pastarąjį bandė padaryti ne tokį aktualų, aiškindama, jog pažiūrėjus (cituojau) „skubios pagalbos skyrių statistiką, tai ten dominuoja vyrų prieš vyrus smurtas“.

Kaip vyrų prieš vyrus smurtas gali lemti Stambulo konvencijos ratifikavimą, suprasti keblu. Priešingai, Konvencija įpareigoja ją pasirašiusias valstybes užtikrinti rimtą, tinkamai finansuojamą pagalbą BET KOKIOMS smurto aukoms, taigi ir vyrams.

Tiesa, paslaptį lengva įminti, išgirdus dar vieną Jurkuvienės samprotavimą apie tai, (cituojau) „ar tai yra vienintelė koncepcija smurto prieš moteris, tai yra lyties pagrindu, ar tai yra, pavyzdžiui, socialinio išmoktumo teorija“. Na, Konvencija tikrai nėra koncepcija, ji nėra ir teorija. Tai yra praktinis dokumentas, kuris turi padėti toms ar tiems (nepaisant rasės, lyties, seksualinės orientacijos ar religijos), kurie dėl to smurto kenčia.

Tarptautinių žodžių ir koncepcijų gausa, deja, nebūtinai rodo elementarų gebėjimą nuosekliai mąstyti bei rišliai dėstyti savo mintis. Tai vėl – jau kelintą kartą – patvirtino ir Diana Nau-

sėdienė. Tiesa, šiuo atveju klausimas opesnis, nes, atrodo, kons- tituciskai niekaip neapibrėžto statuso moteris, kurios pareigos geriausiu atveju yra simbolinis reprezentavimas, demonstruoja ambicijas keisti visą Lietuvos įsipareigojimų europinėms verty- bėms lauką.

Galima man prieštarauti, jog kaltinti neišsilavinusią pasime- tusią moterį, kalbančią itin neaiškiai, reiškia pernelyg sureikš- minti tą jos neapibrėžtą statusą. Vis dėlto ponja Nausėdienė, ti- kėtina, trokšdama įtikti vyrui bei savo aplinkai, jau kelintą kartą bando imtis moralinio kompasos vaidmens. Ir tas jos moralinis kompasas aiškiai suka link patriarchalinių vertybių, kai moteris stumiamą iš sprendimų priėmimo lauko. Pabrėžiu, patriarcha- linių, kurios tikrai negali būti tapatinamos su krikščioniškomis, kaip jas apibrėžia Katalikų Bažnyčios dokumentai.

Vis dėlto būtent reprezentacinės Prezidento žmonos parei- gos ją privalomai įpareigoja viešumoje palaikyti oficialią Lietuvos politinę kryptį, kuri demokratinėje visuomenėje kuriama politi- nių derybų, kitaip sakant, rinkimų keliu. Jeigu ponja Nausėdienė sumanys Lietuvoje įtvirtinti tas vertybes, kurios artimesnės jai asmeniškai, ji tiesiog privalo dalyvauti rinkimuose ir gauti na- cionalinio parlamento mandatą, o ten jau suburti reikiamą palai- kymą.

Komiška tai, jog kaltindama Prezidentę Dalią Grybauskaitę autoritarizmu, būtent ponja Nausėdienė pademonstravo, jog tai ji visiškai nesuvokia liberaliosios demokratijos principų ir labai nuoširdžiai tiki autoritarizmu bei savo pačios sugalvoto posto dieviškąja verte. Tai, jog ji yra Prezidento žmona, tereiškia, jog ji yra TIK žmona. Ne daugiau.

Gaila, jog, kaip parodė šios dienos Prezidento Gitano Nau- sėdos raudos feisbuke, mąstymą apie valstybę ir jos ateitį dabar- tinė Prezidentūra linkusi pakeisti raudomis ir apeliavimu į žmo-

nių jausmus dėl esą blogai suprastos ir tik gero troškusios ponios jausmų.

Beje, tai dar vienas itin grėsmingas simptomas, kalbantis apie aiškiai savo vertybių negebančio artikuliuoti Prezidento po- pulizmą, kuris, laiku jo neįvertinus, gali Lietuvą palenkti pamati- nių europinių vertybių atmetimo link. Kodėl tai, ką dabar kalbu, yra svarbu?

Matyt, tikrai nemažai Lietuvos žmonių matė garsų HBO serialą „Tarnaitės pasakojimas“, sukurtą pagal to paties pavadi- nimo įtaigią Margaret Atwood distopiją. Manau, nė vienas ir nė viena, jeigu turime laisvą širdį ir kritišką mąstymą, nenorėtume atsidurti tame pasakojime, kur moterims paliekamas tik žaisliukų vaidmuo. Beje, žaisliukais tokioje visuomenėje galiausiai tampa ir vyrai, visi, kurie nėra galios ir jėgos pozicijoje.

Nuo tokio posūkio mus saugo demokratija, rinkimai bei kritiškas kalbėjimas. Nuo tokio įvykių posūkio mus saugo ir jau minėtas 2-asis straipsnis. Nuo tokio posūkio mus saugo ir tai, jog esame ES valstybė.

Tad saugokime tą įstatymu įteisintą vertybę dar uoliau.

2020 m. rugsėjo 24 d.

KAS IR KODĖL LIETUVOJE KOVOJA SU STAMBULO KONVENCIJA?

Kaip įprasta plenarinės sesijos metu, Europos Parlamento nariai balsuoja dėl daugelio įvairių Europos Sąjungai svarbių klausimų. Šią paskutinę lapkričio savaitę buvo kalbėta apie migracijos politiką, Turkijos ir ES santykius, smurtą Baltarusijoje, Lenkijos ir Vengrijos bandymą blokuoti daugiametę finansinę perspektyvą, naujas vartotojų teisių apsaugos priemones bei geresnį jų informavimą ar pagalbą pandemijos gniuždomam sveikatos sektoriui.

Ypač rimto Parlamento palaikymo sulaukė aštrėjantis žiniasklaidos laisvės klausimas. 553 balsais priimtoje rezoliucijoje konstatuota, jog daugelyje valstybių narių žiniasklaidos laisvės padėtis blogėja, žurnalistai patiria smurtą, priekabiavimą bei spaudimą, o visuomeninė žiniasklaida kai kuriose Europos Sąjungos šalyse palaipsniui tampa vyriausybėms naudingos propagandos įrankiu.

Priimtoje rezoliucijoje minimi ir konkretūs atvejai, kai Maltoje automobilyje buvo susprogdinta garsi žurnalistė Daphne Caruanos Galizios, tyrusi vieno iš šalies oligarchų verslo machinacijas, ir valdžios korupciją nagrinėjusio Slovakijos žurnalisto Jáno Kuciako bei jo sužadėtinės nužudymas.

Didesnę žiniasklaidos laisvę ir skaidrumą užtikrintų jos koncentracijos ribojimas, piliečiams lengvai prieinama informacija

apie žiniasklaidos priemonių savininkus, finansavimo šaltinius ir valdymą. Rezoliucija kritikuoja vyriausybių vykdomas reklamos kampanijas žiniasklaidoje (šis klausimas tikrai labai aktualus ir Lietuvai) ir pabrėžia, kad ES lėšų negalima skirti valstybės valdomoms žiniasklaidos priemonėms ar politinei propagandai.

Rezoliucijoje nerimaujama dėl dažnėjančios neapykantos retorikos ir įvairių rasizmo formų, kurias skatina ne tik ekstremistiniai judėjimai, bet ir valdžios atstovai ar politikai. Europos Parlamentas taip pat labai aiškiai ragina uždrausti visas neofašistų ir neonacių grupuotes.

Plačiau, kaip įprasta, sustosiu prie klausimo, kuris patenka į komiteto, kurio narė esu, darbo lauką. Lapkričio 25-oji yra Tarptautinė kovos su smurtu prieš moteris diena. Būtent todėl tą dieną Parlamente Europos Komisija pristatė eilinį pranešimą apie Stambulo konvenciją ir kovą su smurtu prieš moteris. Kalbėsiu labai atvirai ir tiesiai.

Kadangi geriau išmanau konkrečią Lietuvos situaciją, tai Lietuvai teks ir didesnis dėmesys, nepamirštant, jog problema aktuali visai tarptautinei bendruomenei. Taigi pirmas klausimas. Kodėl smurto artimoje aplinkoje klausimas yra toks aktualus, jog jam skiriamas nuolatinis ir labai rimtas dėmesys?

Trumpas atsakymas yra labai paprastas – smurtas artimoje aplinkoje yra labai paplitęs. Kiekvieną savaitę ES šalyse artimieji namuose nužudo apie 50 moterų. Kas trečia vyresnė nei 15 metų moteris Sąjungoje yra patyrusi fizinę prievartą, o 43 proc. nuolat susiduria su partnerio psichologiniu smurtu. Daugiau nei trečdalis moterų yra patyrusios fizinį ir (arba) seksualinį intymaus partnerio smurtą. Liūdna tai sakyti, bet skaičiai rodo, jog pandemija, kai auka ilgam lieka viena su smurtautoju, tokių atvejų skaičių labai padidino. Lietuvos padėtis, deja, yra iš blogesnių.

Dar dabar su siaubu prisimenu vieną savo mokinę, kurią

prieš 16 metų kartu su mama nušovė jos tėvas, su kuriuo, beje, teko kartu dirbti mokyklos tėvų komitete ir kuris palikdavo protingo, išsilavinusio žmogaus išpūdį. Sąžiningai perkratę savo širdis ir protus bemaž visi prisiminsime gal ne tokių tragiškų, bet vis tiek labai skaudžių atvejų.

Antras klausimas. O kodėl nuolat kalbame apie moteris, juk nuo smurto artimoje aplinkoje kenčia ne tik jos? Statistika negailestinga: apytikriai 80 proc. panašių smurto artimoje aplinkoje atvejų auka yra moteris. Nuolat panašiam kontekste prisimenamos vyrų mirtys yra labai skaudžios ir jų taip pat neturėtų būti, bet dabar moterys patiria gerokai didesnę nelygybę, joms užkraunama nepalyginti didesnė vaikų ar senatvės negalių paliestų tėvų priežiūra, jos priverstos tenkintis mažesnėmis pajamomis, patiria visuomenės panieką, jeigu atsisako kentėti ir gyvena vienos. Senokai stebiu komentarus po straipsniais čia aptariamomis temomis ir nuolat skaitau, jog, komentatorių galva, „pati buvo kalta, privedė žmogų“. Beje, jeigu jau kalbėsime apie Stambulo konvenciją, tai ji yra skirta apsaugoti visoms smurto artimoje aplinkoje aukoms – ne tik moterims, bet ir vyrams, vaikams, neįgaliesiems ar senoliams.

Trečias klausimas. O kam dar reikia papildomų įstatymų, juk mes Lietuvoje jau sureguliuojame šią sritį? Ištis Lietuva turi įstatymą, kuris gina smurto aukas, tačiau faktas, kad tokių atvejų skaičius išlieka labai didelis, o pandemijos metu dar padidėjo, rodo, jog nėra pakankamos teisinės bazės jam įgyvendinti.

Moterims privalu suteikti pagalbą, saugią gyvenamąją vietą trumpam pasitraukti, skaitmenines platformas ar mobiliąsias programėles, kurios leistų pranešti apie smurtą. Turi būti pakankamas finansavimas, kad šios priemonės būtų ne vien formalios, bet ir realiai pasiekiamos visą parą, įskaitant savaitgalius ir šventes. Būtina kurti specialius finansinės pagalbos fondus moterims,

kurios norėtų pasitraukti iš smurto aplinkos, tačiau yra ekonomiškai labai priklausomos nuo savo partnerio. Ši aplinkybė ypač paaštrėjo pandemijos metu, nes, priešingai nei per 2009–2010 metų krizę, dabar darbo neteko gerokai daugiau moterų, ir jų nedarbo augimo tempas yra beveik trečdaliu didesnis nei vyrų. Reikia paminėti ir tai, jog Lietuvos įstatymai nepakankamai aiškiai apibrėžia psichologinį smurtą ar seksualinę prievartą šeimoje, tai tradiciškai dažnai net nelaikoma smurtu.

Ketvirtas klausimas. Kodėl kalbant apie Stambulo konvenciją dažnai remiamasi Lietuvos vyskupų konferencijos nuomone? Klausimas keistas žinant, jog Lietuvoje valstybė ir religija yra atskirtos. Vis dėlto argumentuojant, kodėl stringa Konvencijos ratifikavimas, nuolat girdime esą tai nesuderinama su Romos katalikų mokymu. Ar tikrai Stambulo konvencija prieštarauja Katalikų Bažnyčiai?

Faktas, kad Romos Katalikų Bažnyčia nėra oficialiai jokiuose savo dokumentuose pasisakiusi dėl aptariamąs Konvencijos. Vis dėlto 2016 m. balandį paskelbtame popiežiaus Pranciškaus apaštališkajame raginime „Meilės džiaugsmas“ Bažnyčia aiškiai pasako, jog smurto prieš moteris ištakos yra vyrų mačizmas, su kuriuo turi būti kovojama. Tačiau po pusantrų metų, 2017-ųjų spalį, Lietuvos vyskupų konferencija laiške Vyriausybei pripažįsta, jog „kova su smurtu prieš moteris ir kitus asmenis yra neabejotinai kilnus ir remtinas siekis“, tačiau atmeta Konvenciją, kuri esą „įstatymo lygmeniu įtvirtina stereotipinį požiūrį, supriešinantį vyrus ir moteris“.

Gaila, bet laišką pasirašęs arkivyskupas Gintaras Grušas nepaaiškino, kaip reikalavimas padėti smurto aukoms supriešina vyrus ir moteris ir ką reiškia iš esmės nepaaiškinami teiginiai, jog „pasirašius ir ratifikavus Konvenciją, Lietuva būtų priversta ideologizuoti socialinę politiką“, o prigimties nulemtus lyčių skirtumus traktuo-

ti kaip išgyvendintinus „stereotipus“. Pastarasis sakinytis, beje, radikaliai kertasi su Bažnyčios ne kartą išdėstyta pozicija, išsakyta ir minėtame apaštališkajame raginime „Meilės džiaugsmas“.

Cituojau toliau. Vyskupas rašo, kad Konvencija „ragina imtis būtinų priemonių, kuriomis būtų skatinami socialinių ir kultūrinių moterų ir vyrų elgsenos modelių pokyčiai, siekiant panaikinti prietarus, papročius, tradicijas ir visą kitą praktiką, grindžiamus žemesnės moterų padėties idėja ar stereotipiniais moterų ir vyrų vaidmenimis“. Pasak Lietuvos vyskupų laiško, „tokių nuostatų priėmimas sukurtų prielaidas radikaliai keisti požiūrį į visą Lietuvos kultūrinę tradiciją, laikant ją nuolatiniu grėsmės moterims šaltiniu“.

Apie ką konkrečiai čia vis dėlto kalba Lietuvos vyskupai? Jie nemato problemų? Jie sutinka, kad dabartinė situacija, kai smurto atvejų skaičiai siaubingai, yra normali ir remiasi kažkokia godotina tradicija? Kokia konkrečiai ta Lietuvos kultūrinė tradicija, vyskupai, žinoma, nepatikslina, tad sunku pasakyti, ar jiems tikrai simpatiški vingių jonų išsišokimai, bet, kad ir kaip būtų, tokios tezės prieštarauja „Meilės džiaugsmui“.

Nors vyskupai ir tvirtina, jog Konvencija esą „įtvirtina vyro kaip potencialaus smurtautojo stereotipą bei požiūrį, kad skirtingi lyčių socialiniai vaidmenys lemiami tik visuomenės nuostatų (socialinių stereotipų)“, tačiau faktas, kad laiškas tik parodo, jog arba vyskupai jį pasirašė neskaite Konvencijos, arba jie patinę giliau analizuoti Bažnyčios dokumentus. Abu atvejai mažų mažiausiai apgailėtini.

Penktas klausimas. Kodėl vis dėlto Lietuvoje ir kitose keliose buvusiose socialistinio lagerio valstybėse (Konvenciją ratifikavo visos senosios Europos Sąjungos šalys) ištraukus išgalvotus argumentus apie esą prievartinę visuomenės tradicijų laužymą atmetamas ištis kilnus siekis mažinti smurtą?

Atsakymas vienas. Kai kam (tiek galios žaidimus bandančiai žaisti Lietuvos Katalikų Bažnyčiai, tiek kai kurioms partijoms ir judėjimams ar nevyriausybinėms organizacijoms) klerikalizmas yra puiki priedanga siekiant totalinės visuomenės kontrolės.

Kiek tai susiję su Bažnyčios mokymu, palieku sąžinei tų, kurie vadina save Kristaus sekėjais.

2020 m. gruodžio 1 d.

AISTROS DĖL STAMBULO

Šiandien kitu kampu apie tai, ką pastarosiomis dienomis taip aktyviai aptarinėja socialinių tinklų bendruomenė.

Iš esmės klausimas neturėtų skambėti, kuo bloga Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo. Nieko drastiško toje Konvencijoje nėra ir ji nesulaukė jokio rimtesnio pasipriešinimo Vakarų Europoje ir juolab Europos Parlamente. Nes tiesiog smurtas yra blogis, o krikščioniui – juo labiau. Daug įdomesnis kitas klausimas – kodėl ši vadinamoji Stambulo konvencija sukėlė tokias aistras Rytų Europoje?

Taigi šiandien apie geopolitines, politines ir net nacionalinio saugumo problemas, kurios slypi už aistringų diskusijų.

Pradžioje sveikinu jus su pavasariu, kuris Briuselyje jau šypsoi geltonais narcizų žiedais ir slepiasi melsvuose kročių šešėliuose. Lietuvoje irgi, sako, teka nueinančios žiemos upeliai. Vis dėlto, net pradėjusi tokia linksma ir šviesia nata, kalbėsiu apie dalyką, kuris šiomis savaitėmis tiesiog susprogdino Lietuvos viešąją erdvę. Žinoma, turiu galvoje Stambulo konvenciją.

Kodėl staiga, lyg ir netikėtai, klausimas, ar galima žeminti ir mušti žmogų, o skaičiai rodo, jog tai dažniausiai moteris, skamba taip aštriai? Juk tikrai visi sutiks, kad smurtauti prieš žmones, juolab moteris, o neretai net kūdikio laukiančias būsimas ar nusenušias karšinamas mamas, negalima. Aptariamasis dokumentas, beje,

ir vadinasi Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo.

Kodėl Stambulo konvencija? Tiesiog 2013 metais Stambule susitikę šalių atstovai, tarp jų ir tuometinis mūsų užsienio reikalų ministras Linas Linkevičius, pasirašė šį dokumentą. Nuo tada trumpumo dėlei ši Konvencija ir gavo tokį vardą. Kaip ir kiekvienos konvencijos atveju, tai trumpas ir labai abstraktus dokumentas, kuriuo siekiama, kad jam pritariančios valstybės atkreiptų dėmesį į problemą, stebėtų, kaip kinta situacija vienu ar kitu klausimu, priimtų atitinkamus ir / ar trūkstamus įstatymus, kurie leistų ją pagerinti.

Ar konvencijos tiesiogiai keičia padėtį valstybėje? Žinoma, ne. Lietuva yra pasirašiusi ne vieną konvenciją, tarkime, kad ir man geriausiai žinomą Neįgaliųjų teisių konvenciją. Nors ją ratifikavome jau seniai, daugelyje sričių vis dar nerandame laiko ir trūksta noro įgyvendinti pažadus pasirūpinti negalios paliestais žmonėmis. Vis dėlto konvencijos įpareigoja kaupti duomenis, visuomenei, nevyriausybinėms organizacijoms suteikia teisę stebėti padėtį, nuolat rengti ir teikti ataskaitas, kuriose vertinama, kas kinta, palyginti padėtį atskirose valstybėse ir panašiai. Kaip matote, nieko perdėm neįtikima.

Tai kodėl dabar lyg ir netikėtai kilo toks šaršalas? Atsakymas į šį klausimą labai svarbus, nes jis rodo, kiek vis dėlto mumyse yra europiečio dvasios.

Stambulo konvencijos problema, kuri šiandien skaldo Lietuvą ir postsocialistinę Rytų ir Vidurio Europą, yra tokia aštri, nes ši Konvencija tiesiogiai nurodo žmogaus teises, o būtent šio lauko dalykai ir yra suvoktos (pabrėžiu, sąmoningai suvoktos) europinės tapatybės dalykas. Ir jau tik išvestinis reikalas, ar kalbėsime apie savo politinius pasirinkimus, ar nacionalinių sandraugų formavimą, ar net savo katalikišką identitetą. Beje, jokios senosios

Vakarų Europos krikščioniškos ir katalikiškos valstybės nesipriešino Stambulo konvencijai, kuri buvo ramų ramiausiai palaikyta ir priimta.

Kodėl būtent žmogaus teisės kuria europietišką identitetą? Labai paprastai tai galėtume paaiškinti kad ir gerovės valstybės logika. Matyt, nesiginčysime, jog jeigu jau imamės kurti gerovės valstybę, tai svarbiausia, kad ta gerovė pasiektų visus. Mačiau šią savaitę ironizuojant, kad gerovės valstybės lozungas Lietuvoje palaiapsniui virstąs gerovės prezidentūros šūkiu.

Nemanau, kad toks palyginimas teisingas ar korektiškas, vis dėlto jame užčiuoptas labai svarbus momentas – gerovės valstybė tik tada yra gerovės valstybė, kai jos vaisiai pasiekia visus. Pirmiausia silpniausius, neįgaliuosius, senokus, skriaudžiamas moteris ar kenčiančius vaikus, tuos, kuriems dėl vienokių ar kitokių priežasčių mažiau yra atstovaujama verslo ir politikos galios struktūrose.

Kartoju, būtent todėl, kad bendrasis gėris kuo plačiau pasiektų visus žmones, nepriklausomai nuo jų lyties, amžiaus, seksualinės orientacijos, rasės, odos spalvos ir pan., žmonija ir formuluoja konvencijas, kurias pasirašydamos ir vėliau ratifikuodamos valstybės pasižada savo nacionalinėje teisės sistemoje laikytis nubrėžtų principų. Kodėl tad toks, atrodytų, gražus tikslas staiga postsocialistinėje Europoje sukėlė tokias audras?

Priežasčių ne viena. Tai ir vis dar nenukirpta sovietinio mentaliteto bambagyslė, ir Lietuvos Katalikų Bažnyčios užsisklendimas, ir itin menkas šalies politinių partijų įsitraukimas į europinių politinių partijų šeimą, ir tiesiog intelektualinio potencialo stygius, kai net kova už geresnį gyvenimą sutraukiama, nužeminama iki ekonominių klausimų, visų pirma akcentuojant pinigų ar korupciją, o ne žmogaus savastį ir jo orumą.

Gaila, bet būtent tai, kaip mes diskutuojame apie Stambulo konvenciją, labai aiškiai rodo, kad vis dar esame okupuoti. Ir ta nešventoji okupacinė trejybė – tai nacionalinis užsisklendimas, neišsilavinimas ir baimė.

Pradėsiu nuo politikos. Kaip jūs manote, kuri politinė jėga buvo viena iš pagrindinių Stambulo konvencijos ratifikavimo Europos Parlamente iniciatorių? Taip, tai buvo Europos liaudies partijos grupė, kitaip sakant, krikščionys demokratai. Kai užpernai rudenį Europos Parlamentas priėmė rezoliuciją, primygtinai raginančią valstybes nares, tarp jų ir Lietuvą, galutinai ratifikuoti Konvenciją, iš balsavimo dalyvavusių 641 Parlamento nario už balsavo 500.

Krikščionių demokratų grupė absoliučia dauguma balsų palaikė Konvenciją. Už balsavo ir visi keturi Lietuvos parlamentarai, dirbantys šioje grupėje: Andrius Kubilius, Rasa Juknevičienė, Liudas Mažylis ir aš. Kodėl? Nes Stambulo konvencija kalba apie tai, kad Dievui visi jo kūriniai yra brangūs, o tie, kurie kenčia, – dvigubai brangesni. Tie katalikai, kurie ten neva randa kažkokių nuorodų į daugybines lytis, arba nemoka skaityti, arba nenori mąstyti, arba turi kitų, tikrai ne pačių švariausių intencijų.

Lietuvoje labai energingai prieš Stambulo konvenciją kovojantys „valstiečiai“ Briuselyje dirba Žaliųjų frakcijoje, kuri už Stambulo konvenciją pasisakė 100 procentų. Už balsavo ir abu Lietuvos „žalieji valstiečiai“ – Bronis Ropė ir Stasys Jakeliūnas.

Beje, balsavime dėl šio dokumento nedalyvavo tik Viktoras Uspaskichas ir Valdemaras Tomaševskis. Jų atveju tokia pozicija lyg ir suprantama, mat V. Tomaševskis dirba kraštutinės dešinės frakcijoje, kurioje, nors ir nevieningai, bet priešinamasi viskam, kas įgalintų moteris. O Viktoro Uspaskicho pažiūros į moterų vietą pasaulyje žinomos jau labai seniai.

Grįžtant prie kito šaltinio, kuris labai aštrina diskusiją, –

Lietuvos Katalikų Bažnyčios laikysenos, – klausimų ne mažiau. Prieš porą dienų apie tai kalbėjau su Seimo nariu Andriumi Navicku ir katalike intelektualė Edita Janulevičiūte, tačiau akivaizdu, jog Lietuvos vyskupų konferencija vis dar gyvena okupacijos sąlygomis.

Lietuvos Katalikų Bažnyčios hierarchai net neslepia, kad visa tai, kas vyksta Romoje ir pasaulio Katalikų Bažnyčioje, jiems nėra svarbu, mat trukdo jų galios žaidimams. Jie kviečia į kryžiaus karą prieš kitatikius ir akivaizdžiai žaidžia prieš Vakarų katalikus. Jų mąstymo ir kovos su bet kokia demokratija pamatas yra tas pats, kaip ir Rusijos Stačiatikių Bažnyčios.

Liūdna, bet tenka konstatuoti, jog Lietuvos Katalikų Bažnyčios hierarchams politinė kova prieš liberaliąją demokratiją tapo svarbesnė už Kristų ir tikėjimą. Klausant jų raudų apie atsiveriančias Armagedono duris, deja, girdėti tai, kas išties sakoma: Vakarai yra supuvę, mąstymas yra blogis, kritinis mąstymas yra nuodėmė, žmogaus teisės yra velnio išmislas, moteris nėra lygi vyrui. Na, tokia rusiško posakio „бьет, значит любит“ (muša, vadinasi, myli) parodija. Atkreipti dėmesį, kad kalbėdami apie dabar Lietuvoje kaistančias diskusijas privalome regėti platesnį kontekstą.

Konvencijos oponentų galvose šio dokumento ratifikavimas reiškia griuvusią tradicinę galios piramidę ir jiems labai nepriimtinių Vakarų demokratijos principų pergale. Akivaizdu, jog jie net negeba suvokti, kad jų teisė kalbėti ir kovoti už savo sampratas tiesiogiai kyla iš sąžinės laisvės, kuri ir yra liberaliosios demokratijos pamatas.

Vis dėlto atrodo, jog Lietuvos Katalikų Bažnyčia intuityviai suvokia, jog kiekvienas žingsnelis, įtvirtinantis žmogaus teises, kartu pakerta jų siekį kurti vertikalios valdymo formos valstybę, kurią jau suformavo Rusijoje Putinas ir šalia jo kaip moralės prievaizdas įsitvirtinusi Stačiatikių Bažnyčia.

Stambulo konvencija kelia audras tikrai ne dėl išgalvotos daugybinių lyčių problemos. Lyties klausimas slepia gerokai žemiškesnius dalykus. Konvencija yra lakmuso popierėlis, kuris rodo, kur link krypsta šalis: ar Vakarų demokratijos, žmogaus teisių, ar Rytų švelnaus fašizmo vertikalės link. Kitaip sakant, sprendžiamas klausimas, su kuo einame – su Romos popiežiumi Pranciškumi ar su Maskvos patriarchu kagėbistu Kirilu.

Yra dar vienas labai svarbus aspektas, tačiau laiko jam skirsime vėliau, nes jis yra anapus lietuviškų diskusijų dėl Konvencijos – omenyje turiu nuogąstavimus dėl grėsmės nacionaliniam saugumui.

Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininkas Laurynas Kasčiūnas savo feisbuko paskyroje šiomis dienomis pasidalijo apmąstymais, kurie iš esmės žodis žodin kartoja jau paminėtą Rusijos pasionarų ideologiją. Ironiška, kad visokių solovjovų kas vakarą per Rusijos propagandinius televizijos kanalus skambanti ideologija, nukreipta į Rusijos išskirtinės galios ir valios valdyti pasaulį ambicijas, skamba iš žmogaus, užimančio tokias pareigas, lūpų.

Kita vertus, L. Kasčiūnas pats atvirai deklaruoja vienu metu atstovaujantis ir krikščioniškajai demokratijai, ir tautiniam konservatyvizmui. Taigi atvirai išpažįstama, jog atstovaujama minkštajam fašizmui. Gerbiu už drąsą, bet nežinau, kuo čia dėta Europos krikščionių demokratų partijos šeima, kuri tikrai nesutiktų su tokiomis ištarmėmis, ir Romos Katalikų Bažnyčia.

Tiesa, tai gerai paaiškina, kodėl prieš kelerius metus L. Kasčiūnas viešai sveikino ne Vokietijos krikdemus, o radikalią dešinės partiją „Alternatyva Vokietijai“.

2021 m. vasario 25 d.

KODĖL SVARBU KALBĖTI APIE MARŠISTŲ SOCIALINĮ NEĮGALUMĄ?

Joks sąžiningas politikas nėra vėtrungė, kuri sukasi ten, kur pučia vėjas. Tikrai negaliu šokinėti pagal kiekvieno vladuko ar kokios smailianagės birutėlės pageidavimus ir, keisdama poziciją, išduoti tuos protingus rinkėjus, kurie už mane balsavo būtent todėl, kad jiems buvo priimtina pateikta programa.

„Ką čia pezi?“ – klausia „gėlių buketas“ Janina (citatosė pailikta autentiška skyryba ir rašyba – A. M.). Atsakau: „Suprantu, kad gėlytėms sunku suvokti, ir atjaučiu.“ Prezidento ir daugtaškių gerbėja Olga „Gaminu sveikiau“ rypauja, kad man „ne visi namie“, „moteris metuose o peza tokius vėjus... siaubas“. Aš tai vaikystėje, kai būdavo baisu, liūdavau po antklode... Stanislava, besizavinti puslapiu „Apsvaigę pacukai“, su pavydu teškia: „iš didelio rašto poniutė išėjo iš protelio, pamiršai kas esi?“ Kadangi pacukė apsvaigus, tai paaiškinti, kas gi aš esu, jau nebesugeba. Gerai nukirptas Vaidas pataria man papasakoti apie mano „ištvirkėliškas nuodėmes“. Sakosi žinąs, kad „jų daug...“ Tačiau, užuot aprašęs tas nuodėmes (tikrai būtų įdomu sužinoti apie save ką nors pikantiška), geba tik daugtaškį padėti.

Cituuju labai mažą nelaimingų, pavydžių, elementaraus teksto nesuvokiančių komentuotojų paveldą, aiškiai rodantį jų intelektualinius gebėjimus. Visa, ką geba tie žmonės, yra nerišlus mekenimas, pagimdymas neapykantos sau pačiam. Vis dėlto tie jų

dūsavimai aiškiai rodo, kokia teisi lietuvių liaudies pasakų išmintis, nuolat kartojanti: „Negerk iš pėdelės, avinėliu pavirsi.“

Kita vertus, man išties džiugu, kad visi (net pačiai nuostabu – bet faktas!) įrašai, kuriuose palaikomos mano mintys ir / arba dėkojama už ketvirtadienio pokalbius, yra parašyti išsilavinusių, adekvačių žmonių. Ta skirtis lengvai išvelgiama, palyginus istorikuojančių heiterių ir palaikančių žmonių paskyras. Tad toliau ir kalbėsiuosi su tais, kurie mąsto, supranta, ką girdi, ir kuriems mano įrašai teikia pridedamosios vertės bei paaiškina vienus ar kitus procesus.

Sustosiu prie kelių klausimų, kurie kelia daugiausia aistrų ir – tiesiogiai ar netiesiogiai – skamba itin dažnai. Taigi, ar tikrai antivakseriai kalba tautos balsu, kodėl svarbi LGBT žmonių lygybė bei kas ir kodėl bijo Stambulo konvencijos?

Dėl laiko stokos nesiplėtosiu, bet labai rekomenduoju perskaityti profesoriaus Gintauto Mažeikio straipsnį „Skiepai, homofobija ir autoritarizmas“. Profesorius primena dar 1950 metais Kalifornijos universitete atliktą tyrimą, kuris rodo tiesioginį sąryšį tarp užkrato baimės, homofobijos ir autoritarinio mąstymo. Vėliau atlikti tyrimai iš principo išvada ne tik patvirtino, bet ir praplėtė. Autoritarinė asmenybė atskirybių suvokti negeba, jai normalu operuoti bendrybėmis, apeliuoti į visus – į visuomenę, į tautą.

Visokių maršų gerbėjų galvose verdančią nevalgomą košę, kurioje kova su vakcinavimu pagardinama Stambulo konvencija, o galimybių pasas suplakamas su seksualinių mažumų judėjimais, pagimdė baimę. Ją įveikti jie tikisi radę tą, kuris prievarta suvaldys kitus ir tikrovę. Vis dėlto faktai rodo, kad maršistų baimės ir klyksmai Lietuvoje nėra pernelyg populiarūs.

Rugpjūčio viduryje Europos Parlamento užsakymu atlikta „Eurobarometro“ apklausa rodo, jog Lietuvos gyventojai

palankiai vertina ES vakcinavimo nuo COVID-19 strategiją, o trys iš penkių šalies gyventojų įsitikinę, kad pasiskiepyti nuo COVID-19 turėtų visi.

53 proc. Lietuvos gyventojų labai arba greičiau patenkinti tuo, kaip šalies valdžia įgyvendino vakcinavimo nuo COVID-19 strategiją, ir tai trimis procentiniais punktais viršija visos Europos Sąjungos rezultatą. Beveik du trečdaliai (64 proc.) lietuvių sutinka, kad ES skaitmeninis COVID pažymėjimas yra saugiausia priemonė laisvai keliauti po Europą per pandemiją. Trys iš penkių Lietuvos gyventojų (61 proc.) taip pat patenkinti valstybių narių solidarumu pandemijos metu (Sąjungos vidurkis – 53 proc.).

Demokratija, priešingai nei rékauja visokie maršistai, nėra daugumos ar juolab tautos valia. Demokratiniai institutai remiasi įstatymo viršenybe ir pagarba mažumoms. Neįmanoma kalbėti apie gerovės valstybę ar teisingumą, jeigu nuo jo įstatymiškai atskiriamos ištisos žmonių grupės. Dabar kalbu ne apie kaukiančią dėl esą pažeistų teisių antivakserių ordą. Jie niekaip teisiškai nėra atskirti nuo galimybės skiepytis, tad jų teisės dalintis bendruoju gėriu išsaugotos.

Maža to. Šaukdami apie esą pamintas jų teises sirgti ir mirti, jie nenori ar negali suvokti, kad taip jie išties naikina bendrąjį gėrį ir primityvių baimių bei kaprizų vedami siunčia į mirtį silpniausius visuomenės narius.

Vis dėlto LGBT bendruomenė daugelyje valstybių ir net kai kuriose ES šalyse, tarp jų ir Lietuvoje, tikrai patiria atskirtį, negali naudotis net tokiomis teisėmis kaip teisė tuoktis, yra nuolat pašiepiama, kenčia nuo neapykantos kalbos. Ypač komplikuotas homoseksualių paauglių gyvenimas. Tikrai ne kartą girdėjote kai kuriuos žmones drąsiai aiškinant, kad jie esą „neturi nieko prieš homoseksuales asmenis“, tik juos labai pykdo, kad tie žmonės

„demonstruojasi“. Bet ką daugiau, jei ne atvirą panieką, reiškia žodžiai, kurie iš kito asmens atima tai, kuo pats gali mėgautis? Būtent todėl, kad noriu, jog visi europiečiai turėtų vienodas teises, spalio viduryje kartu su kitais 386 kolegomis balsavau už rezoliuciją, kuria valstybės narės ir Europos Komisija raginamos šalinti kliūtis, su kuriomis susiduria vaivorykštinės šeimos, negalinčios pasinaudoti teise laisvai judėti po ES.

Dabar daugumoje valstybių narių vienos lyties asmenys turi teisę sudaryti santuoką arba partnerystės sutartį, auginti vaikus, tačiau ši jų teisė išnyksta, kai jie patenka į valstybes, dažniausiai postautoritariniuose Rytuose, kurios neleidžia vienos lyties asmenų partnerystės arba nesuteikia galimybės tokioms šeimoms auginti vaikus. Tai, mano galva, neteisinga ir turi būti panaikinta. Taip pat labai neteisinga, kad vaikas, kurio gimimo liudijime vienoje šalyje teisėtai nurodyti vienos lyties tėvai, kitoje valstybėje narėje netikėtai gali likti be tėvų ar pilietybės.

Beje, balsuodama už šią rezoliuciją, pasirinkau žmones, o ne vien įstatymo raidę. Daug vakarietišku krikdemų, visiškai pritardami LGBT teisei į civilinę santuoką ar partnerystę bei lygioms jų vaikų teisėms, vis dėlto atkreipė dėmesį į tai, jog ši sritis priklauso valstybių narių kompetencijai. Toks vidinis principų susikirtimas lėmė, jog nemaža dalis Europos liaudies partijos grupės, kuriai priklausau, narių susilaikė.

Pastarojoje Strasbūro sesijoje vėl kalbėta apie smurtą artimoje aplinkoje, kuriam suvaldyti ir skirta Stambulo konvencija. Deja, bet faktas, kad Lietuva yra viena tų valstybių, kur daugybė moterų patiria psichologinį, finansinį ar net fizinį smurtą. Pandemijos metu tos bėdos dar labiau paaštrėjo, ir vis dažniau skaitome apie sutuoktinių nužudytas gyvenimo drauges ar žmonas.

Stiprėjant autoritariniam pasipriešinimui moterų teisėms

bei smurtui artimoje aplinkoje, Europos Parlamentas balsavo už tai, kad smurto lyties pagrindu nusikaltimai būtų pripažįstami europinio lygio nusikaltimais.

Stambulo konvencijos oponentai nuolat kartoja du argumentus. Pasak jų, tas dokumentas esą priešingas tradicijai, nes įteisina lyčių įvairovę. Argumentas niekinis jau vien todėl, kad Konvencijoje apie tai nekalbama. Neretai Stambulo konvenciją oponentai atmeta pareikšdami, jog jie jokio smurto artimoje aplinkoje nėra matę, o kadangi jie nėra matę, tai tokio dalyko ir nėra.

Aš, tarkime, nesu savo artimoje aplinkoje regėjusi tokių vulgarių vyrų kaip orlauskai-zakarauskai ir tikrai iki šiol neteko girdėti tokių vulgarių anekdotų, kuriuos anie pasakoja. Vis dėlto sveikas protas man neleidžia neigti, kad tokie „humoristai“ egzistuoja, ir jie turėtų būti nutildomi. Jei ne moterų, tai bent vaikų labui. Baimių ir neapykantos kamuojami komentatoriai, visokių pakraipų maršistai turi teisę kalbėti ir rašyti.

Manau, kad tai puiku, jog jie komentuoja vis daugiau. Kuo daugiau jie kalba, tuo akivaizdžiau, kad pasakyti jie neturi ko.

2021 m. rugsėjo 23 d.

KOVOS SU VĖŽIU DIENA PRIMENA BŪTINYBĘ KOVOTI IR SU ŠIOS LIGOS STIGMATIZAVIMU

Šiandien, penktadienį, minime Kovos su vėžiu dieną, kurią Paryžiuje 2000 metų vasario 4-ąją paskelbė žmonės, susirinkę į Pasaulinį kovos su vėžiu naujajame tūkstantmetyje kongresą. Jos tikslas aiškus – skatinti tikrintis, kurti vis tikslesnius ligos aptikimo ir veiksmingesnius gydymo metodus. Tokiu būdu tikimasi labai sumažinti sunkių atvejų bei mirčių nuo šios ligos skaičių.

Kovos su vėžiu diena taip pat skirta kovai su klaidinančia informacija apie šią ligą. Primenama, kad reikia būti sąmoningesniems ir stabdyti šia liga sergančių žmonių atskirtį ir vis dar paplitusį ligos stigmatizavimą. Modernus tūkstantmetis – moderni ir pagalba. Šią dieną socialiniuose tinkluose įprasta psichologiškai remti sergančiuosius. Tarkime, viešai skustis plaukus, taip padėsinant dėl chemoterapijos plaukų netekusius ligonius. Būtent kova su vėžio stigmatizavimu man, su vėžio diagnoze gyvenančiai jau pustrėčių metų, dabar atrodo net svarbesnė už modernius vaistus. Ypač tai pajutau Lietuvoje.

Diagnozę „krūties vėžys“ išgirdau 2019 m. rugpjūtį, vos pradėjus man tikrai labai įdomų darbą Europos Parlamente. Kaip ir dauguma, išsigandau ir pasimečiau. Tačiau dėl ramios artimųjų reakcijos ir jų skatinimo nebijoti, pasitikėti gydytojais ir tiesiog gyventi toliau gydytis buvo gerokai lengviau, nei iki tol įsivaizdavau.

Net tai, kad likau visiškai plika jau po pirmos chemoterapijos procedūros, pasirodė ne taip baisu, kaip maniau. Priešingai, mano plika galva patiko ir mano kirpėjai, ir man pačiai. Netekusi plaukų pasijutau net labiau savimi nei anksčiau. Kaip matote, iki šiol nešioju labai trumpą šukuoseną ir kasdien ryte žiūrėdama į veidrodį padėkoju Dievui už tai, kad taip gražiai baltai nudažė mano galvą. Nudažė gražiau nei bet kokie brangiausi dažai.

Po dešimties gydymosi mėnesių išgirdau: jums remisija. Per tą laiką, kuris diena iš dienos buvo skirtas vėžiui iš kūno pašalinti, keblesnis pasirodė tik vienas momentas: chemoterapija ir švitinimas sutapo su griežtu karantinu, kai kovidu baimė visus procesus apaugino galybe šalutinių atsargumo priemonių. Vis dėlto per visą ligos, sveikimo ir dabartinę remisijos laikotarpį (kitai sakant, laiką, kai nesergu, bet negaliu ir galutinai vadintis sveika) aiškiai supratau vieną dalyką, kurio tikrai nesitikėjau.

Kai mano liga tapo vieša paslaptimi, sulaukiau daugybės reakcijų – nuo linkėjimų greičiau pasveikti iki vilčių, kad greit numirsiu ir pagaliau nebetrudysiu. Viešumas mane išmokė itin ramiai reaguoti į visas pastabas, tad džiugias „pykčiukų“ replikas, kad gavau, ko nusipelnau, praleidau pro ausis. Buvau tikra, kad negali žmogus XXI amžiui jau rimtai išibėgėjus vis dar manyti, kad vėžys yra bausmė už prastą charakterį. Palaipsniui pradėjo vertis kita, paralelinė tikrovė. Asmeninė patirtis padėjo suvokti, kad ši liga Lietuvoje regima kaip kažkokia išskirtinė – apgaubta gėdos, baimės, kaltės šydu.

Tad ir bijomasi jos labiausiai. O tai reiškia, kad bijoma dalyvauti prevencijos programose, netikima, kad ligą galima įveikti, vengiama gydytis, linkstama klausyti visokių ciberžolių pranašų ir šamanų, badaujama tuomet, kai chemoterapijos ir ligos nualintam kūnui labiausiai reikia jėgų.

Kodėl mus išrinka vėžys, labai tiksliai, matyt, negali pasakyti niekas. Nesu gydytoja ir tikrai neaiškinsiu, ko nežinau. Nors, manyčiau, net geriausi gydytojai nedrįsta labai tiksliai įvardyti, kas konkrečiu atveju inspiravo onkologinę ligą. Vieną dalyką žinau tikrai. Norėdami pasveikti privalome remtis mokslu, o ne kažkokiomis mistinėmis sapalioneis ar kliesiais apie Dievo bausmes.

Kaip viduramžiais Dievas nesiuntė mums maro už blogus darbus, taip ir dabar nesiunčia vėžio. Net jeigu kaimynė tiki, kad ligą gavote dėl to, kad esate apimti absoliutaus blogio, tai nėra tiesa. Šiek tiek ironizuodama tai galiu paliudyti ir kaip žmogus, turintis religijos filosofijos magistro laipsnį.

Kartoju, baisu, bet tikrai galybė žmonių Lietuvoje tiki, kad vėžiu žmonės suserga ne šiaip sau. Jie nepajėgūs suprasti, kad vėžį gali inspiruoti aplinka, genetika, fiziologija, tiesiog atsitiktinumas. Tokie žmonės atvirai kliedi, kad vėžys yra bausmė. Vis laukiu, kad jie galiausiai pasakys, jog vėžininkų net gydyti neverta, juos stačiai reikia siųsti į perauklėjimo stovyklas.

Kiekvieną savaitę koks nors budulis ar šiaip pavydo apakinta ponija iš visokių maršistų gaujų (kartoju, normalūs žmonės po baubiančios minios maršus nevaikšto) man būtinai parašo, kad Dievas mane baudė liga, nes esu bjauri.

Kaip tikintis ir praktikuojantis žmogus esu visiškai rami: Dievas mane myli ir tai man kasdien patvirtina kiekviena džiugesio kupina nauja diena. Vis dėlto patirtis leidžia teigti, kad tokia nuostata nėra vyraujanti. Priešingai, tai greičiau išimtis. Gydymasis suvedė su daugybe žmonių ir patyriau, kad daliai jų tokios visokių niekingų žmonių kalbos įstringa ir apnuodija gyvenimą.

Labai baisu klausyti moterų, kurios net artimiausiems žmonėms nedrįsta pasisakyti sergančios krūtų ar gimdos vėžiu. Kai kurios net atsisako gydymo, manydamos, jog taip praras savo

moteriškumą. Bene tragiškiausią liudijimą girdėjau iš vienos moters, kuri dėl savo ligos neginčijo vyro teisės įsitaistyti moterį „malonumams“, nes ji jau esą tapo nebetinkama, vis dėlto guodėsi, kad jai labai skaudu.

Tradicionalistai bijo Stambulo konvencijos it velnias kryžiaus, bet drąsiai užkrauna tą kryžių sergančioms moterims. Būtent tą dieną, pritrenkta tos moters skausmo, jos tikėjimo kažkokiais „tradiciniais“ kliedesiais apie žmonių santykius, apsisprendžiau, kad nuo šiol visur, kur tik įmanoma, kalbėsiu apie savo ligą.

Kalbėsiu ir akcentuosiu gražias ligos patirtis, kurių buvo ir yra tikrai daug – puikūs Nacionalinio vėžio instituto gydytojai, itin mielos slaugytojos, kurios per kelias sekundes mano delnuose sugebėdavo rasti dar vieną vietelę, kur galima lašinti vaistus, nors jokių venų rankose jau seniai nebesimatė. Kalbėsiu apie tai, jog moteris nėra jos krūtys ar gimda, ji yra mylintis – kartais liūdnas, kartais linksmas – žmogus, ir joks vėžys niekada neatims jos tikrojo moteriškumo.

Lietuvos visuomenei laikas atbusti ir suprasti, kad vėžys nėra nei mirties nuosprendis, nei gėda. Tai yra tik liga. O kadangi tai liga, tai ji turi būti gydoma, o sergantys žmonės nelaikomi raupsuotaisiais. Su vėžininkais privalu kalbėti kaip su bet kokia kita liga sergančiais žmonėmis: atjausti, jei prašoma pagalbos, padėti ir moraliai paremti. Visi kartu turime siekti, jog kuo greičiau ateitų tas laikas, kai nebus gėda vėžiu sirgti ar dėl ligos netekti plaukų ar krūtų. Priešingai, didelės visuotinės paniekos sulauks tas, kas pabrėžtinai vengs vėžiu sergančio žmogaus ir jį žemins.

Rimtą šuolį pertvarkant mąstymą turi padaryti ir žiniasklaida, kuri vis linkusi išskirtinai pabrėžti būtent onkologines diagnozes. Kai žurnalistai sužinojo apie mano ligą ir paklausė, ar jų turima informacija yra tikra, ramiai patvirtinau, kad tikrai sergu

krūties vėžiu. Tai, kad ramiai pripažinau savo ligą, sukėlė žurnalistės nuostabą. Šitas mano įrašas yra ne tik priminimas, jog vėžys tėra liga, bet ir kvietimas vasario 24 dieną 15 val. jungtis prie renginio, kurį globoja Europos Parlamento Liaudies partijos grupė.

Renginys „Vėžys tik liga“ pristatys Europos Sąjungos kovos su vėžiu planą. Pagrindinis jo akcentas – kaip įveikti vis dar gajus socialinius mitus, kad vėžys neišvengiamai reiškia mirtį, o eilinis žmogus, susirgęs onkologine liga, negali gauti modernios pagalbos.

Renginio, kuris vyks MO muziejuje Vilniuje, pranešėjų būrys tikrai įspūdingas. Apie gyvenimą su diagnoze, kurios niekas nenorėjo girdėti, papasakos Europos psichoterapijos asociacijos generalinis sekretorius prof. Eugenijus Laurinaitis. Klaipėdos universitetinės ligoninės Chirurgijos departamento vadovas prof. Narimantas Samalavičius apžvelgs, kokia dabar onkologinė padėtis Lietuvoje, o gydytoja onkologė chemoterapeutė Irena Povilonienė pasidalys savo išvalgomis apie modernų požiūrį į vėžį.

Renginyje taip pat dalyvaus kunigas Algirdas Šimkus, kuris jau beveik dešimtmetį dirba Nacionalinio vėžio instituto kapelionu. Jis, matyt, padės suvokti savo santykį su liga, o medicinos psichologė, psichoterapeutė Marija Turlinskienė primins, kas išties padeda ir kas trukdo (iš)gyventi susirgus onkologine liga. Pokalbius apibendrins Nacionalinės krūties ligų asociacijos prezidentė Aušra Bružienė mintimi, kad net ir onkologinė liga yra tik tarpinė gyvenimo, kuris tęsiasi, stotelė.

Būkite laimingi ir junkitės.

2022 m. vasario 4 d.

PAVOJAI DIRBTINIO INTELEKTO ŠEŠĖLIUOSE

Puikiai suprantu, jog kasdien galvojate apie karą. Jo baisumus, grėsmes, galimus scenarijus. Tikitės, kad Ukraina greit įveiks priešą. Svarstote, ar pakankamos sankcijos Rusijai, ir diskutuojate, kas lėmė, kad didelė tauta prarado protą ir garbę. Tai sekina. Ir nors tikrai labai svarbu, kiek galima padėti kovojančiai Ukrainai, negalime mesti ir kitų savo darbų. Tad šįkart jūsų mintis bandysiu pasukti šiek tiek kita linkme.

Kitą savaitę Strasbūre Europos Parlamentas balsuos dėl ilgalaikio dirbtinio intelekto vystymo gairių. Daugiau kaip pusantų metų veikęs specialus Europos Parlamento komitetas dirbtinio intelekto skaitmeniniame amžiuje klausimais pateikė pranešimą, kuriame plėtojamos dabartinės teisėkūros iniciatyvos ir numatomas tolesnių veiksmų šioje srityje planas.

Esu tikra, kad daugelis jūsų, ypač tie, kurie daugiau naudojatės socialiniais tinklais, girdėjote apie dirbtinį intelektą ir matėte populiarią anglišką dviejų raidžių AI santrauką. Jeigu mėgstate žiūrėti „Netflix“ ar klausote „Spotify“, irgi kasdien susiduriate su dirbtiniu intelektu, – būtent jis pagal jūsų pasirinkimus siūlo naujus filmus ar parenka mėgstamą muziką. Vertinant apskritai, dirbtinis intelektas yra mašinos gebėjimas demonstruoti galimybes, kurios pasiekiamos tik žmogui. Dirbtinis intelektas leidžia techninėms sistemoms suvokti savo aplinką, susitvarkyti su tuo, ką suvokia, ir išspręsti problemas siekiant konkretaus tikslo.

Kadangi kompiuterių pajėgumo ir jų kainos santykis pastaraisiais metais nuolat gerėjo, dirbtinis intelektas palaipsniui pasibeldė į kiekvienus namus, kurie tik pajėgūs įsigyti modernesnę kompiuterį. Dirbtinio intelekto galimybės toli gražu neišsemtos, bet jo inspiruota skaitmeninė revoliucija jau kuria nemažai problemų.

Vertinant retrospektyviai, dirbtinis intelektas kartu su savo palydovais – didžiais duomenimis, robotika, 3D spausdintuvais ir kitomis modernybėmis – atvėrė duris ketvirtajai pramonės revoliucijai. Pirmieji atradimai suteikė žmonėms galimybes keliauti vis greičiau, susisiekti dideliais atstumais ir sukurti megapolių, kurie nemiega nei dieną, nei naktį, o šis pramonės pertvarkos etapas toliau keičia visuomenės ir žmogaus santykius. Kur mes dažniausiai naudojames dirbtinio intelekto paslaugomis, net jeigu to neatpažįstame?

Pasiremdamas ankstesnėmis jūsų paieškomis, pirkimais ar kitokiu elgesiu internete, dirbtinis intelektas padeda rinktis ir kuria dideles globalias rinkas. Paieškos sistemos mokosi iš daugybės naudotojų pateiktų duomenų, kad pateiktų pritaikytus paieškos rezultatus. Mūsų išmanieji telefonai naudoja dirbtinį intelektą, kad pateiktų kuo tinkamesnį ir labiau pritaikytą produktą.

Virtualūs asistentai, atsakinėjantys į klausimus, teikiantys rekomendacijas, irgi tapo kasdienybės dalimi. Čia galime paminti ir vertimo programinę įrangą, kuri tobulėja irgi pasiremddama dirbtiniu intelektu. Dirbtinio intelekto sistemos gali padėti atpažinti kibernetines atakas ir kitas kibernetines grėsmes. Beje, dirbtinis intelektas padėjo mums kovoti ir su kovo pandemija, nes jis puikiai tarnavo terminio vaizdo įrangose oro uostuose ir kitur. Medicinoje jis gali padėti atpažinti infekciją iš kompiuterinės tomografijos plaučių tyrimo.

Analizuodamos socialinės žiniasklaidos duomenis, ieško-

damos sensingų ar bauginančių žodžių ir nustatydamas, kurie internetiniai šaltiniai laikomi autoritetingais, kai kurios dirbtinį intelektą naudojančios programos gali aptikti netikras naujienas ir nustatyti klaidingą informaciją. Dirbtinis intelektas keičia sveikatos paslaugų teikimo protokolus. Jis padeda pramonei ir ūkininkams. Galima tęsti ir tęsti, bet kaip visada už gerų dalykų būtina matyti ir tykančius pavojus.

Visi girdėjome apie dirbtinio intelekto grėsmę pagrindinėms teisėms ir demokratijai. Jo dizainas ir duomenys gali būti šališki, tad ir gauti rezultatai nebūtinai patikimi. Be to, naudodamas skaičius, vaizduojančius socialinę tikrovę, dirbtinis intelektas gali atrodyti faktinis ir tikslus, net jei taip ir nėra. Jei nebus padaryta tinkamai samdant ar atleidžiant darbuotojus, teikiant paskolas ar netgi arešto orderiuose, dirbtinis intelektas gali priimti sprendimus, grįstus etniškumu, lytimi ar amžiumi.

Tad ir dirbtinio intelekto reglamentavimas, kurį palaipsniui diegia ir Europos Sąjunga, visų pirma yra mėginimas apsaugoti žmones nuo to, kas yra nematoma, neapčiuopiama ir daugeliui net nesuvokiama, bet kartu visus gali paveikti labai reikšmingai. Keletas konkrečių pavyzdžių. Jau kuris laikas, tarkime, bankai, sprenddami, ar išduoti paskolą klientui, pasitelkia dirbtinį intelektą. Tai kelia eilę etinių klausimų. Su atskiro banko tarnautojo motyvais ar sprendimu galima ginčytis. Bet kaip ginčytis su algoritmu? Į ką būtina atsižvelgti sprendžiant, ar esate verti paskolos? Tarkime, ar reikia vertinti jūsų socialinių tinklų anketas? Yra manančiųjų, kad tai informacija, svarbi ir jūsų kreditingumui nustatyti.

Feisbuko draugų skaičius, žinoma, yra socialinis kapitalas. Socialinis kapitalas turi vertę. Įmanoma, kad dirbtinis intelektas padidintų kreditingumo reitingą to, kurio socialinis kapitalas, išmatuotas kaip socialinių tinklų draugų skaičius, didesnis. Bet ar

tai tikrai būtų teisinga? Pavyzdžiui, vertinant banko požiūriu, tas, kuris turi daugiau draugų socialiniuose tinkluose, yra labiau patikimas, bet ar tai reiškia, kad tai būtų logiška ir teisinga vartotojų teisių požiūriu?

Labai rimtus iššūkius kelia ir atsakomybės klausimas. Išivaizduokime, kad pradedama taikyti pirminė sveikatos apsaugos diagnostika, kuri remiasi dideliais duomenimis ir dirbtiniu intelektu. Panašių bandymų diagnozuojant kai kurias ligas jau esama ir tikrovėje. Vis dėlto kyla klausimas, kas turėtų priimti atsakomybę, jei kompiuteris suklystų? Ar reikėtų atsakyti dirbtinio intelekto pagalbos, net jeigu žinotume, kad statistiškai jis klysta rečiau nei žmogus? Svarbi ne tik atsakomybė, bet ir atskaitomybė. Nereguliuojamas dirbtinis intelektas gali kelti grėsmę demokratijai. Jau plačiai aiškinta, kad dirbtinis intelektas yra kaltinamas dėl to, kad kuria savotiškus uždarus aido kambarius, kai žmogui rodomas jau iš anksto pagal jo elgesį skaitmeninėje erdvėje parinktas turinys.

Tokiu būdu žmonės gali patekti į pinkles, taip manipuliuojant jų nuomone, kuri gali lemti net rinkimų rezultatus. Dirbtinis intelektas gali pažeisti ir žmonių teisę protestuoti, sekdamas ir susiedamas individualius asmenis su jų veiksmais ir įsitikinimais. Norėdama būti tikra, kad dirbtinis intelektas tikslingai nepažeidinėja žmonių interesų, valstybė privalo turėti galimybę aiškiai matyti dirbtinio intelekto kūrėjų intencijas, tikslus, tirti jo poveikį. Kita vertus, klaidų daro ne tik kompiuteriai. Jų daro ir žmonės. Tad dar viena labai sudėtinga problema, kaip atskirti, kada klaida buvo tyčinė, o kada ne. Teisinėje valstybėje tai irgi labai svarbu.

Kaip matome, nors dirbtinis intelektas tikrai padidina našumą, kuria daugybę naujų galimybių, jo poveikis žmogui, vartotojui, visuomenei plačiąja prasme ganėtinai neapibrėžtas. Kaip subalansuoti naudą ir rizikas? Technologijų plėtra visada yra gy-

venimas tarp dviejų rizikų. Vienoje pusėje – rizika atsilikti technologškai, pralaimėti ekonomiškai ar politiškai, kitoje – rizika pažeisti žmogaus ar visos visuomenės interesus.

Bandymas apibrėžti sveiką balansą – tikrai didelis iššūkis įstatymų leidėjams. Beje, dabartinė padėtis labai aiškiai rodo, kaip svarbu išlaikyti technologinį krašto gynybos pranašumą. Hipotetinis pavyzdys. Raketinės sistemos, kurios modernesnio dirbtinio intelekto dėka sugebėtų išvengti priešraketinių sistemų, kartu reikštų, kad pažangesnės prieš technologijos akimirksniu nuvertina konvencinę oro gynybą. „Protingiems“ ginklams įveikti ar bent jau prieš juos atsilaikyti būtini bent jau tiek pat „protinigi“, o geriau – „protingesni“ ginklai. Rizika riboti dirbtinį intelektą karo pramonėje pernelyg didelė.

Panašios rizikos sietinos ir su vidaus saugumu. Dirbtinis intelektas, gebantis atpažinti žmonių veidus, yra nepamainomas pagalbininkas ieškant dingusių asmenų ar gaudant nusikaltėlius. Tačiau tos pačios sistemos galėtų būti naudojamos ir privatiems interesams, suteiktų galimybę pažeisti žmogaus privatumą. Todėl dirbtinio intelekto aktas griežtai apibrėžia poreikį dirbtinį intelektą naudoti tik būtiniaisiais saugumo atvejais.

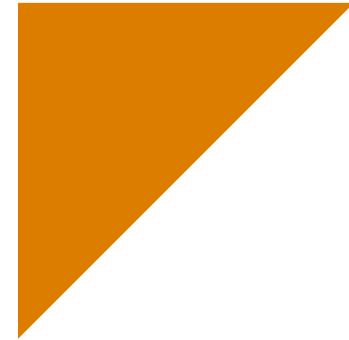
Balansavimas tarp rizikos ir naudos, kai vertinamas poveikis vartotojams, dar sudėtingesnis. Kadangi kiekviena dirbtinio intelekto sistema turi savo paskirtį, kuri savo ruožtu kelia vienokių ar kitokių grėsmių, tai valstybės nori nenori šias sistemas privalo vertinti ir sertifikuoti. Kita vertus, dirbtinio intelekto algoritmų kūrėjai privalo kruopščiai dokumentuoti savo veiklos apimtį, tikslus, pateikti rizikos vertinimus, užtikrinti galimybę institucijoms tirti jau priimtus sprendimus bei identifikuoti problemas. Kitaip sakant, turi būti padaryta visa, kas įmanoma, kad gyventojų ir vartotojų interesai būtų kuo geriau apsaugoti.

Dirbtinio intelekto aktas išskiria sritis, kur galima rizika didžiausia. Tai žmonių įdarbinimas, teisėsauga, švietimas, svarbi transporto infrastruktūra ir panašiai. Jau aptartas kreditingumo vertinimo pavyzdys taip pat priskirtinas didelės rizikos grupei. Akivaizdu, kad ilgai aukštos rizikos sričių sąrašas didės ir reguliavimas apims papildomas erdves. Kadangi reguliavimas brangina dirbtinio intelekto panaudojimą, jau dabar gana intensyvūs mūšiai tarp politikų ir lobistų bus dar aršesni.

Dirbtinio intelekto aktas, kuris bus svarstomas kitą savaitę, yra konservatyvus ir labai atsargus bandymas nubrėžti gaires, kurios leistų toliau ieškoti sveiko balanso tarp dirbtinio intelekto generuojamos naudos ir jo keliamų grėsmių.

2022 m. balandžio 29 d.

**SOCIALINĖS IR
EKONOMINĖS
INICIATYVOS**

KLIMATO KAITOS IŠŠŪKIUI VIEN GERŲ NORŲ NEUŽTENKA

Dar viena Strasbūro savaitė Briuselyje. Niekas nežino, kiek dar tokių ES sutarčiai prieštaraujančių savaitių laukia ateityje, bet viena tikrai aišku: ne dėl žmonių kaltės balsuojame Briuselyje, o ne Strasbūre.

Tokį šiurkštų ES sutarties, kuri reikalauja, kad balsavimai vyktų Prancūzijoje, pažeidimą lėmė koronaviruso sukelta pandemija. Bet svarbūs klausimai, apie kuriuos plačiai diskutuota sesijos metu, yra žmogiškos kilmės.

Šią savaitę priimta rezoliucija, kuria Europos Parlamentas reikalauja įsteigti Europos Sąjungos demokratijos, teisinės valstybės ir pagrindinių teisių mechanizmą; svarstyta moterų dalyvavimo priimant sprendimus bendrovių valdybose padėtis; aršiai kautasi dėl ES misijos Venesueloje tikslų ir karinių veiksmų atsinaujinimo Kalnų Karabache.

Plačiau apsistosiu tik prie vieno klausimo – Europos klimato teisės akto, kuriame teisiškai įtvirtinamas Sąjungos siekis ne vėliau kaip iki 2050 metų užtikrinti, kad grynasis išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis būtų nulinis. Šis dokumentas – iš pirmo žvilgsnio tai keista – buvo priimtas tikrai ne tokia didele balsų dauguma, kaip buvo galima tikėtis: 392 balsais prieš 161 ir net 142 Europos Parlamento nariai susilaikė.

Kodėl keista? Europos klimato teisės aktas yra vienas iš pagrindinių Žaliojo kurso įstatyminių ramsčių, o parama Žaliajam

kursui šiame Europos Parlamente yra išskirtinai stipri. Vis dėlto, pasvėrusi įvairius argumentus, balsuodama susilaikyti nutariau ir aš. Taip pasiūlygė ir absoliuti dauguma politinės grupės, kuriai priklausau, narių.

Be jokios abejonės, tiek aš, tiek mano grupės kolegos labai rimtai vertiname klimato kaitos klausimus ir visokeriopai remiame patį Žaliąjį kursą. Vienareikšmiškai palaikome ES siekį iki 2050 metų tapti neutralia poveikio klimatui teritorija. Ginčų kyla dėl to, koks pokyčių tempas laikytinas realiu ir priimtiniu, vertinant tiek ekonomikos, tiek socialiniu aspektu.

Beje, kartą jau esu buvusi panašioje padėtyje, kai prieš trejus metus, 2017 m. rugsėjo 28 d., Seime balsuojant už Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą buvau vienintelė susilaikiusi Seimo narė. Tada mano argumentas, jog įstatymo tikslai geriausiai atveju liks tik deklaracija iki tol, kol įstatyme suformuluotos nuostatos nebus padengtos materialiniais, žmogiškaisiais ir finansiniais išteklių, išgirstas nebuvo. Po metų, pasipylus skandalams, įstatymą teko taisyti.

Svarstant Europos klimato teisės aktą susiklostė panaši padėtis. Aršiausi ginčai vyko dėl to, koks konkretus skaičius turi žymėti ES įsipareigojimą mažinti emisijas. Europos liaudies partija siekė, kad iki 2030 metų būtų numatytas 55 proc. šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos mažėjimas. Kitos didžiosios politinės grupės – socialdemokratai, žalieji ir „Atnaujinkime Europą“ – reikalavo 60 proc. emisijos mažėjimo.

Nuosaikešne Europos liaudies partijos pozicija, už kurią su grupės kolegomis balsavau ir aš, pralaimėjo vos 26 balsais (352 parlamentarai buvo už 60 proc. ribą, o 326 – už 55 proc.).

Šis pralaimėjimas ir lėmė, jog balsuojant už visą dokumentą buvo susilaikyta. Priežastis paprasta – esami duomenys rodo, jog toks planas yra pernelyg ambicingas ir mažai tikėtina, kad realus.

Mano sprendimas palaikyti kuklesnę frakcijos poziciją šiuo atveju buvo ne politinis (politiškai, kaip minėjau, visiškai palaikau Naująjį žaliąjį kursą), o techninis.

Pasirašydama Paryžiaus klimato kaitos konvenciją, Europos Sąjunga įsipareigojo anglies dvideginio emisiją iki 2030 m. sumažinti 40 proc. Tai reiškia, jog net prisiimdama 55 proc. mažėjimo siekį ES jau ir taip 15 proc. viršytų savo ankstesnį įsipareigojimą.

55 proc. mažėjimo ribą siūlo ir Europos Komisija, kuri šiuo atveju kalba ne tiek apie vizijas, kiek apie faktinę padėtį ir tai, kiek realu suvaldyti pokyčius. Pagal rugsėjo 17 dieną Komisijos paskelbtą poveikio vertinimą, tikslas sumažinti išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį 55 proc. yra realistiškas ir pamatuotas veiksmų planas.

Eurokomisaras Valdis Dombrovskis dar metų pradžioje sakė, jog norint emisiją sumažinti 40 proc. reikia papildomų 260 mlrd. eurų investicijų. Man ir 260 mlrd. papildomų investicijų skamba labai ambicingai, o tai tik dalis to, ko reikės. Realybė – norim mes to ar ne – vis dėlto egzistuoja, tad vien magiškų skaičių kartojimas jos neįveiks. Kol kas vienintelis ginčo 60 proc. *versus* 55 proc. argumentas yra nuomonė, kad neva jei iki 2030 metų nepasieksime 60 proc. mažėjimo, tai tada nesugebėsime įgyvendinti ir 2050-ųjų tikslo tapti visiškai neutralūs emisijų atžvilgiu.

Kad ir kaip vertintume, iki 2050-ųjų mūsų laukia dar septynios (įskaitant dabartinę) Europos Parlamento kadencijos, net penkios daugiametės finansinės perspektyvos, daugybė įvairių netikėtų grėsmių ir krizių. Tad nuomonių Lietuvoje esu linkusi pasitikėti ne tiek politikais, kiek Europos Komisijos ekspertais ir biurokratais, kurie tvirtina, jog ir 55 proc. emisijos mažinimo iki 2030 metų tikslas „garantuoja, kad Europos Sąjunga eina subalansuotu keliu, vedančiu į klimato neutralumą 2050-aisiais“.

Europos liaudies partijos grupės, kuriai priklausau, pozicija man atrodo logiška ir todėl, kad frakcija nori dalį lėšų nukreipti moksliniams tyrimams ir inovacijoms. Klimatui draugiškesnis lėktuvų kuras, aplinkai palankios plastiko alternatyvos ir kiti panašūs dalykai gali būti puikus mokslo indėlis į žalesnės planetos ateitį ir savo ruožtu užtikrintų, kad teigiami struktūriniai verslo ir pramonės pokyčiai garantuos tolesnį emisijos mažėjimą.

Kita vertus, kalbant būtent apie pramonės pokyčius, neatsakytų klausimų tikrai gausu. Labai lengva klegėti apie procentus ir klimata, nematant bendro politinio vaizdo. Bet pažvelkime geopolitiniu požiūriu.

Tarkime, Europos „fabrikas“ ir didžiausia Europos pramoninė valstybė Vokietija, siekdama kovoti su emisijomis, pasikinkė rusiškas dujas. Kaip „Nord Stream“ buvimas ar nebuvimas paveikia šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisiją Europos Sąjungoje? O juk jokio kito plano, be rusiškų dujų, Vokietija bent kol kas net neturi. Beje, manau, jog subsidijos iškastiniam kurui Europos Sąjungoje turėtų būti nutrauktos. Tad šiuo atveju palaikiau agresyvesnę stabdymo politiką, nors ji ir prieštaravo mano grupės pozicijai.

Manau, jog dokumente numatytas įpareigojantis 60 proc. emisijos mažėjimo siekis, už kurį, beje, balsavo ir šeši Lietuvos europarlamentarai iš socialdemokratų, „Atnaujinkime Europą“ ir Žaliųjų frakcijų, yra populistinis ar bent laikytinas populistiniu iki tol, kol aiškiai nesuformuluojama, kiek tam pokyčiui reikės išteklių, kiek jis kainuos ir kaip bus pasiektas.

Beje, nei Socialdemokratų, nei Darbo, nei Liberalų sąjūdžio ar Valstiečių ir žaliųjų, kurių pasiuntiniai ES taip noriai palaikė 60 proc. ribą, partijos savo Seimo rinkimų programose ne tik kad nemini jokių skaičių, bet ir apskritai nekalba, kokias transforma-

cijas turi patirti Lietuvos ekonomika ir visuomenė, norint pasiekti bent 55 proc. ribą.

Tai parodo, jog šios partijos turi vieną meniu Lietuvai ir kitą meniu Europai. Bet ar tai sąžiningas žaidimas?

Jeigu mano balsas galėtų sustabdyti klimato kaitą ir pasukti pasaulį geresne linkme, be abejo, balsuočiau už siūlytą įstatymų paketą. Bet dabar balsuodama prieš nerealius pažadus balsuoju prieš populizmą bei neįgyvendinamų pažadų dalybas.

2020 m. spalio 8 d.

AR PASISEKS REFORMUOTI ŽEMĖS ŪKĮ?

Pirmoji, maloni, šios plenarinės Europos Parlamento savaitės žinia ta, jog ketvirtadienį, spalio 22-ąją, Parlamento pirmininkas šiemetinės Sacharovo premijos už minties laisvę laureatu paskelbė Baltarusijos demokratinę opoziciją, kuri nuosekliai kovoja už savo valstybės demokratinę ateitį.

Kita gera žinia, kad vasarą visose valstybėse narėse atlikta apklausa parodė, jog beveik 80 proc. europiečių pritaria, kad ES parama valstybėms narėms turėtų būti skiriama su sąlyga, jog jos laikosi teisinės valstybės ir demokratijos principų. Tai rimta žinia Lenkijai ir Vengrijai, kurios bando atmesti jų pačių pasirašytą stojimo sutartį ir kuria teisinę erdvę, paminančią pagrindines žmogaus teises.

Malonu, jog ir Lietuvoje per Seimo rinkimus daugiau balsų gavo tos partijos, kurioms žmogaus teisės nėra vien užkeikimas, o partijos, kurios praktiškai atvirai reikalavo paminti bazinius teises viršenybės principus, per rinkimus patyrė absoliutų fiasko.

Bet grįžkime į Europos Parlamento salę. Savaitė buvo įtempta. Be kitų klausimų, verta paminėti šios savaitės sesijoje priimtus aktus dėl skaitmeninių paslaugų reglamentavimo ir ypač išskirti diskusijas bei net keturias dienas vykusius balsavimus dėl Europos Sąjungos žemės ūkio politikos ateities. Apie tai dabar plačiau.

Visą minėtą solidžios apimties dokumentų dėl Europos agrarinės politikos rinkinį Europos Komisija Parlamentui svars-

tyti pateikė dar 2018 m. birželio pradžioje, vos pradėjus ruošti daugiametę finansinei 2021–2027 m. perspektyvai. Tiesa, žemės ūkio politikos pokyčiai iš esmės buvo apibrėžti pasikeitus aplinkybėms dar 2013 metais. Jau tada tapo akivaizdu, kad labai sumažėjo žemės ūkio produktų kainos, nuo daugiašalių susitarimų labiau pereita prie dvišalių, ES tapo atviresnė pasaulio rinkoms. Kartu Sąjunga prisiėmė naujų tarptautinių įsipareigojimų dėl klimato kaitos švelninimo, dėl bendrų tarptautinio vystymosi aspektų, be to, kilo didelė migracija.

Koks svarbus šis žemės ūkio politikos klausimas, rodo ir išskirtinio masto lobistinė kampanija. Dar dokumento rengimo metu buvo gauta daugiau kaip 322 tūkst. įvairių paklausimų ir pasiūlymų. Svarstant įstatymus Europos Parlamente, jo nariai ir jų grupės pateikė gerokai per 5000 pataisų.

Po sunkių derybų pranešėjai (taip Europos Parlamente vadinami politinių grupių deleguoti nariai, atsakingi, jog galutiniame dokumento variante būtų kuo mažiau grupei nepriimtinių išlygų) susiderėjo dėl 117 kompromisų. Antradienį per keturių valandų debatus pasisakė 85 Parlamento nariai. Kad ir kaip vertintume, skaičiai tikrai įspūdingi.

Europos Parlamento balsavimui pateiktą įstatymų paketą sudaro trys reglamentai ilgais ir biurokatiškai klampiais pavadinimais, kuriuose apibrėžiamas žemės ūkio politikos finansavimas, valdymas, tiesioginių išmokų ir kaimo plėtros reguliavimas bei bendros rinkos organizavimas.

Diskutuojant apie žemės ūkio politikos tikslus, rizikos valdymą, kaimiškų vietovių vystymą ar sektorinės intervencijos priemones politiniai sutarimai buvo pasiekti santykinai lengvai, o išmokų apimties ar jų dalies, kuri privalomai turėtų būti skiriama aplinkos apsaugai, klausimai kėlė tikras aistras.

Akivaizdu, jog žemės ūkio politiką apibrėžiantys dokumen-

tai nėra skirti išimtinai ūkininkams ir kaimo vietovių gyventojams. Tad kalbant apie šią sritį ypač svarbu rasti balansą tarp visuomenės poreikių, ekologijos ir ūkininkų interesų.

Įstatymiškai tokie klausimai gali būti reguliuojami ir išmokomis, ir administracinėmis priemonėmis. Pastarosios, ir tai taip pat svarbu, negali virsti pernelyg didele administracine našta tiek sistemai, tiek ūkininkams. Įstatymų pakete ir bandyta rasti pusiausvyrą tarp šių dažnai prieštaringų tikslų.

Kokie svarbūs agrarinės politikos finansavimo klausimai, rodo ir milžiniškos agrarinei politikai skiriamos lėšos. Vien tiesioginėms išmokoms daugiametėje finansinėje perspektyvoje numatoma per 38 mlrd. eurų kasmet, o per visus septynerius metus – daugiau nei 270 mlrd. eurų. Iš viso žemės ūkio politikai per minėtą laikotarpį numatyta beveik 390 mlrd. eurų.

Lietuvai šiame pakete per septynerius metus planuojama skirti daugiau kaip 6,5 mlrd. eurų, tarp jų tiesioginėms išmokoms – per 1,1 mlrd. eurų. Palyginkime: Danijai per visą finansinį laikotarpį numatyta tik 515 mln. eurų, arba 12 kartų mažiau.

Galutinis balsavimas dėl viso paketo vyks rytoj, t. y. penktadienį, tačiau jau dabar galima kalbėti apie tai, kokie sprendimai priimti ar, tikėtina, bus priimti. Paminėsiu tik keletą, mano galva, svarbesnių momentų.

Lietuvoje kalbant apie žemės ūkio reguliavimą, mažiau diskutuojama apie gyvenimo ar maisto kokybę, ekologiją, socialinius standartus, o čia, Briuselyje, priešingai – šios temos sulaukia išskirtinio dėmesio. Lietuvoje itin akcentuojamas tiesioginių išmokų klausimas, nuolat pabrėžiant, jog mūsų šaliai svarbiausia, kad tos išmokos būtų „konkurencingos“ ir atitiktų Vakarų ūkininkų gaunamas išmokas.

Kaip balsuojant sudėtinga įvertinti vienus ar kitus teiginius, tarkime, vadinamąjį konkurencingumą, rodo kad ir toks faktas.

Lietuvos ūkininkai kol kas gauna gerokai mažesnes tiesiogines išmokas, tačiau jie yra praktiškai vieninteliai Europos ūkininkai, kurie nuo jų nemoka mokesčių. Įvertinus, jog bendras Lietuvos apmokestinimo lygis, palyginti su senosiomis Europos valstybėmis, yra tikrai nedidelis, o pajamų apmokestinimo progresyvumas itin menkas, jau dabar Lietuvos ūkininkų gaunama tiesioginė ir netiesioginė (kitais sakant, mokesstinė) parama realia verte tikrai gali būti palyginama.

Tad balsavau prieš pakeitimą, kurį parėmė keli mano Lietuvos kolegos, kad „finansiniai asignavimai valstybėms narėms paskirstomi taip, kad iki programavimo laikotarpio pabaigos būtų pasiekta visiška tiesioginių išmokų išorinė konvergencija“. Pataisa 421 balsu prieš 244 (22 balsavusieji susilaikė) buvo atmesta.

Dar vienas klausimas, kuris balsuojant man buvo politiškai labai svarbus, – tai viršutinės išmokų ribos, vadinamųjų lubų, nustatymas. Pasirašiau grupės Europos Parlamento narių pasiūlymą ir už jį balsavau, kad didžiausia tiesioginių išmokų suma per metus neviršytų 1 mln. eurų.

Žinant, kad vidutiniškai per metus Europos Sąjungoje vienas ūkininkas gauna tik 4 tūkst. eurų tiesioginių išmokų, būtų tikrai pagrįsta ir teisinga, kad didžiausioms žemės ūkio įmonėms būtų nustatyta maksimali tiesioginių išmokų riba. Šis dalykas man ypač svarbus ir todėl, kad atitinka mano nuostatą ir programą, jog visų pirma reikia remti smulkius ir ypač nedidelius ar vidutinius šeimos ūkius.

Gaila, bet ši pataisa 326 balsais prieš 255 balsus (dar 113 europarlamentarų susilaikė) buvo atmesta. Tokia tad buvo ši agrarinė, pasakytume, savaitė.

2020 m. spalio 22 d.

PORINKIMINĖ POLITINĖ EKONOMIJA

Dar kartą pabrėžiu, ir tai, matyt, labai gerai suprantama šiuose Europos Parlamento rūmuose, kurių šūkis „Susivieniję įvairovėje“, kad demokratinėje visuomenėje neegzistuoja valstybės vadovų ir politikų, kurie priimtini visiems: turime skirtingus interesus, nevienodai suvokiame, kas yra gėris, daugelis iš viso nemąstome apie bendrąjį gėrį.

Vienam svarbu išsaugoti mišką, kitas nerimauja dėl to, jog sustabdžius miškų kirtimą jis neteks darbo, o jo šeima – pajamų. Vienas agresyviai aiškina, kad mokytojai prasti ir todėl reikia pasamdyti konsultantus, kad tuos mokytojus permokytų. Kitas stebisi tokia arogantiška ištarme, reikalaujamas pagrįsti tezę apie nevykusius mokytojus, ir liūdnam juokauja dėl atvirai ciniško bandymo švietimo lėšų srautus nukreipti į privačias modernių vadybos konsultantų kišenes.

Politikų – net jeigu jie prezidentai – darbas nėra padaryti visus laimingus. Tai paties žmogaus darbas. Politikų darbas nėra visus, kurie tik to nori, aprūpinti gėrybėmis ir pajamomis. Politikų darbas yra bandyti sukonstruoti tokią įstatymų erdvę, kuri kurtų įtraukią visuomenę, priimtina kuo didesniam piliečių ratui.

Kodėl tai kalbu? Šias mintis inspiravo ir aktyviai Lietuvoje vykstantys porinkiminiai debatai, ir vakarykštė Prezidento Gitano Nausėdos spaudos konferencija, kurioje jis lyg ir bandė sudėlioti darbų prioritetus naujai Vyriausybei, ir agresyvūs burbulų

karai socialinėje erdvėje. Visi, kurie mane sekate ir už mane balsojate, puikiai žinote, jog tikrai nesu Prezidento Gitano Nausėdos gerbėja. Tad jeigu aklaį jį mylite, toliau neklausykite.

Politikoje (kaip ir visur kitur) manęs nedomina nei žmogaus ūgis, nei jo grožis, lytis ar seksualinė orientacija, nei jo tikėjimas ar šeimninė padėtis. Nedomina manęs ir nuolat beriami užkeikimai. Net jeigu tai užkeikimai apie gerovės valstybę. Mėgstu racionalius argumentus, o ne aistringą pliurpimą be jokios logikos.

Ką vakar pasakė Gitanas Nausėda? Jis pasakė, kad „Lietuva turi būti stipri, teisinga, žalia ir inovatyvi“.

Kadangi esu politikė, o ne propagandistė, tai pamąstysiu apie to jausmingo politinio šūkie turinį. Pradėkime nuo pinigų, nes, deja, bemaž viskas, išskyrus aklaį meilę, kainuoja. Tiesa, kaip rodo gražuliada, akla meilė irgi kainuoja.

Taigi Prezidentas teigė, jog būtina laikytis susitarimo dėl šalies gynybos ir siekti, kad gynybai būtų skiriama 2,5 proc. BVP. Dar po keleto sakinių jis jau aiškino, kad sunku tikėtis inovacijų, kol mokslo ir eksperimentinės plėtros finansavimas nesiekia nė 1 proc. BVP. Kalbant labai abstrakčiai, abi tezės gražios.

Tiesa, jeigu kalbėsime apie gynybą, tai bent jau minimaliai savo pažadus tarptautinei bendruomenei – ir tai yra 2 proc. BVP – esame įvykdę, o dėl mokslo finansavimo labai atsiliškame. Žadėjome skirti 3 proc., o realiai skiriame apie 1 proc. Istorija labai sena, apie tai teko rašyti dar 2000 metais. Taip, 2000 metais.

Vis dėlto jeigu abu Prezidento minėtus ambicingus tikslus sutraukiame į vieną, tikrai neužtenka BVP persikirstymą kilstelėti apytikriai 30 proc. iki Prezidento minimumų 35 proc. Maža to, mokestinio „gyvulių ūkie“ panaikinimas irgi vargu bau ar užkims tokią skylę.

Abstraktus reikalavimas naikinti mokesťines lengvatas yra be turinio, kol Prezidentas, keliantis tokią užduotį, aiškiai nesufor-

muluoja, kokios lengvatos turi būti naikinamos. Tarkime, ar turi keistis ir kaip turi keistis bene labiausiai akis badantis ūkininkų apmokestinimas? Ar turi būti naikinamos 25 mokesstinės lengvatos ūkininkams? Ar jos turi būti naikinamos visiems ūkininkams, ar tik stambiausiems? Ar jos turi išlikti jauniems ūkininkams ir ką daryti, jeigu jaunas ūkininkas yra kokio nors karbauskio sūnus ir jo niekas nėra matęs ariančio? Ir taip toliau, ir panašiai.

Visas klausimų laukas dar labiau komplikuojasi, kai pradėti klausyti kitų Prezidento priesakų. Tarkime, teisingumą socialinėje srityje jis tikino suprantantis kaip galimybę kiekvienam gyventi oriai.

Kas tas kiekvienas, Prezidentas nepatikslino. Ar tas, kuris net nesiruošia dirbti, irgi turi gyventi oriai? Kieno tada sąskaita? Arba, tarkime, dar gudriau – gauna žmogus socialines išmokas, kurias jam garantuoja dirbantieji, ir dar šešelyje prisiduria, tad ištis vargo nemato, nors oficialiai skursta. Ar jam jau dabar, sakyčiau, neužtarnautas socialines išmokas dar didins? Dėl Dievo, tai kieno sąskaita tas kiekvienas turi gyventi oriai (matyt, aprūpintas ir pajamomis, ir viešosiomis paslaugomis)?

Neskirčiau dėmesio šioms iš esmės tuščioms Prezidento Gitano Nausėdos kalboms (jos jau keitėsi kelis kartus nuo 2008 metų, kai jis nutaręs perimti Prezidento Adamkaus postą jas pradėjo sakyti), jeigu ne viena bėda. Pasitikėjimo valstybe klausimas. Kas, jei ne šalies politikai, privalo gerbti savo piliečius ir nekabinti jiems makaronų ant ausų.

Tarkime, bene įdomiausias klausimas vakar galėjo būti apie tai, kaip čia taip atsitiko, kad ekonomikai šiemet praktiškai nesumenkus Lietuva sugebėjo biudžeto deficitą padidinti iki 8,8 proc., kai 2009 metais, ekonomikai susitraukus 15 proc., tas deficitas buvo tik 9 proc.? Išverčiu problemą į europinę dimensiją: kaip atsitiko, kad pagal skolos augimo apimtį Lietuva Euro-

pos Sąjungoje tapo vidutiniuke, nors jos ekonomika patyrė bene mažiausią nuosmukį?

Prezidentas – jeigu jau ilgai banke vaidino ekonomistą – turėtų suprasti, kad dabar Lietuvos problema yra išsaugoti esamą išlaidų lygį, o ne jį didinti. Norint jį išsaugoti, gali tekti daug skolintis, o tai reiškia didinti mokesčius ateityje.

Ekonomikos samprata ir ypač ekonominės politikos samprata po 2008 metų krizės tikrai pakito, bet esminė logika išlieka. Norėdamas dalyti, turi turėti, ką dalyti. Ką dalijo Karbauskio „valstiečiai“? Svetimus pinigus? Tai reiškia, jog jie arba jau realiai padidino mokesčius ateityje, arba suvalgė visą ekonomikos augimo generuojamą prieaugį.

Prezidentas žavisi, kaip esą nuostabiai susiderėjo liepą dėl Gaivinimo fondo, bet aš jam priminsiu, jog susiderėjo tik tarp savų. Europos Parlamentas kol kas nebalsavo, o ir daug ES valstybių narių pradeda griežtai reikalauti paaiškinti, kodėl visada turi solidarizuotis jos, o kiti tik mėtyti jų duodamus pinigus nežinia kam.

Pabaigai dar vienas, šiandien paskutinis, klausimas. Retorinis. Kodėl vakar visokius populistinius dalykus kalbėjo Gitanas Nausėda? Nejaugi jis tikrai taip neužtikrintas savo gebėjimais ir žiniomis, taip bijo konkurencijos, kad neranda jokio kito būdo įsiterpti į politinį procesą, kaip liepti naujajai valdžiai per naktį sunešioti metalines kurpaites?

Tiesa, pasakoje Eglė juk taip padarė, ar ne?

2020 m. spalio 29 d.

MOKESTINĖ PERŽVALGA: ADEKVAČIAI NEREAGUODAMAS, SKAUDŽIAI NUDEGI

Šiandien mano pasisakymas bus kiek klampesnis nei įprastai. Bet nenusigąškite tie, kas norite sužinoti ką nors nauja. Tai tik pirmas įrašas Lietuvoje prasidedančios mokesčių pertvarkos tema, o tokių įrašų ateityje bus tikrai dar ne vienas ir ne du.

Mokesčiai – tiesiogiai ar netiesiogiai – tikrai lemia kiekvieno gyvenimą. Ironiška, bet labiausiai mokesčių sistema ir jos gudrybės paliečia tuos, kurie apie tai mažai išmano arba visai neišmano. Tada nesugebama adekvačiai reaguoti ir galima skaudžiai nudegti. Taigi pabandyčiau paaiškinti, kas vyksta, ir, svarbiausia, ką tai realiai reiškia, t. y. kaip vienas ar kitas pokytis gali paveikti visuomenės ar jos atskirų grupių gyvenimą.

Dar šios Vyriausybės kadencijos pradžioje buvo sudaryta mokesčių pertvarkos grupė, kurioje dirba Prezidentūros, Vyriausybės, Seimo, Lietuvos banko, nevyriausybinių organizacijų, Profesinių sąjungų konfederacijos, Mokslo tarybos, kūrybinių ir kultūrinių industrijų atstovai, verslo lobistai. Numatoma, jog mokesčių sistemos pertvarkos planą Vyriausybė Seimui pateiks rudens sesijoje. Seime priimti pokyčiai realiai turėtų prasidėti nuo 2023 metų. Iki tol numatytos diskusijos suinteresuotose grupėse. Vakar, balandžio 14 dieną, įvyko pirmasis susitikimas, kur buvo išklaustytos pozicijos dėl pelno mokesčio pertvarkos.

Lietuvoje labai dažnai manoma, kad politikui nereikia jokių specialių žinių. Tai netiesa. Norėdamas įvertinti vienus ar kitus pasiūlymus ar įstatymines iniciatyvas, privalai puikiai išmanyti aptariamą temą. Maža to, turi gebėti įvertinti kiekvienos interesų grupės pasiūlymų logiką ir tai, kas dėl vieno ar kito pasiūlymo išlošia, o kas pralošia. Toks išmanymas privalomas norint realiai vykdyti rinkimų programą ir atstovauti pasirinktai visuomenės grupei.

Iš karto įterpsiu, jog pagal savo rinkiminius pažadus atstovauju vidurinei klasei, neįgaliesiems bei smulkiajam ir šeimos verslui. Bandyčiau parodyti galimas teigiamas ar, priešingai, neigiamas pokyčių pasekmes būtent jiems.

Kai koks nors politikas ar lobistas aiškina, kad dėl vieno ar kito įstatymo išloš visi, būkite labai įtarūs. Nors išimtiniais atvejais tai galbūt ir įmanoma, bet iš tikro labai retai. Mokesčių atveju visuotinis laimėjimas dar labiau abejotinas, – juos mokėdami mes dažnai finansuojame paslaugas, kuriomis net nesinaudojame. Tarkime, neturite mokyklinio amžiaus vaikų ir nesergate, bet vis tiek privalote išlaikyti švietimo ir sveikatos apsaugos sistemas.

Kodėl? Net jeigu tikrai neturėsite ar nebeturėsite mokyklinio amžiaus vaikų ar anūkų, vis tiek geriau gyventi visuomenėje, kuri išsilavinusi ir moderni. JAV prezidentas Thomas Jeffersonas, laikomas vienu tos šalies tėvų kūrėjų, kažkada pasakė, jog tie, kuriems atrodo, kad švietimas per brangus, tegul pabando gyventi apsupti nemokšų.

Sveikatos apsaugos sistemos finansavimo logika dar paprastesnė – bet kuris staiga galime susirgti, ir tikrai ne tada bus laikas statyti ligoninę ar pradėti mokytį gydytojus. Man labai patinka mokesčių knygoje dažnai primenama mintis, jog mokesčiai – tai kaina už civilizuotą gyvenimą. Bet kartu tai reiškia, jog svarstydami mokesčių politiką turime ne tik įvertinti tai, kas juos mokės

ar kas naudą gaudys, bet taip pat ir pabandyti numatyti, kaip tie pokyčiai paveiks visos visuomenės vystymosi kryptį.

Galite manęs paklausti, kodėl kalbu apie mokesčius – juk jie pagal ES sutartį priskiriami šalių narių kompetencijai. Kalbant žmonių kalba, jokia europinė institucija – nei Europos Parlamentas, nei Europos Vadovų Taryba ar Europos Komisija – neturi teisės reguliuoti valstybių narių mokesčių sistemų ir nurodinti, kokios jos turi būti. Europos Sąjungos institucijos nebent gali pasiūlyti mokesčių iniciatyvas, bet jas turi patvirtinti kiekviena valstybė atskirai.

Vis dėlto galiu pasiteisinti: pirma, noriu padėti jums suvokti, kas vyksta ir ko galite tikėtis. Nors tai žurnalistų darbas, bet jie Lietuvoje tikrai nepersistengia: aidu atkartoja vadinamųjų ekspertų, kurių dalis yra tiesiog siaurų interesų grupių lobistai, ir valdžios žmonių žodžius. Tokie rašinėliai iš esmės beverčiai, nes kiekvieno mūsų interesai skirtingi, tad privalu aiškiai parodyti, kas gali būti svarbu konkrečiai gyventojų grupei.

Dar paprasčiau: darbdavio ir darbuotojo interesai skiriasi. Darbdavys, jeigu jis geras verslininkas, visada stengsis mokėti mažiau, o gauti daugiau, tad jis tikrai sieks ir mažesnių pelno (t. y. skirtumo tarp pajamų ir sąnaudų) mokesčių. Savo ruožtu darbuotojas norės, kad būtų mažesni jo mokami mokesčiai, nes taip jo banko sąskaita pasipildys didesne pinigų suma. Bet pusė tiesos yra visas melas. Priešingai, būtent maži pelno ar gyventojų mokami mokesčiai dažnai reiškia gerokai sudėtingesnę tiek verslininko, tiek vidutines pajamas gaunančio žmogaus gyvenimą.

Norite konkrečių pavyzdžių? Verslininkui, ypač smulkiajam, labai svarbu, kad valstybėje būtų stiprios valdžios institucijos ir derami įstatymai. Kitaip sakant, politikai, kurie atstovauja smulkiesiems verslininkams ir gali suvokti stambiojo verslo lobistų argumentus bei juos atremti. Tokie politikai ir valstybės tarnautojai

turi būti adekvačiai apmokami: norint turėti stiprias valdžios institucijas, jas reikia deramai finansuoti. Tai kainuoja.

Argumentą, kurį mėgsta stambiojo verslo interesams atstovaujantys politikai ir lobistai, jog maži mokesčiai yra gėris, paneigia faktai. Tarkime, Skandinavijos šalyse mokesčiai dideli, bet korupcija itin menka: priežiūros institucijos sunkiai paperkamos ir tikrai gerokai nuosekliau palaiko lygesnes žaidimo sąlygas. O ko dar gali reikėti smulkiajam skaidriai dirbančiam verslininkui?

Dabartinė Vyriausybė savo programoje pabrėžia, jog mokesčių sistema Lietuvoje turi būti teisingesnė (apie tai kalbėta ir rinkimų metu), o viešosios paslaugos – švietimas, sveikatos apsauga, socialinė parama – plačiau prieinamos ir /ar geresnės kokybės. Tam reikia papildomų pajamų, kurių tikimasi gauti atsiskius kai kurių esamų lengvatų.

Taigi, pirma, būtina sutarti, kurios pelno mokesčio lengvatos nepasiteisino, didina atskirtį, kurias iš jų būtų galima atšaukti ir taip generuoti daugiau įplaukų į biudžetą. Kita vertus, Lietuvoje šiuo metu taikoma klasikinė pelno apmokestinimo sistema, kai pelnas apmokestinamas jo uždirbimo metu. Jau 20 metų Estija taiko kitą – skirstomojo pelno apmokestinimo – sistemą, pagal kurią pelno mokestis atidedamas iki pelno paskirstymo momento. Sistemą, panašią į estišką, 2018 metais pasirinko ir Latvija.

Lietuvoje daugelis, ne be lobistų ir tingių žurnalistų pagalbos, linkę tikėti, jog estiškoji sistema *a priori* geresnė. Būtent todėl darbo grupei pasiūlyta aptarti, kad gal Lietuvai pasukti estiškuoju keliu, nors mūsų Baltijos kaimynių verslo mokestinė našta didesnė – 9,3 proc. Estijoje ir 7,4 proc. Latvijoje, palyginti su 5,8 proc. Lietuvoje. Be to, pritaikius estiškąjį variantą nebelieka pelno mokesčio lengvatos įmonėms, turinčioms mažą apyvartą.

2021 m. balandžio 15 d.

MOKESTINĖ PERŽVALGA: LIETUVIŠKOJO LOBIZMO NEGALIA

Šiandien tęsiu praėjusios savaitės temą apie Lietuvoje prasidėjusią mokesčių peržvalgą ir galimą apmokestinimo reformą. Kaip ir žadėjau, nuosekliau įvertinsiu atskirų lobistų ir ekspertų kalbas.

Kviesdama į Mokestinių lengvatų peržiūros tarpinstitucinę darbo grupę (toks yra oficialus šio diskusijų formato pavadinimas), Finansų ministerija labai aiškiai pabrėžė, jog Vyriausybė yra nusiteikusi realiai siekti didesnio mokestinio teisingumo ir per rinkimus žadėtų geresnių viešai prieinamų paslaugų kokybės. Atkreipkite dėmesį: grupės pavadinime išskirtinai pabrėžiama, jog tai yra mokestinių lengvatų peržiūros vieta. Kitaip sakant, vertindama esamą apmokestinimą, Vyriausybė siekia ne išplėsti lengvatų lauką, o pažiūrėti, ar tikrai visos esamos lengvatos padeda siekti užsibrėžtų tikslų.

Visuomenei savo ruožtu privalu suprasti, kad daugelis tų lengvatų, kuriomis paprastai naudojasi pelningas stambusis verslas, išties mažina viešųjų paslaugų prieinamumą ir kokybę, nes biudžetas tiesiog netenka pajamų, kurios leistų tas paslaugas deramai suteikti. Neatsitiktinai dar iki susitikimo Finansų ministerija suformulavo devynis klausimus ir paprašė pagrįstų argumentų, ar reikėtų keisti ir kodėl esamą sistemą bei kaip pokyčiai paveiktų biudžeto pajamas.

Susitikimo pradžioje ministrė Gintarė Skaistė dar kartą pakartojo, kad visos lengvatos turi būti vertinamos „holistiškai“ (visumos požiūriu), kad „negalima pamesti fiskalinio tikslo“, kad „reikia vertinti ne tik modelių specifika, bet ir galimas pasekmes“.

Taip pat ministrė priminė, kad pelno mokesčio lengvata „skirta pelningam verslui, kuris, tikėtina, nuo pandemijos taip stipriai nenukentėjo, todėl retorika, jog tai esanti skubi pagalba verslui, – nėra visai teisinga“.

Vis dėlto pokalbis nebuvo labai produktyvus, o dauguma kalbėjusiųjų vis tampė antklodę į savo pusę. Šios diskusijos dalyvius santykinai galima suskirstyti į keturias grupes: verslo lobistai, profsąjungų atstovai, ekspertai bei du žmonės, kurie, tikėtina, atstovavo kažkokiai ypatingai savo institucijos pozicijai – tai Prezidentūros bei Ekonomikos ir inovacijų ministerijos atstovai.

Verslo lobistų vardu kalbėjo Laisvosios rinkos instituto, Prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacijos, Pramonininkų konfederacijos, Žemės ūkio tarybos ir Smulkiojo ir vidutinio verslo tarybos atstovai. Į akis ypač krito tai, kad verslui atstovaujantys lobistai kiek įmanydami vengė kalbėti konkrečiau, neturėjo pasiruošę jokios pristatymo medžiagos, samprotavo apskritai apie viską nuo Adomo ir Ievos, pamiršdami patį kalbos objektą. Būtent todėl daugumai jų nepavyko net pabandyti atsakyti į Finansų ministerijos iš anksto skelbtus klausimus. Sunku pasakyti, ar bandymas nukreipti diskusiją tik sau naudinga linkme buvo sąmoningas lobistų pasirinkimas, ar tiesiog demonstravo bendrą žemą jų gebėjimų lygį.

Mano galva, tikėtina, jog ne itin produktyvų jų kalbėjimą lėmė du dalykai. Pirma, dauguma lobistų ir spaudimo grupių Lietuvoje yra pripratusios valdžios koridorių duris atidarinti kojo-

mis. Pasikinkę kelias be specialios analizės, absoliučiai beprasmes mantras apie konkurencingumą ir darbo vietų kūrimą, jie jaučiasi skelbiantys nekvestionuojamą tiesos žodį. Kita vertus, dažnokai ne tik politikai, bet ir biurokratai giliau neišmano klausimų, kuriuos sprendžia. Ir tai reiškia, kad jiems priimtini bet kokie bet kokių lobistų, kurie vis dažniau prisistato kaip socialiniai partneriai, pasiūlymai.

Reikia sutikti, jog ilgus metus panaši sprendimų priėmimo sistema puikiai tarnavo atskiroms verslo grupėms, kurios tokiu būdu visos visuomenės sąskaita išmušdavo tik siauroms interesų grupėms naudingas lengvatas.

Šį kartą lobistų dalgis atsimušė į akmenį. Įdomiausia diskusijos dalis ir buvo retorinės argumentų varžytinės tarp lobistų ir politikų, kurių pusėje faktiškai žaidė ir keli daugiau ar mažiau nepriklausomi mokesčių ekspertai. Diskusijos metu profesionalumu ypač išsiskyrė finansų viceministrės Rūtos Bilkštytės pristatymas, kuriame, remiantis konkrečiais duomenis, buvo pateiktos trijų ministerijos aptariamų pelno mokesčių pertvarkos variantų privalumai ir trūkumai.

Esminė verslo lobistų grupės žinia: būtina kuo skubiau pereiti prie estiškiosios pelno skirstymo sistemos, kuri esą garantuotų Lietuvai didesnę konkurencingumą. Apie konkrečią kokią konkurencingumą jie kalbėjo – neaišku, tačiau tikėtina, jog buvo remtasi tik vienu mokesčių konkurencingumo rodikliu.

Agituodami už estiškąją pelno apmokestinimo sistemą, verslo lobistai aiškino, jog tokia sistema padidina Estijos konkurencingumą, nors 2019 metų pasaulio konkurencingumo reitingas rodo, jog didžiausi Estijos pranašumai, palyginti su Lietuva, pastebimi socialinio bei žmogiškojo kapitalo srityse ir viešajame sektoriuje, ypač sveikatos apsaugos ir aukštojo mokslo srityse.

Tai tik patvirtina, kad, siekdama didinti biudžeto pajamas ir

adekvačiai finansuoti problemines sritis, Finansų ministerija eina teisingu konkurencingumo didinimo keliu. Graudu, bet būtent verslo balsu kalbėję lobistai darė tiesiog šiurkščias klaidas ir atvirai nusišnekėdavo. Tarkime, Lietuvos laisvosios rinkos instituto prezidentė Elena Leontjeva aiškino, jog skirstomojo pelno sistema sumažintų šešėlių, nes verslas neva nebeturėtų tikslo slėpti pelną, nors šešėlio apimtis tiesiogiai sietina su PVM grobstymu.

Prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacijos prezidentas Rimas Varkulevičius net išrado naują ekonomikos teoriją, kad verslo tikslas nėra pelnas, o plėtra. Tokią komišką tezę, matyt, jam leido suformuluoti jo aplinkos praktika, kai, įsisavinant europines lėšas plėtrai, nebereikia naudoti jokių nuosavų išteklių.

Žemės ūkio tarybos atstovo Aušrio Macijausko piktą šauksmą, kad po 2009 metų ūkininkai esą nebeturi jokių mokesčių lengvatų, paprasta paneigti priminus tik apie žemės mokesčio lengvatą, mažesnius akcizus gazoliui ar neapmokestinamas tiesiogines išmokas, neskaitant dar daugybės kitų.

Ekspertų pozicija buvo gana vieninga – apmokestinimo sistemos keisti nereikia, tiesa, verta leisti laisvai nusistatyti nusidėvėjimo normas ar / ir palengvinti sąlygas, kurios suteikia teisę naudotis viena ar kita lengvata. Asociacijos „Investors’ Forum“ mokesčių darbo grupės vadovas Kęstutis Lisauskas ypač akcentavo labai didelę perėjimo prie naujos sistemos kainą: reikės galybės naujų įstatymų, kurie turės būti suderinti su esama sistema, teks performuoti visas verslo ir Mokesčių inspekcijos mokesčių apskaitos sistemas, perkvalifikuoti darbuotojus. Tokios sąnaudos gali būti beprasmes žinant, jog JAV inicijuojama ir pasaulio didžiosiose šalyse vis palankiau vertinama bendro skaitmeninio apmokestinimo sistema tiesiogiai reikštų estiškiosios sistemos atsisakymą.

Lietuvos buhalterijų ir auditorių asociacijos prezidentė Dai-

va Čibirienė diskusijos dalyviams pristatė asociacijos atliktos apklausos rezultatus. Per 70 proc. apklaustų buhalterių pasisakė už esamą apmokestinimo sistemą, ypač atsižvelgdami į tai, kad ši sistema leidžia lengvatiniu 5 proc. tarifu apmokestinti mažų įmonių pelną. Palankaus diskusijų dalyvių vertinimo sulaukė šios asociacijos siūlymas leisti įmonėms laisvai nusistatyti nusidėvėjimo normas. Jis būtų ypač patrauklus vidutinėms įmonėms, kurios nebegali pasinaudoti sumažintu 5 proc. tarifu ir moka 15 proc. pelno mokestį.

Komiškiausia diskusijoje buvo ekonomikos ir inovacijų ministrės patarėjos Ievos Valeškaitės pozicija, kuri akivaizdžiai kirtosi su Vyriausybės programos siekiais. Su vaikišku džiugesiu aiškinusi, jog biudžeto pajamos, palyginus jas su verslo lūkesčiais, nėra svarbios, ji vis graudėnosi dėl to, kad estų ir latvių konkurencingumo indeksai esą geresni, ir piktinosi, jog verslams dėl komplikuočių reikalavimų sunku pasinaudoti mokesčių lengvatomis. Greitakalbe išbėrusi kažkokios apklausos rezultatus (jos klausimus ir pristatymą žadėjo atsiųsti, bet per darbus, matyt, pamiršo), ji be apeliacijų apibendrino, jog dabartinė sistema gera tik tiems, kurie gali pasinaudoti lengvatomis, o kitiems nepriimtina.

Nepriekaištinga logika, sakytume. Vis dėlto sąlygas, kurios suteikia teisę pasinaudoti išskirtinai palankia pelno apmokestinimo mažinimo lengvata mokslo tyrimams ir eksperimentinei plėtrai, formuluoja ministerija, kurioje ji dirba. Bet, matyt, panelė Ieva dabar ruošia naujas apklausas, tad tiesioginiu savo darbu užsiimti laiko stinga.

Politika yra retorikos menas. Šioje diskusijoje, be jokios abejonės, nugalėjo Finansų ministerija, sugebėjusi parodyti, jog verslo lobistų peršama skirstomojo pelno, arba estiškoji, apmokestinimo sistema nėra gėris be trūkumų.

Kaip rodo Lietuvos buhalterių ir auditorių asociacijos bei Ekonomikos ir inovacijų ministerijos atliktos apklausos, tai vis geriau suprantama ir verslas.

2021 m. balandžio 22 d.

NUOSAVI IŠTEKLIAI IR SKOLOS

Aistrų ir įvairių kultūrinių įtampų kamuojamoje Lietuvoje Europos Sąjunga dažnokai piešiama niūriomis spalvomis. Būtent todėl dabar kalbėsiu apie Sąjungos solidarumo dvasią. Bene akivaizdžiausias tokio solidarumo pavyzdys yra pernai sukurta nauja ES finansavimo priemonė, pavadinta „Naujos kartos ES“.

Prasidėjus pandemijai gimė ir labai sparčiai buvo realizuota mintis, kaip vaduotis iš pandemijos sukeltų ekonomikos bėdų kartu modernizuojant valstybių narių ekonomikas. Apskritai kalbant, „Naujos kartos ES“ yra naujo pobūdžio finansinis instrumentas, atsiradęs šalia jau veikiančios daugiametės finansinės perspektyvos (taip vadinami Europos Sąjungos septynerių metų biudžetai) ir esamų finansinių mechanizmų.

Kodėl prireikė dar vieno finansavimo šaltinio? Priežasčių ne viena, bet paimkime mums artimiausią Lietuvos pavyzdį. Nors pandemijos poveikis mūsų šalies ekonomikai buvo švelniausias visoje Europos Sąjungoje, o ekonomikos augimo perspektyvos išskirtinai geros, vis dėlto kaina, kurią už tai sumokėjome, didelė.

Lietuvos ekonomika pernai susitraukė 0,8 proc. (palyginti su 6,6 proc. Sąjungoje), tačiau tai pasiekta drastiškai, net 11,4 proc. punkto – iki 47,3 proc. BVP – padidėjus valstybės skolai, 8 proc. punktais padidėjus biudžeto deficitui ir daugiau nei 2 proc. punktais – iki 8,5 proc. – išaugus nedarbo lygiui.

Išvada ganėtinai paprasta: karantino pradžioje pasirinktas nevaldomas pinigų dalinimo kelias trumpuoju laikotarpiu amortizavo drastišką nuosmukį (ir tai gerai!), bet vidutiniu ir ypač ilguoju laikotarpiu gali nemažai kainuoti Lietuvos gyventojams. Tad, vengiant beatodairiško pinigų švaistymo trumpalaikiams poreikiams, pradėtas kurti finansavimo kanalas, skirtas ilgesnio laikotarpio valstybių narių ekonomikų problemoms spręsti. Ateityje tokiu būdu tikimasi vienu šūviu nušauti du zuikus: ne tik padėti ekonomikoms atsigausti nuo pandemijos, bet ir kuriant šiuolaikinę ūkį spręsti esmines klimato kaitos ir skaitmenizavimo užduotis.

Šio fondo lėšomis taip pat siekiama spręsti ir konkrečias vienos ar kitos valstybės ūkio problemas, Lietuvos atveju – ypač akcentuojant ilgąmetes šalies viešojo sektoriaus bėdas. Vis dėlto jau pradiniam etape pasigirdo ir skeptikų balsų. Įtampą kėlė prie nenutrūkstamo europinių lėšų srauto prisikabinę verslai, kurie nenori, jog būtų užsuktas „kranelis“, net jeigu tai ir papildomas „kranelis“.

Būtent tai, kad pirmą kartą skirstant europines lėšas pradėta reikalauti įrodymų, jog projektai išties atitinka Europos Sąjungos tikslus, kėlė audras ne vienoje valstybėje. Kodėl?

„Naujos kartos ES“ savotiškai laužo per ilgus metus įprastą ekonomikos paradigimą Lietuvoje, kad lėšos visų pirma turi skatinti darbo vietų kūrimą privačiame versle. Buvusi Vyriausybė savo Ateities ekonomikos DNR plane jau buvo verslui pažadėjusi šimtamilijoninius finansų srautus, kurie dabar perskirstomi akcentuojant, kad reikia spręsti bendrus klausimus: švietimo regione, sveikatos apsaugos ar skaitmenizavimo. Tai, žinoma, didina politinę įtampą. Vis dėlto, mano galva, puiku, jog šį kartą Europos Komisija labai aiškiai reikalauja lėšas kreipti į visai visuomenei svarbius dalykus ir taip dėlioti, jog valstybių narių ūkiai taptų ir modernesni, ir atsparesni išorės smūgiams.

Pradiniame „Naujos kartos ES“ formavimo etape dideles aistras kėlė numatytas pinigų skolinimasis Komisijos (kartu ir šalių narių) vardu kapitalo rinkose. Labai plačiai aiškinta, kad skolinsis visi, o gražinti gali tekti tiems, kurie atsakingiau leis pinigus. Ar pagrįstos tokios baimės?

Skolinimasis visada numato ir pinigų gražinimą, tad visų pirma šalyse donorėse, tose valstybėse, kurios į bendrą biudžetą skaitine išraiška įneša daugiau, nei iš jo gauna, natūralu, kad kyla debatų, ką ta skola gali reikšti jų ekonomikoms. Svarstant šį klausimą, žinoma, turi įtakos ir valstybių narių vidinės politinės kovos.

Pirmas toks įtampų raundas buvo dar pernai kovą, kai vadinamasis taupusis ketvertas – Danija, Nyderlandai, Austrija ir Švedija – bei prie jo gana netikėtai prisidėjusi Suomija (ir tam tikru mastu šias šalis remianti Vokietija) labai griežtai oponavo pačiai idėjai skolintis Europos Sąjungos vardu. Padėtis pasikeitė gegužę, kai Vokietija atsiliepė į Prancūzijos kvietimą kurti 500 mlrd. eurų ES atsigavimo fondą.

Galiausiai po ilgų debatų pernai liepą „taupieji“ nenoriai atsisitraukė, tačiau su dovanomis: jie sugebėjo užtikrinti mažiausio per pastaruosius 20 metų Europos Sąjungos biudžeto projektą, taigi ir mažiausias savo įmokas. Apie papildomą Atsigavimo fondą nebūtų galėję būti nė kalbos. Šalys nesutiko ne tik su didesniu ar net esamo dydžio biudžetu, bet ir su europinėmis obligacijomis – priemone, kuri iš tiesų būtų atidariusi duris Europos Sąjungai skolintis.

Atsigavimo fondui buvo uždegta žalia šviesa radus gerokai mažiau ambicingą kompromisą – ribotą skolinimąsi, kai skola dengiama naujai sukuriama nuosavais išteklių. Taip ir gimė „Naujos kartos ES“. Ir vėl nugalėjo solidarumo dvasia.

Vertinant plačiau, galima paminėti Vokietiją. Pagrindinės jos

partijos ir jau karjerą baigianti kanclerė Angela Merkel visiškai palaiko šį finansų šaltinį. Vis dėlto radikalūs dešinieji į politinę areną veržiasi kalbėdami, jog Vokietijos našta ir išpareigojimai gali būti neproporcingai dideli. Paprasčiau tariant, jie aiškina, kad jeigu, tarkime, Italijai teks daugiau Sąjungos vardu pasiskolintų lėšų, tai dėl neatsakingos tos valstybės fiskalinės politikos Vokietijai gali tekti prisiimti didesnę riziką, nei planuota.

Čia privalu pažymėti, kad, pirma, Sąjungos mastu neįmanoma visiškai skaidriai suskaičiuoti, kas išties gauna naudą ir kiek už tai moka. Fiskalinės drausmės kriterijai naudingesni tokioms į gamybą labai orientuotoms šalims kaip Vokietija, kuri, beje, vis dar geba turėti teigiamą prekybos balansą, nei, tarkime, Italijai.

Kita vertus, ES parama dažnai tenka keliose valstybėse veikiantiems verslams. Ir tada kyla natūralus klausimas, kurią šalį galiausiai pasiekia ta parama? Reikia paminėti, kad gąsdinimai Vokietijoje ir Vokietija yra tos pačios radikalios dešinės arkliukas, nes jos visa politinė platforma ir yra gąsdinimas. Beje, tai, žinoma, ne vien Vokietijos fenomenas.

Visų atspalvių radikalūs dešinieji – nesvarbu, ar Vokietijoje, Lietuvoje, Britanijoje, ar pastarosiomis dienomis Suomijoje, – veikia panašiai. Jie sukuria melais apraizgytą mitą apie skriaudžiamą jų šalį ir pasiskelbia mesijais, pakviestais gelbėti nuo vidaus ir išorės priešų. Jeigu katastrofos nėra, ji sugalvojama. Tokie išskirtinės įtampos kupini laikotarpiai, kaip dabartinė pandemija, jiems gali būti dangiška mana, tai jie tuo ir naudojasi.

Ta pati radikali dešinė net du kartus bandė pasinaudoti Vokietijos Konstituciniu Teismu. Neturėtų stebinti, kad abu kartus jiems nepavyko. Protas ir solidarumas nugali ne tik Vokietijoje. Štai, pavyzdžiui, Suomijos Konstitucinis Komitetas neseniai nutarė, jog šalis galėtų pritarti solidariam Europos Sąjungos skolinimuisi, tiesa, tik tuo atveju, jeigu tam pritartų du trečdaliai par-

lamento narių. Atrodė, jog itin rimtos bėdos ir galimas klausimo atmetimas neišvengiamas. Vis dėlto istorija galiausiai pakrypo gera linkme. Radikalų frakcija iš karto pasakė, jog balsavime nedalyvaus, ir tai susilpnino paramą susitarimui, vis dėlto susitarimą remiančius valdančiuosius palaikė opozicija.

Panašiai nutiko ir Lenkijoje, kur valdanti „Teisės ir teisingumo“ partija, viena tikriausiai pačių radikaliausių politinių partijų Europoje, sulaukė opozicinės kairės partijos paramos. Tai gražūs politinio solidarumo pavyzdžiai, kai oponuojančios politinės jėgos kritiniu atveju suvokia, kad ilgalaikiai tikslai yra svarbesni už nesutarimus.

Lieka dar vienas neatsakytas klausimas: kiek galima pasistūmėti pirmyn remiantis solidarumo dvasia? Gal „Naujos kartos ES“ atsiradimą galima vertinti kaip tam tikrą žingsnį į priekį glaudesnės finansų sąjungos link? Į šį klausimą atsakys tik laikas. Kai kurie kolegos, pavyzdžiui, Andrius Kubilius, kelia mintį, kad jei jau atveri skolinimosi skrynią, tai amžiams. Kita vertus, leidimas skolintis Sąjungos vardu yra laikinas, ir tas laikinumas įtvirtintas šalių susitarime. Svarbesnis momentas – nuosavų išteklių klausimas, jis glaudžiai susijęs su bendruoju skolinimusi.

Du iš trijų mokesčių, kurie įvedami skolai finansuoti, yra nukreipti į ekologinių bėdų šalinimą. Šiuo metu numatoma, jog suplanuoti mokesčiai, kurie leistų padengti skolą, yra regresyvūs, kitaip sakant, jie menksta. Kadangi tuos mokesčius ketinama surinkti iš niokojančiųjų gamtą, tai ilgainiui, ekologinei situacijai gerėjant, jų generuojamos pajamos turėtų mažėti. Kad ir kaip žiūrėtume, kol kas kalbama tik apie tokį pajamų srautą, kuris būtinas skolai finansuoti.

Tiesą pasakius, valstybių susitarime netgi įtvirtinta, kad iš mokesčių surinkus daugiau, nei planuota, pajamos vis vien prioriteto tvarka teks skolos grąžinimui. Bendrais europiniais mokes-

čiais grįsti nuosavi ištekliai, žinoma, būtų žingsnis į tikrai glaudesnę sąjungą, tačiau, kaip jau minėjau, kol kas tie nuosavi ištekliai akivaizdžiai susieti su skolinimosi galimybe ir turėtų baigtis ateityje. O jei mokesčiai ilgalaikėje perspektyvoje generuos vis mažiau pajamų, pats skolinimasis yra laikinas, tai vargu ar čia galime įžvelgti glaudesnę finansų sąjungą.

Apibendrinant galima sakyti, jog tol, kol Europos Sąjungoje nėra užtikrintos teisinės galimybės skolintis esant reikalui be specialių atskirų procedūrų, tikrai per anksti kalbėti apie bendrą fiskalinį veikimą. Kol kas tai daugiau bendro prekybos bloko solidarumo išraiška nei rimti ilgalaikiai pokyčiai.

2021 m. birželio 17 d.

KAIP KOVOTI SU NELYGYBE

Šią savaitę Eurostatas paskelbė informaciją apie faktinį vieno gyventojų asmeninį vartojimą Europos Sąjungos valstybėse narėse 2020 metais. Iš pirmo žvilgsnio tokie skaičiai verčia didžiulius Lietuvos.

Pernai vienas mūsų šalies gyventojas palyginamosiomis kainomis suvartojo 96 proc. 27 valstybių bloko vidurkio. Žinant, kokia skurdi šioje srityje buvo Lietuva vos prieš kelis dešimtmečius, šuolis stulbina. Galime džiaugtis ir dėl to, kad, vertinant asmeninio vartojimo lygį atsižvelgiant į kainas, gana aiškiai lenkiame ir Baltijos kaimynės – Estiją (79 proc. vidurkio), Latviją (net 72 proc. vidurkio) ir Lenkiją (83 proc. vidurkio).

Tiesa, negalime pamiršti, jog už šių skaičių slypi tikrai dideli skirtumai: šalia visko pertekusių žmonių matome ir labai sunkiai dirbančius už menkus atlygius, ir šeimas, auginančias vaikus bei mokančias būsto paskolas, ir skurstančius neįgaliuosius ar vienišus pensininkus. Matome neįgaliuosius, priverstus už grašius dažnai tiesiog vergauti vadinamosiose socialinėse įmonėse, ar be socialinių garantijų paliktus „furų“ vairuotojus.

Koks saldus pastarųjų gyvenimas, puikiai pademonstravo „Laisvės TV“ sukurtas filmas. Apie tai kalbėjau daug metų. Savo knygoje rašiau apie atskirtį, nelygybę ir neįtraukimą, tik daliai žmonių naudingą ekonomiką. Nuolat pateikdavau skaičius, vertinimus ir rekomendacijas, kurios būtų galėjusios keisti padėtį.

Tarp tokių priemonių, kurias jau 70 metų taiko ir remia Vakarų valstybės (pavyzdžiui, Vokietija), remdamosi krikščioniškojo socialinio mokymo logika, yra progresinis pajamų apmokestinimas; solidarūs mokesčių mokėjimas, nekuriant dažnokai lengvatomis pertekusių milijonierių grupelių; adekvatus viešojo sektoriaus – sveikatos apsaugos, valstybės tarnybos ar švietimo, – kuris neprašydamas atlygio teikia paslaugas absoliučiai daugumai žmonių, finansavimas; valstybės biudžeto lėšomis finansuojamo agresyvaus privataus verslo įtakos mažinimas.

Būtent dėl to, kad kalbėjau apie nelygybę ir apie tai, jog šalies sukurtas BVP dalijamas itin nesąžiningai, be aiškių kriterijų ir atskaitingumo, sulaukdavau ir nuolatinių patyčių, ir paniekos, buvau pravardžiuojama komuniste ir svieto lygintoja.

Tarp tokių kritikų buvo ir dabartinis Prezidentas Gitanas Nausėda, kuris nuolat dėstė, jog kiekvienas rinkos sąlygomis gautas tiek, kiek yra vertas, o kalbėti apie progresinius mokesčius net negalima, nes tada darbštieji (na tie, kurie bankuose gaudavo tūkstančius) praras norą dirbti. Beje, ir dabar, kalbėdamas apie gerovės valstybę, jis niekaip nesugeba rišliai įvardyti, nei koks tas jo proteguojamos gerovės valstybės turinys, nei kaip tą gerovę, jo galva, būtų galima matuoti, ką jau kalbėti apie tai, kaip išmatuoti, ar jau slenkame gerovės link ar dar ne. Tarkime, kaip įvertinti, ar didesnė parama smurtą patiriančioms moterims yra G. Nausėdos gerovės valstybės atributas, ar priešingai – pakerta mistinių tradicijų šaknis? Ar beatodairiškas socialinių įmonių šėrimas biudžeto pinigais, prisidengiant darbo vietų neįgaliesiems kūrimu, tikrai yra gerovės visuomenės atributas? Ar skirtumo tarp moterų ir vyrų darbo apmokėjimo mažinimas yra G. Nausėdos gerovės valstybės elementas, ar ne? Kadangi nė karto nesame girdėję plačiau aiškinant, kaip ta G. Nausėdos gerovė atrodo, tai ir vertinti nelabai galime. Tad tiesiog grįžkime prie realios ekonomikos.

Labai džiugu, kad palaiapsniui situacija pradeda gerėti. Pirmi realūs žingsniai buvo praėjusios kadencijos Seimo priimti „vaiko pinigai“, kurie iš dalies pagerino šeimų, auginančių vaikus, padėtį. Be abejo, tiesioginė parama šeimoms tikrai ne visada pastebimai pagerina jų finansinę padėtį ir vaiko perspektyvas. Ryškiausią takoskyrą galima įžvelgti kalbant apie tai, ar papildomi finansų srantai turi atitekti tiesiogiai šeimoms, ar švietimo sistemai.

Aš ir anksčiau, ir dabar manau, jog pinigai turėtų būti skiriami siekiant, kad vaikams atsivertų daugiau aukštos kokybės ikimokyklinio ugdymo, pagrindinio švietimo bei popamokinio lavinimo galimybių. Siaubinga girdėti, kad, pavyzdžiui, Vilniuje šiuo metu nerandama net 500 vietų mokiniams mokyklose. Gerai žinome, kokios bėdos su vaikų darželiais didžiuosiuose miestuose, kur vis daugiau žmonių priversti leisti vaikus į privačius ir dažnai labai brangius darželius. O tokiu atveju šeima priversta atiduoti ne tik visą valstybės skirtą paramą, bet ir gerokai daugiau. Dėl dažnai abejotino ugdymo mokyklose vidutinės pajamos gaunančių žmonių šeimose neretai papildomos įplaukos už vaikus galiausiai nusėda korepetitorių kišenėse.

Atėjo laikas žengti toliau ir realiai, ne žodžiais, o darbais faktiškai stiprinti viešąjį sektorių, kuris žmonėms teikia daugybę nemokamų paslaugų, ir jį papildomai finansuojant gerinti tų paslaugų kokybę. Puiku, kad dabartinė valdančioji koalicija labai aiškiai pasisako už tai, kad būtų naikinamos visokios atskirų verslo ir gyventojų grupių išsimuštos ir politiškai išsiderėtos mokesinės lengvatos, kurios, pačiais kukliausiais skaičiavimais, Lietuvai kasmet atsieina apie 2,2 mlrd. eurų. Tai yra tie pinigai, kurių netenka valstybės ir savivaldybių biudžetai. Ir tai yra tos lėšos, kurios galėtų labai pagerinti daugelio vidurinės klasės gyventojų kasdienybę.

Žinoma, dalis tų lengvatų yra logiškos ir privalo likti. Bet labai didelė šio biudžetų netenkamo srauto lėšų dalis yra tiesiog įtakingų grupių išsimuštos lengvatos. Pradėsiu nuo to, kas ganėtinai protinga. Visų pirma tai yra ne-apmokestinamasis pajamų dydis, kuris šiek tiek padidina mažas pajamas gaunančių žmonių atlygius. Prognozuojama, kad dėl tokios lengvatos šiemet valstybė neteks apie 875 mln. eurų.

Tokia lengvata tikrai palengvina daugelio dirbančiųjų gyvenimą, vis dėlto Lietuvoje šis klausimas nėra galutinai išspręstas. Visų pirma todėl, kad turintis turto, neturintis šeimos ar vaikų žmogus yra prilyginamas tam, kuris turi vaikų, galbūt ir neįgalių, kuris priverstas išlaikyti savo nedirbančią žmoną, kuri rūpinasi neįgalium vaiku ir t. t.

Taigi labai sveikintina valdančiųjų idėja, kad, taikant šią lengvatą, turėtų būti vertinamos visos šeimos pajamos ir atsižvelgiama į tai, kiek žmonių iš tų pajamų gyvena. Labai didelės lengvatos Lietuvoje turi ir tie, kurie vykdo individualią veiklą. Jiems suteikiama teisė pasirinkti apmokestinimo modelį, kai mokesčiai mokami tik nuo 70 proc. pajamų. Atrodytų, logiška, nes taip palengvinamas apskaitos administravimas. Kita vertus, tokia lengvata naudojasi beveik 70 tūkst. žmonių, tarp jų 7 tūkst. tų, kurių pajamos viršija (kartais gerokai) 45 tūkst. eurų per metus.

Ar tikrai mažesnes pajamas gaunantys žmonės turi mokėti nepalyginamai didesnius mokesčius negu tie, kurių pajamos labai solidžios? Neapmokestinami dienpinigiai sudaro beveik 10 proc. bendro lengvatų paketo. Kalbant, tarkime, apie transporto sektorių, privalu matyti, jog tai yra tiesiog atlyginimai, mokami kitu pavidalu. Tokiu būdu mažinamos ne tik biudžeto pajamos, bet ir dienpinigius gaunančių vairuotojų socialinės garantijos. Apskritai vertinant, numatyta peržiūrėti daugiau nei trečdalį visų dabar

taikomų lengvatų ir taip potencialiai biudžeto įplaukas padidinti apytikriai 790 mln. eurų.

Rimta problema tampa ir itin menkai apmokestinamas pelnas. Vieša paslaptis, kad verslininkai metų metais savo asmeninį vartojimą nurašinėja kaip verslo sąnaudas. Taip dirbtinai mažinamas pelnas. Komiška dabar klausyti visų tų, kurie aiškina, kad prabangiais džipais vežioja savo darbuotojus į darbą. Tiesa, malonu, kad galiausiai tai pamatė visuomenė. Vis dėlto nepakantumo sąžinės dalykus neigiančiam verslui atmosfera pagerintų ne tik biudžeto padėtį, bet ir visuomenės psichologinę jauseną.

Vertinant platesnį, pasaulinį, kontekstą, itin didelė sėkmė yra tai, jog kaip tik šiomis dienomis Didžiojo septyneto valstybių finansų ministrai pritarė JAV iniciatyvai, jog pelno mokestis turi būti ne mažesnis kaip 15 proc., o tarptautinių įmonių pelnai apmokestinami ten, kur jie uždirbami, o ne ten, kur deklaruojami. Taip būtų sustabdytas konkurencinis karas tarp valstybių, o tos, kurios vilioja tarptautinius verslus itin mažais pelno mokesčio tarifais ir leidžia arba labai susimąžinti mokesstinę naštą, arba jos visai išvengti, netektų nesąžiningos kovos instrumento.

Manoma, jog ateityje prie šios Vokietijos, Prancūzijos, Italijos, Kanados, Japonijos, Britanijos ir JAV iniciatyvos jungsis ir kitos valstybės, priklausančios Didžiajam dvidešimtukai. Už tokį principą Europos Sąjunga kovojo jau gerą dešimtmetį. Apskritai vertinant, jau seniai būtina nustatyti tarptautinį minimalaus pelno mokesčio tarifą. Tai leistų surinkti mokesčines pajamas iš globalių korporacijų.

Kita vertus, esu ne kartą ir per rinkimų kampaniją kalbėjusi, jog mažų mažiausiai nepaduru, kai, tarkime, Lietuva bando konkuruoti pasitelkdama itin mažus pelno mokesčio tarifus, o po to susidariusius biudžeto deficitus reikalauja dengti iš bendrų Europos Sąjungos šaltinių, į kuriuos pinigus sunėša Vokietijos ar

Prancūzijos verslas, mokantis beveik 2,5 karto didesnius pelno mokesčius.

Kai esi politikė, neretai tenka rinktis iš dviejų viena kitą neigiančių vertybių. Šiandien ir kalbu apie vieną tokį praėjusią savaitę vykusį balsavimą dėl lytinės moterų sveikatos, kai atsakant į kelis klausimus tikrai buvo sunku apsispręsti, kuri vertybė turėtų nusverti.

2021 m. birželio 24 d.

AISTROS STRASBŪRE DĖL ŽEMĖS BEI EKOLOGIJOS IR TRILOGO PERIPETIJOS

Strasbūro savaitė, kaip įprasta, buvo kupina įvykių. Diskutuota apie padėtį prie Europos Sąjungos sienos su Baltarusija, balsuota už ES ateinančių metų biudžetą, nutarta, jog Sąjunga privalo garantuoti savarankišką svarbiausių žaliavų, būtinų daugelio produktų ir įrengimų gamybai, tiekimą.

Be to, aptarta būtinybė praplėsti legalios migracijos į ES priemonės ir tokiu būdu bandyti spręsti Bendrijos demografinius iššūkius bei darbo rinkos problemas. Pateikti siūlymai, kaip užkirsti kelią vaistų trūkumui ES, padidinti jų prieinamumą bei kainų skaidrumą. Kaip ir dera Europos Parlamente, diskusijos buvo aktyvios, o susikirtus priešingoms pozicijoms sulaukta ir labai aistringų vertinimų.

Vis dėlto net šiame prieštarų kupiname kontekste antradienį, lapkričio 23-įją, užvirę debatai dėl naujos bendrosios žemės ūkio politikos buvo išskirtiniai. Dalis europarlamentarų džiaugėsi, kad dar niekada žemės ūkio politikos reforma nebuvo tokia „žalia“. Kiti aiškino, jog naujoji tvarka bloga, bet už ją reikia balsuoti, nes dabartinė – dar blogesnė. Aršiausi oponentai aiškino, jog dokumentas tuščias, neliko jokių rimtų aplinkosauginių reikalavimų, taigi jiems teks balsuoti prieš. Galutinis balsavimo rezultatas ES asamblėjoje palankesnis buvo tiems, kurie palaikė naująją žemės ūkio sektoriaus politiką. Tad 452

balsais prieš 178 (susilaikė 57 parlamentarai) dokumentas buvo priimtas.

Visą galimą europinės žemės ūkio politikos pokyčių teisinį paketą Europos Komisija pateikė dar praėjusios kadencijos Europos Parlamentui. Vis dėlto kai kalbama apie labai didelių finansų srautų paskirstymą, ginčų išvengti neįmanoma. Žinodamas, kad įvairios paramos žemės ūkiui priemonės sudaro apytikriai trečdalį ES biudžeto ir kalbama apie 270 mlrd. eurų, suprantu, kodėl svarstymo procesas nuolat strigo. Dauguma sutiko, kad pasaulis keičiasi, atsiranda naujų – klimato kaitos ir ekologijos – iššūkių, kurie anksčiau nebuvo vertinami. Vis dėlto svarstant, kokia dalis žemės ūkiui skirtų lėšų turi tekti Žaliojo kurso tikslams siekti, nuomonės išsiskyrė.

Ginčai užvirė ir dėl socialinių garantijų žemės ūkio darbuotojams, išmokų jauniems ūkininkams persikirstymo, privalomų išmokų „lubų“ didiesiems ūkiams nustatymo. Sutarimo net po kelerių metų diskusijų pasiekti nepavyko, o 2021–2027 metų daugiametė finansinė perspektyva (kitai sakant, europinės išmokos) pernai buvo patvirtinta žemės ūkiui palikus tą patį režimą, kaip ir ankstesniais metais. Tada sutarta, jog kampams glaistyti reikia papildomo laiko, o naujosios priemonės pradės veikti nuo 2023 metų. Kartu prasidėjo ir beveik metus trukusios tarpinstitucinės derybos, vadinamasis trilogas.

Kadangi savo ketvirtadienio įrašuose pasakoju ne tik apie tai, ką darome, bet ir apie tai, kaip vyksta politinis procesas ir kodėl ne visada galima pasiekti trokštamą rezultatą, dabar trumpam nukrypsiu nuo žemės ūkio politikos peripetijų ir paaiškinsiu, kas tas trišalis dialogas, trumpai vadinamas trilogu, ir kam jo reikia.

Be abejo, visi girdėjote labai įprastą populistų šauksmą, kad gyvename pagal tai, ką Briuselis liepia. Tai nesąmonė jau vien tik todėl, kad Briuselis nėra žmogus ir jokių sprendimų jis nepriimi-

nėja. ES sprendimus paprastai po ilgų derybų ir konsultacijų priima trys institucijos – Europos Parlamentas, Europos Komisija ir Europos Vadovų Taryba, vienijanti visas šalis nares. Dauguma europinių teisės aktų tose srityse, kurios pagal Sutartį priskirtos Sąjungai, priimami pagal įprastą teisėkūros procedūrą, kai Parlamentas ir Taryba (kitai sakant, valstybės narės) pasiekia bendrą sutarimą. Tais atvejais, kai kompromisų pasiekti nepavyksta, įsijungia trilogos mechanizmas. Tokiu atveju derasi ir kompromisų ieško jau trys institucijos ir šalia Parlamento bei Tarybos atstovų sėdi ir Komisijos atstovas.

Parlamentui atstovauja atitinkamo komiteto pirmininkas, už pasiūlymą atsakingas pranešėjas ir šeši šešėliniai pranešėjai, atstovaujantys kitoms Parlamento politinėms frakcijoms. Kitoje pusėje derasi Komisijos atstovas ir visų valstybių narių atstovai. Prieš prasidedant tokioms deryboms, Parlamento derybininkai gauna konkrečius įgaliojimus bei prioritetų sąrašą. Radus kompromisą, informacija verčiama į oficialias ES kalbas ir siunčiama visiems Parlamento nariams. Taip garantuojama, kad sprendimai bus priimti atvirai ir skaidriai. Koks sudėtingas kelias turi būti įveiktas, kol sprendimas pasiekia Parlamento salę, rodo ir tas faktas, kad konkrečiu naujosios žemės ūkio politikos atveju kompromisai buvo pasiekti po 29 derybų raundų.

Ką pavyko sutarti, kitaip sakant, dėl ko Europos Parlamentas balsavo antradienį? Svarstant žemės ūkio politikos klausimus, neišvengiamai teko rasti priimtina balansą tarp ekonominių ir ekologinių tikslų. Tokius sprendimus visada labai sudėtinga priimti, mat dešinesni politikai siekia pirmenybę teikti verslo, šiuo atveju – ūkininkų, interesams, o kairesni – aplinkosaugai.

Savo trigrašį įkišo ir valstybės narės, derybų metu gana aršiai kovojusios, kad nustatant išmokų žemės ūkiui taisykles jos nebūtų verčiamos įtraukti Žaliojo kurso reikalavimų. Priimtas regla-

mentas valstybėms narėms suteikia gana didelę veiksmų laisvę, tačiau ją riboja tikslai, prisiimti vadinamuosiuose strateginiuose planuose. Pastaruosius iki šių metų pabaigos turi patvirtinti Europos Komisija. Imperatyviai nurodoma, kad ne mažiau kaip 35 proc. šaliai numatyto kaimo plėtros biudžeto turi būti skirta visoms su aplinkosauga ir klimatu susijusioms priemonėms, o ne mažiau kaip 25 proc. kiekvienos šalies ūkininkams numatytų tiesioginių išmokų – vadinamosioms ekologinėms schemoms. Tiesa, anksčiau Europos Parlamentas reikalavo didesnės – 30 proc. – dalies.

Tokiu rezultatu ypač nepatenkinti buvo žalieji. Kalbėdamas savo grupės vardu, kolega Bronis Ropė aštriai kritikavo dokumentą ir teigė, jog nepavyko pasiekti nei ekologijos, nei veiksmingų ekosistemų tikslų. Jis aiškino, kad turėsime „chaosą, nes nauja bendroji žemės ūkio politika jei ne visoms 27-ioms, tai bent 15 valstybių narių leis daryti, ką tik jos nori“. Griežtą B. Ropės vertinimą palaikė ir kiti kalbėję Žaliųjų frakcijos nariai. „Tai yra juoda diena Europai, juoda diena ūkininkams – 50 proc. lėšų bus išmokėta tiems, kurie turi daugiausia žemės, niekas nesikeis aplinkosaugoje, nes valstybės narės pasiteisins lankstumu“, – toks buvo jų galutinis verdiktas.

Visi trokštame valgyti sveiką įperkama maistą, o tai tiesiogiai priklauso nuo to, kaip seksis 10 mln. ES ūkių, du trečdaliai kurių valdo mažesnę nei 5 ha plotą. Dabar įstatymu apibrėžta, kad smulkiesiems ūkiams privaloma persikirstyti ne mažiau kaip dešimtadalį visų valstybei narei skirtų išmokų. Įvertinus tai, kad tik 11 proc. ES ūkininkų yra jaunesni nei 40 metų, o net 32 proc. – vyresni nei 65-erių, numatytos specialios paramos priemonės jaunesiems ūkininkams. Vis dėlto, mano galva, labai blogai, kad derybų metų Europos Komisijai pavyko atmesti „lubų“ išmokoms įvedimą, nors prieš metus Parlamentas balsa-

vo už tai, jog metinės tiesioginės išmokos, viršijančios 60 tūkst. eurų, turėtų būtų laipsniškai mažinamos nustatant 100 tūkst. eurų metinę išmokų ribą.

Aistringi ginčai virė ir dėl bandymo įvesti (nors gal tiksliau būtų sakyti „sugrąžinti“) sėjomainos reikalavimą, kuris padėtų atkurti dirvožemio kokybę bei garantuotų sveikesnį derlių. Per pastaruosius beveik penkiasdešimt metų įsigalėjo ūkininkavimas, kai naudojama daug trąšų, nesilaikoma sėjomainos ar auginamos vienos rūšies kultūros.

Tokio ūkininkavimo oponentai reikalavo, kad būtų sugrąžinta dar viduramžiais Karolio Didžiojo įvesta kultūrų mainos taisyklė. Vis dėlto nugalėjo labai aktyviai tokiam reikalavimui pasipriešinusi Prancūzija ir Pietų Europos valstybės. Tiesa, mainais už tai, kad būtų atsisakyta griežtai reglamentuotos privalomos sėjomainos, Parlamento derybininkams pavyko išlaikyti kai kurias kitas aplinkosaugines priemones.

Naujas rimtas laimėjimas yra ir tai, jog socialdemokratų frakcijos iniciatyva atsirado išlyga, kad tiesioginės išmokos privalo būti siejamos su reikalavimu garantuoti ūkyje samdomų darbuotojų teises. Tokį reikalavimą valstybės narės savanoriškai galės įsivesti nuo 2023 metų, o nuo 2025-ųjų jis bus privalomas.

Parlamentas patvirtino ir daugiau priemonių, kurios padėtų ūkininkams kovoti su grėsmėmis ir krizėmis. Be kita ko, numatyta, kad jau po metų pradės veikti 450 mln. eurų apimties specialus krizių valdymo biudžetas, kurio lėšos skirtos padėti švelninti ar eliminuoti ūkininkų nuostolius, patiriamus dėl rinkos svyravimų ar gamtos kataklizmų.

2021 m. lapkričio 25 d.

INFLIACIJA EURO ZONOJE NETURTINGIESIEMS GRESIA NERIMO ŽIEMA

Prieš porą dienų Europos statistikos biuras pranešė, jog euro zonoje infliacija lapkritį pasiekė nuo euro įvedimo dar neregėtą 4,9 proc. ribą. Lietuvoje padėtis dar grėsmingesnė: dabartinė 9,3 proc. infliacija gruodį gali tapti dviženklė.

Minėtieji skaičiai jau pradeda kelti rimtą ekonominę ir politinę įtampą, o daugeliui mažai pasiturinčių Europos namų ūkių žada tikrą nerimo žiemą. Padėtį aštrina ir tai, kad kol kas tikrai nelengva pasakyti, kokie reiškiniai iš tiesų lemia tokį daugeliui ekspertų netikėtą ir jau 3 proc. punktais tikslinę 2 proc. infliaciją viršijantį kainų augimą.

Nesutarus, kokios priežastys nulėmė staigų šuolį, labai sudėtinga kalbėti ir apie veiksmus, kurių reikėtų ar vertėtų imtis. Kol kas daugmaž aišku tik tai, kad dėl didžios dalies šuolio kalta padėtis energetikos rinkoje – pabrangę energetiniai ištekliai ir dujos. Statistikai sako, jog 27 proc. infliacijos euro zonoje nulėmė būtent energijos kainos. Dujų krizė, Rusijos geopolitinės ambicijos ir oras – štai tie trys veiksniai, kurie ištuštino Europos dujų rezervus.

Paprastai Europa savo dujų atsargas, kurios ypač praverčia šaltomis žiemomis, kaupia vasarą, kai dujos pigesnės. Tačiau šiemet susiklostė išskirtinė padėtis – saugyklos neužpildytos, o orai nepalankūs vėjo jėgainėms. Po pandemijos atsigaunanti ekono-

mika ir didėjantis vartojimas dar labiau padidino elektros ir dujų paklausą. Panaši nepatenkinta paklausa vyrauja visame pasaulyje, o tai energetikos išteklių kainas dar labiau stumia į viršų.

Dujų kaina turi milžinišką įtaką elektros kainai, nes dauguma šalių elektros energiją gamina naudodamos dujas. Europos Sąjungoje anglimis ir dujomis pagaminama apie trečdalis reikalingos elektros. Pereinant prie žaliosios energetikos ir mažinant iškastinių išteklių vartojimą, dujų paklausa auga, nes ieškant ilgalaikių tvarių sprendimų laikinai anglis bandoma keisti dujomis. Taigi, kad ir kaip žiūrėtume, vėl tenka grįžti prie padėties dujų rinkose.

ES, deja, nėra energetiškai nepriklausoma. Penktadalis viso reikalingo dujų kiekio Sąjungą pasiekia iš Norvegijos, apytikriai 12 proc. atkeliauja iš Alžyro, o dar 24 proc. tenka kitiems mažesniems tiekėjams. Vis dėlto didžiausia dujų importo dalis – per 43 proc. – 2020 metais priklausė Rusijai. Akivaizdu, jog dujos didina Rusijos įtaką, tad svarstant energetinės nepriklausomybės problemą negalima pamesti ir geopolitinio konteksto.

Dabartinė situacija selektyviai vertindamos faktus populistiskai bando pasinaudoti kelios jėgos. Atominės energetikos šalininkų pasitelkta retorika kuria iliuziją, kad esamą energijos išteklių kainų šuolį lėmė vis plačiau naudojami atsinaujinantys ištekliai.

Be abejo, klimato kaita mažina lankstumą: pereinant prie gamtą tausojančių išteklių, siaurėja tinkamų pasirinkimų spektras. Dėl pigesnės elektros šiandien tikrai negalime naikinti aplinkos ir griauti savo sveikatos. Neatsitiktinai daugumoje valstybių perėjimą prie žalesnių energetinių pasirinkimų lydi įvairios paramos schemos jautresnėms, mažiau pasiturinčioms gyventojų grupėms. Atominės energetikos apologetai, sakyčiau, dėl trumpalaikės siauros naudos aukoja ilgalaikius tikslus. Išvados apie

ilgalaikes tendencijas negali būti daromos pagal momentines krizes, o įtampa dujų rinkose, plataus ekspertų rato vertinimais, turėtų nuslopti iki pavasario.

Politikai, kurie susitelkę ties Rusijos grėsmės mažinimu, dėl esamos padėties kaltina antivakarietišką Putino politiką. Neabejotina, kad, pasinaudodama padėtimi, Rusija ėmėsi ekonominio ir politinio spaudimo. Vis dėlto vertindami situaciją Rusijos oponentai nutyli dalį tiesos. Net ir dabar, kai Putinas gavo realią galimybę spausti ES, Rusijai Europos reikia labiau nei Europai Rusijos. Nepaisant didelių Rusijos pastangų pakeisti tendenciją, ES vis dar yra viena pagrindinių Rusijos prekybos partnerių. Rusijos silpnumą puikiai demonstruoja net tai, kad siekdama savo tikslų ji priversta pasitelkti pabėgėlius. Jeigu Rusija užimtų galios poziciją, tokių triukų jai nereikėtų.

Tikroji dabartinės energetinės krizės problema yra ne tiek (ir ne tik) Rusija, kiek nepakankamas ES energetinis savarankiškumas, lemiantis ir Sąjungos pažeidžiamumą. Tiek dėl politinės nepriklausomybės, tiek gamtos labui Europai neišvengiamai teks įveikti ilgą kelią, vedantį į energetinę nepriklausomybę. Kalbant madingu eurobiurokratų slengu, teks siekti strateginės autonomijos. Dabartinė padėtis dar kartą prikišamai demonstruoja, kodėl toks svarbus Žalioji kursas ir kodėl privalu kuo sparčiau judėti šiuo kursu garantuojant jo tvarumą.

Šiuo metu, kai dėmesys sutelktas į esamos krizės įveikimą, ypač svarbu nepamesti kelio dėl takelio ir susitelkti prie ilgo laikotarpio Sąjungos tikslų. Tiesiog prisiminkime, kad ES vizija, kuriai įgyvendinti reikės dar bent dviejų trijų dešimtmečių, apima viską – ir žmonių gerovę, ir saugesnę aplinką, ir laisvę nuo piktų kaimynų.

Lietuvoje infliaciją didina ne tik energetinių išteklių kainų šuolis, bet ir augantys darbo užmokesčiai. Priešingai nei euro

zonoje, kur algų augimas labai nedidelis, 2020 metais Lietuvoje atlyginimai išaugo vidutiniškai dešimtadaliu (10,2 proc.). Panaši tendencija išlieka ir šiemet. Darbuotojams palanki situacija darbo rinkoje, augantys atlyginimai ir sparčiai atsigaunanti Lietuvos ekonomika kelia paslaugų kainas. Tai Lietuvos infliaciją papildomai stumia aukštyn.

Vis dėlto, tikėtina, didžiausią nerimą kelia nuo kitų metų dešimtadaliu brangstanti elektra ir vidutiniškai trečdaliu brangesnės dujos. Skaičiuojama, kad statistinio namų ūkio, per mėnesį sunaudojančio apie 127 kWh elektros, išlaidos vidutiniškai padidės 1,9 euro, vidutinė mėnesio sąskaita gyventojams, dujas naudojantiems maistui gaminti, išaugs 78 centais, o namų šildymui – daugiau kaip 14 eurų per mėnesį.

Kadangi nė vienas savęs nematome kaip statistinio vieneto, tokie, atrodytų, nedideli pokyčiai nerimo neslopina. Ilga patirtis (taip pat ir asmeninė) sako, kad sąskaitos už šilumą, elektrą ir dujas daugeliui mūsų yra nuolatinis galvos skausmas, tad kiekvienas brangimas kišenės smarkiai patušina.

Kaip žinome, bandant sumažinti neplanuotą naštą, Lietuvoje šį šildymo sezoną sąskaitas už dujas vartotojams leista apmokėti dalimis per maksimalų penkerių metų laikotarpį. Skamba lyg ir neblogai, bet esmės nekeičia. Priešingai, tie, kurie pasirinks ilgesnį mokėjimo laikotarpį, galiausiai sumokės dar daugiau. Jiems teks padengti ir palūkanas, kurios susidarys dėl to, kad energijos tiekėjui galimiems sezono nuostoliams dengti teks imti paskolas.

Lietuvos pasirinktas problemos sprendimo variantas iš esmės skiriasi nuo daugumos ES valstybių pasirinktų pagalbos vartotojams schemų, kuriose dažniausiai vyrauja tiesioginis kainų prieaugio dengimas.

Pavyzdžiui, Graikijoje valstybinė energetikos įmonė šalia jau dabar taikomų sumažintų tarifų neturtingiems gyventojams

visiškai padengs elektros kainos prieaugį namų ūkiui, kuris suvartoja iki 600 kWh per mėnesį. Skaičiuojama, kad ši parama pasieks per milijoną gyventojų, o planuojama bendra šios ir kitų priemonių kaina – apie 500 mln. eurų.

Vengrija nustatė mažesnius už sąnaudas mokesčius. Šioje šalyje papildomai įvestos „lubos“ dyzelino ir benzino kainai, kuri negali viršyti 1,3 euro. Nyderlandų vyriausybė sumažino 2022 metų energetinius mokesčius, bendra kompensacijos namų ūkiams ir smulkiajam verslui apimtis viršys 3 mlrd. eurų. Belgijoje pratęstas socialinis energijos tarifas, kuris buvo įvestas per pandemiją. Dabar numatyta, jog mažesni tarifai pagelbės beveik 500 tūkst. namų ūkių, jie veiks iki kitų metų kovo, o valstybės biudžetui kainuos per 200 mln. eurų. Taip pat numatyta, kad nuo šių metų spalio ypač pažeidžiamos gyventojų grupės gaus 80 eurų čekį, kuris mažins jų energijos sąskaitas. Šalies biudžetui tai kainuos 72 mln. eurų.

Vienkartinių 100 eurų išmokų šeimoms, kurių pajamos mažesnės nei 2000 eurų per mėnesį, kelią pasirinko ir Prancūzija. Manoma, kad tokia pagalba pasieks 38 mln. gyventojų ir kainuos 3,8 mlrd. eurų. Estija skyrė 100 mln. eurų, kad padengtų išaugusias nepasiturinčių namų ūkių išlaidas elektrai. Vokietijoje, kur dar rugsėjo mėnesį Vyriausybės atstovai neigė, jog bus imtasi kokių nors priemonių situacijai dujų sektoriuje švelninti, prieš kelias savaites pranešta, kad nuo kitų metų sausio pirmosios elektros kaina mažėja nuo 6,5 iki 3,72 cento už kWh. Susidarę nuostoliai bus dengiami didesniais CO₂ mokesčiais ir federalinio biudžeto dotacija.

Tai rodo, kad Lietuvos pasirinktas kelias, kai prieaugio našta paliekama namų ūkiams, kertasi su vyraujančia tendencija. Kol kas sunku pasakyti, kodėl pasirinktas būtent toks sprendimas ir ar neatsiras kitų papildomų priemonių. Tikėtina, jog įtakos galėjo

turėti ir vis dažniau skambantys perspėjimai dėl nepakankamos viešųjų išlaidų kontrolės ir augančios ūkio perkaitimo grėsmės. Apie tokią galimybę kalba ir Lietuvos bankas, ir Valstybės kontrolė, ir Europos Komisija.

Nesileisdama į tolesnes detales tiesiog pasakysiu, kad plati įvairių socialinių išmokų įvedimo ir didinimo programa, mano galva, privalėtų būti derinama ir su energetinio skurdo mažinimo priemonėmis. O biudžeto išlaidų augimo keliamą grėsmę turi dengti gerokai didesni mokesčiai korporacijoms, turi būti peržiūrimos tikrai dažnai pernelyg dosnios išmokos visokiems menkai pagrįstiems verslo „prožektams“ (nepainioti su projektais) ir gerokai didesnis turtingųjų, ypač „gyvulių ūkio“ atstovų, apmokesstinimas.

2021 m. gruodžio 2 d.

AUKŠTA INFLIACIJA GALI BŪTI NE TRUMPALAIKIS ŠUOLIS, BET ILGALAIKĖ TENDENCIJA

Jau trečias mėnuo, kai rinkas ir politikus jaudina klausimas, ar dabar fiksuojama išskirtinai aukšta infliacija yra ilgalaikė tendencija, ar trumpalaikis šuolis.

Nors intuicija man sakytų, kad pradedame naują infliacijos ciklą, vis dėlto kol kas tai tik spėjimas, bet tikrai ne faktas. Priešingai, dauguma pasaulio ekspertų gana vieningai tikina, jog jau kitais metais dabartinius infliacijos įverčius būsime pamiršę, o padėtis grįš į normalią būseną. Tiesa, rugsėjį ta kainų stabilizacija buvo numatoma ankstyvą 2022 metų pavasarį, o spalį laikotarpis pasislinko vasaros link, dabar jau kalbama, jog stabilizacija įvyks antroje metų pusėje.

Teigiama, kad kainas šiuo metu spartina po pandemijos atsi- gaunanti ekonomika, augančios energetinių išteklių ir nestabilios žaliavų kainos, trūkinėjančios tiekimo grandinės. Šie veiksniai didina pramonės gaminių kainas, o tai savo ruožtu vėliau aukštyn stumia ir vartojimo prekių kainas. Ir taip lapkričio mėnesį euro zonoje jau fiksuota nuo euro įvedimo dar neregėta beveik 5 proc. infliacija.

Vis dėlto vieningo sutarimo, kokie reiškiniai iš tiesų lemia tokį daugeliui netikėtą ir jau 3 proc. punktais tikslinę 2 proc. infliaciją viršijantį kainų augimą, nėra. Nesutarus, kokios priežastys nulėmė staigų šuolį, labai sudėtinga kalbėti ir apie veiksmus, kurių reikėtų ar vertėtų imtis.

Jeigu kalbėsime apie Lietuvą, kur infliacija visiškai priartėjo prie dviženklės žymos, būtina įvertinti ir sparčiai augančių darbo užmokesčių poveikį. Priešingai nei euro zonoje, kur algų augimas labai nedidelis, 2020 metais Lietuvoje atlyginimai augo vidutiniškai dešimtadaliu (10,2 proc.). Dėl darbuotojams palankios situacijos darbo rinkoje panaši toliau augančių atlygių tendencija išlieka ir šiemet. Ir tai, ir augantys pagalbos mažiau pasiturintiems namų ūkiams paketai toliau stumia kainas į viršų, ir, manau, jau galime kalbėti apie tikėtiną kainų ir darbo užmokesčio spiralinę galimybę.

Europos centrinis bankas laikosi pozicijos, kad dabartinė infliacija yra laikinas padarinys ir turėtų atslūgti kažkada kitais metais, tačiau ateities nežino niekas. Nors paprastai manoma, jog spėti ateitį – tik būrėjų, bet ne ekonomikos ekspertų darbas, vis dėlto numatydamas ekonominės politikos pokyčius kiekvienas yra priverstas imtis šio nedėkingo darbo.

Optimistų, kurie neįžvelgia rimtos ilgalaikės infliacijos, gretose rasime, pavyzdžiui, Europos centrinio banko viceprezidentą Luisą de Guindosą, kuris lapkričio 30 dieną pripažino, kad yra rizika, jog infliacija neatsikurs taip greitai, kaip manyta. Tiesa, tuomet jis ir toliau laikėsi pozicijos, kad kitais metais infliacija sugrįš prie tikslinės 2 proc. žymos. Luisas de Guindosas pabrėžė, kad privalu toliau stebėti atlyginimų pokyčius darbo rinkoje, bet neužsiminė apie artimiausiu metu galimus drastiškus pinigų politikos pokyčius.

Yra ir manančiųjų kitaip. Bundesbanko prezidentas Jensas Weidmannas tvirtino, kad infliacijos augimo rizika dabar jau yra opiausias klausimas, o istoriškai didelė lapkričio mėnesį fiksuota infliacija tai patvirtino dar kartą. Jis taip pat atkreipė dėmesį į darbo rinką ir akcentavo, jog darbuotojų trūkumas, pastebimas daugelyje sektorių, gali paskatinti atlyginimus augti dar labiau.

Savo ruožtu Europos centrinio banko prezidentė Christine Lagarde, kaip ir keletas kitų jos kolegų banko vadovų, išlieka atsargi ir aiškina, jog esamomis labai neapibrėžtomis aplinkybėmis privalu išlikti lankstiems ir atsargiai imtis bet kokių ilgalaikių sprendimų.

Infliacijos klausimas aštrėja ne tik dėl toliau augančių jos skaičių, bet ir dėl to, kad kitos šalys, tarp jų JAV ir Jungtinė Karalystė, rimtai galvoja apie intervencijas, kurios mažintų infliaciją. Matyt, čia verta paminėti dar vieną žodį, kuris labai svarbus, kai kalbame apie infliaciją ir jos suvaldymą. Tas žodis – lūkesčiai.

Apskritai kalbant, infliacijos augimą gali sukelti vienas iš trijų veiksnių, kurie gali veikti ir kaip kažkokia jų kombinacija. Tarp infliacijos veiksnių paprastai pirma paminima auganti produktų / paslaugų ir darbuotojų paklausa. Jei verslas mato, kad žmonėms stinga restoranų pavalgyti, nevengs investuoti į plėtrą, kad galėtų aptarnauti kuo daugiau klientų ir taip daugiau uždirbti. Tam verslas turėtų pasitelkti ir daugiau žmonių, o esant darbuotojų stygiui arba mažiems atlyginimams tai reiškia didesnius atlyginimus siekiant įtikinti žmones įsidarbinti. Didesnė pasiūla verslui leis padidinti ir paslaugų kainas, todėl restoranai tikrai nebijos pabranginti savo patiekalų ir taip padengti išaugusius atlyginimų kaštus.

Antra, žaliavų kainos. Jei pagaminti ir tiekti produkciją pasidaro brangiau, tai natūralu, kad ir galutinė produkto kaina išauga.

Trečias ir, daugelio ekonomistų nuomone, svarbiausias veiksnys yra lūkesčiai. Jei visuomenės didžioji dalis tiki, jog kainos augs, tai tos kainos neišvengiamai ims augti. Už šio reiškinio nėra nieko labai paslaptingo. Jeigu žmonės galvoja, kad kainos augs, tai bijodami pinigų nuvertėjimo jie, tikėtina, energingiau pirsks. Siekdami išsaugoti savo perkamąją galią, darbuotojai reikalauja didesnių atlygių. Paslaugas ir prekes teikiantys verslai, įvertinę darbo užmokesčio augimą, nori nenori bus priversti didinti

savo paslaugų kainas. Tai gali lemti net labai grėsmingą dalyką – kainų ir darbo užmokesčio spiralę, kai augančius atlygius suvalgo dėl tų pačių augančių atlygių kylančios kainos.

Būtent dėl lūkesčių suvaldymo centriniams bankams daug labiau rūpi ilgalaikės infliacijos tendencijos. Ir būtent bandydami suvaldyti rinkų lūkesčius Europos centrinio banko atstovai nuolat kartuoja, kad nerimauti priežasčių nėra, nes dabartinis kainų šuolis laikinas. Juos galime suprasti: infliacijos lūkesčiai gali sukelti dar didesnę infliaciją. Norint įvertinti, kiek realus šis procesas, turime stebėti atlyginimus.

Apskritai imant, dabar didžiausios pasaulio ekonomikos – JAV ir Kinija – patiria ir darbo jėgos stygių, ir augančias kainas. Amerikoje, pavyzdžiui, lyginant šių ir praeitų metų spalio mėnesius, kainos išaugo 6,2 proc., o atlyginimai – 4,9 proc. „Financial Times“ rašė, jog gamybos sąnaudos Kinijos fabrikuose auga sparčiausiai per 26-erius metus. Analogiška padėtis ir Europos Sąjungoje.

Jei ši tendencija tęsis, didėja rizika, jog ekonomikos pateks į jau aptartą užburtą ratą: augančios kainos augins atlyginimus, o šie savo ruožtu augins kainas. Jei tokia situacija bus stebima visose didžiosiose rinkose, tai augs ir vietinių prekių ir paslaugų kainos, ir importinių prekių kainos.

2021 m. gruodžio 9 d.

ŽALIĄJĄ PERTVARKĄ STRIGDO UŽVIRUSIOS POLITIKŲ KOVOS

Trečiadienį, birželio 8-ąją, Europos Parlamente dramatiškai pristabdytas Europos Sąjungos planas žengti konkrečius žingsnius, kurie leistų siekti tikslo iki 2030-ųjų 55 proc. sumažinti anglies dvideginio išmetimą.

Parlamentarai 340 balsų prieš 265 (dar 34 deputatai susilaikė) atmetė esminį Klimato kaitos paketo elementą – Europos Sąjungos apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos peržiūros aktą. Už kitus du su šiuo esminiu aktu tiesiogiai susijusius projektus – Pasienio anglies dioksido korekcinį mechanizmą ir Socialinį klimato fondą – net nebuvo balsuojama.

Tai dar kartą pademonstravo, kaip sudėtinga suderinti įvairiausių socialinių sluoksnių, verslo ir visuomenės, skirtingų vertybių interesus ir rasti kompromisinį sprendimą net tada, kai dauguma aiškiai suvokia, kokios didelės grėsmės akivaizdoje yra atsidūręs pasaulis ir Europa. Tiesa, paminėsiu tai, kas, tikėtina, yra labai svarbu daugeliui jūsų. Nuo 2035 metų Europos Sąjungoje prekiauti automobiliais su vidaus degimo varikliais bus uždrausta.

Taigi, po baubimo, neplanuotų kalbų ir elegantiškai aršių replikų Europos Parlamentas nesutiko su pateiktu dokumentu ir pasiuntė jį naujam svarstymui. Ambicingi ES kovos su klimato kaita planai kol kas nukelti neapibrėžtam laikui. Ateityje dar laukia daug labai aistringų ginčų, ir nelabai aišku, kokie galiausiai

bus galutiniai sprendimai. Gal gerokai radikalesni, o galbūt, priešingai, palankesni tiems, kurie norėtų lėtinti pertvarkos tempą.

Apskritai kalbant, anksčiau Europos klimato teisės aktu, kuris yra Europos žaliojo kurso dalis, ES sau nusistatė privalomą tikslą – iki 2050 metų užtikrinti poveikio klimatui neutralumą. Tam reikia, kad dabartinis išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis per ateinančius dešimtmečius gerokai sumažėtų.

Žengdama tarpinį žingsnį poveikio klimatui neutralumui užtikrinti, Sąjunga įsipareigojo iki 2030 metų išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį sumažinti bent 55 proc. Atmesti dokumentai ir buvo skirti teisiškai įforminti bei suderinti dabartinius teisės aktus su minėtais užmojais. Į priemonių rinkinį taip pat bandyta įtraukti keletą naujų iniciatyvų. Visa tai įstrigo, ir, tikėtina, ne vienai savaitei.

Parlamento salėje nugalėjo iš pirmo žvilgsnio keistokas socialistų, žaliųjų ir kraštutinės dešinės aljansas. Socialistams ir žaliams atrodė, kad prisiimami įsipareigojimai pernelyg kuklūs ir kad Europa turėtų būti gerokai ambicingesnė. Kraštutinė dešinė laikosi nuostatos, kad klimato kaitos klausimas pernelyg išpūstas ir tokie dalykai apskritai neturėtų būti rimtai svarstomi. Tad jie irgi balsavo prieš. Susijungusios radikaliai priešingos pozicijos ši kartą įveikė nuosaikesnius siūlymus.

Didžiausios audros kilo dėl to, kada ir kaip turėtų būti atsiskoma nemokamų apyvartinės taršos leidimų. Atmestas pasiūlymas dėl pokyčių šioje srityje ir nulėmė nuosaikesnių centristinių proverbsliniškų Parlamento jėgų pralaimėjimą.

Apie ką konkrečiai kalbama? Iki šiol strateginiams sektoriams – geležies, plieno, cemento, elektros gamybos, aliuminio, trašų ir kai kurių chemijos produktų gamybai – yra suteikiami nemokami taršos leidimai. Tokiu būdu siekiama palengvinti šių

pramonės sektorių konkurenciją su taršesniais būdais gaminama trečiųjų šalių produkcija. Jei būtų priimtas sprendimas panaikinti nemokamus taršos leidimus, didžiosios įmonės taršos mokesčiams išleistų gerokai daugiau, naujų išlaidų neišvengtų ir smulkesnės bendrovės. Tarkime, Lietuvoje šiemet nemokamus taršos leidimus gavo 64 įmonės, tad panaikinus tokius leidimus jų sąnaudos neišvengiamai padidėtų.

Akivaizdu, kad, atsisakius nemokamų apyvartinės taršos leidimų, anksčiau tokius leidimus gaudavusių įmonių produkcija brangtų. Dabartiniame pandemijos ir karo Ukrainoje nulemtame kainų kilimo fone tai būtų dar vienas infliacijos šaltinis.

Didžiausias įtampos židinytis formuojasi ieškant atsakymo į klausimą, kas šiuo metu pavojingiau – klimato kaitos keliami iššūkiai ar pernelyg didelė pokyčių kaina Europos gyventojams. Kairesni politikai mano, kad svarbiau yra radikaliai stabdyti klimato kaitos padarinius, o gyventojams ir verslui teikti papildomą finansinę pagalbą. Centro dešinė, kuriai priklauso ir mano partija, bei liberalai akcentuoja gamybos ir savo šalies pramonės išgyvenimą ir pabrėžia, kad būtina rasti pamatuotus sprendimus ir nuogiams nepulti į ugnį.

Atsakyti į klausimą, kuri pusė teisesnė, nėra lengva. Jeigu nugalai radikalesnės pertvarkos šalininkai, tai padidėjusi našta verslui gali ne tik gerokai išauginti kainas, bet tiesiog eliminuoti atskiras gamybos šakas, taigi ir darbo vietas. Tokiomis sąlygomis papildomomis išmokomis gelbėjant tuos, kurie nukentės labiausiai, kainos augtų dar daugiau.

Kita vertus, jeigu nebus imtasi jokių priemonių, tai jau dabar radikalius pokyčius patirianti aplinka gali kelti pavojų milijardams Žemės gyventojų, kurie neteks namų, pragyvenimo šaltinio ar net gyvybės.

ES institucijos ir gyventojai, be abejo, galvoja, kaip bent kiek palengvinti sąlygas verslui ir išlaikyti gamintojų konkurencingumą Sąjungos rinkoje. Tuo tikslu, pavyzdžiui, turėjo būti balsuojama ir už paramos verslui priemonę – Pasienio anglies dioksido mechanizmą, kuris būtų taikomas visoms šalims, kurios nėra Sąjungos narės.

Siūloma, kad importuojama trečiųjų šalių produkcija, kuri pagaminta pigesniais, bet taršesniais metodais, būtų apmokestinama papildomai. Pagal siūlomą tvarką, importuotojai iš trečiųjų šalių turėtų pateikti informaciją apie gaunamas prekes: jas gaminant išmesto CO₂ kiekį, užsienyje sumokėtų mokesčių dydį, taršos sertifikatus. Šių kaina pagal specialią formulę būtų suvienodinta su europietiškais reikalavimais, o nemokamai dalijamiems apyvartinės taršos leidimams su laiku traukiantis iš ES gamybos keistųsi ir mokestis importuotojams iš trečiųjų šalių.

Europos Parlamentas anksčiau yra pasisakęs už tai, kad Pasienio anglies dioksido mechanizmas visiškai pradėtų veikti 2030 metais, kai baigtųsi nemokamų apyvartinės taršos leidimų praktika. Gyventojų naštai palengvinti planuojama sukurti Socialinį klimato fondą, kurio tikslas – padėti gyventojams siekti klimato apsaugos tikslų bent iš dalies kompensuojant jų patiriamus nuostolius. Apie ketvirtadalį fondo lėšų turėtų sudaryti pajamos iš Pasienio korekcinio anglies mechanizmo.

Rimtas įtampas kelia ir skirtingų frakcijų skirtingos nuostatos dėl tokio mokesčio įsigaliojimo termino. Minėtuosius teisės aktus svarsčiusio Europos Parlamento Aplinkos, visuomenės sveikatos ir maisto saugos komitetas balsavo, kad tokie pokyčiai įsigaliotų jau nuo kitų metų su pereinamuoju dvejų metų laikotarpiu. Kairesnės politinės jėgos ir šiuo atveju siekia trumpesnio pereinamojo laikotarpio, taip pabrėždamos klimato kaitos švelninimo tikslus. Dešinesnės frakcijos, tarp jų ir mano politinė grupė,

pasisako už ilgesnį laikotarpį – tai suteiktų daugiau manevro laisvės verslui, kurį paliestų naujieji reikalavimai, tačiau kartu keltų tolesnį pavojų aplinkai.

Kadangi įvairių rūšių transportas generuoja apie ketvirtadalį CO₂ taršos, ginčijamasi ir dėl to, kokia apimtimi keisti reikalavimus, koku laipsniu ir koku tempu juos griežtinti. Gyventojams, tikėtina, aktualiausias yra siūlymas uždrausti nuo 2035 metų Europos Sąjungoje prekiauti automobiliais su vidaus degimo varikliais. Šis siūlymas labai nepatinka šalims, kurios turi stiprią automobilių pramonę, visų pirma Vokietijai ir Prancūzijai. Jos labai aršiai siekia, kad toks draudimas netaptų šimtaprocentinis.

Parlamentas turėtų balsuoti ir dėl šešių su atmosferos tarša susijusių teisės aktų. Du iš jų susiję su aviacijos taršos leidimų naikinimu nuo 2027 metų, o vienas – su žemės ir miškų pritaikymu natūraliai mažinti CO₂.

Kol kas palaikymo sulaukė tik du projektai, susiję su pokyčiais aviacijoje. 479 balsais prieš 130 (dar 32 europarlamentarai susilaikė) pritarta ES aviacijos apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos peržiūrai. Dar didesniu skirtumu pritarta naujai Tarptautinės aviacijos išmetamo anglies dioksido kiekio kompensavimo ir mažinimo sistemai.

Tai, kas paminėta, toli gražu neišsemia visų nesutarimų sąrašo. Ginčijamasi, tarkime, dėl siekio, kad visos Europos šalys įsipareigotų sumažinti bendrą savo anglies dioksido taršą tose srityse, kurių neapima dabar taikoma apyvartinių taršos leidimų sistema. Manoma, kad tokia tarša sudaro apie 60 proc. visų išmetimų. Daugiausia anglies dioksido išmeta transporto, statybų, žemės ūkio ir atliekų tvarkymo sektoriai.

Šioje srityje skirtingų šalių interesai irgi labai skiriasi. Pavyzdžiui, pagal prieš ketverius metus priimtą dabar galiojantį

reglamentą Lietuvai reikėtų 2030 metais CO₂ taršą dabar nereguliuojamose srityse sumažinti 9 proc., palyginti su 2005 metais, o priėmus atnaujintą reglamentą tikslas padidėtų iki 21 proc. Šalims narėms paliekama teisė rasti joms geriausiai tinkančius sprendimus.

Matyt, jau aišku, kad kova su klimato kaita tikrai nebus nemokama ir net nebus pigi. Ji tikrai mums visiems kainuos, ir nemažai. Kils kainos, keisis užimtumo pavidalas – dalis darbuotojų neteks darbo, kitiems teks keisti savo profesiją. Pokyčių priešininkai lakstys ir šauks, kad viską padarė jų politiniai oponentai, bet nesugebės suformuluoti nė vieno rimtesnio pasiūlymo.

Politika tuo ir įdomi, kad sunkiai nuspėjama. Ji ir pavojinga, nes jeigu ja nesidomėsi, nejausi asmeninės atsakomybės, politika gali ateiti į namus naktį kaukiančiomis sirenomis ir artilerijos salvėmis. Anapus šios savaitės audrų plenarinių posėdžių salėje aiškiai matėsi du dalykai – mūsų visų gyvenimus valdo politika, kur be paliovos bandoma rasti kompromisą tarp bloga ir blogiausia.

Karo, nežabotos infliacijos, klimato kaitos akivaizdoje galiausiai net tie, kurie išdidžiai atmetė politiką, pradeda suvokti, kad mūsų gyvenimai visais laikais vyksta politikos erdvėje. Jeigu žmogus to nesugeba pastebėti, niekas nesikeičia. Tokį atsiribojusį nuo politikos žmogų, kuris antikoje vadintas idiotu, politika vis tiek aptinka. Tiesa, toks žmogus yra priverstas gyventi pagal taisykles, kurias suformuoja protingesni ir geriau suprantantieji, kaip veikia visuomenės.

Dabartinė geopolitinė padėtis ir vienas po kito žmonių užgriūvantys iššūkiai taip pat pateikia daugybę medžiagos, kuri padeda suprasti, kad tobulų sprendimų nėra.

Net ilgai socialdemokratinio ar kokiu nors valstietišku politi-

niu surogatu apie amžiną gėrį visiems ir mistinę darną Lietuvoje šerti žmonės, jeigu jie geba mąstyti, vis dažniau priversti suprasti, kad nėra sprendimų, kurie vienodai tinkami visiems.

Ir nėra nemokamų sprendimų. Klausimas visada tas pats – kas gaus naudos ir kas mokės.

2022 m. birželio 10 d.

KOVOJANT SU ŽALIUOJU SMEGENŲ PLOVIMU

Po dramatiško praėjusios savaitės balsavimo dėl itin svarbių klimato politikos iniciatyvų, kurias Europos Parlamentas atmetė, ši savaitė buvo ne mažiau svarbi. Antradienį, birželio 14-ąją, Parlamento Ekonomikos ir pinigų politikos bei Aplinkos apsaugos komitetai balsavo dėl Europos Komisijos pasiūlymo į vadinamąją europinę taksonomiją įtraukti gamtines dujas ir atominę energetiką, kitaip tariant, balsavo dėl to, ar šias energetikos rūšis Europos Sąjungoje reikėtų laikyti žaliosiomis. Nedidele balsų persvara Komisijos pasiūlymas buvo atmestas. Esu Ekonomikos ir pinigų politikos komiteto narė, tad balsavime dalyvavau ir aš.

Politinė frakcija, kuriai priklausau, savo nariams leido balsuoti laisvai – tokią nuostatą lėmė labai stipri dalies grupės narių, visų pirma iš Vokietijos ir Prancūzijos, parama Europos Komisijos siūlymui dujas ir atominę energetiką paskelbti tvariomis ir žaliosiomis. Mano nuomonė buvo priešinga, ir aš balsavau už tai, kad nebūtų pritarta Komisijos siūlymui.

Norėdami geriau suprasti, kas įvyko ir ko tikėtis, pradėkime nuo termino. Kalbant paprastai, taksonomija – tai tam tikrų kriterijų ir taisyklių sąvadas, apibrėžiantis, kurias energetikos rūšis galima laikyti žaliosiomis ir tvariomis. Nuo to, ar tam tikras energetikos rūšis europiniu lygiu bus nutarta laikyti žaliosiomis ir tvariomis, priklauso ir tai, ar investicijos į jas visoje Sąjungoje bus pageidaujamos, taigi ir skatinamos bei remiamos.

Gamtinių dujų ir atominės energetikos įtraukimas į europinę taksonomiją iš esmės turėtų reikšti, jog kriterijai tokioms energetinėms veikloms atitinka ES klimato ir aplinkosaugos tikslus ir gali paspartinti perėjimą nuo iškastinio kuro prie klimatui neutralios ekonomikos iki 2050 metų.

Tai nėra tik politinė deklaracija – nuo šių energetikos rūšių įtraukimo į europinę taksonomiją priklauso ir tai, kaip valstybės narės turėtų išleisti joms skirtas lėšas pagal vadinamąją Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonę. Taigi nereikia nė sakyti, jog nuo to, ar dujinė ir atominė energetika ES bus laikomos žaliosiomis energetikos rūšimis, smarkiai priklausys ir jų ateitis visoje Sąjungoje. Tai ypač aktualu dabar, kai planuojama atsisakyti rusiško iškastinio kuro importo ir Europą ištikus neregėto masto energijos kainų krizei.

Gamtinių dujų ir atominės energetikos laikymas arba nelaišymas žaliosiomis neabejotinai yra politiškai jautriausias europinės taksonomijos klausimas, juolab kad jis jau spėjo suskaldyti visą Europą, o jo sprendimas buvo ne kartą atidėtas dėl intensyvių ginčų bei aktyvaus lobizmo. Ne išimtis ir šios savaitės balsavimas, dėl kurio irgi kilo nemažai aistrų.

Politikai, energetikos ekspertai, klimato aktyvistai ir net finansų institucijos jau ilgai ginčijasi, ar iš gamtinių dujų ir atominės elektrinės pagamintą energiją galima laikyti žaliaja ir ją atitinkamai skatinti. Atsakymas į šį klausimą visų pirma priklauso nuo to, kokios pozicijos – politinės ar mokslinės – laikomasi vertinant. Kriterijai gamtinių dujų ir atominės energetikos paskelbimui žaliosiomis gali būti stipriai politizuoti. Tarkime, tam tikros dujinės ar branduolinės energetikos besiremiančios valstybės narės nori ir gali toliau jomis remtis, vadinasi, yra stipriai suinteresuotos šių energetikos rūšių paskelbimu žaliosiomis bei jų įtraukimu į europinę taksonomiją, pagal kurią investicijos į jas taptų prioritetingos.

Vis dėlto nei dujinė, nei atominė energetika savaime nepasidaro žaliosios, net jei kai kurios šalys to labai nori ir gali jas vystyti. Tai ypač taikytina branduoline energetika stipriai besiremiančiai Prancūzijai, prie kurios taip pat šliejasi Višegrado grupės šalys ir keletas kitų ES valstybių narių. O štai Vokietija kaip tik pasisako prieš branduolinę energetiką, tačiau negali gyventi be gamtinių dujų, ir tai verčia ją nuolaidžiauti, visų pirma Prancūzijai dėl branduolinės energetikos įtraukimo į taksonomiją. Čia svarbu pažymėti, kad būtent Vokietija ir Prancūzija yra didžiausios ir įtakingiausios ES narės.

Argumentuodama pasiūlymą dujų ir atominę energetiką visgi paskelbti žaliosiomis ir įtraukti jas į europinę taksonomiją, Europos Komisija taip pat rėmėsi politiniais, o ne moksliniais vertinimais – galbūt todėl, jog atstovavo būtent didžiųjų valstybių narių ir jose veikiančių lobistų smarkiai politizuotoms pozicijoms, bet dėl to sulaukė nemažai kritikos už mokslinių argumentų ignoravimą.

Mokslas šiuo atveju atstovauja aiškiai ir nedviprasmiškai pozicijai – nei dujinė, nei atominė energetika nėra nei žaliosios, nei tvarios. Tokią poziciją savo ataskaitoje suformulavo Europos Komisijos ekspertų grupė, įsteigta pagal taksonomijos reglamentą ir žinoma kaip Tvaraus finansavimo platforma. Ši ekspertų grupė aiškiai konstatavo, kad pačios Komisijos pasiūlyti kriterijai žaliajai energetikai paprasčiausiai nėra pagrįsti mokslu ir neatitinka pagrindinio taksonomijos reikalavimo, kad sprendimai būtų grįsti įrodymais, o ne intencijomis ar pažadais.

Žvelgiant moksliniu požiūriu, net ir efektyviausia dujinė energetika niekaip neatitinka žalumo kriterijų. Pirma, gamtinių dujų paskelbimas žaliosiomis gali pakenkti ES klimato neutralumo tikslui iki 2050 metų. Be to, Komisijos siūlymu atominė energetika galėjo būti paskelbta žaliaja tik išsprendus galutinio

radioaktyviųjų atliekų saugojimo problemą, tačiau per septynis branduolinės energijos eksploatavimo dešimtmečius iki šiol nė vienai šaliai jos išspręsti nepavyko. Dėl šios ir daugybės kitų priežasčių pačios Komisijos Techninė ekspertų grupė pasirašė peticiją, kurioje teigiama, kad pasiūlymas branduolinę energetiką įtraukti į taksonomiją yra stipriai politizuotas ir nesiremia moksliniais kriterijais.

Peticijoje, be kita ko, akcentuojama, kad Prancūzija, vadovavusi dešimties Sąjungos valstybių narių koalicijai, užsiiminėjo „lobizmu už uždarytų durų“, siekdama į taksonomiją įtraukti atominę energetiką ir gamtines dujas. Peticijoje akcentuojamas finansinis branduolinės energetikos projektų netvarumas ir teigiama, kad Prancūzijos ir Suomijos projektai patyrė „daug inžinerinių sunkumų ir finansinių suvaržymų, dėl kurių buvo gerokai vėluojama, pasibaigus įvairių gamybos pradžios datų terminams ir patrigubėjus statinio kainai“.

Tai, kad Komisija pasiūlė įtraukti dujinę ir branduolinę energetiką į europinę taksonomiją, neatsižvelgdama į savo pačios subertų ekspertų išvadas, skamba, švelniai tariant, keistai.

Kritiką dėl dujų ir atominės energetikos įtraukimo į europinę taksonomiją Europos Komisijai adresuotame laiške yra išdėdčiusios Austrija, Danija, Švedija ir Nyderlandai. Šios šalys pareiškė, kad pasiūlymui trūksta mokslinių įrodymų ir paprašė jį persvarstyti.

Panašų kreipimąsi, tik dar anksčiau, Komisijai taip pat yra adresavusios Austrija ir Danija kartu su Ispanija ir Liuksemburgu. Jos pabrėžė, kad pasiūlymui įtraukti dujinę ir branduolinę energetiką į europinę taksonomiją trūksta mokslinio pagrįstumo, taigi jis kenkia Sąjungos, kaip kovos su klimato kaita lyderės, reputacijai. Austrija su Liuksemburgu pasiūlymą branduolinę ir dujinę energetiką įtraukti į europinę taksonomiją pavadino tie-

siog žaliuoju smegenų plovimu (*greenwashing*) ir net pagrasino dėl to kreiptis į teismą.

Branduolinės ir dujinės energetikos įtraukimo į europinę taksonomiją epopėjoje yra ir daugiau keistų detalių. Pavyzdžiui, Komisija taksonomijos dokumento projektą suinteresuotoms šalims atsiuntė Naujųjų išvakarėse gerokai po darbo valandų. Ji davė neįprastai mažai laiko pastaboms pateikti ir tik kilus triukšmui terminą pratęsė.

Nors Europos Parlamento Ekonomikos ir Aplinkos apsaugos komitetų pirmininkai dėl to raštu kreipėsi į Komisiją, be kita ko, reikalaujami atviros viešos konsultacijos ir naujo poveikio aplinkai vertinimo, tada buvo nutarta su visuomene projekto nederinti, argumentuojant tuo, kad konsultacijų neva ir taip jau būta pakankamai.

Ne paslaptis, jog diskusijos dėl taksonomijos patyrė nemažą lobistinį spaudimą iš daugelio dujų bendrovių ir pramonės asociacijų, vieno tyrimo bendraautorių žodžiais tariant, atspindėjusį „sistemingas pastangas“ silpninti ES žaliąjį kursą. Ir tokią lobistinę įtaką sprendimams dėl taksonomijos analizuojančių tyrimų pastaruoju metu buvo paskelbta ne vienas ir ne du. Karo Ukrainoje ir planų atsisakyti rusiško iškastinio kuro kontekste ypač įdomi ir iškalbinga yra aplinkosauginės organizacijos „Greenpeace France“ neseniai paskelbta studija apie Rusijos energetikos įmonių „Gazprom“, „Lukoil“ ir „Rosatom“ lobistų veiklą siekiant, kad gamtinės dujos ir atominė energetika būtų įtrauktos į europinę taksonomiją.

Šis tyrimas taip pat atskleidė, kad Rusija būtų viena pagrindinių tokio sprendimo naudos gavėjų – tiesa, atmetus potencialius ES planus mažinti rusiškų dujų importą.

Dėl gamtinių dujų pajėgumų didinimo pagal taksonomiją, anot „Greenpeace France“ studijos, Rusija galėtų uždirbti pa-

pildomus 4 mlrd. eurų kasmet, tai iki 2030 metų sudarytų apie 32 mlrd. eurų, o branduolinės energetikos įtraukimas į taksonomiją leistų valstybinei kompanijai „Rosatom“, turinčiai tvirtus komercinius ryšius su Europos atomo pramone, gauti maždaug 500 mlrd. eurų investicijų į naujus branduolinius pajėgumus Europos Sąjungoje.

Kalbant apie potencialias energetines sankcijas Rusijai, verta pastebėti, kad net ir atsisakius rusiškų dujų ir padidinus jų importą iš kitur, ypač suskystintųjų gamtinių dujų pavidalu, nei Europa, nei joks kitas kontinentas nebūtų apsaugotas nuo tokių kainų krizių, kokią patiriame dabar, nes dujos yra ypač jautrios kainų svyravimams dėl politinių sukrėtimų ir globalinių kataklizmų. Taigi ekonominiai argumentai ir šiuo atveju tikrai yra ne dujų naudai.

Tarptautinė energetikos agentūra dar pernai yra paskelbusi ataskaitą „Net Zero by 2050: a Roadmap for the Global Energy Sector“, kurios duomenys rodo, kad, įvertinus visas elektrinių statybos, priežiūros ir gamybos sąnaudas, atsinaujinantys energijos ištekliai jau dabar yra konkurencingiausia energetikos rūšis. Šis konkurencinis pranašumas, palyginti su analogais, naudojamais iškastinių kurą, ateinančiais dešimtmečiais tik didės. Taigi su tomis pačiomis investicijomis į energetinį efektyvumą ir atsinaujinančių išteklių energetiką vadinamuosius dekarbonizacijos tikslus būtų galima pasiekti, nedarant jokios žalos arba tik minimalią žalą aplinkai, anksčiau ir ekonomiškiau negu investuojant į dujas ir branduolinę energiją.

Europos aplinkos agentūros parengtas Europos Sąjungos energetikos ateities scenarijus demonstruoja, kad perėjimas nuo anglių prie plataus masto atsinaujinančios energetikos yra ne tik techniškai įmanomas, bet ir vienintelis būdas pagal Paryžiaus klimato susitarimą pabandyti iki 2050 metų apriboti pasaulinės

temperatūros kilimą iki 1,5 laipsnio, palyginti su ikipramoniniu laikotarpiu.

Dar vienas iškalbingas faktas, rodantis, jog, siūlydama dujinę ir atominę energetiką paskelbti žaliosiomis, Komisija priėmė iš esmės politizuotą sprendimą, yra tai, jog į šias energetikos rūšis investuoti nėra linkusios finansų institucijos, tarp jų ir Europos investicijų bankas, kuris prisistato kaip didžiausia daugiašalė finansų institucija pasaulyje ir vienas didžiausių žaliųjų projektų finansuotojų. Itin svarbu paminėti ir tarptautines finansų institucijas, valdančias apie 40 proc. pasaulio turto ir įsipareigojusias iki amžiaus vidurio siekti klimato neutralumo naudojantis pernai sukurta „Glasgow Financial Alliance for Net Zero“ platforma.

Pavyzdžiui, tokį įsipareigojimą patvirtinęs Jungtinių Tautų suburtas klimatui neutralaus turto valdytojų aljansas (*UN-Convened Net-Zero Asset Owner Alliance*), į kurį įeina stambiausios pasaulio finansų institucijos, yra pareiškęs, jog pasiūlymas gamtines dujas paskelbti žaliosiomis „nėra suderinamas su dideliu ES taksonomijos sistemos užmoju“, o branduolinė energetika turėtų būti įtraukiama į taksonomiją tik taikant itin griežtus kriterijus.

Panašios pozicijos dėl gamtinių dujų laikosi ir maždaug 50 trln. eurų vertės turtą valdantis europinis tvarių investicijų aljansas (*Institutional Investors Group on Climate Change*), kurio nariai yra ir tokios Lietuvoje veikiančios finansų institucijos kaip SEB ir „Swedbank“.

Pasiūlymą dujinę bei branduolinę energetiką įtraukti į taksonomiją taip pat sukritikavo dar viena prie Jungtinių Tautų įkurta institucija – tarptautinis investuotojų tinklas UNPRI (*United Nations Principles for Responsible Investment*), kurį sudaro daugiau kaip 4 tūkst. investuotojų, pensijų fondų, draudimo bendrovių ir paslaugų teikėjų. Anot šio tinklo, tai „užkrautų papildomą našta investuotojams, kurie turėtų atidžiai peržiūrėti informaciją, kad

užtikrintų, jog jų investicijos [...] atitinka mokslškai pagrįstus kriterijus“.

Trumpai tariant, finansų institucijų įsitikinimu, Komisijos siūloma taksonomija, į ją įtraukiant dujų ir branduolinę energetiką, neleistų investuotojams jos naudoti kaip patikimo įrankio (*gold standart*), leidžiančio nukreipti investicijas į tikrai žalius bei tvarius projektus ir išvengti žaliojo smegenų plovimo.

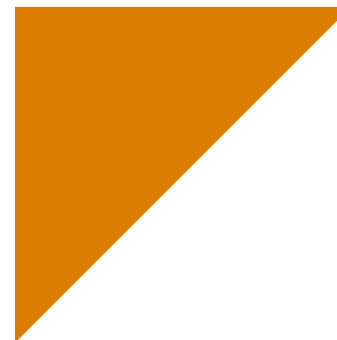
Pabrėžiama ir tai, kad dujų ir atominės energetikos įtraukimas į taksonomiją galėtų pakenkti Europos investicijų banko įsipareigojimui nustoti investuoti į gamtines dujas, taip pat palengvintų sprendimus dėl valstybės pagalbos ir reguliavimo, kuriuo remiamos nacionalinės investicijos į energetiką. Tai savo ruožtu atsilieptų tiek europiniams prioritetams, tiek ir jų finansavimui.

Taigi, įtraukus dujų ir atominę energetiką į europinę taksonomiją, būtų sukurtas labai pavojingas žaliojo smegenų plovimo precedentas, nes iš tiesų buvo žadėta, jog taksonomija bus ta priemonė, kuri investuotojams padės atpažinti ekologiškas ir tvarias energetines veiklas, skatinančias perėjimą prie klimatui neutralios ekonomikos ir leidžiančias nukreipti finansavimą į visuomenei išties naudingus projektus.

Vis dėlto jeigu į taksonomiją bus įtrauktos dujos ir branduolinė energetika, investuotojai negalės pasikliauti, kaip buvo deklaruota, bendra, patikima ir mokslu grįsta tvarios ekonominės veiklos klasifikacija, kuri šiuo atveju paneigtų pati save ir savo indėlį į ES žaliajį kursą.

2022 m. birželio 16 d.

GYNYBA

ES BAUDŽIA RUSIJĄ NE UŽ ISTORINĮ REVIZIONIZMĄ IR KOVĄ SU DEMOKRATIJA, BET UŽ KARĄ

Itin dažnai mūsų nusivylimą politika lemia tai, jog pokyčiai atrodo labai lėti. Ypač aiškiai tai pajaučiame, kai matome žūvančius žmones ir griaujamus gyvenimus. Vis dėlto norėdami pasiskubinti procesus turime suprasti, kaip veikia sistema ir kaip konkrečiai ją galima pastūmėti mums rūpima kryptimi.

Pastaruoju metu daugelis jūsų esate linkę kritikuoti Europos Sąjungą dėl tariamo jos institucijų neveiklumo karo Ukrainoje akivaizdoje. Daug piktų žodžių sulaukia ir kai kurių valstybių pozicijos. Panašią kritiką sukelia žmonių aukos Ukrainoje, baimė dėl galimo tolesnio karo eskalavimo.

Vis dėlto tokie emociniai vertinimai teparodo, kad net po 18 metų narystės ES daugelis žmonių Lietuvoje labai miglotai suvokia, kaip ta ES veikia ir ką ji realiai gali. Įsivaizduokite pasaulį, kur Rusija užpuola Ukrainą, žudo jos žmones, griaua miestus, bet jame nėra nei ES, nei NATO.

Kaip manote, kiek valstybių ryžtųsi siųsti ginkluotę Ukrainai? Kiek valstybių pradėtų radikaliai riboti prekybą su Rusija? Kiek šalių taikytų vienpuses sankcijas, jeigu jų nesaugotų NATO? Ar, tarkime, iš Bulgarijos mokesčių mokėtojų lėšų galėtų bent centas atkeliauti Ukrainos ginkluotei? Kiek valstybių tiesiog išreikštų susirūpinimą ir taip padėtų tašką? Kuri valstybė pirma išdrįstų atidaryti sienas Ukrainos pabėgėliams, numatydamą, kad

galimai teks rasti vietas net 10 milijonų žmonių, jeigu nesitikėtų sulaukti paramos iš kitų valstybių? Ir kaip manote, kiek užtruktų suderinti 27 valstybių sprendimus, jeigu neveiktų integracinės institucijos?

Europos Sąjunga atsirado dėl to, kad reikėjo sukurti taikos palaikymo mechanizmą. Palaipsniui aiškėjo, kad šalia šio didžiojo tikslo esama ir konkrečių, praktinių uždavinių. Sąjungos nauda dvejopa: nė viena valstybė atskirai nebėra atsakinga už bendrus sprendimus. Kita vertus, sprendimų poveikis gali apimti beveik visą Europą. Konkrečiu atveju atskiros valstybės rizika susidurti su neprognozuojamu priešu menksta, jos gyventojų saugumą didina visos ES skėtis. Kartu daugybę kartų išauga sprendimų, nesvarbu, ar kalbame apie sankcijas Rusijos režimui, ar apie paramą Ukrainos pabėgėliams, poveikis ir apimtys. Vis dėlto net ir šiame kontekste girdisi balsai tų, kurie linkę matyti tik savo interesus. Tarkime, kaip vertinti tokias valstybes kaip Vengrija, kuri net dabartinio karo akivaizdoje kartoja neketinanti atsisakyti materialinės naudos, kurią gauna iš draugystės su Rusija?

Visus gerus dalykus – socialinės paramos sistemas, išmokas verslui, pagalbą nelaimių atveju – žmonės linkę priimti kaip privalomą duotybę. O nepajėgdami suvokti bendrų projektų naudos jie net nesvarsto, ką tektų išgyventi, jeigu ES niekad nebūtų susiformavusi. Susitarti 27-ioms valstybėms, turinčioms skirtingą istoriją, geopolitinius siekius ir ekonominius modelius, yra labai sudėtinga. Ir tai, ką jau dabar karo Ukrainoje akivaizdoje daro ES, yra beveik stebuklas, ypač įvertinus faktą, kad dar neseniai Sąjunga neturėjo jokio paramos mechanizmo panašiams atvejams.

Paramos mastas, manyčiau, mums atrodo nepakankamas ir todėl, kad gana naiviai tikime, jog egzistuoja kažkoks stebuklingas veiksmas, kuris savaime galėtų išspręsti humanitarinę krizę

Ukrainoje. Deja, net jeigu tai kam nors skamba kaip ciniška ištarmė, nėra tokios jėgos, kuri pajėgtų sustabdyti visas tragedijas.

Ieškodami stebuklingų atsakymų, patogiai pamirštame karą Sirijoje, žmogiškos tragedijos mastu Ukrainą lenkiantį Jemeną. Net dabar, per Rusijos invaziją į Ukrainą, nekalbame apie partizaninį karą Mianmare, kur žmonės kaunasi su Kinijos remiama karine diktatūra.

Aptariant pastarosiomis savaitėmis išryškėjusias vidines įtampas ES, atskirai verta paminėti Lenkiją. Lenkija šiuo metu ES pirmauja pagal šalį pasiekusių ir čia pasilikusių Ukrainos pabėgėlių skaičių. ES ir jos institucijos aktyviai ieško būdų, kaip palengvinti Lenkijos našta, kaip perkelti pabėgėlius į kitas valstybes ir padengti Varšuvos išlaidas. Apie tai nuolat kalbama ir Europos Parlamente.

Vis dėlto Lenkijos politikai, pasinaudodami šia situacija, ragina ES iki karo pabaigos atidėti finansines sankcijas šaliai, kurių ji sulaukė dėl to, kad sukūrė teisinius mechanizmus, kurie neleidžia patikrinti, ar Europos mokesčių mokėtojų Lenkijai skiriamos lėšos skirstomos teisingai. Kitaip sakant, finansinių sankcijų Lenkija sulaukė dėl to, kad pamina Sąjungą vienijantį teisės viršenybės principą. Taip, tą patį teisės viršenybės principą, kurio taip nekenčia Putinas, nes būtent teisės viršenybė neleidžia įsigalėti autoritariniams režimams. Tokiu būdu net Putino karas prieš demokratiją, taigi teisės viršenybę, Lenkijos valdantiejiems tampa ginklu jų kovoje su ES.

Apie tai, kad būtent Sąjungą vienijantys žmogaus teisių, teisės viršenybės principai dabar ir laiduoja pagalbą visiems Ukrainos pabėgėliams, Lenkijos valdantieji kalbėti nelinę. Jie nutyli ir tai, kad būtent teisės viršenybės principai, kurie garantuoja finansų skaidrumą, turi užtikrinti, kad pabėgėliams skiriama ES parama tikrai juos pasiektų.

Prieš pradėdant reikalauti stebuklingų Sąjungos sprendimų už Sąjungos ribų, privalu įvertinti ir tai, kokią vaidmenį pasaulyje priskiria sau ES. Nors tiek krašto apsaugos, tiek užsienio politikos reikalai priskiriami valstybių narių kompetencijai, ES saugumo strategijų turinys ir dokumentų kaita leidžia išvystyti naujų akcentų. Pirmąją Saugumo strategiją Sąjunga priėmė dar 2003-aisiais. Didele dalimi ši dokumentą įkvėpė Rugsėjo 11-oji. Tuomet abi pusės Atlanto buvo daug ryžto stiprinti demokratiją pasaulyje, ir ES tvirtai stojo į JAV pusę.

Toje, pabrėžiu – tik toje, Strategijoje, pavadintoje „Saugi Europa geresniame pasaulyje“, matome viziją, kuri daugelio galvose asocijuojasi su sąvoka „Vakarai“.

Lietuva tuomet jau buvo ant narystės slenksčio, o ir Ukrainoje pradėjo vyrauti proeuropietiškos nuotaikos. ES buvo užvaldyta idealizmo. Tikėtina, kad ir mums tos nuotaikos padėjo lengviau įstoti į Europos Sąjungą, mat pirmojoje Strategijoje Rytų Europa vaizduojama kaip itin perspektyvus regionas.

Vis dėlto tiek Amerikos, tiek ES ganėtinai naivų požiūrį į aktyvią demokratijos plėtrą greitai ėmė keisti realybė. Optimizmą labai susilpnino 2009 metų recesija, pakirtusi visas šalis abipus Atlanto. 2011 metais prasidėjus karui Sirijoje net anglosaksų šalyse nuotaikos jau buvo pasikeitusios. Nepaisydamas pažado, JAV prezidentas Barackas Obama atsisakė pradėti intervenciją Sirijoje net ir po to, kai buvo panaudotas cheminis ginklas. Tuometinio Jungtinės Karalystės premjero Davido Camerono pastangos gauti parlamento sutikimą intervencijai irgi nebuvo sėkmingos. 2014 metais, kai Vakarų pasaulis tik pradėjo atsigauti po krizės, Rusija aneksavo Krymą, Artimuosiuose Rytuose susiformavo Islamo valstybė, paaštrėjo migrantų krizė.

Po poros metų Federica Mogherini, tuometė vyriausioji ES patikėtinė išorės reikalams, Europos vadovų įpareigota pateikė

Globalią Europos saugumo strategiją: pasaulinės ambicijos buvo pamirštos, o pirmame plane atsidūrė ES žmonių gerovė ir saugumas. 2016 metais tikėtis ko nors daugiau buvo nerealu.

Dokumentą formavo dvi sąvokos – „strateginė autonomija“ ir „principingas pragmatizmas“. Abi kreipė atsargumo link. Susikoncentruojama į save, pripažįstama ribota Sąjungos galia varžytis su pasauliu. Idealistai šią Strategiją peikia už jos nuosakumą, už itin kuklų ES vaidmenį pasaulyje, taip pat už perdėtą atsargumą ir susitelkimą į save. ES politikos ekspertai, priešingai, akcentuoja, kad tokia Strategija pagaliau atspindi realią Sąjungos politiką ir realius iššūkius.

Suprantama, kad Sąjunga nėra nei pasaulio policininkas, nei taikdarys, nei šventųjų kooperatyvas, kuris visada aukojasi dėl kitų ir idealų. Tiesa, pabrėžiama, kad kova už idealus irgi yra pragmatiškas Sąjungos interesas.

Praėjusį penktadienį, kovo 25-ąją, Europos Vadovų Taryba po keleto metų paruošiamųjų darbų patvirtino jau trečiąją ES saugumo strategiją, pavadintą „Strateginis kompasas“. Taip jau atsitiko, kad karas Ukrainoje keitė ir šios Strategijos turinį.

Nors didžia dalimi šis dokumentas ir kartoja principines 2016 metų Strategijos nuostatas, vis dėlto pripažinus, kad karas Ukrainoje reiškia naują realybę Europoje, atsirado gerokai daugiau konkretumo. Numatytos nuolatinėje parengtyje esančios 5 tūkst. karių greitojo reagavimo ES pajėgos, nuolatinis valstybių narių gynybos pajėgumo monitoringas. Žinant, kad valstybės narės nuolat priešinosi bet kokioms pastangoms integruoti krašto apsaugą ar užsienio politiką, pokyčiai nedideli, bet laužo istorinius tabu.

Strategija pripažįsta, kad 2022-aisiais pasaulis yra gerokai atšiauresnis, o saugumas esmingai sumenkęs. Kinija pirmąsyk įvardijama grėsme, nors tai ir slepiama po, atrodytų, nekaltai

skambančia „sisteminio varžovo“ sąvoka. Atvirai pripažįstama, kad pasaulyje varžosi skirtingi valstybių valdymo modeliai, demokratijai nuolat graso autoritarinės sistemos. Vis dėlto net karas nepakeitė pagrindinės tezės. ES ir toliau regima tik kaip aktyvi tvarkos rėmėja, bet ne pasaulio policininkas. Vėl kartojama, kad nesauginame pasaulyje mūsų prioritetas – pačios ES saugumas ir interesai, o ne pasaulio gelbėjimas.

Patinka mums Lietuvoje ar nepatinka, bet būtent taip privalu vertinti ES atsaką į Rusijos invaziją. Gal mūsų istorinė patirtis ir mūsų interesai mums sako, kad tai pernelyg kuklus pasirinkimas, bet kol kas jis toks. Pagrindinis ES uždavinys už Sąjungos ribų – ne kurti demokratiškas ar net taikias valstybes, o valstybes, kurios bent jau laikytųsi tarptautinių įsipareigojimų.

Dabar ES baudžia Rusiją ne už istorinį revizionizmą, ne už atvirą kovą su demokratija, bet už karą, kuris jokia forma nėra suprantamas ar juo labiau teisėtas. Baudžia už karą, kurį pradėdama Rusija atvirai metė iššūkį bet kokiems tarptautiniams įsipareigojimams.

Mums privalu suprasti, kad pati ES – tai milžiniškas tarptautinių įsipareigojimų ir valstybių įsipareigojimų viena kitai rinkinys. Ir tas rinkinys dovanojo ES valstybėms niekada iki tol neregėtus 70 taikos metų.

2022 m. kovo 1 d.

VIRUSAI, ĖDANTYS SANKCIJAS

Sankcijos ilgai buvo vertinamos kaip nepakankamai efektyvus priešininko suvaldymo mechanizmas. Geriausią paaiškinimą, kodėl sankcijos paprastai nepasiekia savo tikslo, galime gauti patsitelkę analogiją su antibiotikais. Jie išties veikia tik tuo atveju, kai pakankamai ilgai vartojamos stiprios jų dozės. Bet tada išlenda šalutiniai poveikiai.

Dabar mes gyvename vadovėlinių tiesų perrašymo laikais. Jau gerus 15 metų aišku, kad visos tos gražios ir viską aiškiai sudėliojančios mikro- ir makroekonomikos paklausos bei pasiūlos kreivių diagramos turi tiek papildomų sąlygų, kad neturi prasmės. Apie tai šimtus kartų aiškinau auditorijose, tik gaila, kad prastuose universitetuose tai vis dar kalama studentams ir net mokiniams į galvas. Prieš šimtą metų gimusi ekonomika vis dar atrajojama vadovėliuose, o Lietuvoje, deja, atgaivinama net pernai patvirtintose mokyklinėse mokymo programose. Vis dėlto ekonomikos tyrimų laukas grįžta prie savo keletu tūkstančių metų šaknų ir vėl vadinasi politine ekonomija. Politinė ekonomija remiasi aiškiai išgrynintomis vienos ar kitos politinės grupės moralės normomis ir taip jungia ekonomiką su politika. Kinta ne tik teorija. Kitaip vertinami ir ekonominiai veiksmai, tarp jų ir sankcijos.

Kaip ir dauguma mūsų, su didžia pagarba Ukrainai stebiu jos kovas. Tai, kad Rusija išplės jau aštuonerius metus vykstantį karą

į visą Ukrainą, buvo aišku gerą pusmetį. Tą ne kartą sakė daugybė analitikų ir politikų. Tai, kad minios klausė „taikos“ šauklių, kurie nuolat kalbėjo apie ekonominius ryšius (kitaip sakant, savo pelnus, kaip, pavyzdžiui, brolių Vizbarų atveju), yra normalu: visada maloniau girdėti apie pelną, ypač jeigu naiviai tiki, jog juo bus pasidalyta.

Pastarosios dienos, kai paskelbtos iš esmės jokio precedento niekur ir niekada neturėjusios sankcijos (pabrėžiu, tai ne tik ir ne tiek ekonominės, kiek politinės sankcijos), pakeičia dar vieną pastaruosius apytikriai septynis dešimtmečius vyravusią paradigmą, jog tarpusavio prekyba sustabdo rimtų karinių konfliktų galimybę.

Kai Lietuva pyko (ir teisingai pyko), kad Vokietija stato „nordstrymus“, sąmoningai ar nesąmoningai buvo akcentuojamas Vokietijos pramonės godumas. Atseit vokiečiams reikia rusų naftos ir jie, godulio apimti, nebemato rusų grėsmės. Manau, kad toks paaiškinimas tikrai pernelyg primityvus. Vokietijos politikai, pritardami šiam ir panašioms projektams, rėmėsi naivia ekonomikos logikos padiktuota prielaida, kad prekyba savaime pakerta karinio konflikto tarp prekyujančių šalių šaknis. Manoma, kad jeigu ryšiai labai glaudūs ir abipusiškai naudingi, tai kas gi ims juos kapoti. Toks mąstymas paremtas dviem giluminėmis klaidomis. Pirma, naiviai tikima, kad žmogus racionalus ir jo veikimas nukreiptas naudos link. Panašus tikėjimas toks stiprus, kad suvokiamas kaip kažkoks gamtos dėsnis.

Prisimenate, vos prieš kelias savaites mąstantys ir iš ateities perspektyvos procesus analizuojantys politikai buvo pašiepiami ir linčiuojami, nes esą sugalvojo kažkokią vertybinę politiką, kai reikia kalbėti apie verslo plėtrą ir jo naudas.

Šiaip jau kiekvienam, kuris mąsto, aišku, kad bet kokia politika yra vertybinė ir kitokia būti negali. Tiesiog vieni politikai

akcentuoja laisvę, demokratiją, įstatymo viršenybę, kitaip sakant, taikaus sugyvenimo vertę, o kiti mano, jog vertybė yra matuojama pinigais. Priešprieša „verslas“ *versus* „kažkokios vertybės“, net jeigu tokiais terminais besimėtantys veikėjai patys to nesuvokia, gali būti sutraukta į formulę, už kiek parsiduosime ir kaip parduosime savo laisvę. Taigi, kam jau kam, bet didelę paramą Vizbarams pademonstravusiems lietuviams tikrai nederėtų pamokslauti vokiečiams.

Antra, ekonomiką į priekį stumiantis mąstymas linkęs tikėti, jog ir kita pusė mąsto panašiai. Jeigu jau aš bijau prarasti rinkas ir pelnus, tai ir kita pusė, akivaizdu, to visomis jėgomis stengsis išvengti. Panašus mąstymas itin primityvus tuo požiūriu, kad galios, statuso siekis, noras dominuoti žmonių bendruomenėse yra gerokai stipresnis nei banalus materialinės naudos siekis. Visos tos Maslow ir panašios piramidės, kur pradedama nuo bazinių poreikių ir po to slenkama aukštesniųjų link, tėra šiurkšti saviapgaulė. Žmogus gerokai sudėtingesnis, ir jo gebėjimas aukotis yra neišmatuojamas, net jeigu teisindama save konformizmu persisunkusi minia ir akcentuos materialius dalykus. Tai dabar tūkstantąjį kartą žmonijos istorijoje demonstruoja Ukraina. Tai demonstruoja ir demokratinių Vakarų valstybių vyriausybės nuo Europos Sąjungos ir Japonijos iki JAV ir Kanados.

Šiandien regime, kaip griūva dar vienas vulgarios ekonomikos mitas, giliai išsaknijęs būtent demokratinėse Vakarų visuomenėse, tad neverta manyti, jog politinio lauko žaidėjai sąmoningai pasirinks veiksmus, kurių kaina jiems bus labai didelė. Visos valstybės, ypač Europos Sąjungos, nes jos ryšiai su Rusija labai glaudūs, puikiai suvokia, kad gyvenimas Sąjungoje tikrai pasunkės ir tai, kas dešimtmečiais atrodė norma, gali tapti (ir, manau, taps) prabanga. Per labai trumpą laiką teks sukurti labai stiprią ES autonominę gynybos sistemą bei kariuomenę.

Beje, apie tai kalbėjau ir prieš 2019 metų Europos Parlamento rinkimus – tada tai sakiau vienintelė, ir net konservatoriai, istoriškai akcentuojantys NATO gynybinę sistemą, tada tokią poziciją labai kritikavo. Dabar – tiesiog valandomis! – ji įsigali ne tik ES institucijose bei Europos akademiniėje bendruomenėje, bet ir valstybėse narėse. Tokio žingsnio kaina visiems tikrai bus didelė. Tai demonstruoja vien 100 mlrd. eurų, kuriuos savo kariuomenei stiprinti skyrė Vokietija.

Europos liaudies partijos grupė Europos Parlamente, kuriai priklausau, pradeda reikalauti nutraukti bendradarbiavimą su Rusija bet kokios ginkluotės klausimu, kalba apie kuo skubesnį infrastruktūros, kuri leistų permesti karius į Rytų Europą, stiprinimą.

Labai brangiai atsieis ir nepriklausomos nuo Rusijos energetinės sistemos kūrimas bei rusiškų dujų ir naftos atsisakymas. Vien pernai ES Rusijai už naftą ir dujas sumokėjo 100 mlrd. eurų, po 120 mln. eurų per dieną. Jei vienas tankas kainuoja apytikriai 1,5 mln. eurų, o ukrainiečiai sakosi kasdien sunaikinantys 50 tankų, galime sakyti, jog per dieną mes Rusijos kariuomenę apginkluojame 30 naujų tankų. Be abejo, viskas gerokai sudėtingiau, bet susimąstyti verta.

Norint pristabdyti Rusijos puolimą Ukrainoje, o vėliau ir mūsų namuose, jau dabar privalu skelbti embargą rusiškai naftai ir dujoms. Skamba neįtikimai? Na ką gi, dabar sakau jums ne tai, kas gimė mano galvoje, o kartoju tai, kas trečiadienį kalbėta didžiausioje Europos Parlamento grupėje, kuri žinoma kaip labiausiai verslą remianti europinė centro partija. Ir tai buvo sutikta jei ne palankiai, tai tikrai su supratimu. Net ir vokiečių delegacijos, kuri dar prieš keletą savaičių būtų tiesiog sukilusi. Ekspertų vertinimai rodo, kad atsargų išgyventi iki žiemos turėtų užtekti.

Kol kas dalis Rusijos bankų, tarp jų tokie gigantai kaip „Sberbank“, nėra atjungti nuo SWIFT sistemos kaip tik todėl, kad būtų galima apmokėti Rusijai už energetinius išteklius. Ir tai labai silpnina visą sankcijų paketą. Įvedus embargą, galima toliau plėsti ir bankinės sistemos užkardymą.

Kalbama, kad tuoj pat turi būti sustabdytas anglių iš Rusijos importas. Tam, kad nors iš dalies būtų atkurtas balansas, ribotam laikui siūloma pasitelkti anglis iš Pietų Afrikos ir kitų pasaulio valstybių. Nors ir itin griežtai prieštarauja aplinkosaugininkai, ribotam laikotarpiui taip pat siūloma pasitelkti skalūnų dujas iš JAV, tokiu būdu mažinant priklausomybę nuo Rusijos dujų. Siūloma branduolines jėgaines, kurios nepriklauso nuo urano ar Rusijos technologijų, naudoti dar kažkokį ribotą laiką. Kad ir kaip žiūrėtume, netvari branduolinė energetika, vertinant platesniu požiūriu, tikrai tvaresnė nei Rusijos dujos, anglis ar nafta.

Siūlomos tolesnės sankcijos yra drastiškos, bet žinant, kad Rusija tikrai nesustos, jos anksčiau ar vėliau taps realybe. Vyresni Lietuvos žmonės dar pamena šaltą 1991 metų žiemą, kai nebuvo šilto vandens ir nuo šalčio geliančiais pirštais tekdavo skalauti savo ir vaikų rūbus. Bijau, jog tai gali patirti ir mūsų jaunimas. Į gynybos sistemas ir energetikos sektoriaus transformacijas permesti pinigai nepasieks daugelio kitų verslų, per pastaruosius porą metų ir taip nukentėjusių nuo pandemijos, tad jų atsigavimas irgi užtruks.

Nemanykime, kad kainą už Rusijos agresiją mokės tik Rusija. Mokėsime visi: ir tiesiogiai – sumažės finansų srautai, ir netiesiogiai – didės jau dabar skaudžiai kandanti infliacija. Bet tai bus kaina už laisvę.

Laukia ir dar vienas, bene rimčiausias, išbandymas. Kai nušlūgs įtampa dėl Rusijos paskelbto karo, kai kasdieniai darbai palaiapsniui mūsų galvose uždengs ukrainiečių didvyriškumo

pavyzdžius, prabils tokios ir tokie, kurie aiškina, kad kenčiame ir mokame už svetimą karą. Kad tai mūsų neliečia. Kad priešas yra ne toks baisus, kaip karksi politiniai oponentai. Netikite?

Kaip visokie gurniai ir paluckai su vilijomis neatsiprašė tautos už tai, ką kalbėjo vos prieš kelias dienas, taip ateityje sunkumams užklupus jie vėl aiškina, kad bėda – ne autoritariniai Rusijos ir Kinijos (tai kitas, dar žiauresnis priešas) režimai, o politiniai oponentai. Ir išvargę žmonės jais tikės.

Baisiausia, kad tai vyks visoje Europos Sąjungoje ir ne tik. Pasiruoškime kitokiam pasauliui.

2022 m. kovo 4 d.

LĖKŠTŲ GRĖSMIŲ GRĖSMĖS LĖKŠTAME TEKSTE DĖL GRĖSMIŲ

Politikai, teisininkai, įvairių lygių įstatymų leidėjai ir vykdytojai savo darbą gali atlikti tik remdamiesi labai rimtomis profesionaliomis analizėmis. Vis sparčiau menkstant Lietuvos viešosios erdvės intelektualinei kokybei, kiekvienas profesionalo žodis gali būti aukso vertės.

Lietuvos žvalgybos institucijos, kurios turi ir finansinių išteklių pasamdyti deramus „protus“, ir prievolių visuomenei, kasmet privalo skelbti grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimą. Mano galva, ir tai pagrindžiu šiame tekste (argumentų tikrai daug daugiau), Valstybės saugumo departamento ir Antrojo operatyvinių tarnybų departamento prie Krašto apsaugos ministerijos šiemet pateiktas grėsmių Lietuvai 2022 metais vertinimas demonstruoja nepagarbą ir logikai, ir visuomenei.

Formalus darbas yra didžiausia nacionalinė grėsmė. Ir sunku priimti ponų žvalgybininkų iššūkį – tegul paaiškina, kaip man dirbti savo darbą, jeigu jie tingi ar nesugeba pamatyti realias grėsmes ir vaikiškai kайšioja mums jau kadais sudėvėtą nuotrauktę su Paleckio veidu. Na ir, žinoma, nepamiršta priminti mums, kaip atrodo patys, o netoliese įterpia ir viso Rusijos elito – Putino, Bortnikovo, Lavrovo ir kitų – veidus.

Nežinau, kiek žmonių skaito tuos kasmetinius grėsmių nacionaliniam saugumui vertinimus. Manau, nedaug. Nežinau, ar juos skaito Seimo nariai. Jei ir skaito, tai tik keletas. Ar juos

skaito šalies vadovai? Abejoju. Kiek analitikų vertina tų tekstų kokybę? Neteko matyti nė vienos analizės, nors ieškojau. Gal ir gerai, kad visi šie žmonės negaišta laiko, kita vertus, kuo baigiasi mirusios žvalgybos tinginystė, kasdien regime savo ekranuose.

Kiekvieną pavasarį jau septinti metai iš eilės Valstybės saugumo departamentas ir Antrasis operatyvinių tarnybų departamentas prie KAM paruošia 500 egzempliorių brošiūrą. Tai apytikriai 75 puslapių vizuali mišrainė: daug nuotraukų, schemų, kai kurios gan sudėtingos ir joms suprasti reikia specialių žinių. Kalbos stilius kinta nuo buitinio iki paremto profesiniu žargonu. Net porą kartų paminėta, kad naudojamosi vertinimo tikimybių ir laiko perspektyvų reikšmių skale. Tokie vertinimai tikrai būtų naudingi, bet dokumente jie taip gudriai užmaskuoti įvairiose netikėtose vietose, kartais tiesiog pastraipų viduryje, kad norint aptikti reikia gerai padirbėti.

Be abejo, šio „kūrinio“ pradžioje į Lietuvą žvelgia minėtųjų institucijų vadai – sovietinės tradicijos gajos. Beje, jei nesate matę, galite sužinoti, kaip atrodo Putinas, Bortnikovas, Lavrovas ir kiti panašūs veikėjai. Nežinojote, kad jie yra grėsmė Lietuvai? Na, tai dabar žinosite. Nors gal grėsmė yra jų amžius, kuris irgi paslaugiai nurodytas.

Beveik keturis mėnesius rengtas vos per 100 tūkst. spaudos ženklų (tai labai nedaug!) opusas savo turiniu yra išskirtinai lėkštas. Neilgame tekste nepersidirbusio ir gerai *paste / copy* metoda perpratusio pirmakursio stiliumi Lietuvos žvalgybininkai porina, ką sugebėjo pamatyti per praėjusius metus. Žvalgybos raštininkai sakosi kalbą aptakiai, nes negali viešinti įslaptintos informacijos ar jautrių detalių. Matyt, turime suprasti, kad jie neketina tenkinti mūsų tuščio smalsumo. Tiesa, kodėl jiems atrodo, kad iš jų tikimasi detektyvo, o ne logiško teksto, kur aiškiai galima išvelgti

tendencijas, grėsmes bei aiškų vertinimą, kiek tikėtina viena ar kita grėsmė, taip ir nesupratau.

Įvardiniame žodyje autoriai teigia norintys, kad Lietuvos gyventojai žinotų apie tai, kad juos gali verbuoti, pasinaudoti jų žiniomis, ryšiais, jais manipuluoti ar juos kiršinti. Informuojama, kad priešai „išilaužinėja į jų kompiuterius, siekia klaidinti ir skaldyti visuomenę skleisdami dezinformaciją“.

Nemanau, kad Lietuvoje gyvena nors vienas vyresnis nei 16 metų žmogus, kuris to nežinotų. Ir todėl niekaip nesuprantu, kaip pats tokio žinojimo faktas „praplės mūsų visuomenės akiratį, padės kritiškai suvokti ir vertinti tikrovę, sustiprins kiekvieno asmens ir valstybės atsparumą“. Jeigu jums sunku patikėti, jog Lietuvos žvalgybininkai aptinka glaudžią priklausomybę tarp žinojimo apie tai, kad gali būti verbuojamas, ir visuomenės gebėjimo kritiškai vertinti tikrovę, ką jau kalbėti apie asmens atsparumą (kam konkrečiai?), paskaitykite patys. Dokumentas viešas.

Jeigu norite patys įvertinti viso teksto kokybę, taip pat paskaitykite analogišką kasmet viešai skelbiamą metinę grėsmių vertinimo strategiją, kurią rengia JAV žvalgybininkų bendruomenė. Argumentų, kodėl negalima lyginti JAV ir Lietuvos gebėjimų šiose srityse, nepriimu. Jei manysime, kad mūsų atitinkamo rango pareigūnai yra taip intelektualiai atsilikę nuo JAV kolegų, tai turėsime sutikti, kad ir modernios ginkluotės mums patikėti negalima.

Pirmas skirtumas, kuris iš karto krinta į akis, yra skirtingas suvokimas, kam skirtas dokumentas, ir netiesiogiai – ką reiškia pati grėsmių samprata. JAV žvalgybos institucijos informuoja įstatymų leidėjus, karius ir teisėtvarkininkus (*policymakers, war-fighters, domestic law enforcement personnel*) apie grėsmes, su kuriomis šalis gali susidurti tais metais. 2022 metų vasarį, remdamiesi savo duomenimis, sukauptais iki sausio, jie apibrėžia, kokių

rimčiausių iššūkių šiomet valstybė gali sulaukti (1) geopolitinėje erdvėje (išskiriama Kinija, Rusija, Iranas ir Šiaurės Korėja), (2) dėl infekcinių ligų, biologinio ginklo ar kitų masinių pavojų visuomenės sveikatai keliančių veiksnių, (3) klimato kaitos srityje, (4) technologinėje, tarptautinio organizuoto nusikalstamumo, migracijos ir terorizmo sferoje, be to, prognozuoja (5), kokie pasauliniai konfliktai gali labiau destabilizuoti padėtį.

Tekste nėra nė vienos nuotraukos ir spalvotų schemų. Jo autoriai gerbia savo skaitytojus, nelaiko jų naiviais vaikais, tad nepasakoja apie verbavimus. Tekstas labai aiškiai ir logiškai struktūrizuotas. Esminės tezės paryškintos. Parašytas profesionalia kalba, bet neperkrautas jokia profesine leksika, kuriai suvokti jau reikėtų specialių žinių. Nepamatsite ir viršininkų veidų.

Kodėl akcentuoju tokius, atrodytų, tik formos dalykus? Atsakymas paprastas – lietuviškas dokumentas, priešingai nei teigia jo autoriai, neturi adresato. Visuomenei, kurios kritinį mąstymą jis esą skirtas formuoti, tai pernelyg profesionalu. Profesionalams – užsienio politikos formuotojams, teisininkams ar kariams – pernelyg banalu. Pamestas adresatas galiausiai reiškia ir išskirtinai lėkštą menkos prognozuojamos vertės turinį.

Ar tikrai dešimtmečius skaičiuojančios tendencijos naujos? Perskaitęs dokumentą kelis kartus, vis aiškiau supranti, kad jo paskirtis yra visiškai formali, tarytum optinė – lyg ir kažkas matosi, bet iš tiesų nieko nėra. Kadangi Žvalgybos įstatymo 26-asis straipsnis reikalauja kasmet skelbti veiklos ataskaitas ir grėsmių vertinimus, tai ir sukurpiamas tekstas pagal principą sudėti, ką turi, nes vis tiek niekas jo neskaitys, nevertins ir juo remdamasis sprendimų nepriiminės. Ir ar galėtų priiminėti?

Paanalizuokime šio vertinimo skyrelį apie Kiniją. Jame, apskritai kalbant, apie šią šalį prirašyta banalybių, kurias be vargo galime rasti kiekvieno didesnio portalų atitinkamose skiltyse.

Didžioji informacijos dalis neaktuali ar net pasenusi. Pavyzdžiui, konstatuojama, kad „Kinija keičia savo strateginę laikyseną imdamasi vykdyti agresyvią užsienio politiką, asimetrinę ir nesąžiningą ekonominę veiklą, informacines ir dezinformacijos kampanijas“ ir t. t., ir t. t. Kinija savo strateginius tikslus vykdo jau labai daug metų, tad kas čia naujo?

Pavyzdžiui, keli konkretūs ankstesnio laikotarpio pavyzdžiai yra susiję su Lietuva. Žvalgybininkams tylint (nematė grėsmės?), buvęs šalies finansų ministras prieš keletą metų paskelbė, kad Lietuva taps Kinijos aukštųjų technologijų centru, iš kurio kinų investicijos esą sklis po visą Europos Sąjungą. Sprendimas buvo padarytas jo net nesvarsčius nei Seimo Užsienio reikalų komite, nei Europos reikalų komite, taigi iš esmės pažeidus tiek šalies įstatymus, tiek kai kuriuos tarptautinius įsipareigojimus. Jis buvo priimtas aiškiai oponuojant Lietuvos strateginiam saugumo partneriui – JAV.

Kinijos komunistų partijos finansuojamas ir jos ideologiją platinantis Konfucijaus institutas be jokio vargo prisiglaudė Vilniaus universitete, kurio tuometinis rektorius, o dabar Seimo narys, tai grindė finansiniais sumetimais ir tautų draugyste. Studentai liudijo, kad kai kurie kinų kalbos dėstytojai atvirai aukštino Mao ir Kinijos komunistų partijos politiką. Atskiri Lietuvos veikėjai, tarkime, Linas Eriksonas, Kinijos komunistų partijos finansuojamuose Vengrijoje spausdinamuose leidiniuose atvirai tyčiojosi iš Lietuvos politikų, kurie drįsta abejoti Kinijos investicijų nauda ir kalba apie šios autoritarinės, o dabar jau totalitarinės valstybės grėsmę Lietuvos nacionaliniams interesams.

Jeigu jau dokumentas skirtas paryškinti NAUJAI susiformavusias grėsmes, tai tikrai privalu matyti ir informuoti visuomenę, kad Kinija, netekusi įtakos, kurią buvo sugebėjusi susikurti valdant ankstesnei vyriausybei, nuo pernai metų atvirai vykdo labai

grėsmingą Lietuvos užsienio politikos ir atskirų politikų diskreditavimo kampaniją.

Kinijos formuojamas naratyvas itin plačiai atkartojamas socialinėje žiniasklaidoje ir net viešame politiniame diskurse. Kita vertus, nereikia būti kažkokiu ypatingu sekliu, užtenka tiesiog skaityti ir analizuoti, kad matytum, jog žmonės, kurie anksčiau palaikė Rusijos ar Baltarusijos politiką, dabar, kai išaugo visuomenės atsparumas Rusijos propagandai, persijungė platinti Kinijos argumentus. Apie šitas dezinformavimo kampanijas, manytina, privalu žinoti visuomenei, ir tai tendencija, kuri galutinai susiformavo būtent 2021 metais.

Grėsmių vertinimuose apie tokias tendencijas nekalbama. Kodėl? Nematoma grėsmė? Kai kurių politikų ir verslininkų atviri demaršai Kinijos naudai nurašomi jų ribotumui ir nesusišaudymui ar politinėms kovoms? Ar ne žvalgybininkų pareiga įspėti, kaip atitinkamos JAV institucijos savo politikos formuotojus jau ne vienus metus įspėja ir apie Kinijos minkštąją politinę įtaką per Konfucijaus institutus, ir dezinformacijos kampanijas, kartais nutaikytas tiesiogiai į atskirus politikus? Kartojant dalykus, kurie jau seniai akivaizdūs kiekvienam, kuris nors šiek tiek domisi Kinijos politika ir jos veikimo metodais tarptautinėje arenoje, naujausių tendencijų dokumente nenurodyta.

Nerasite nė žodžio ir apie Lietuvai realią grėsmę keliančią Kinijos „draugystę“ su Putinu. Abiejų šalių bendri kariniai mokymai vyksta jau seniai, tačiau pastaraisiais metais santykiai tvirtėja ir plinta į kitas sritis. Apie tai plačiai kalba Vakarų analitikai, kurie būtent čia išvelgia didelę geopolitinę grėsmę Vakarų demokratijoms, taigi ir mums.

Argi tikrai nebūtų privalu bent paminėti nors ir nelabai naują, bet pastaruosiu metu vis aktyviau propaguojamą ekonominę programą, kuria planuojama perpaišyti tiekimo grandines? Ar

turi įtaką Lietuvai kinų susitarimai su Saliamono salomis, dėl kurių visi Vakarai stovi ant ausų? Apie technologijas šiek tiek yra, bet ar tikrai neverta kalbėti apie tai, kokią grėsmę kelia Kinijos siekis diktuoti standartus ir kokios būtų galimos to pasekmės.

Antai neseniai įvyko skandalas dėl kiniškų DJI dronų Ukrainoje. Vos ukrainiečiai tuos dronus panaudodavo, į juos veikiai atlekdavo rusų raketa, nes rusams dronų lokacijos duomenys buvo perduodami per jų įrangą.

Nutylint šias ir kitas realias naujai ryškėjančias grėsmes, daug dėmesio skiriama dalykams, kurie vargu ar laikytini grėsme, bent jau be specialių paaiškinimų. Tarkime, teigiama, kad Kinija siekia keisti tarptautines institucijas. Na ir kas? Gal jas tikrai reikia keisti, gal jos tikrai nebeatitinka šių dienų poreikių? Kad reikia transformuoti, pavyzdžiui, Pasaulinę prekybos organizaciją, kalbama seniai. Ukrainos prezidentas neseniai pasiūlė JT Saugumo Tarybai pasileisti, jei nesugeba užtikrinti saugumo, ir visi jam plojo. Gudrieji visuomenės kritinio mąstymo ugdytojai tiesiog pamiršta paminėti, kokie yra konkretūs Kinijos pageidaujami pokyčiai ir kodėl jie pateko į grėsmių sąrašą.

Nejauku skaityti, kai sakoma, kad Xi Jinpingas, tikėtina, sieks trečios kadencijos. Tai ne tik tikėtina, tai garantuota, nes dar 2018 metais Konstitucijos pakeitimais buvo pašalinti kadencijų apribojimai. Bet kokia čia grėsmė Lietuvai? Jau apsamanojo žinios, kaip Xi Jinpingas koncentruoja valdžią savo rankose, ypač visą karinę valdžią, ir nori net Mao savo galia viršyti. Komiška skaityti, kad kinai ir rusai bendradarbiaus tyrinėdami Mėnulį. Kokia čia grėsmė Lietuvos nacionaliniam saugumui? Jei tokia grėsmė yra, tai tikrai būtų įdomu sužinoti, kokia ji, ir gauti jos vertinimo tikimybę laiko skalėje, kaip žadėta.

Kokią grėsmę Lietuvai kelia agresyvi Kinijos retorika? Ji gal ir nemaloni, bet vargu ar tai grėsmė, juolab kad ji pačiai Kinijai

labiau kenkia nei mums. Prisiminę retoriką, apie tikrą grėsmę keliančią dezinformaciją teksto autoriai pamiršo. Apskritai vertinant, visas skyrelis apie Kiniją yra ne apie grėsmes, tai tiesiog paviršutiniška Kinijos politikos apžvalga. Informacijos, ir gerokai rimtesnės, net Vikipedijoje daugiau.

Kiti dokumento skyreliai labai panašios vertės. Ypač teksto vertę menkina tai, kad, priešingai įprastai analogiškų dokumentų Vakaruose praktikai, nesugebėta pateikti jokių rekomendacijų politikos formuotojams. Nors gal ir nieko nuostabaus. Tikslas anonsuotas kitas – mokyti visuomenę mąstyti kritiškai, o ne padėti, kaip reikalautų Žvalgybos įstatymo logika, visuomenei vertinti grėsmes.

Tiesa, lieka neaišku, ar kritinis mąstymas turėtų lavėti rimtai priimant ataskaitos informaciją, ar pati ataskaita yra provokacija kritiškai mąstantiesiems sunerinti dėl žvalgybininkų požiūrio į Lietuvos saugumą.

2022 m. balandžio 6 d.

SANKCIJŲ POVEIKĮ DIDINA PRIEŠO MĄSTYMO SUPRATIMAS, O NE NAIVIOS RAUDOS

Labai malonu parašyti, kad ketvirtadienį, balandžio 7-ąją, už Europos Parlamento rezoliuciją, kuri reikalauja „nedelsiant taikyti visišką Rusijos naftos, anglių, branduolinio kuro ir dujų importo embargą“, balsavo 513 Parlamento narių ir tik 22 nepritarė, o 19 susilaikė.

Mano prognozė, kad toks griežtas reikalavimas gali nesulaukti pritarimo, nepasitvirtino, ir tai mane nuoširdžiai džiugina. Trečiądienį, rašydama šią apžvalgą, susidomėjusi išklausiau kolegos Bronio Ropės kalbą Europos Parlamento diskusijoje apie Putino režimo ir Europos kraštutinių dešiniųjų bendrus bruožus. Dauguma kalbėjusiųjų minėjo šiuos politinius darinius vienijančią paramą autoritarizmui, vado ideologijai, panieką žmogaus teisėms bei europinėms vertybėms.

B. Ropė labai rimtai aiškino, kad visi privalome kovoti už demokratiją, kuri dar svarbesnė dabar, kai „karas prieš Ukrainą atvėrė akis visiems“. Kokias akis ir į ką tas karas atvėrė konkrečiai ponui B. Ropei, neišgirdau, bet buvo akivaizdu, kad turėjo atsiverti kažkokių kitų neįvardytų mistinių asmenų akys. Apie tai, kad Valstiečių ir žaliųjų partija, kurios nariu jis jau daugybę metų save vadina, yra klasikinė kraštutinės dešinės partija, nuoširdžiai pritarianti toms pačioms vertybėms, kaip ir Putino režimas, žinoma, neišgirdau.

Neišgirdau ir atsakymo, ar karas Ukrainoje atvėrė akis jo partijai, kad autoritariniai režimai yra blogis, tad ji ateityje kovos už demokratiją, kurios nauda dabar jau suvokta. Tiesa, kalbėta apie pigias dujas ir naftą, kurios, kaip buvo galima suprasti, korumpuoja politikus. Tokia neišplėtota mintis, kaip ir visas kalbos tekstas, buvo puikus pavyzdys, kaip kovoti už demokratiją nieko konkrečiai nepasakant ir nieko konkrečiai neapmąstant. Kita vertus, galima sutikti su kolegės mintimis, kad karas tikrai atveria akis. Ribinėse situacijose pamatome tikrąjį žmonių veidą. Vis dėlto norint išlikti integraliu žmogumi, svarbiausia atverti akis į save patį ir į savo tautą.

Iš karto noriu pabrėžti, kad jums neliktų jokių abejonių: sankcijas palaikiau, palaikau ir už jas balsuoju. Balsavimo išvaka-rėse pasirašiau dalies Europos Parlamento narių laišką, kuriame reikalaujame, kad sankcijų paketas apimtų visą iškastinį kurą – anglis, naftą, dujas ir branduolinį kurą – ir kad tas draudimas būtų įvedamas tuoj pat, nedelsiant. Vis dėlto abejotina, kad tokį reikalavimą šiuo metu balsuodami paremtų dauguma Parlamento narių. Dar daugiau klausimų kelia tai, ar visišką dujų embargą palaikytų Europos Vadovų Taryba.

Šią savaitę Europos Sąjunga paskelbė jau penktą ekonominių sankcijų paketą per penkias savaites nuo tos dienos, kai Rusija užpuolė Ukrainą. Sankcijų ratas bus plečiamas, o kai kurios jų transformuojamos didinant griauenamąją galią. Vis dėlto pasakyti, kiek tos sankcijos efektyvios, bent kol kas tikrai labai sudėtinga. Palaikydama sankcijas suprantu, kad jos pačios savaime Putino režimo nesustabdys.

Manau, kad galiausiai – ir tai gali įvykti labai greit – sprendimas atsisakyti bet kokios prekybos su Rusija, taip pat ir energetiniais ištekliais, bus priimtas. Vis dėlto šiuo metu dar tik sėjamos sėklos, kurios, bijau, duos vaisių tik po to, kai Rusija atvirai pasi-

kėsins į ES teritoriją. Nenoriu būti blogu pranašu, bet, bijau, tokia diena gali išaušti. Ir ji gali išaušti gan greit.

Prieš mėnesį jau sakiau, kad daugybė politekonominių tyrimų rodo, jog sankcijos niekur ir niekada nėra buvusios veiksmingas trumpalaikis priešininko užmačių suvaldymo mechanizmas. Geriausiu atveju, ir tai labiau išimtis nei taisyklė, jos padėdavo siekiant ilgalaikių tikslų. Galimas, pabrėžiu – galimas, bet sunkiai įrodomas atvejis, kai sankcijos pasiekė savo tikslą, – JAV technologiniai ribojimai Sovietų Sąjungai, kurie, kaip manoma, paspartino planinio monstro griūtį. Klausimas tuo labiau keblus, kad sankcijos gali ir privalo būti nagrinėjamos skirtingais aspektais – tiek dažniau aptariamu ekonominiu ar politiniu, tiek kol kas menčiau analizuojamu geopolitiniu aspektu.

Atskirais atvejais jų poveikis gali susilpnėti dėl to, kad ekonominės sankcijos pajėgios sukelti neprognozuojamų ar nepa-geidaujamų politinių pokyčių, o šie nepalankia linkme perbrai-žyti pasaulio įtakų žemėlapi. Kalbėdami apie sankcijas negalime pamiršti, kad jų trumpalaikis ir ilgalaikis poveikis irgi gali labai skirtis.

Kas dabar gali suvaldyti agresorių, jeigu sutiksime su prie-laida, kad sankcijų, kaip ir bet kurių kitų hibridinio karo įrankių, poveikis ribotas? Akcentuočiau du dalykus. Pirma, ir tai, tikėtina, svarbiausia, privalu suprasti, kaip mąsto tiek priešai, tiek sąjungi-ninkai. Antra, ginkluotė.

Po Bučos Vakarų pasaulis jau vienareikšmiškai suvokė, kad tik hibridinės ekonominės priemonės kovojant su Putino režimu nepakankamos. Sprendimas teikti ginkluotę Ukrainai, ir, reikia pabrėžti, modernią ginkluotę, iš esmės jau priimtas, o ginklai ke-liauja. JAV praėjusią savaitę paskelbė apie naują karinę strategiją ir beprecedentį karinės ginkluotės didinimą. JAV generolai vie-šai ir atvirai teigia, kad jų šalis teiks Ukrainai visą jai reikalingą

ginkluotę, išskyrus branduolinę. Neatsilieka ir Didžioji Britanija bei Rytų Europa. Tikiu, kad artimiausiu metu prie jų jungsis ir kitos Vakarų demokratijos, visų pirma Prancūzija.

Tiesa, Prancūzijos atveju kortas sumaišyti gali artėjantys prezidento rinkimai. Macrono pralaimėjimo tikimybė nėra didelė, bet ji egzistuoja. Jeigu pergalę švęs Macronas, karinės pagalbos Ukrainai klausimas bus išspręstas greit. Jo konkurentai vienaip ar kitaip yra susiję su Putino režimu, ir nors pastarosiomis savaitėmis jie viešai baisėjosi karu Ukrainoje, tačiau akcentavo taiką. Kitaip sakant, pabrėžė neutralumą, kuris dabartinėmis aplinkybėmis reiškia atvirą paramą agresoriui. Kraštutinės dešinės politikai Europos Sąjungoje iš esmės visi susiję su Putino režimu. Vienos partijos gaudavo tiesioginį Rusijos finansavimą, kitos nuosekliai rėmė esmines šio režimo vertybes: autoritarizmą, korupciją, vadinamąsias tradicines vertybes, kurios iš esmės sutraukiamos į panieką moterims, grubų mačizmą bei kovą su seksualinėmis mažumomis. Praėjusį sekmadienį prezidento rinkimus Vengrijoje laimėjęs Orbánas iš esmės ir dabar gana atvirai žavisi Putinu. Jo vadovaujamos kraštutinės dešinės partijos politikai diskusijoje su žurnalistais Strasbūre šią savaitę pripažino, kad jų labai rimtos pergalės rinkimuose karta buvo Ukraina. Tiesa, kalbėta ne apie paramą Ukrainai. Vengrijos mamos buvo gąsdinamos, kad pralaimėjus Orbánui jau kitą dieną po rinkimų jų vaikus išsiųs į frontus kautis už Ukrainą.

Sugrįžkime į mąstymo lauką. Ne vienas Vakarų analitikas, svarstydamas, kodėl daugelyje valstybių, tarp jų ir JAV, iki karo buvo tikima, kad Rusija karą gali laimėti vos per kelias dienas, akcentavo būtent Ukrainos vadovybės elgesį. Minima ir gana atsaini reakcija į stiprėjančius JAV ir Vakarų sąjungininkų įspėjimus, kad karas jau už durų, ir Ukrainos karinio personalo aukščiausių pareigūnų vaidai, ir galima didelio masto korupcija. Karas viską

sustatė į savo vietas. Dabar tie patys analitikai išskirtinai aukštai vertina ukrainiečių karinius gebėjimus, visų pirma eilinių karių bei vidurinės grandies karininkų. Sprendimas apginkluoti Ukrainą susijęs ir su ukrainiečių tautos bei jų prezidento elgesiu per karą.

Norint suvokti priešų veiksmų logiką, tad ir jiems veiksmingai priešintis, privalu pabandyti mąstyti taip, kaip mąsto jis. Norint laimėti ne virtualioje tikrovėje, bet realiame gyvenime, priešą geriau pervertinti, nei nepakankamai įvertinti. Ypač pavojinga priešą matyti kaip absoliutaus blogio įsikūnijimą.

Įvesdama sankcijas, ES, kaip ir JAV, iki šiol rėmėsi išimtinai siaura ekonomine logika. Manyta, kad sankcijos pakirs Rusijos ekonomiką, smuks gyvenimo lygis, o tai sukels neišvengiamą ūkio griūtį, kuri savaime susilpnins agresorės karinę galią. Panaši mintis būtų teisinga tik pritarus prielaidai, kad žmogaus elgseną lemia išimtinai ekonominiai motyvai. Nors tokią ekonomistinę pasaulio sampratą politikai itin dažnai pasitelkia rinkimų kovoje, abejotina, ar ji veikia, ypač karo akivaizdoje. Kasdien augantis sankcijų sąrašas Rusijos žmonių galvose atsiveria tik kaip dar vienas ginklas, kuriuo bandoma parklupdyti jų tėvynę.

Ką dabar girdi Rusijos žmonės? Jiems be paliovos ir labai emocionaliai daugybė propagandistų, žurnalistų, politikų ir žinomų žmonių aiškina, kad Vakarai jau seniai susimokė prieš jų valstybę, o dabar dar bando iš Rusijos gyventojų atimti net kasdienes prekes. Nuolat ir be perstojo aiškinama, kad Vakarus valdo gėjai, kurie terorizuoja esą geras tradicines šeimas. Vakarai pateikiami kaip tie, kurie nekenčia dvasingų Rytų ir mato juos tik kaip pigios naftos upes.

Prieš porą savaitių JAV finansuojamas televizijos kanalas „Current Time“ Sankt Peterburgo ir Maskvos gatvėse žmonių klausinėjo, ar jie nori gyventi kaip Europoje. Dauguma atsakymų

buvo neigiami. Dalis žmonių be jokios ironijos teigė, jog Europoje žmonės gyvena labai blogai ir jie tikrai nenori tokios ateities savo vaikams.

Kritinėse situacijose, o karas visiems tikrai yra ribinė būklė, normali žmonių reakcija yra susitelkti prieš priešą, kuris, kaip jie mano, kėsina į jų gyvenimą. Tai dabar matome Rusijoje, ir nė vieno rimtesnio politologo ar ekonomisto tikrai neturi stebinti itin aukšti Putino reitingai bei susitelkimas apie šalies vadovus. Toks Rusijos gyventojų susitelkimas tuo stipresnis, kuo energingiau kita pusė bando įrodyti, kad blogis konkrečiu atveju yra ne Ukrainoje ir Vakaruose, bet pačioje Rusijoje.

Neatsitiktinai netgi po Bučos skerdynių net tie Rusijos gyventojai, kurie matė nufilmuotus vaizdus šio miesto gatvėse, nuoširdžiai tiki pasakomis, kad tai priešo sufabrikuoti vaizdai. Kuo energingiau bandoma paneigti propagandą ir melagienas, tuo labiau dauguma linksta manyti, kad melas yra tiesa, ypač tais atvejais, kai suvokta tiesa gali būti pernelyg skaudi. Pasitelksiu pavyzdžių iš Lietuvos gyvenimo.

Matyt, girdėjote, kad Lietuvos gyventojai pastarosiomis dienomis kviečiami skambinti į Rusiją ir aiškinti jos žmonėms, kad Rusija yra agresorė ir žudikė. Viena jauna ir, atrodytų, protinga moteris socialiniuose tinkluose labai susižavėjusi savimi ir šia akcija aiškino, kad jau paskambinta per 100 tūkst. Rusijos gyventojų. O dabar pagalvokite, kaip reaguotumėte, jeigu panašus skambutis jus pasiektų iš Rusijos ir žmogus laužyta kalba jums pradėtų aiškinti, kad gyvenate gėjų valdomame pasaulyje, kuris nori sugriauti dvasinę tradicinę vertybę ir tradicinei šeimai atsidavusią Rusiją? Kaip reaguotumėte, jeigu jums skambučiu iš Rusijos primintų Holokaustą ir aiškintų, kad Lietuvos valdžia padeda Ukrainai tik todėl, kad abi šios šalys yra nacistų valdomos?

Beje, tie rusai galėtų cituoti ir gana dažnai pastaraisiais metais Lietuvos maršistų, taigi pačių lietuvių eskaluotą temą, kad mūsų šalis dabar užvaldyta gėjų ir fašistų. Manau, sulaukę tokio skambučio, dauguma jūsų supyktumėte, ir jūsų reakcija būtų priešinga tai, kurios tikėjosi skambinės žmogus.

Rusai yra tokie pat žmonės, kaip ir lietuviai, tad ir jų reakcija tokia pat. Kuo dažniau mes jiems aiškiname, kaip jie klysta, tuo nuoširdžiau jie tiki, kad yra teisūs. Ta visa skambučių akcija yra klasikinis atvejis, kai gerais norais kelias į pragarą grįstas. Sakyti tiesą ir realiai vertinti procesus nėra lengva. Reikia ilgai mokytis, daug skaityti, diskutuoti su oponentais ir išmokti vieną sudėtingiausių dalykų – autorefleksijos ir savo mąstymo klaidų įvertinimo. Autorefleksija ir SAVO klaidų paieška – esminis momentas. Tiesiai kalbant, absoliuti bet kokios visuomenės dauguma yra ganėtinai tamsi, linkusi tikėti bet kokiais kliesiais, ypač noriai tiki būtent pačiais kvailiausiais dalykais.

Galime juoktis iš Rusijos žmonių, kad jie tiki kliesiu, jog ukrainiečiai kūrė biologinį ginklą, kuris naikina išimtinai slavų kilmės žmones, ir kad tas ginklas tiek gudrus, jog sugeba net tuos slavus išskirstyti į ukrainiečius, kurių nežudo, ir rusus bei Baltarusijos gyventojus, kuriuos paveikia. Būtų labai juokinga, jeigu nebūtų tolygu visokių kepenių įrodinėtoms nesąmonėms, kad skiepai nuo kovidų veikia kaip genetinis ginklas.

Kovoti su priešais kažkur kitoje valstybėje yra gerokai, nepalyginamai lengviau, nei kasdien kalbėti apie demokratiją namuose. Sunkiau, bet tikrai prasmingiau. Laimėti gyvenimą galima tik neprarandant galvos. Karas – ne išimtis. Situacija Ukrainoje labai sunki. Ukrainai trūksta ginklų.

Ir kalbėdami apie sankcijas ir kitus hibridinio karo elementus privalome nepamiršti, kad daug labiau nei visokie absurdiški

skambučiai, rankų socialiniuose tinkluose gražymas ir naivios raudos linkedinuose, netgi daug labiau nei bet kokios ekonominės sankcijos Rusijai dabar Ukrainai padėtų ginklai.

2022 m. balandžio 8 d.

SANKCIJOS RUSIJAI: STABILIZACIJOS KAINA

Sovietiniais laikais egzistavo mažiausiai trys skirtingi rublio kursai. Oficialus, kai už vieną dolerį gaudavai mažiau nei 70 kapekų, turėjo parodyti, kokia stulbinamai stipri ta sovietinė valiuta. Gaila, bet retas kuris sovietinis žmogus turėjo progos tai patirti. Užsieniečiams buvo sukurtos specialios parduotuvės „Beriozka“, kur jie už prekes galėjo mokėti konvertuojama valiuta – doleriais, markėmis, svarais ar frankais. Jiems rublių nereikėjo.

Nereikėjo konvertuoti rublių ir 99,9 proc. sovietijos gyventojų, kurie iš esmės buvo įkalinti komunistiniame „rojuje“ ir niekada nekirto jos sienų. Į užsienį, ir tik su specialiu specialių organų leidimu, galėjo išvykti labai mažai kas. Turizmo grupių buvo, bet daugeliui iš tos mažumos, kuriai vis dėlto pavykdavo ištrūkti pasižmonėti, tai buvo viso gyvenimo kelionė. Pirma ir paskutinė. Keliaudavo meno kolektyvai, krepšininkai. Kas be ko, jūreiviai. Visi jie tuo minėtuojų kursu galėjo nusipirkti itin kuklią sumą – jei gerai pamenu, apie 30 dolerių (jeigu bus tokių, kurie prisiminate tiksliau, lauksiu papildymo). Kelionėje tai reiškė žeminantį skurdą ir begalinį taupymą.

Atlikėjai honorarus po to, kai didesnę jų dalį nusavindavo valstybė, galiausiai irgi gaudavo „Beriozkos“ čekiais. Į „Beriozkos“ čekius konvertuodavo ir lėšas, kurios atkeliaudavo kaip paveldėtas Vakaruose mirusių giminaičių palikimas. Tie čekiai buvo dar viena valdžios reguliuojama rublio atmaina, skirta išrinktie-

siems. Ji suteikdavo galimybę nusipirkti kokybiškesnių vakarietišku prekių, pavyzdžiui, daugumos labai trokštamą vakarietišką radijo imtuvą.

Buvo ir realesnis rublio kursas, kuris nusistovėdavo juodojoje rinkoje. Ten už dolerį reikėjo mokėti daugiau kaip tris kartus brangiau nei oficialiai banke, jeigu turėdavai leidimą tą valiutą pirkti. Tiesa, už tokias operacijas grėsė net mirties bausmė.

Panaši nekonvertuojamo rublio zona palaipsniui formuojasi ir dabartinėje sankcionuotoje Rusijoje. Pirmosiomis kovo savaitėmis kalbėdama apie vasario pabaigoje Rusijai įvestas sankcijas, tarp kitų dalykų pabrėžiau du momentus. Pirmia, sankcijos yra lėtai veikiantis ginklas. Antra, kalbant apie ekonomines sankcijas, jos neišvengiamai paliečia ir tą, kuris tas sankcijas įveda. Atėjo laikas įvertinti tai, kas įvyko, ir pakalbėti apie tai, kas laukia ateityje tiek Putino režimo, tiek sankcijas plečiančių Vakarų. Šiandien – apie Rusiją.

Pastarosiomis dienomis pasaulio spaudą užliejo tekstai, kuriuose stebimasi Rusijos ekonomikos atsparumu precedento neturinčioms sankcijoms, nukreiptoms prieš agresorę. Minimas akivaizdus Rusijos vartotojų kainų infliacijos augimo tempų lėtėjimas, stiprėjantis rublis, neišsenkantis finansų už energetinius išteklius srautas, palaikantis Rusijos ekonomiką.

Antradienį, gegužės 17-ąją, kalbėdamas pasitarime apie energetikos sektoriaus plėtrą, Putinas aiškino, kad „bandydama atsakyti Rusijos energetinių išteklių Europa kenkia tik pati sau“. Pasak jo, „stabilus, patikimas rusiškos naftos tiekimas užsienio vartotojams buvo Rusijos lyderystės pasaulinėje energetikos rinkoje užstatas“, tik kad „užsienio valstybių kolegos elgėsi kitaip“ [nesąžiningai – A. M.], o „vadinamoji Vakarų politinė klasė pradėjo spekuliuoti absoliučiai suprantamu daugelio planetos žmonių susirūpinimu klimatu, klimato kaita“.

Taip esą dėl vidinių politinių problemų buvo pernelyg išaukštintos alternatyvios energetikos galimybės bei sumenkinta tradicinės energetikos reikšmė. Prabėgom paminėta ir Putino vadinamųjų „kolektyvinių Vakarų“, kurie dešimtmečiais ignoravo Rusijos interesus ir visai rėmė nacionalistinius ir neofašistinius Kijevo valdžios elementus, kaltė.

Kokią ekonominę, politinę ir geopolitinę tikrovę galima fiksuoti ir užčiuopti anapus keleto pastarųjų Rusijos ekonominių rodiklių? Pradžioje pažiūrėkime, kas atsitiko anksčiau, kai Rusijai sankcijos buvo įvestos ir po 2008 metų invazijos į Sakartvelą, ir po 2014 metų Krymo karo. Praeities pamokos iš dalies leidžia numatyti ir ateitį.

2008 metais sankcijos buvo ganėtinai švelnios, ir jų poveikis greit išseko. Po Rusijos 2014 metų intervencijos į Ukrainą ir Krymo prisijungimo pritaikytos gerokai griežtesnės priemonės. Po kelių mėnesių jas įvedus 2015 metais Rusijoje prasidėjo ekonomikos nuosmukis, kalbant paprasčiau, susitraukė jos bendrasis produktas. Recesija truko porą metų, ir tai buvo ilgiausias tos šalies ekonomikos nuosmukis nuo dešimtojo dešimtmečio. Vėliau ekonomika atsikūrė ir keletą metų buvo fiksuotas augimas, kurį lydėjo maža išorinė skola, nedidelis nedarbas, mažėjanti infliacija bei didelis biudžeto perteklius.

Net ir 2020 metais, kai visas pasaulis dėl pandemijos patyrė tikrą ekonominę perturbaciją, Rusijos ekonomika laikėsi santykinai gerai. Tais metais jos BVP susitraukė tik apytikriai 3 proc., ir jau kitais metais fiksuotas aiškus atsigavimas, o BVP augimas pasiekė 4,3 proc. Iki karo pradžios Pasaulio bankas Rusijai 2022 metams prognozavo 2,8 proc. augimą, kurį 2023-iaisiais turėjo lydėti nors ir kuklesnis, bet vis tiek 1,8 proc. prieaugis. Dabar kalbama apie 10 proc. susitraukimą.

Vertinant išsamiau, matyti, kad nors Rusijos ekonomika iki

karo atrodė pakankamai normaliai, vis dėlto 2014 metų sankcijų poveikis buvo ganėtinai stiprus. Tai rodo vien tas faktas, kad po sankcijų įvedimo 2017–2019 metais augimas vidutiniškai buvo po 2,2 proc. per metus, ir jis nė iš tolo nepriartėjo prie 2000–2008 metų vidurkio, kai ekonomika kasmet išaugdavo vidutiniškai po 7 proc.

Tiesa, būtų netikslu sakyti, kad Rusijos 2014–2016 metų recesiją bei prastėjančią ūkio būklę lėmė tik sankcijos. Didelį poveikį turėjo naftos kainų kolapsas bei – ir tai, mano galva, svarbiausia – ilgalaikės struktūrinės problemos: pernelyg didelis valstybės reguliavimas, inovacijų stygius, korupcija ir neadekvati teisingumo sistema, dėl kurios ypač kentėjo užsienio investicijos. Šie fenomenai iš esmės formuoja ūkio struktūrą, jo potencialą bei augimo perspektyvą. Pastarosios sankcijos, o, kaip žinome, dabar Europos Sąjungoje intensyviai deramasi dėl šeštojo paketo, Rusijos ekonomikos veidą keis iš esmės.

Pradžioje minėjau, kad Rusijos ekonomikos rodikliai gerėja. Infliacijos augimo tempas nukrito nuo 7,6 proc. kovą iki 1,6 proc. balandį, ir šiuo metu metinis vartojimo kainų indeksas linksta link 17 proc. Manoma, per šiuos metus kainos Rusijoje išaugs apytikriai 20 proc. Tai reiškia, kad neturtingiausi šalies gyventojai, kurie, ypač periferijoje, vis dar didele dalimi vartoja tai, ką užsiaugino savo sklypeliuose, kainų augimą pajus, bet ne itin stipriai. Jie kaip skurdo, taip skurs ir toliau.

Beje, didžiųjų gamyklų darbuotojams, kurie, užsienio investuotojams išėjus, dabar arba nedirba, arba dirba tik kelias dienas per savaitę, atskiruose regionuose masiškai dalinama žemė daržams įsiveisti. Vyresnės kartos Lietuvos gyventojai dar neblogai prisimena panašias praktikas, kurios ganėtinai logiškos esant vadinamajai deficito ekonomikai, lydinčiai planinę ūkio sistemą.

Vidurinė klasė, ypač didžiuosiuose miestuose – Maskvoje, Sankt Peterburge ar Novosibirske, – kur atlyginimai vis dar gerokai didesni, pasikeitusią situaciją pajus ne tiek kainų priaugiu, kiek iš esmės pasikeitusia šeimos vartojimo struktūra.

Per pastaruosius 20 metų vis daugiau žmonių sparčiau besivystančiuose centriniuose regionuose įprato naudotis vakarietiškomis technologijomis, pirko mobiliuosius telefonus, planšetes, kokybišką virtuvės įrangą ir vis dažniau gerus vakarietišku prekių ženklų automobilius.

Šis sluoksniu kol kas ypatingo vartojimo pokyčio dar nejaučia, bet jau šių metų pabaigoje ir kitų metų pradžioje suvoks, kaip pasikeitė jų vartojimo struktūra ir pasaulis, kuriame jie gyvena.

Apskritai vertinant, tikėtina, kad ateityje infliacijos augimas nebus itin didelis, ypač jeigu Rusijos centrinis bankas ir toliau mažins karo pradžioje fiksuotą itin aukštą palūkanų normą. Primenu, vasario pabaigoje Rusijos centrinis bankas bazinę palūkanų normą, kuri tuomet buvo 9,5 proc., iškart padidino iki 20 proc. (euro zonos bazinė palūkanų norma yra nulinė). Dabar bazinė palūkanų norma yra 14 proc. ir laukiama jos tolesnio mažinimo birželį.

Lėtėjantis kainų augimas didina rublio vertės augimą, ir tai savo ruožtu pigina importą. Šiuo metu Rusijos rublio vertė svyruoja tarp 60–70 rublių už dolerį. Palyginkime: kovo 7 dieną, kai buvo pasiektas rublio nuvertėjimo dugnas, už 1 dolerį buvo galima gauti 150 rublių.

Vis dėlto visa tai, ką pasakiau, tėra nuogi faktai. Gerokai įdomiau, koku būdu rublis atkūrė savo vertę ir kokie ekonominiai procesai slypi už tokių svyravimų. Kaina, kurią Rusija sumokėjo už dabar popieriuje tokį stiprų rublį, yra prarastas valiutos konvertabilumas. Tiesą sakant, Rusijos rublis nebėra laisvai konvertuojama valiuta, tad tikrasis jo kursas nežinomas. Visų valiutų

kursai nustatomi laisvais mainais atviroje valiutų rinkoje, kur rublių praktiškai nebėra, nes jie iš esmės niekam nereikalingi.

Šiuo metu rublis tėra vidinė Rusijos valiuta, kurios kursą nustato Centrinis bankas savo sprendimu. Jis riboja ir jo vartojimą. Karui prasidėjus nustatyta, kad net 80 proc. savo valiutos, gautos už prekių importą, įmonės privalo konvertuoti į rublius. Rusijos piliečiai, net jeigu turi valiutines sąskaitas, negali jomis laisvai disponuoti: iki metų pabaigos negalima išsiimti daugiau nei 10 tūkst. dolerių per mėnesį.

Šios ir kitos Centrinio banko manipuliacijos, pavyzdžiui, nuo kovo pabaigos iki birželio 30 dienos fiksuota aukso supirkimo 5000 rublių už gramą kaina, palaiko rublio vertę. Vis dėlto kintant giluminei Rusijos ekonomikos struktūrai, o tai neišvengiamai įvyks per kelis ateinančius metus, rublio ateitis yra mažų mažiausiai neaiški. Abejojama ir Rusijos gebėjimu dengti savo skolas. Kol kas jai sėkmingai pavyko savo kreditoriams sumokėti 650 mln. dolerių iki numatytos gegužės 4 dienos. Vis dėlto finansų rinkų analitikai mano, kad Rusijos defoltas (t. y. negebėjimas laiku padengti prisiimtus įsipareigojimus) per kitus porą metų labai tikėtinas.

Iki karo Rusija suformavo gana solidų vadinamąjį gyvenimo kokybės fondą ir jame sukauptomis lėšomis gali padengti apytikriai 90 proc. savo metinių biudžeto išlaidų, net jeigu neturėtų jokių pajamų. Kiek tvarus toks srautas, pasakyti sunku.

Balandžio mėnesį biudžeto išlaidos „gynybai“ išaugo 2,5 karto – iki 630 mlrd. rublių. Palyginkime: visos metinės išmokos vaikams nuo 8 iki 17 metų sudaro 450 mlrd. rublių, išlaidos švietimui – 881 mlrd. rublių, medicinai – 855 mlrd. rublių. Taigi karui per mėnesį Putinas gali skirti beveik tiek pat, kiek visoms Rusijos mokykloms per metus. Neatsitiktinai juokaujama, kad ne Putinas mažiau kariaus, o vaikai mažiau valgys.

Rusijos pajamų srautą palaiko ir vis dar tekanti pinigų, kuriuos ji gauna už energetinius išteklius, upė. Jai sustabdyti reikės laiko ir politinių pastangų. Tikėtina, jums jau kyla klausimas, ar paveiks Rusijos ekonomiką sankcijos, kurios jau dabar į neregėtą aukštumą nusviedė benzino kainas JAV ar kasdien brangina prekes europiečiams? Nuraminsiu: atpildo valanda ateis.

Visa tai, ką minėjau iki šiol ir apie ką energingai diskutuoja viso pasaulio finansų analitikai, tėra kalba apie finansų ir pinigų rinkas. Vis dėlto tikroji ekonomika formuojasi vadinamajame realiajame sektoriuje – prekių ir paslaugų rinkose.

Kaip konkrečiai keisis Rusijos ekonomikos struktūra ir jos žmonių gyvenimas, – kitą penktadienį. Ir tai bus gerokai liūdnesnis pasakojimas.

2022 m. gegužės 20 d.

SANKCIJŲ SAGA TĘSIASI

Rašau jau trečią tekstą apie procesus, vykstančius Rusijos ūkyje. Pačios sankcijos Lietuvos spaudoje išvardijamos daugiau ar mažiau pakenčiamai. Jų turinys nagrinėjamas menkliau, ką, tikėtina, lemia labai skurdžios daugelio žurnalistų ekonominės žinios. Aiškinimų, kaip sankcijos išties keičia Rusijos ekonomiką ir socialinį gyvenimą, rasti praktiškai neįmanoma. Tad, manau, smalsesniems iš jūsų, kurie domisi procesu, o ne vien skanduoja „teisingus“ šūkius, bus įdomi makroekonominė, o ateityje ir politekonominė sankcijų sukeltų transformacijų analizė. Be to, siekiu atsakyti ir į klausimą, kuris dabar kamuoja daugelį, – kodėl brangsta rublis? Ir kodėl jam brangstant prekės Rusijoje ne pinga, o irgi brangsta?

Lietuvos, ir ne tik Lietuvos, žiniasklaida nuolat į galvas kala, kad pirkdama naftą Europa finansuoja Rusijos tankų ir ginklų pirkimus. Šis ne be kolegos Andriaus Kubiliaus lengvos rankos gimęs šūkis yra skambus ir padeda aktyvinti Ukrainos šalininkus. Jis neblogai veikia ir gėdinant tuos, kurie neskuba paremti sankcijų visa jų apimtimi. Vis dėlto, rimčiau panagrinėjus, panaši mintis mažų mažiausiai dviprasmiška, o jos ekonominis turinys, švelniai kalbant, abejotinas.

Kad finansų srutai iš Vakarų padėtų Putinui įsigyti ginkluotės, turi būti rinkų, kur jis už tuos pinigus ją galėtų pirkti. Kalbant paprasčiau, jeigu turite net ir kelis milijonus, pavyzdžiui, namui

įsigyti, sandoris pavyks tik tuo atveju, jeigu toks nekilnojamojo turto objektas jau siūlomas rinkoje arba turite realią galimybę įsigyti žemės ir tą objektą pasistatyti.

Vien pinigų – net jeigu milijonų kiekis bus ir labai solidus ar net neribotas – tikrai neužteks. Norams patenkinti reikės pasiūlos, kitaip sakant, tų, kurie gamina ar turi tai, ko jums reikia. Matyt, jau pradeda aiškėti, kur link suku, bet vis tiek pradžioje šiek tiek teorijos, kad tiems iš jūsų, kurie nesimokėte ekonomikos, būtų aiškiau, apie ką kalbama.

Bet kurios valstybės ekonomika visada analizuojama dviem pjūviais. Realiąją ekonomiką sudaro visi nefinansiniai ekonomikos elementai: materialieji (nafta, duona, grūdai ar darbas) ir nematerialieji (paslaugos, tarkime, plaukų kirpimas ar švietimas). Labai primityvios realiosios ekonomikos pavyzdys – natūrinis ūkis, kur žmonės mainosi savo gaminiais be jokių pinigų, tiesiog keičia savo grūdus į kaimyno daržoves.

Modernesnė ekonomika neišvengiamai apima ir finansų sektorių, kurio paskirtis – aptarnauti pinigų ir kito finansinio turto (akcijų, obligacijų) pervedimus tuo metu, kai realus turtas keičia savo savininkus. Vis dėlto finansų sektorius pats savaime nei pamaitina, nei apginkluoja.

Nors staigus naftos pirkimų stabdymas staigiai sumažintų valiutos srautą į Rusiją, taigi ir jos biudžeto įplaukas, tiesioginis poveikis kariniam sektoriui vis tiek pasireikštų tik po kurio laiko. Nepalyginamai didesnę įtaką Rusijos karinės galios menkimui ir jos ateičiai turi tiek priverstinis sankcijų inspiruotas, tiek savanoriškas gamintojų ir jų prekių „išėjimas“.

Net jeigu šeštojo sankcijų paketo teks palaukti dar kurį laiką ir jis bus švelnesnis, nei pradžioje planuota ir viltasi, Rusijos ekonomikai jau pirmosios sankcijos sudavė jei ne mirtiną, tai tikrai itin skaudų smūgį, kuris tą šalį kasdien grąžina dešimtmečiais at-

gal. Didžiausią poveikį tam turėjo drastiškas prekybos, ypač modernių technologijų, siaurinimas.

Kai po pirmosiomis karo dienomis įvestų sankcijų rublio vertė nuo įprasto svyravimo tarp 70–80 rublių už dolerį staigiai čiuožė žemyn net iki 140 rublių už dolerį, pasidarė aišku, kad prasideda absoliučiai kitoks šios valstybės ūkio funkcionavimas. Rublio šuolis žemyn vasario pabaigoje – kovo pradžioje rodė staigiai išaugusį Rusijos ūkio neapibrėžtumą bei panišką investuotojų pasitraukimą į saugesnes valiutų rinkas. Drastiškai – iki 20 proc. – išaugusiomis bazinėmis palūkanų normomis, 80 proc. valiutos iš importo nusavinimu ir kitomis žiauriomis priemonėmis Rusijos centriniam bankui tuomet pavyko situaciją apraminti. Suvaldymo kaina buvo žiauri – po keleto dešimtmečių rublis vėl neteko laisvai konvertuojamos valiutos statuso. Dabar tai, išvertus žinomą rusišką posakį, tėra medinis (деревянный) rublis. Neatsitiktinai Europos centrinis bankas kovo pradžioje, atsižvelgęs į tai, kad susiklosčiusi padėtis neleidžia nustatyti objektyvaus euro ir Rusijos rublio rinkos santykio, sustabdė jo skelbimą. Jis neatnaujintas iki šiol.

Dabartinis rublio brangimas iki šiomis dienomis nusistovinio apytikriai 60 rublių už dolerį kurso rodo ne Rusijos ekonomikos potencialą ar sugrąžintas ikikarines pozicijas. Prekei, kuria niekas neprekiauja atviroje rinkoje, galima priskirti kokią tik nori kainą. Bandydamas suvaldyti gyventojų nerimą, Rusijos centrinis bankas kartu su Finansų ministerija kasdien pažaidžia, paderina veiksmus ir praneša, kokia ta kaina. Propagandinė mašina vėliau apdainuoja šalies ekonomikos atsparumą ir aprauda vakariečių, susigalvojusių nubausti didžią valstybę, kančias dėl augančių kainų. Kol kas tai veikia. Vis dėlto prieš tris mėnesius užsisukę procesai palaipsniui įgauna pagreitį, ir prasideda realiojo sektoriaus, kuris ir žymi ekonomikos gyvybę, pokyčiai.

Kalbant konkrečiau, Rusijai pritaikyti trys skirtingi sankcijų tipai. Pirma, jau minėtos finansinės sankcijos, kurios pradėtos taikyti dar 2014 metais. Po to, kai vasario pabaigoje išaldžius išorinius Rusijos centrinio banko išteklius jis prarado galimybę reguliuoti valiutos kursą, rublis tapo nekonvertuojama valiuta. Antra, apribotas jos importas. Per pastaruosius tris mėnesius Rusijos importo apimtys sumenko du kartus, ir tai neįtikimai didelis pokytis. Rusijos pramonė jau dabar labai aštriai pajuto importo ribojimų pasekmes. Daugybė gamyklų arba, kaip skelbiama, laikinai sustabdė gamybą, arba dirba tik kelias dienas per savaitę. Įvairiausiuose regionuose įprasti pranešimai apie tai, kad darbuotojai atleidžiami nuo darbo suteikiant gabalėlį žemės, kur jie galėtų užsiauginti bent kelių rūšių populiariausių daržovių. Tokią padėtį lemia komplektuojamųjų detalių stygius, palaipsniui senkant jų atsargoms. Įprastai pramonės įmonės tokių atsargų sukaupia apytikriai trims mėnesiams, ir birželio mėnuo taps kritinis.

Be abejo, Rusijos pramonė energingai ieško pakaitalų detalėms, kurioms taikomos sankcijos. Anksčiau tikėtasi, kad pagalbės Kinija, tačiau net ši didžioji Rusijos draugė dabar labai atsargi, nes bijo sulaukti antrinių sankcijų, kurios gali būti pritaikytos tiems, kurie remia Rusiją. Problema yra ne tik komplektuojamųjų detalių stygius, bet ir prastesnė pakaitalų, jeigu jų randama, kokybė, siauresnis asortimentas.

Paradoksalu tai, kad sankcijos ypač paveikia modernizuotus Rusijos ekonomikos sektorius ir moderniausias gamyklas, nes būtent ten naudojamoms technologijoms jos dažniausiai yra taikomos. Išskirtinai tragiška padėtis su elektronikos komponentais, jų tiekimą į Rusiją jau pirmosiomis karo dienomis patikimai sustabdė vos keli šių išskirtinai svarbių priemonių gamintojai. Tai padaryti buvo gana paprasta ir todėl, kad didžiąją dalį rinkos valdo Rusiją griežtai pasmerkęs Taivanas. Tuomet nuskambėjęs

Lukašenkos juokelis, kad „čipus“ gali pagaminti ir Baltarusija, jeigu jau gamintojai atsisako juos tiekti, parodė ne Baltarusijos ar kokios kitos valstybės galimybes, o visišką kaimyninės valstybės vadovo neišmanymą.

Situaciją aštrina ir labai didelės logistikos bėdos. Tais atvejais, kai tiekėjų lyg ir atsiranda, Rusija vis tiek negali sulaukti jų prekių dėl to, kad pasaulinis pervežimų verslas atsisako tarpinkauti agresorei. Šalies viduje palaipsniui auga nerimas dėl vidinių pervežimų, nes geležinkelių transportas jau dabar jaučia kompleksuojamųjų detalių stygių. Oro transporto sektoriuje problemos dar rimtesnės. Rusijai vienašališkai užgrobęs anksčiau lizingu išsinuomotus lėktuvus, jie nebegali palikti jos oro erdvės, juos priimti atsisako net Kinija. Šie importiniai lėktuvai neteko techninės gamintojų priežiūros, apribotas jų draudimas. Tik laiko klausimas, kada prasidės vadinamasis lėktuvų kanibalizmas, kai vienas lėktuvas virsta kitų atsarginėmis dalimis. Pilotai Rusijoje netrukus prieš skrydžius turės užsukti į „šrotą“.

Ironiška net klausti, kada Rusija gebės sukurti savo adekvatų lėktuvą, jeigu net galėdama naudotis moderniomis technologijomis ji to nesugebėjo padaryti per pastaruosius bene keturis dešimtmečius. Komplektuojamųjų detalių stygius bei prarastos galimybės modernizuoti naftos ūkį po to, kai pasitraukė rimtieji investuotojai, irgi smarkiai sekina Rusijos galias, net jeigu kol kas tai jaučiama ir menčiau.

Galų gale yra ir trečiasis – eksporto sankcijų – blokas, kitaip sakant, draudimas pirkti vienas ar kitas rusiškas prekes, tarp jų svarbiausią eksporto prekę – energetinius išteklius. Būtent šioje srityje kol kas ribojimai menkiausi, bet neišvengiamai jie palaipsniui apims vis didesnę Rusijos ūkio dalį.

Beje, atotrūkyje tarp staigiai sumenkusio importo ir nominalia verte (ne apimtimi, o dėl brangstančios naftos pinigine forma)

išaugusio eksporto slepiasi ir galimybė Rusijos gyventojams sukurti rublio brangimo iliuziją. Kai už valstybės ribų mažiau perki, o daugiau parduodi, tai susidaro prekybinio balanso perviršis ir auga valiutos, kurios negali niekur panaudoti, srautas. Tad galima sakyti, kad rublio brangimą vidaus rinkoje (pabrėžiu, rublis nekonvertuojamas, tad jis brangsta tik Rusijoje) sukūrė būtent sankcijų asimetrija.

Tai paaiškina ir daugelį Rusijos gyventojų kamuojantį klausimą, kodėl rubliui brangstant prekės ne pinga, o priešingai – toliau brangsta (infliacija artėja prie 20 proc. ribos). Esmė ta pati: rublis nekonvertuojamas ir tai reiškia, kad jo kursas nerodo jo tikrosios vertės atviroje rinkoje, kurioje jis tiesiog nereikalingas. Tokiu atveju infliaciją kuria ribota pasiūla: kai prekių stinga, jų kainos neišvengiamai auga.

Tai reiškia, kad pajamos, kurias Rusija gavo už energijos išteklius, nors išaugo nominalia, skaitine išraiška, bet realia verte, kuri matuojama prekėmis, kurias galima už tuos nominalus įsigyti, sumenko. Pinigų daugiau, bet nusiperka žmonės mažiau.

Birželio 1 dieną Rusija vidutiniškai 10 proc., arba 1600 rublių (apytikriai 25 doleriais), padidino socialines išmokas. Didesnes pensijas gaus ir apie 35 mln. nedirbančių Rusijos pensininkų. Žinant, kad vidutiniškai vartojimo prekės Rusijoje per pastaruosius tris mėnesius pabrango nuo 18 iki 23 proc., o maisto prekės – nuo 25 iki 50 proc., galima konstatuoti, kad realia verte pajamos, kurios menko visus pastaruosius 10 metų, menksta ir toliau.

Klausimas, kas laukia ateityje, – atviras.

2022 m. birželio 3 d.

RUSIŠKOS SALOTOS UKRAINOS FONE

Pasaulio ir Briuselio politines naujienas gliaudantis „Politico“ ketvirtadienį, paskutinę birželio dieną, pasidalijo žinia apie į NATO susitikimą Madride susirinkusių žurnalistų nuostabą, kai pietums jiems buvo patiekto rusiškos salotos. Na, tos, sudėliotos iš šaltų bulvių ir burokėlių su kietai virtais kiaušiniiais ir gausiai aplietos majonezu. Kita vertus, aktas, matyt, buvo simbolinis. Madridas savaitės pabaigoje tikrai „valgė“ karo Rusiją, pratęsdamas pirmadienį paskelbtą Rusijos defoltą ir jos eliminavimą iš pasaulio finansų rinkų.

Sekmadienio vakarą Rusija turėjo paskutinę galimybę sumokėti 100 mln. JAV dolerių palūkanų už dalį savo įsiskolinimų kreditoriams užsienyje iš bendro apytikriai 40 mlrd. dolerių vertės užsienio skolų krepšelio. Valstybės defoltas, paprasčiau kalbant, nemokumas, atsiranda tada, kai ji negeba grąžinti anksčiau pasiskolintų lėšų ar sumokėti priskaičiuotų palūkanų. Susidūrusi su nemokumu, Rusija gali pritrūkti pinigų karui, nes jai tiesiog niekas neskolins.

Tiesa, vertinant finansų požiūriu, tokia situacija susiklostytų tik tada, jei Rusija nebegalėtų pardavinėti savo energetinių išteklių. Kol kas, kaip žinome, jos biudžetą galingu srautu pildo pinigai už rekordiškai brangias naftą ir dujas. Didžioji dalis tų lėšų Rusiją pasiekia iš Europos, tos pačios Europos, kuri jau gana nedviprasmiškai paskelbė Rusijai karą. Tikėsime, kad tik šaltąjį.

Pati Rusija sako, ir iš dalies ji teisi, kad tai nėra tikras defoltas. Rusija turi lėšų grąžinti skolą, kitaip sakant, iš esmės ji yra moki. Tačiau dėl taikomų sankcijų šio įsipareigojimo negali įvykdyti, nes tarpininkai atsisako atlikti jos pavedimus, tai yra ji nelikvidi. Populiarus ir kitas, irgi iš esmės teisingas, vertinimas, kad pirmadienio defoltas nieko nepakeitė. Kur didžiausia bėda, kurią šaliai atneša nemokumas? Tai, kad ji ateityje praranda galimybę skolintis, nes defoltas labai padidina tikimybę, kad kreditorius gali neatgauti savo pinigų, o jeigu ir atsiranda rizikos mėgėjų, tai jie užsiprašo itin didelių palūkanų. Bet tokioje padėtyje Rusija gyvena jau nuo vasario pabaigos, kai užpuolė Ukrainą.

Pasaulyje tikrai rasime valstybių, kurios galėtų skolinti Rusijai ar investuoti į ją. Tačiau defoltas dėl labai išaugusios rizikos padidins skolos kainas. Dar labiau jas didins antrinių sankcijų grėsmė. Pastaroji netgi apskritai gali panaikinti skolinimosi galimybę. Vertinant Rusijos ekonomikos perspektyvas, nevalia pamiršti ir klausimo, ką išties reiškia rekordiškai aukštas rublio kursas dolerio ir euro atžvilgiu, kuo taip džiaugiasi Putinas.

Grynai propagandiniu požiūriu skamba neblogai. Tiesa, tai maloniai skamba tik labai menkai ekonominius procesus suvokiančių žmonių ausims. Rusijos rublio kursas valiutų atžvilgiu labai aukštas todėl, kad rublių niekam nereikia. Nuo karo pradžios Rusijos importui sumenkus daugiau nei 70 proc., eksportas, priešingai, augo. Taigi doleriai ir eurai plūste plūdo į Rusijos aruodus, bet iš jų niekas nesėmė, nes mažai kas pirko importines prekes. Rublio kursas pakibo ore, ir dabar rublis yra nekonvertuojama valiuta, kurios vertė nustatoma ne tiek rinkoje, kiek valios sprendimais.

Vis dėlto įdomiausia trečioji perspektyva, kitaip sakant, bandymas suprasti, kaip perturbacijos Rusijos finansų rinkose paveiks šalies realųjį sektorių, t. y. gamybą. Lietuvoje ir ne tik

Lietuvoje dažnas naratyvas, kad pirkdami naftą ar dujas Vakarai finansuoja Rusijos karo pramonę. Kiek logiškas toks teiginys?

Pirmiausia tokio vertinimo absurdas labai aiškus: nafta ar dujomis galima kariauti tik naftos ir dujų kainų karus. Realiame kare reikia ginklų. O norint turėti ginklų (beje, karo metu tie ginklai senka kosminiu greičiu) pinigai gali būti tik priemonė, kuri padeda pirkti ginkluotę ir / ar įrangą jai gaminti. Paskelbus jau pirmąjį sankcijų paketą, Rusija iš esmės buvo atkiršta nuo aukštųjų technologijų, mat pagrindinės šalys, kurios jomis gali pasigirti, tų inovacijų Rusijai tiesiog neparduoda.

Tarkime, kovą JAV įvedė sankcijas 48 karinio komplekso įmonėms, tarp jų „Rusijos malūnsparniai“, korporacija „Taktinė raketų ginkluotė“, „Techmaš“ ir kitos. Sankcijos išaldė amerikietiškus įmonių aktyvus ir uždraudė tiekti technologijas.

Pavyzdžiui, Barnaulo mašinų gamybos įmonė, per pastaruosius trejus metus eksportavusi net 1 mlrd. šovinių (tiek karinių, tiek sportinių ir skirtų medžioklei) į 30 valstybių, dėl draudimų neteko didelės dalies rinkų ir atleido penktadalį savo darbuotojų – apie 400 žmonių. Su didelėmis bėdomis susidūrė ir Uralo vagonų gamykla, vienintelė tankų gamykla Rusijoje. Dalis darbuotojų buvo išsiųsti į prastovas, nes gamykla neranda kuo pakeisti uždraustų komplektuojamųjų detalių.

Gegužę Rusijos karinio komplekso sistemos įmonės pranešė apie tai, kad masiškai stinga dyzelinių variklių, nėra malūnsparnių ir lėktuvų variklių, elektronikos, importinių detalių tankams ir panašiai. Rusijos aviacijai jau stinga detalių savo lėktuvams – ir ne vien kariniams. Palaipsniui panašios problemos plėsis ir į tokias reikšmingas sritis kaip sveikatos apsauga, moksliniai tyrimai ir taip toliau.

Beje, sankcijos jau paveikė net ir popieriaus gamybą. Paaiškėjo, kad nors medienos Rusijoje ir netrūksta, tačiau popieriui

gaminti reikalingi kažkokie ypatingi chemikalai, kuriuos gamina Suomija. O ji parduoti atsisako. Rusijos technologinio atsilikimo trajektorija buvo nubrėžta iškart prasidėjus karui, ir tos šalies ūkis stabiliai rieda žemyn.

Prieš 30 metų atliktas įslaptintas tyrimas skelbė, kad iš 35 mokslinės techninės pažangos kryptių Rusija nuo JAV neatsilieka tik keturiose. Buvo minima branduolinė ginkluotė, cheminis ginklas, raketos. Sovietų laikais trūkstamas technologijas buvo įprasta vogti, tačiau žlugus Sovietų Sąjungai nutarta jas pirkti. Ilgą laiką taip buvo, tačiau dabar tokių galimybių nebeliko. Ekspertai teigia, kad visa Rusijos moderniausia, aukštosiomis technologijomis paremta pramonė tiesiog bus nublokšta tris dešimtmečius atgal.

Stokholme veikianti ekspertų grupė apskaičiavo, kad nuo 2016 iki 2021 metų Rusija buvo antra po JAV ginkluotės eksportuotoja. Jai teko 19 proc. visų pasaulinių ginkluotės pardavimų. Šis srautas praktiškai sustojo. Kitas Rusijos ekonomiką pakertantis dalykas yra tas, kad, rekordiškai padidėjus energetinių išteklių kainoms, jų dalis valstybės biudžeto pajamose auga eksponentiškai. Prieš metus ši dalis sudarė apie 30 proc., o šių metų gegužę viršijo 60 proc. biudžeto įplaukų. Iš pirmo žvilgsnio toks dalykas neatrodo pavojingas, tačiau negalima pamiršti, kad energetinių išteklių kainos yra išskirtinai nestabilios. O tai savo ruožtu reiškia, kad jau dabar didelės infliacijos pakirsta Rusijos gyventojų perkamoji galia, kurią bandoma kompensuoti šiek tiek didinamomis išmokomis, yra labai nestabilus procesas.

Kad ir kaip vertintume, pirmadienio defoltas Rusijai, net nepriklausomai nuo karo Ukrainoje baigties, turės ilgalaikių pasekmių ir tikrai ne tik kariniam kompleksui. Defoltas tapo dar vienu įrodymu, kad Rusijos režimas yra pasiryžęs aukoti bet kokius ilgalaikius savo valstybės interesus dėl supergalios iliuzijų. Net

šiemet, kai įplaukos už dujas ir naftą rekordinės, Rusijai prognozuojamas 1,5 proc. biudžeto deficitas, kuris kitais metais dėl to, kad sankcijos tik plėsis ir stiprės, bus milžiniškas.

Itin neigiamai ekonomikos perspektyvas paveiks ir tai, kad vis daugiau šalies įmonių bus priverstos mažinti gamybos apimtis, ir tai atves prie sovietinio tipo paslėpto nedarbo – žmogus lyg ir turi darbo vietą, bet realiai darbo, kuris kurtų vertę, neturi.

Rusijos gyventojams skaudžiausia turėtų būti tai, kad jų valstybė, turėjusi tikrai neblogą potencialą būti nors ir ne pasauline, bet stipria regionine galia, pavergta įsivaizdavimo esanti supergalia, viską pastatė ant kortos ir dabar žiūri, kaip įsisuka nuosmukio ratas. Dar visai neseniai apklausos Vokietijoje rodė, kad tos šalies verslas vertina Rusiją kaip plėtrai itin patrauklią valstybę – pigūs gamtos ištekliai, geografinis artumas, daug kvalifikuotos ir nekvalifikuotos nebrangios darbo jėgos.

Dėl visų šių aspektų Rusija buvo vertinama net geriau už Kiniją. Pavyzdžiui, 2016-aisiais veiklą pradėjusi ir dėl invazijos į Ukrainą iš Rusijos pasitraukusi „Renault“ grupė pernai Rusijoje uždirbo apie 12 proc. grynojo pelno. Vokietijos automobilių gamintoja BMW dėl Rusijos veiksmų Ukrainoje sumažino šių metų pelno prognozes maždaug 10 procentų.

Lietuvoje dažnai svarstoma, kiek tikėtina, kad sankcijos pakeis Rusijos žmonių nuostatas. Nebūčiau optimistė. Kasdien vis labiau užsukamas represijų ratas, kai į valstybės priešų sąrašą žmogus gali patekti už plakatą su užrašu „Už taiką“ arba už pažintį su užsienio šalies piliečiu, verčia nekalbėti net namuose.

Labai drąsi dabar pamokslauti Dalia Grybauskaitė, kaip ir dabartinis Prezidentas, anksčiau yra viešai aiškinę, kad jų namuose nebuvo kalbama apie tremtis ar Holokaustą. Jie netgi ciniškai dėstė, kad tada esą visi tylėjo. Nežinau, gal tiesiog jie nori pamiršti, kad buvo tarp konformistų?

Tylėjo tikrai ne visi. Kaip sesuo, kurios brolių dėl viešai deklaruoto laisvės siekio sovietai ne kartą kankino psichiatrijos ligoninėje, paliudysiu, kad drąsių buvo. Bet jų buvo mažai. Ir tikrai ne tie drąsiejį dabar kaltina rusus, kad anie tyli, ir tyčiojasi iš tautos, kurios nemaža dalis tikrai kenčia dar ir todėl, kad jiems gėda dėl savo valstybės.

Kita vertus, didžioji dalis Rusijos gyventojų gyvena tikrame skurde. Tai ypač akivaizdu nuošalesniuose regionuose. Kai gyvena skurde, dar vienas laiptelis žemyn iš esmės menkai ką keičia.

Smurto akivaizdoje dauguma žmonių renkasi išgyvenimą. Optimizmą žadina tik tai, kad kaip Lietuva atsibudo per kelis 1988 metų mėnesius, taip ir Rusija gali pakilti. Blieka tikėtis.

2022 m. liepos 1 d.

**EUROPOS
SAJUNGA**

EUROPOS PARLAMENTE NEGROMULIUOJAME EKONOMINIŲ SPRENDIMŲ DETALIŲ

Lygindama darbą Seime ir Europos Parlamente, aš kaskart džiaugiuosi tuo, kad čia, Briuselyje ir Strasbūre, kalbama apie politiką.

Tai reiškia, kad čia, Europos Parlamente, kalbama apie žmonių gyvenimus, jų viltis, svajones ir siekius, o ne be perstojo gromuliuojamos neprofesionalams mažiau įdomios ekonominių ar finansinių sprendimų detalės. Čia nepamirštama, kad už skaičių visada slypi žmonių gyvenimai.

Kai Seime kalbama apie biudžetą, tai geriausiu atveju bus prisimintas atsakingas skolinimasis (kitai sakant – neišlaidauk, nes šalis gali bankrotuoti). Bet kalbant apie biudžeto eilutes nutylima, kaip dažnai jo lėšomis maitinami galingi ir turtingi. Kaip iš visų įmanomų skyrių finansavimą susirenka visokie Seime nugulę ūkininkai, nors jie net nežino, kas yra PVM. Liudiju, bet ne kartą ir „KK2“ rodė. Jie nežino, kas yra PVM ar PSD, bet gerai žino, kaip saugoti ar net plėsti (irgi faktas, kurį mačiau pati) savo net 25 mokestines lengvatas.

Kas už tas lengvatas moka, Seimas nekalba. Nors moka tų ūkininkų samdiniai, jų vaikų mokytojai, jų tėvus slaugantys medikai. Moka pati to nesuvokdama visa visuomenė.

Seimas ir Vyriausybė biudžete randa 1 mln. eurų, kad gelbėtų milijardus uždirbančius Lietuvos vežėjus. Bet tas pats Seimas

ir Vyriausybė neranda pinigų tų vežėjų išnaudojamiems, adekvatorių socialinių garantijų neturintiems vairuotojams. Jie neranda pinigų tam, kad būtų stabdomas vergų iš trečiųjų šalių srautas, kuris iš darbo vietų stumia Lietuvos vyrus. Galiu tęsti ir tęsti. Tai dariau ir darysiu dar daugybę kartų.

Tačiau svarbiausia: žinokite, kai bendrus pinigus, naudodamiesi mokestinėmis lengvatomis ir įvairiomis finansavimo programomis, pasiima galingieji ir įtakingieji, jų nelieka neįgaliesiems. Pinigų nelieka pervargusioms neįgaliųjų motinoms, gyvenimus sudėjusioms savo vaikui. Pinigų stinga medicams, mokytojams ir toms šeimoms, kurios dabar nežino, kur gauti kompiuterį, kad sūnus ar duktė galėtų normaliai dalyvauti nuotolinėse pamokose. Kai biudžetas – tik skaičiai, nėra žmonių politikos. Tėra tuščia neįtrauki sostų karų erdvė.

Didžiausią įspūdį klausantis Europos Komisijos pirmininkės Ursulos von der Leyen metinio pranešimo man padarė tai, jog klausiau kalbos, kur visi klausimai buvo aptariami atsižvelgiant į žmogaus teises, taigi į mūsų visų gyvenimus. Būtent todėl, kad Europos Parlamente visų pirma kalbama apie žmonių teises ir interesus sankirtą, čia politiko darbas turi prasmę.

Kodėl akcentuoju būtent žmogaus teises, o ne kitus minėtus klausimus? Vienintelis ir tikras dalykas, kuris skiria mus nuo sovietinės tikrovės, nuo Putino Rusijos ar Lukašenkos Baltarusijos, yra tas, kad mes įsipareigojame saugoti kiekvieno žmogaus teises.

Baigusi mokyklą sovietinėje okupuotoje Lietuvoje, buvau tiesiog priversta išvykti studijuoti į Maskvą. Nesigailiu ir net didžiuojuosi, tačiau atsidūriau ten ir todėl, kad manęs, politinio kalinio dukters su tikrai puikiu atestatu, nepriėmė Vilniaus universitetas. Baigusi studijas dėl tos pačios priežasties negavau darbo. Tuometinis rektorius 23 metų moteriai pasakė: „Kol aš gyvas,

bobos universitete nedėstys, ir dar iš tokios šeimos.“ Deja, ir tą kart teko šauktis Maskvos. Tik tada po metų stumdymo Lietuva buvo priversta rasti man darbo vietą.

Ir man labai skaudu, kad šiandien turiu remtis U. van der Leyen kalba (ironiškai kalbant, Briuseliu), norėdama priminti Lietuvos politikams ir biurokratams iš visokių vyriausiųjų rinkimų komisijų, kad žmogaus teisės yra pirma bet kokių pinigų dalybų ir pirma bet kokių instrukcijų, kurias sukuria tie, kurie nenori matyti kito. Sukuria tie, kuriems kitas tėra žaislas juridiniuose akligatviese.

Europa, Briuselis, kaip ironiškai nuolat kartojama, saugo teises. Ne pinigus Briuselis dalina visų pirma. Svarbiausia, jis gina teises. ES gina teises tų, kurie skursta ir kenčia dėl to, jog sukuriamos nelygios sąlygos derėtis dėl atlygio. Europos Komisijos pirmininkė minėjo, jog bus reglamentuojamos minimalaus atlygio sąlygos.

ES gina teises tų, kurie, kaip ir Žirmūnų kandidatė Monika Ošmianskienė, negali lygiai su kitais kandidatais pasinaudoti savo teise būti renkami į Seimą tik todėl, kad yra prikaustyti prie vežimėlio. Monika kovoja su rasizmu ir antisemitizmu, kuris labai gajus ir net stiprėja.

Žydai, deja, ir Lietuvoje žeminami dėl to, kad yra žydai. Nors dabar jiems nebepriemta Kristaus nukryžiuavimo nuodėmės, bet kuria kitus absurdiškus kaltinimus. Tarkime, Lietuvoje kartojamas išgalvotas argumentas, jog būtent žydai vežė į tremtį. Faktai rodo, kad procentiškai žydų buvo ištremta daugiau nei lietuvių. O dar baisiau tai, kad tie, kurie liko, buvo išžudyti. Labai baisus yra antisemitizmas. Baisus kito nužmoginimu. Ir man gėda dėl tų lietuvių, kurie aptinka didvyrį žmoguje, kuris išsiuntė kaimynus žydus į getus. Tiksliau kalbant, pasiuntė juos likvidacijai, brutaliai mirčiai. Atlikęs šį aktą, įsitaisė jo paties pasmerktų žmonių bute.

Galiausiai pareikalavo myriop pasiūtų žmonių turto. Ir gavo ke-
lias spinteles, lovą, lentynų knygoms...

Man taip pat gėda, kad yra Lietuvoje politikų, kuriems mu-
šama moteris tėra daiktas be teisių. Tenkindami savo tuščias am-
bicijas šventumu pranokti popiežių, jie kuria vis naujus absurdiš-
kus argumentus ir atmeta Stambulo konvenciją. Ypač ciniška, kad
atmeta todėl, kad bando įrodyti, jog LGBT bendruomenė yra ne
nuo Dievo.

Taip, man labai malonu, kad vakar savo metinėje kalboje
U. von der Leyen labai griežtai ir aiškiai pasakė, jog Europos Są-
jungoje LGBT bendruomenės persekiojimas ir žeminimas yra
baudžiamas. Cituoju EK pirmininkę: „Noriu būti suprasta abso-
liučiai aiškiai – zonos be LGBT žmonių yra zonos be žmonišku-
mo, ir joms nėra vietos mūsų Sąjungoje.“

Žmogaus teisės yra labiausiai pamirštas politinis klausimas
Lietuvoje. Tai rodo ir rinkimų debatai, ir net tai, jog kalbant
apie Europos ateitį šalies žiniasklaida šiam klausimui neskiria
praktiškai jokio dėmesio. Teisės viršenybė padeda žmonėms ap-
siginti nuo galingųjų įstatymų. Ji užtikrina daugumą mūsų kas-
dienių teisių ir laisvių. Ji leidžia mums pasakyti savo nuomonę.
Ji užtikrina spaudos laisvę. Deja, dar labai retai žurnalistai šia di-
džia teise naudojasi tam, kad primintų apie tikras tikrų žmonių
bėdas.

Politikai ir žurnalistai, kurie nemato žmonių kasdienybės,
nėra nei politikai, nei žurnalistai. Jų kelrodis – pinigai. Bet tikram
politikui kelrodis yra žmonės, kuriems jis atstovauja, ir budri lai-
kysena ginant tų žmonių teises. Gerovės valstybė nėra pinigai,
kaip mėgstama prisiminti. Gerovės valstybė – kiekvieno teisės.
Būtų gerai, kad tokią europinę aksiomą prisimintų ir Gerovės
prezidentas.

Baigsiu vakar pasakytais U. von der Leyen žodžiais: „Būti sa-

vimi nėra ideologija. Tai yra savasties klausimas. Ir niekas negali
jos atimti.“

Būkime kartu už tokią Lietuvą ir tokią Europą, kurioje ramiai
gyvena kiekvienas.

2020 m. rugsėjo 17 d.

PILIETINĖJE DISKUSIJOJE RASTI SPRENDIMAI SUTEIKIA GALIĄ PATIEMS SAVE VALDYTI

Europos Parlamento mėnuo susideda iš savaitių, užpildytų nors ir susijusiomis, bet skirtingos politinės prigimties darbotvarkėmis. Nors kovidas šiek tiek pakeitė darbų planus, tačiau esminė logika išliko.

Tad standartinis mėnuo ES asamblėjoje formuojamas iš keturių dalių: komitetų savaitės, politinių grupių savaitės, plenarinės sesijos bei vadinamosios žaliosios savaitės. Kiekviena jų turi savo darbus ir logiką.

Vertinant pagal Lietuvos Seimo darbą, bene lengviausiai suprantama plenarinė savaitė, kai Parlamento nariai balsuoja už įvairius dokumentus – reglamentus, direktyvas, rezoliucijas, – diskutuoja apie įvairias tiek europines, tiek tarptautines aktualijas.

Komitetų savaitė taip pat turi analogą Lietuvoje. Visi Europos Parlamento nariai priklauso mažiausiai dviem komitetams ir viename iš jų dirba kaip pagrindinis, o kitame kaip papildomas narys. Visada balsuojama tik už sprendimus, kuriuos priima pagrindinis komitetas, ten vyksta ir didžioji darbo dalis.

Tiesa, Parlamento narys paprastai lankosi ir tame komite, kur jis yra papildomas narys, tačiau balsuoja tik tokiu atveju, jeigu balsavime negali dalyvauti tos politinės grupės, kuriai priklauso, tikrasis narys. Taigi, jeigu posėdyje trūksta socialdemokratų frakcijos nario balso, jį gali pakeisti tik tos pačios so-

cialdemokratų grupės žmogus, bet ne, tarkime, Žaliųjų grupės narys.

Žalioji savaitė išties neturi jokio ryšio su klimato kaita ar žaliaja politika. Tiesiog taip vadinamos savaitės, kai Europos Parlamento nariai dirba tose valstybėse, kuriose jie yra išrinkti: susitinka su rinkėjais, savo partijų žmonėmis ar interesų grupėmis.

Galiausiai yra savaitės, kai pagrindinis dėmesys skiriamas politinės grupės vertybinėms nuostatomis gludinti, svarstomiems dokumentams analizuoti, vertinant juos politiniu požiūriu. Tada ne tik apibrėžiamos ir tikslinamos grupės vertybinės nuostatos, bet ir įvertinamos kitų politinių grupių pozicijos tuo metu svarstomais klausimais, sutariama, kokios nuostatos laikysis komitetų nariai vienu ar kitu klausimu, kokių atveju jie sutiks su kompromisais, o kada brės raudonas linijas.

Matyt, todėl, kad ir šiaip politika man yra labai įdomus dalykas, būtent politinių grupių savaitės man yra įdomiausios. Ne išimtis buvo ir pastaroji. Juolab kad šį kartą tarp svarstytų klausimų – Europos ateities vizija, Europos ir Kinijos santykių perspektyvos, išmokų ūkininkams „lubų“ nustatymas – įsiterpė ir, vertinant Lietuvos požiūriu, išskirtinai polemiškas krikščioniškos demokratijos ateities klausimas.

Jei klaustumėte, ar matau kokių nors sąlyčio taškų tarp europinės ir Lietuvos krikdemiškos politinės minties bei politinio veikimo, atsakyčiau: deja, ne.

Lietuvoje turime bent kelias partijas, kurios labai noriai pabrėžia savo krikščionišką prigimtį, o mažiausiai dvi savo pavadinime net pasitelkia krikščionybės sąvoką. Viena jų – Lietuvos konservatorių-Krikščionių demokratų partija, o kita – neseniai gimusi Krikščionių sąjunga.

Kalbant apie bent jau kol kas rinkimus laimėjusios Tėvynės

Sąjungos rinkimų platformą – tiek jos programą, tiek per rinkimus akcentuotus visuomenės gyvenimo reiškinius, – ši skėtinė partija neturi aiškiai artikuliuotos krikdeminės dimensijos. Krikščionių demokratų savimonę konkrečiu atveju, atrodo, išsemia tam tikra išskydusi gėrio samprata bei būtinų šeimos užkeikimų nuolatinis kartojimas. Ten, kur ir turėtų prasidėti atitinkama politika, dedamas taškas.

Kad ir kiek raustume, Evangelijos apmąstymo šiuolaikinio gyvenimo akivaizdoje nematyti. Tylomis apeinamas – o gal net nepastebimas? – ir kasdienių krikščionio pasirinkimų evangelinis vertinimas. O jei nėra klausimų, jei nėra ribų, deja, miršta bet kokia politika. Tad neverta stebėtis, jog palaipsniui krikdeminis Tėvynės sąjungos pradas užklojamas diskusija tarp liberalesnių ir nacionalistinių partijos flangų.

Specialiai sekiau viešąją erdvę – net išties gilus mąstytojas Andrius Navickas tylomis apėjo daugiausia ginčų Lietuvoje keliančius šeimos apibrėžimo ar Stambulo konvencijos klausimus. Nors kada gi geriau nei per rinkimų debatus gali skelbti Evangelijos žinių ir parodyti, kaip Kristus kasdien ateina į mūsų gyvenimus, siūlydamas tiesos ir tikrovės, o ne sapnų ir vizijų kelią. Pabrėžiu, ne pasaldinto vandens, rožių pumpurais pabarsytą sėkmės kelią, o gyvenimo pilnatvės, tad ir jo iššūkių, bėdų, kančių kelią.

Gebėjimu įžvelgti prieštaras ir neretai skaudžias dilemas, kurios glūdi už pašaukimo būti Evangeliją skelbiančiu krikščionimi, tikėtina, turėtų būti užpildytas ir skambiai Krikščionių sąjunga pasivadinusios partijos kvietimas. Deja. Kad ir kiek skaitytum tos partijos programą, nieko, išskyrus drungną „nemeilės“ lauką su daugybe ore kabančių priesakų, rasti nepavyksta. Tuščias pliurpimas, negebant užčiuopti žmogiškosios egzistencijos kančios ir tos kančios įveikos kasdienybėje per meilę kitam ir kitokiam, yra

priešingas Kristaus paliepimui būti gyvenimo druska. O tai reiškia skaudžiai graužti gyvenimo žaizdas, saugoti gyvenimo audinį kaskart jį atnaujinant.

Negana to. Veltui tos partijos programoje, kaip, beje, ir visų kitų, kurios dedasi esančios krikščioniškos, ieškotume bent kokių nuorodų, ką tiems žmonėms dabar, 2020 metais, pandemijos kamuojamoje Lietuvoje reiškia būti Kristaus sekėjais. Nerasime krikščioniško atsako į tai, kaip Lietuva turėtų elgtis triuškinančios skolų naštos, kuri buvo sukaupta vos per kelis mėnesius, akivaizdoje. Nerasime ir Bažnyčios dokumentų apmąstymo konkrečioje dabartyje, nors tai lyg ir būtų pažadas, slypintis jau pačioje pavadinimo šaknyje.

Vėlgi, vertinant Lietuvos požiūriu, mano čia keliami klausimai gali atrodyti labai pritemti ir tarsi neįtikimi. Tačiau Vakarų Europos tradicijoje jie gyvi ir kaskart iš naujo reflektuojami.

Šią savaitę svarstytoje Krikščionių demokratų ateities politinėje rezoliucijoje akcentuojamas vilties momentas krizių akivaizdoje. Konstatuojamoji dalis prasideda krizių, kurios ištiko žmoniją, peržvalga. Tai ir ilgalaikė ekonominė krizė, kvestionuojanti globalizacijos privalumus. Tai ir ekologinė krizė, grasanti žmonijos ateičiai. Demografinė krizė. Galiausiai įvairių krizių samplaikoje atsivėrusi gili politinė krizė, pakertanti pasitikėjimą, kad klausimai gali būti sprendžiami.

Tai, kas buvo įdomiausia ir, matyt, svarbiausia – pats diskusijos pobūdis. Ne, skirtingai nei Lietuvoje, čia niekas nedėstė naujų šūkių ir nedalijo pažadų. Svarstyti ne tiek atsakymai, kiek bandyta suvokti, o koks PRASMINIS (pabrėžiu, prasminis) posūkis galimas, kad žmonija rastų kelią dar vienoje istorijos kryžkelėje. Krikščionišką kelią.

Europos liaudies partija skelbia „tikinti, jog jos vertybės ir toliau yra stipriausias pradinis taškas, leidžiantis brėžti ateitį, nes

apima geriausia iš konservatyvizmo, liberalizmo, krikščioniškojo socialinio mąstymo būdo, o visa tai sujungusi kuria bendrą pasaulio vaizdą“. Šiame centristiniame vaizdinyje krikščioniškajai demokratijai tenka (cituojau) „ne etiketės, bet kompasas, padedančio rodyti kelią pasauliui, vaidmuo“. Siekiant, kad tai būtų ne tik graži ištarmė, vertybės turi būti išverstos į dabarties kalbą kelyje į ateitį išsaugant tai, kas turi būti išsaugoma. Dokumente brėžiamos keturios tokio „saugojimo“ perspektyvos.

Saugant gamtą, reikia nepamiršti, jog būtina išsaugoti žmogiškas gyvenimo sąlygas, mąstymo laisvę bei pagarbą fundamentalioms žmogaus teisėms. Čia išeities taškas – fizinė, protinė ir socialinė asmens apsauga. Saugant sąlygas ateities gerovei, reikia saugoti darbo vietas, galimybę dirbti ir užsidirbti, bet ne pašalpas. Darbas žmogui yra gerokai daugiau nei tik galimybė gauti pajamų: darbas gyvenimui suteikia tikslą, prasmę, o svarbiausia – laisvę. Saugant kultūrą ir europietišką gyvenimo būdą, krikščioniška demokratija turi saugoti savitą asmens ir visuomenės sampratą, gimusią susitikus graikų filosofijai, romėnų teisei, judėjiškai ir krikščioniškai tradicijoms. Ir čia pirmiausia krikščioniui demokratui privalu besąlygiškai saugoti ir ginti sąžinės laisvę bei išraiškos laisvę, nes jomis remiasi asmens orumas. Galiausiai privalu saugoti politiką. Tai reiškia, jog privalu saugoti teisės viršenybę bei gyvybingą politinę bendruomenę, vadinasi, ir demokratiją. (Daugiau nesiplėsiu, apie tai kalbėsiu tikrai dar ne kartą.)

Gražinant prasmę politikai, reikia atkurti demokratijos esmę. Prieš 25 amžius gimusi Europoje, ši politinė sistema reiškia, jog sprendimai, atsiradę per pilietinę diskusiją, žmonėms suteikia galią patiems save valdyti.

Palieku jums spręsti, ar rastume šiuos klausimus Lietuvos politikų galvose.

2020 m. spalio 15 d.

DFP IR ĮSTATYMO VIRŠENYBĖS PRINCIPAS

Mano galva, svarbiausias įvykis šią savaitę ne tik Europos Parlamente, bet ir apskritai visoje Europos Sąjungoje yra pasiektas politinis susitarimas dėl būsimos 27 šalių bloko daugiametės finansinės perspektyvos (DFP).

Pradžioje, kaip jau įprasta, trumputė politinė apžvalga, kas ir kaip priima sprendimus ES. Žinant veiksmų logiką, gerokai paprasčiau suvokti, kas vyksta ir ko galima tikėtis. Taigi, sprendimus Sąjungoje priima trys institucijos – Europos Vadovų Taryba, Europos Komisija ir Europos Parlamentas. Kiekviena jų turi savo įgaliojimus (mandatą, kaip sakoma politinėje kalboje) atlikti vienus ar kitus veiksmus.

Europos Vadovų Tarybos vaidmuo dvejobas: ji nustato bendrą ES politikos kryptį ir nagrinėja klausimus, kurių negalima išspręsti žemesniu – tarpvyriausybiniu bendradarbiavimo – lygmeniu. Ko negali Vadovų Taryba? Ji negali leisti teisės aktų.

Europos Komisija bloko viduje atlieka kitus du darbus: siūlo naujus teisės aktus Europos Parlamentui ir Tarybai ir administruoja ES biudžetą. Bandydami rasti analogą vidaus politikoje, galėtume sakyti, jog ji yra tarsi ES vyriausybė.

Europos Parlamentas savo ruožtu, pirma, svarsto ES teisės aktus ir kartu su Taryba juos priima; antra, prižiūri, ar kitos ES institucijos veikia demokratiškai; trečia, kartu su Taryba priima ES biudžetą.

Esmė ta, kad sprendimus priima ne viena institucija. Norint pasiekti galutinį rezultatą, būtina, kad Vadovų Taryba bei Europos Parlamentas, padedami Europos Komisijos, rastų visoms trimis institucijoms priimtina kompromisą. Kai liepą ES vadovai pradėjo aiškinti, jog sutarė dėl ateinančių kitų septynerių metų veiklos prioritetų bei finansavimo, tai nebuvo tiesa.

Jau tą pačią dieną Europos Parlamento nariai pareiškė, jog neleistina mažinti finansavimo tokioms išskirtinai svarbioms sritims kaip kova su klimato kaita, mokslo finansavimas ar Europos gynyba, taip pat būtina išmokas sieti su pagarba įstatymo viršenybei. Jei valstybė narė nenori laikytis prisiimtų įsipareigojimų žmogaus teisių, spaudos laisvės ir kitose srityse, tai ji privalėtų netekti išmokų.

Sakydama, jog ši savaitė ypatinga, tiesiog pasakiau, jog susitikę visų trijų institucijų derybininkai iš esmės rado kompromisą minėtais klausimais. Nuo vasaros, kai liepos mėnesį Europos Vadovų Taryba paskelbė savo susitarimo dėl ES finansinės perspektyvos iki 2027 metų versiją, buvo plačiai kalbama, jog Europos Parlamentas vis dėlto kapituluos – bus priverstas nusileisti valstybių narių vadovams. Kaip ir sakiau, taip neatsitiko.

Dabar pasiektas sprendimas, kurį daugelis vadovų – nuo Angelos Merkel, Emmanuelio Macrono iki Charles'io Michelio – paskelbė istoriniu. Vis dėlto kol kas tikrai nėra aišku, ar, pirma, tai jau galutinis sprendimas. Antra, nežinia, ar suderėtas kompromisas yra istorinis gerąja prasme ar, priešingai, blogąja. Nors šiuo kompromisu atsižvelgta į visą pluoštą Europos Parlamento reikalavimų, lieka ir neapibrėžtumo. Kas gi buvo pasiekta?

Pirma. Europos vadovai anksčiau sutarė, jog ES pirmąsį skolinsis, bet skolos dengimo klausimus jie buvo palikę kyboti ore. O kai nežinai, iš ko gražinsi, skolintis mažų mažiausiai neatsakinga. Taip Vadovų Taryba sukūrė grėsmę, kad nuo 2028 m.

daugiametės finansinės perspektyvos pradžios ES skolos aptaravimo kaštai sudarys apie dešimtadalį viso šio bloko metinio biudžeto, arba apie 15 mlrd. eurų kasmet. Pagal dabar pasiektą kompromisą Vadovų Taryba balsuodama turės išipareigoti per ateinančius keletą metų valstybėse įvesti naujus mokesčius, iš kurių minėtoji skola ir bus dengiama. Tai garantuos, jog ir ateityje ES galės vykdyti bent jau šiuo metu esamo masto politiką. Abejoju, jog tai lengvai pasiekiami užduotis.

Antra. Ir man asmeniškai itin svarbi pergalė: kalbant apie ES išmokas, atsiranda nedviprasmiškas reikalavimas, jog norėdamas naudotis bloko mokesčių mokėtojų pinigais privalai laikytis įstatymo viršenybės principo. Anksčiau Europos Vadovų Taryba tik pabrėžė, kad šis principas svarbus. Tačiau dabar po stipraus Europos Parlamento spaudimo juodu ant balto rašoma, kad, nesilaikant šios sąlygos, išmokos bus stabdomos. Čia laukiama daugybės karų. Lenkija ir Vengrija jau pradėjo širsti ir siųsti aiškius signalus, kad nepalaikys tokių sprendimų. Bet žingsnis žengtas, ir tai žingsnis į priekį.

Trečia. Vadovų Taryba savo susitarime išmetė Europos Parlamentą iš biudžeto priežiūros procedūrų motyvuodama tuo, kad visos skolinamosios lėšos, susijusios su pandemijos padariniais ekonomikai, yra tik laikinas mechanizmas. Nieko sau laikinas mechanizmas, kurio apimtis siekia iki 750 mlrd. eurų! Kad ir ką kalbėtume, tai juk suma, kuri ES biudžetą paveiks mažiausiai tris ateities dešimtmečius. Priimtas kompromisinis sprendimas nurodo, jog valstybės narės, naudodamos gautas lėšas, privalės įtraukti Europos Parlamentą, ir tai padidins lėšų panaudojimo skaidrumą.

Ketvirta. Kaip ir reikalavo Europos Parlamentas, padidintos išmokos prioritetinėms sritims. Programa „Horizontas“, kuri finansuoja mokslinius tyrimus ir inovacijas, gavo papildomus 4 mlrd. eurų. Asignavimai programai „Erasmus+“, kuri kasmet

tūkstančiams jaunų mūsų žmonių sudaro galimybes studijuojant aplankyti kitas šalis bei remia daugybę švietimo iniciatyvų, padidinti 2,2 mlrd. eurų. O tai suma, kuri lygi metinei šios programos apimčiai. Papildomi 1,5 mlrd. eurų skirti sienų apsaugai. Be to, patrigubintos lėšos sveikatos sektoriui. Vietoj 1,7 mlrd. eurų – daugiau nei 5 mlrd. eurų. Taigi, bendrai imant, turime apie 16 mlrd. eurų papildomų finansų įvairioms programoms, humanitarinei pagalbai, galimybėms kofinansuoti privataus verslo iniciatyvas ir daug kitų sričių. Ir visa tai ne tik nemažinant išmokų žemės ūkiui ar Sanglaudos fondui, bet ir nereikalaujant padidinti valstybių narių įmokų Sąjungai. Vis dėlto politinis kompromisinis sutarimas dar nėra galutinis. Akmenyje jis dar neiškaltas.

Dėl sprendimo turi balsuoti visų 27 ES valstybių vadovai, o jau dabar Lenkija ir Vengrija, kaip minėjau, grasina blokuoti ne tik daugiametės finansinės perspektyvos projektą, tačiau apskritai bet kokius balsavimus už ES biudžetą. Kodėl? Jas piktina, kad Europos Parlamentas reikalauja garantuoti kiekvieno ES piliečio teisę į nešališką teismą, žiniasklaidos laisvę. Jos grasina tik todėl, kad Europos Parlamentas reikalauja nesuteikti valstybių politikams neribotos galios.

Beje, vakar šį klausimą svarstant per plenarinį posėdį vienas kraštutinės dešinės Lenkijos politikas net metė kaltinimą, jog neva minėtas politinis susitarimas yra Vokietijos ataka prieš Lenkiją. Tačiau, mąstant blaiviai, tai buvo absoliučios daugumos Europos Parlamento narių reikalavimas laikytis ES sutarties ir nurodymas šiuo metu ES pirmininkaujanti Vokietijai susitarti.

Mūšis dėl ateinančių septynerių metų ES biudžeto tęsiasi jau daugiau nei porą metų. Susitarti nėra lengva. Bet sutarimų ir kompromisų paieškos ir yra įdomiausia bei svarbiausia politikos dalis.

2020 m. lapkričio 12 d.

GEROVĖ NEKURIAMA NUOLAT STOVINT ŠALIKELĖJE SU IŠTIESTA RANKA

Šiandien ir rytoj Briuselyje posėdžiauja Europos Vadovų Taryba. Šiame renginyje susitinka vyriausybės vadovai, su retomis išimtimis – valstybių galvos. Nagrinėjami klausimai irgi didžia dalimi priklauso šalių vykdomosios valdžios kompetencijai.

Kas įrašyta į šios savaitės darbotvarkę? Klimato kaitos problemų įtrauka į nacionalinius ekonomikos planus, bendras solidaresnis ES atsakas į pandemiją, saugumas terorizmo akivaizdoje. Užsienio santykių srityje bus kalbama apie vis agresyvesnius Turkijos veiksmus, bandoma įrėminti atgimstančias viltis dėl ES ir Jungtinių Valstijų santykių, kurie per pastaruosius Trumpo administracijos metus prarado stabilų pamatą, perkrovimo.

Pradėsiu nuo klausimo, kuris išskirtinai svarbus ir Lietuvai. Kalbu apie atsaką į COVID-19 pandemiją. Šalia veiksmų, kurių, atsižvelgdamos į savo konkrečią situaciją, neišvengiamai imasi valstybės narės, egzistuoja ir bendras planas. Jis skyla į dvi dalis.

Pirma. Europos Sąjunga jau suformavo 750 mlrd. eurų Atsigavimo fondą, kurio lėšos turi būti skiriamos tiek šalių ekonomikoms atgaivinti, tiek jų sveikatos apsaugos sektoriams pritaikyti, pertvarkyti ir modernizuoti. Tiesa, iki tol, kol šis fondas virs realiu finansų srautu, jis turi būti patvirtintas tiek Europos Sąjungos, tiek nacionaliniuose valstybių narių parlamentuose, ir čia gali rasti kliūčių.

Galutinis Europos Parlamento sprendimas labai priklauso nuo to, ar į fondo valdymo sąlygas bus įtrauktas finansinio skaidrumo ir atskaitomybės leidžiant lėšas principas. Kol kas tam labai priešinasi Lenkija ir Vengrija, šiame reikalavime sugebančios išvelgti neva kažkokį pasikėsinimą į jų nepriklausomybę. Kita vertus, didžioji šio fondo dalis yra subsidijos, ir pirminis šių lėšų šaltinis yra ES vardu pasiskolintos lėšos. O tai reiškia, jog arba visi ES piliečiai sulauks naujų mokesčių, arba ateityje labai mažės bendras Sąjungos biudžetas.

Piliečiai savo parlamentarų gali paklausti, kodėl jie turi prisiimti papildomą našta? Problema gali būti ir tai, jog dalis nacionalinių parlamentų turi ganėtinai komplikuotas ilgo laikotarpio procedūras, ypač kai kalbama apie papildomus išipareigojimus. Tad išlieka įtampa, jog procesas gali gerokai išsitęsti.

Antra, labiau taktinė, bet tikrai itin svarbi kovos su pandemija plano dalis – sveikatos sistemos atsparumo stiprinimas bei artėjanti Sąjungos piliečių vakcinacija, ypatingą dėmesį kreipiant į jos logistiką.

Vadovų Tarybos metu turėtų būti kalbama apie skiepavimo strategijas, greitųjų testų naudojimą bei jų rezultatų pripažinimą, platesnį Europos sveikatos duomenų naudojimą bei palaipsnių ir suderintą ribojančiųjų priemonių švelninimą.

Kokia išankstinė Lietuvos pozicija šiuo klausimu? Turima informacija leidžia sakyti, jog mūsų šalis iš esmės yra nusiteikusi visiškai palaikyti siūlomus planus. Tikėtina, jog Prezidentas patvirtins Lietuvos pasirengimą masiniam skiepėjimuisi, vos tik galutinai bus patvirtinta vakcina nuo COVID-19.

Lietuva taip pat pasisako už bendrą greitųjų antígeno testų pirkimą, platų jų naudojimą bei šių testų pripažinimo elektroninius sertifikatus. Tai turėtų gerokai palengvinti verslo darbą bei piliečių galimybes laisviau judėti. Pozicija priimtina, logiška ir

bent jau retorikos prasme tinkama. Kita vertus, ypač įvertinus situaciją Lietuvoje, bent aš manyčiau, jog būtinas gerokai aktyvesnis piliečių švietimas ir griežtesnis dezinformacijos stabdymas.

Pandemijos suvaldymo baruose didesnių ginčų tarp valstybių narių neturėtų būti, bet kitas – klimato kaitos – klausimas, tikėtina, bus gerokai aštresnis. Šios savaitės Vadovų Taryba turėtų sutarti, jog Sąjunga iki 2030 metų prisiims ambicingesnius šiltnamio efektą sukeliančių dujų mažinimo tikslus, o valstybės narės iki metų pabaigos pateiks atnaujintus nacionalinius veiksmų planus.

Čia laukiama rimtų ginčų, mat šiuo klausimu tradiciškai yra susiformavusios dvi stovyklos. Dalis ambicingesnių valstybių, tarp jų Danija, Liuksemburgas, Švedija, Suomija, Nyderlandai, Prancūzija, Ispanija, Austrija, Airija, Portugalija ir kaimyninė Latvija, laikosi pozicijos, jog turi būti priimtas tikslas 55 proc. sumažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį. Šios šalys nekelia jokių papildomų sąlygų.

Lenkija ir Vengrija su 55 proc. sutinka tik tuo atveju, jei atsirastų nemokami taršos leidimai, didesnis Modernizavimo fondas (Vengrija reikalauja, kad fondo lėšos jai būtų padidintos 6 proc.) bei kitos papildomos kompensacijos. Visos keturios Višegrado šalys, taip pat prie jų prisijungusios Rumunija, Bulgarija bei dvi Baltijos sesės – Estija ir Lietuva – pageidauja, kad našta būtų sumažinta lengvinančiomis nuostatomis, o nustatant galutinius mažinimo tikslus atsižvelgta į BVP vienam gyventojui ir ganėtinai neapibrėžtą „solidarumu paremtą naštos pasidalijimo mechanizmą“ (supraskite, mes – vargšai, duokite dar). Ši šalių grupė taip pat reikalauja, jog mažesnių pajamų valstybėms narėms būtų padidintos Modernizavimo fondo lėšos.

Na, kaip visada. Yra tie, kurie moka, ir tie, kurie gauna. Gaunantieji yra nuolat nepatenkinti, jog duodama per mažai. Savo po-

zicijos šiuo klausimu šiandien Vadovų Taryboje posėdžiausiantis Lietuvos Prezidentas viešai nėra išdėstęs. Tiesa, nesistebiu. Tokia neambicingos, nuolat ranką ištiesusios Lietuvos vizija taip gerai sukalta į šalies gyventojų galvas, kad dėl reitingų kovojantis Gerovės prezidentas vargu ar kada ryšis kokiems nors didesniems tikslams. Bent aš netikiu, kad gerovę galima sukurti svetimais pinigais, nuolat stovint šalikelėje su ištiesta ranka.

Kokie bus galutiniai sprendimai, sužinosime rytoj, bet man norėtusi ambicingesnės Lietuvos. Rytoj Seimas turėtų tvirtinti naują šalies Vyriausybę. Pirmą kartą po 1990 metų turiu viltį, jog galų gale Vyriausybę sudarys ne vadinamieji profesionalai, kurie itin dažnai po išmanančiųjų kaukėmis slepia biurokrato sielą ir konformizmą, o ambicingi politikai. Jei ne visi, tai bent dauguma.

2016 m. gruodžio 13 d. tvirtinant Sauliaus Skvernelio Vyriausybę Seime kalbėjau: „Iki rinkimų Valstiečių ir žaliųjų programose ir kalbose [...] vyravo du žodžiai – „pokyčiai“ ir „darna“. Dabar matau vieną – „darna“. Tekste jis paminėtas 112 kartų, tad tampa savotišku raktu, kuris privalėtų spręsti esmines Lietuvos gyvenimo problemas. Pabandę pažiūrėti detaliau, aptinkame, jog kultūra minima 253 kartus, sveikata – 195, verslas – 167, ekonomika – 152 kartus...“ Nors iki rinkimų ir buvo žadėti pokyčiai, pačioje S. Skvernelio Vyriausybės programoje tas žodis prisimintas tik vieną kartą.

Kad ir kaip vertintume, komiška, jog dabar, kritikuodamas Ingridos Šimonytės Vyriausybės programą, nueinantis premjeras ieško pokyčių.

Rimčiau, visų pirma žvelgdama europiniu požiūriu, I. Šimonytės Vyriausybės programą ateityje priminsiu dar ne kartą, o dabar tiesiog pažaisiu semantikos žaidimą. Darnos lankose I. Šimonytės Vyriausybės programa tikrai nusileidžia S. Skvernelio ambicijoms. Vos septyni, ir tie patys išvestiniai, dariniai: šešis

kartus minimas „darnus judumas“, o vieną – „darnus šalies regionų vystymasis“. Jokio moralinio apeliavimo į darną kaip dorybę, priešingai nei Skvernelio programoje, nematyti.

O pokyčiai programoje, kuri yra kiek trumpesnė nei S. Skvernelio, minimi 16 kartų. Ir, pabrėžiu, tose vietose išties kalbama apie pokyčius.

Komiška ir tai, kad S. Skvernelio Vyriausybės programoje itin populiarus terminas „tęstinumas“, tad akivaizdu, jog „pokyčiai“ pabėgo todėl, kad aną Vyriausybės programos projektą kompiliavę biurokratai jokių pokyčių nenori.

Koks esminis S. Skvernelio ir I. Šimonytės Vyriausybės programų skirtumas? I. Šimonytės programoje tikrai nepalyginamai mažiau tuščio biurokratinio vapaliojimo, tokio dažno darbą baigiančio premjero tekste. Akivaizdu, kad nueinančios Vyriausybės programa buvo sumesta biurokratų kabinetuose, kartais net nepasivarginus išrankioti pasikartojimų. Galite paklausti, o kodėl staiga ėmiausi semantikos? Tiesiog primenu, ne viskas auksas, kas auksu žvilga, ir ne viskas darna, kas rėdosi jos rūbu. Tai labai gražiai šią savaitę pademonstravo S. Skvernelis.

Žinau, kad tas, kas išties myli, apie meilę nekalba. Tad tikiuosi, jog mažiau kalbant apie darną (kad ir ką turėtume galvoje – sugyvenimą, balansą, tvarumą), gyvenime darnos bus daugiau.

2020 m. gruodžio 10 d.

VEIKSMINGĄ POLITIKĄ KURIA AIŠKIOS TAISYKLĖS

Europos Parlamento Europos liaudies partijos (kitaip – krikščionių demokratų) grupėje vakar įvyko tektoninis lūžis – grupę paliko Vengrijos premjero Viktoro Orbáno vedama „Fidesz“. Ką tai reiškia man asmeniškai ir ką tai gali reikšti Europos krikdemams?

Šitas pokalbis bus ilgesnis, todėl jį suskaidžiau į dvi dalis. Pradėsiu nuo to, kaip veikia Europos Parlamento politinės grupės, kaip jos formuoja savo narių sąrašus ir ideologiją. Rinkimų į Europos Parlamentą metu ir ypač jau pradėjusi dirbti Briuselyje labai gerai supratau, kaip menkai ne tik Lietuvos rinkėjai, bet net ir žurnalistai bei politologai suvokia, kokios yra europinio politinio žaidimo taisyklės.

Šiandien daugiau kalbėsiu apie vidinę politikos virtuvę, apie tai, kaip kuriamos grupės, kaip joje migruoja interesai ir žmonės. Kitaip sakant, kalbėsiu apie tai, ką politikai dažnai nutyli, o žiniasklaida (bent jau Lietuvoje tikrai), nors ir skelbia, yra linkusi pateikti kaip nereikšmingus politinius žaidimus, kurie esą tik trukdo siekti gėrio visiems. Kas tas mistinis gėris visiems tokiam kontekste, žinoma, nekalbama. Kitą ketvirtadienį plačiau ir nuosekliai papasakosiu, kaip stebėtojai vertina Orbáno partijos pasitraukimą iš Europos liaudies partijos grupės, kuris, neslėpsiu, man buvo labai malonus, ir kaip aš pati jį vertinu.

Rinkimų į Europos Parlamentą metu kelis kartus minėjau, kad tuo atveju, jeigu būsiu išrinkta, bandysiu dirbti arba su liberalais, arba su žaliaisiais. Kai kadencijos pradžioje galiausiai atsiradau Europos liaudies partijos grupėje, tikrai nuvyčiau dalį savo rinkėjų. Manau, jog tai yra tas vienintelis pažadas, kurio per savo jau šešerius metus besitęsiančią politinę karjerą neįvykdžiau. Kodėl? Po to, kai mane išrinko, liberalų grupės neliko, atsirado politiškai gana amorfiškas naujas darinys „Atnaujinkime Europą“ (*Renew Europe*), kuriame pirmu smuiku griežė Prancūzijos prezidento Emmanuelio Macrono neseniai susiformavusi partija. Tiek ideologinis grupės neaiškumas, tiek tai, kad tikrai negalėjau įsivaizduoti, kaip galėčiau dirbti vienoje grupėje su homofobišku seksistu Viktoru Uspaskichu, kuris priklausė tai grupei, lėmė sprendimą net nebandyti aplikuoti į šį politinį junginį.

Su Žaliųjų frakcija istorija šiek tiek sudėtingesnė. Atkritus liberalams, pabandžiau prisijungti prie Žaliųjų frakcijos / Europos laisvojo aljanso grupės. Gavau kvietimą pasikalbėti, nuskradau į Briuselį, ilgokai šnekėjausi su frakcijos lyderiais. Jie pažadėjo, jog sprendimą sužinosiu greitai metu. Vos išėjusi iš jų kabineto savo padėjėjui nusišypsojusi pasakiau, kad jie tikrai manęs nepriims, nes kai tau pusvalandį sako komplimentus, akivaizdu, kad tai yra atsiprašymas, jog esi nereikalinga, o ne kvietimas jungtis. Taip ir atsitiko: tie žmonės, žadėję man paskambinti, niekada jokia forma daugiau nekvietė.

Paprastai tokio elgesio priežastis čia, Europos Parlamente, yra viena: neigiamas sprendimas šalies (mano atveju – Lietuvos) atstovų, kurie jau dirba frakcijoje ir turi teisę pasisakyti, ar jie sutinka priimti naują narį. Žinant, jog kiekvienai frakcijai kiekvienas papildomas narys kuria ir didesnę įtaką, naujų žmonių yra laukiama. Tačiau, nenorint įtampos židinių frakcijos nacionalinėse delegacijose, sprendimas paliekamas jau grupėje dirbantiems

europarlamentarams. Taigi labiausiai tikėtina atmetimo priežastis buvo ta, kad manęs nepalaikė Bronis Ropė. Bet čia jau reikia klausti jo paties.

Per daugiau kaip pusiantrų darbo metų kai kas pasikeitė. Pirmia, paviešinus tik menką Viktoro Uspaskicho kalbą Lietuvoje dalį, jis vos ne vieningai buvo iš grupės pašalintas. Priežastis aiški: visos jo kalbos iš esmės prieštaravo „Atnaujinkime Europą“ grupei, kuri itin griežtai pasisako tiek už LGBT teises, tiek už moterų lygybę visose srityse, nuostatoms. Melas demagogams, tokiems kaip V. Uspaskichas, yra antroji jų prigimtis, bet šį kartą neišdegė Romoje vaidinti kataliko, kai savo kaime skelbėsi musulmonu. Pažymėtina, jog iš karto po V. Uspaskicho pašalinimo Europos liberalų ir demokratų aljansą (tai yra junginys, vienijantis liberalias Europos jėgas) paliko ir V. Uspaskicho vedama Darbo partija.

Beje, simptomiška, jog šios partijos Lietuvoje narė Ieva Kačinskaitė-Urbonienė, aiškindama Darbo partijos sprendimą palikti liberalių partijų aljansą, kalbėjo apie taisyklių, konkrečiai – Statuto, pasikeitimus, bet nediršo viešai pasakyti, jog Darbo partija tiesiog yra partija, kurios veikimo metodai, nuolatinis neapykantos kitiems ir ypač moterims skleidimas tiesiog iš esmės prieštarauja aljanso principams. Komiška padėtis klostosi ir Žaliųjų frakcijos / Laisvojo aljanso grupėje, kur dirba du su Valstiečių ir žaliųjų vėliava Lietuvoje išrinkti europarlamentarai.

Pažymėtina, kad Žaliųjų frakcija vienija partijas, kurios yra kairesnės už Europos socialdemokratų. Ir kairesnės ne dėl to, kad vienytųsi su šūkiu, kaip išdalyti daugiau pinigų rinkėjams (tokia anekdotiška kairumo logika Lietuvoje remiasi didžioji dalis žiniasklaidos ir net politologai). Visų pirma tai aljansas, kuris išskirtinai stipriai kalba prieš išnaudojimą, už žaliąją ekonomiką, kuri jiems nepalyginamai svarbesnė nei verslo pelnai.

Ypač griežtai ši frakcija pasisako ir už moterų teises, LGBT bendruomenės integraciją bei lygybę. Frakcija pabrėžia, kad ji yra už tai, kad „Europa būtų perorientuota nuo pernelyg didelio dėmesio sulaukiančios ekonomikos link socialinių, kultūrinių ir ekologinių vertybių“. Maža to, tarp išskirtinai jai svarbių principų minimi lyčių socialiniai vaidmenys, pabrėžiant, kad moterys turi būti išvaduotos iš socialinių stereotipų ir galėtų visiškai save realizuoti darbe bei politiniame gyvenime. Beje, šioje frakcijoje iki tol, kol 2020 m. rugsėjo pabaigoje tapo Belgijos vyriausybės ministro pirmininko pavaduotoja, dirbo ir pirmoji Europoje transgenderė ministrė Petra de Sutter. Su ja keletą kartų asmeniškai teko kalbėtis priėmimuose pas Šri Lankos ambasadorę, nes mes abi buvome parlamentinių ryšių su šia šalimi narės.

Taigi, ką turime? Bronis Ropė ir Stasys Jakeliūnas Briuselyje (tikiuosi, kad ir Lietuvoje, nors, kiek stebiu, jie Lietuvoje apie tai nekalba) skelbia itin aiškią vienareikšmišką paramą LGBT bendruomenei bei Stambulo konvencijos mintims ir balsuoja už minėtus principus, tačiau jų partijos lyderis Lietuvoje kalba priešingai ir skelbia karą už vadinamąją normalią šeimą. Kas ta normali šeima pagal Ramūną Karbauskį, nežino niekas, tačiau kad Lietuvos rinkėjai yra žiauriai apgaulinėjami ir jiems meluojama į akis (meluojama, žinoma, ir Žaliųjų frakcijai) – tai faktas.

Galite manęs paklausti, kodėl B. Ropė ir S. Jakeliūnas dirba Europos Parlamento frakcijoje, kuri skelbia priešingus nei juos delegavusi Valstiečių ir žaliųjų partija principus. Atsakymas paprastas. Priklausymas didesnei, tad ir įtakingesnei grupei turi ne tik simbolinę reikšmę, bet ir suteikia daugiau galimybių siekti kokių nors konkrečių tikslų. Akivaizdu, jog ne pirmą kadenciją Europos Parlamente dirbantis B. Ropė Žaliųjų frakcijos (o tai gana įtakinga grupė) yra deleguojamas į Kaimo reikalų komitetą ir ten,

garsiai atstovaudamas Lietuvos ūkininkams, kuria pajamų srautą savo partijos lyderiui.

Kad nebūčiau apkaltinta, jog kalbu tuščiai, tik paminėsiu, jog visai neseniai Europos Parlamento tyrimų skyrius paskelbė duomenis apie ūkininkus, kurie gavo didžiausią naudą iš Europos Sąjungos fondų.

Matyt, nenustebsite sužinoję, kad tai Ramūnas Karbauskis ir jo tėvas Česlovas Vytautas Karbauskis, abu 2018 ir 2019 metais iš Europos kišenės susisėmę, be kelių dešimčių, 1,5 mln. eurų (čia tik asmeniškai, neįvertinus srautų, kurie atėjo per jiems priklausančias įmones). Įvertinus tai, kad pastaruosius ketverius metus nuo 2016-ųjų iki 2020-ųjų rudens R. Karbauskis su dar 21 stambiau ūkininku Seime ir Vyriausybėje kūrė sau palankias žaidimo taisykles, nereikia stebėtis, kad Lietuvoje 5 proc. stambiausių ūkininkų pasiima daugiau nei pusę visų Europos išmokų. Europarlamentaro įtaka didžia dalimi priklauso nuo grupės, kuriai jis priklauso, įtakos, tad netekusi vietos Žaliųjų frakcijoje Karbauskio Valstiečių partija prarastų ir didelę dalį savo galių pasukti reikalus asmeniškai partijos lyderiui naudinga linkme.

Tai, ką dabar pasakiau, tinka ir V. Uspaskicho atveju, nes kai jo neapykantos kalbos pasiekė jo grupės Europos Parlamente ausis, jis, pabijojęs būti išmestas, tuoj pat išsižadėjo visų savo neapykantos kalbų prieš LGBT bendruomenę. Ir taip padarė, akivaizdu, norėdamas ir toliau priklausyti vienai iš trijų didžiųjų Europos Parlamento grupių.

Kai manęs nepakvietė Žalieji, nuėjau pas Gabrielių Landsbergį, kuris jau iki tol mane kvietė jungtis prie Europos krikdemų šeimos, ir paklausiau, ar jų atstovai Europos Parlamente sutiktų mane priimti.

Taip, pritarus ir užtarus Andriui Kubiliui, atsiradau ten, kur ir turėjau būti. Visa tai, ką aš esu žadėjusi savo rinkėjams, ir net

daugiau, šioje frakcijoje yra norma. Ir Stambulo konvencija čia daugumos negąsdina, mat žmonės moka skaityti ir mąstyti bei vertinti, ir LGBT bendruomenė vertinama ir gerbiama, ir ekonomikai tenka daug dėmesio.

Galite paklausti, kodėl šios grupės neminėjau per rinkimus? Atsakymas irgi labai aiškus. Kol Europos liaudies partijos grupei priklausė V. Orbáno partija, kabojo nusivylimo ir atmetimo šešėlis. Vakar jis nuslinko.

2021 m. kovo 4 d.

QUO VADIS, LIETUVA?

Kovo 3-ioji Europos liaudies partijos grupei buvo ypatinga diena. Tą dieną ši didžiausia Europos Parlamento politinė frakcija labai didele – 84 proc. – grupės narių balsų dauguma pakeitė savo darbo taisykles, ir taip buvo sukurta reali galimybė pašalinti frakcijos narį ar jų grupę. Tarp 148 frakcijos narių, kurie balsavo už taisyklių atnaujinimą, buvau ir aš.

Šiandien ir pabandyčiau papasakoti, kas lėmė mano sprendimą ir kokie procesai slypi (arba tikėtina, kad slypi) už iš pirmo žvilgsnio tik techninių procedūrinių detalių. Taigi Europos liaudies partija, kurioje dirba keturi Lietuvoje rinkti europarlamentarai – Andrius Kubilius, Rasa Juknevičienė, Liudas Mažylis ir aš, – yra didžiausia Europos Parlamento politinė grupė, kurioje iki kovo pradžios buvo 187 nariai. Politiškai tai centro dešinės frakcija, vienijanti Europos krikščionių demokratų partijas. Tiesa, frakcija priima ir atskirus partinei šeimai nepriklausančius narius, kurie sutinka su jos skelbiamomis vertybėmis. Tarp tokių nepartinių narių esu ir aš.

Per vos daugiau nei pusantros metų nė karto nepastebėjau, kad grupės vertybiniai dokumentai, nuostatos ar sprendimai kokio nors forma kirstųsi su tuo, kas buvo deklaruota „Aušros Maldeikienės traukinio“ rinkimų programoje, kuri viešai prieinama mano tinklaraštyje. Tie, kam tai svarbu, galite dar kartą pasitikrinti, už kokias vertybes pasisakiau prieš rinkimus, ir įsitikinti, jog nuosekliai vykda savo pažadus.

Aptariama Europos liaudies partijos grupė yra aiškiai proeuropinė Europos Parlamento frakcija, linkusi į didesnę federalizmą, remianti smulkųjį ir vidutinį verslą, labai nuosekliai pasisakanti už žmogaus teises ir aktyviai palaikanti moterų lygybės darbo rinkoje ir visuomenės gyvenime idėją. Tai frakcija, kurios politinio mąstymo alfa ir omega yra liberalioji demokratija. Tiesa, kai kurie dažniau su ekonomika ar švietimu susijusių sprendimų įgyvendinimo keliai bus orientuoti ne į visuomenę, o labiau į bendruomenę ir atskirą žmogų. Dauguma frakcijos narių remia modernios krikščionybės doktriną, aš apie tai jau esu anksčiau kalbėjusi.

Daugelio aktualių visuomenei klausimų svarstymui frakcija nuolat pateikia dokumentus ir vizijas, ir tik pastaruoju metu buvo svarstytos grupės pozicijos dėl krikščioniškos demokratijos plėtros ES, dėl darbo vietų kūrimo Europoje popandeminiu laikotarpiu, dėl migracijos procesų valdymo, dėl moterų lygybės ar ES ir Kinijos santykių.

Vis dėlto iki pastarojo sprendimo frakcijoje buvo nedidelė (kaip parodė balsavimas, išties menka) europarlamentarų grupė, kuri akivaizdžiai turėjo savo, gerokai dešinesnę ir radikalesnę, darbotvarkę. Kadangi balsuojant dėl grupės darbo tvarkos pokyčių pasipriešino 28 parlamentarai (palyginkime, už buvo 148), tai galima manyti, jog opozicija ir buvo sudaryta iš apytikriai tokio narių skaičiaus. Tarp jų didžiausią 12 žmonių grupę sudarė jau pasitraukę Vengrijos „Fidesz“ partijos atstovai. Prieš taisyklių pokyčius, taigi *status quo* įtvirtinimą, pasisakė keli paskiri Rumunijos ir Bulgarijos atstovai, trys parlamentarai iš Slovėnijos ir šeši austrai iš Austrijos liaudies partijos.

Kur slypi didžioji skirtis, galų gale atvedusi prie galutinio dalies opozicionierių atsiskyrimo? Kol Europos liaudies partijos grupėje dirbo Vengrijos „Fidesz“, išties neretai buvo labai sudė-

tinga skaidriai artikuliuoti, kokios vertybės yra vienareikšmiškai svarbios šios grupės nariams.

Viktoras Orbánas ir jo grupelė nuolat bandė primesti savo darbotvarkę ir skatino persvarstyti mažiausiai tris esminius klausimus: pirma, Europos ateities perspektyvą, siejant ją su atsisakymu remtis liberaliosios demokratijos principais, antra, pagrindinės žmogaus teisės, trečia, įstatymo viršenybės principą.

Kaip ne kartą yra viešai aiškinęs „Fidesz“ lyderis, jo supratimu, Europa turi eiti tokių valstybių kaip Kinija, Rusija, Turkija, Indija ar Singapūras (Orbánas jas vadina „tarptautinių analizių žvaigždėmis“) keliu ir atmesti liberalizmą, kuris esą gimdo „korupciją, seksą ir smurtą“. Ironizuojant galima pasakyti, kad seksas gimdo ne liberalizmą, o vaikus, tarp kurių ir autokratas demagogas Orbánas.

Kaip diskusijų metu pažymėjo grupės lyderis Manfredas Weberis, tokios ir panašios kalbos aiškiai atskyrė „Fidesz“ nuo ES kūrėjų – Prancūzijos krikdėmo Roberto Schumano, Italijos krikdėmų partijos įkūrėjo Alcidės De Gasperio, Vokietijos krikščionių demokratų Helmuto Kohlio ir Konrado Adenauerio – vertybių, kurių pamatą sudarė taikos siekis, nuosaikumas, labai stipri parama vieningos Europos idėjai ir liberaliosios demokratijos principai.

Nusižengdami šitiems nuo pat pirmos grupės susikūrimo dienos egzistavusiems principams, Vengrijos atstovai akivaizdžiai pasisakė prieš vieningos Europos idėją, prieš migrantus, prieš daugiakultūriškumą, prieš LGBTQ bendruomenę, už vadinamąsias tradicines šeimos vertybes, už tautų Europą. Skamba gražiai? Žinoma, demagogų kalbos visada skamba labai gražiai, nors galiausiai atveda prie labai suskaldytos ir, tai ypač ryšku Vengrijos atveju, išskirtinai korumpuotos valstybės.

Norint plačiau panagrinėti, kur veda panašus mąstymas, „Europos žinios“ imasi naujo darbo. Jau šiandien mūsų puslapyje galėsite perskaityti 2014 m. liepą partijos renginyje pasakytos programinės V. Orbáno kalbos vertimą į lietuvių kalbą. Tame pranešime jis akivaizdžiai atsiriboja nuo nuosaikios politikos bei liberaliosios demokratijos ir pasirenka demagogijos bei tuščių pažadų kelią. Vis dėlto jeigu dabar pagalvojote, kad tiek daug dėmesio skiriu „Fidesz“ tik todėl, kad noriu jus nuosekliau supažindinti su europinės politikos užkulisiais, tai klystate.

Problema, su kuria susidūrė Europos liaudies partijos grupė, kai joje pradėtos skelbti europinei tapatybei priešingos mintys, be jokios abejonės, žymi gilias tiek vidines, tiek geopolitines europinės politikos slinktis.

Išskirtinai aktualūs šie klausimai ir mūsų šaliai. Būtent šiandien Lietuva bando atsakyti į klausimą – kam ištis priklauso visų šalies žmonių iškovota Nepriklausomybė? Ar ištis ji tik tam, kad kai kas galėtų džiaugtis turtais ir laisve, kai kitiems tenka dažnai nepakeliamos mokesčių ir kitų prievolių naštos ar net atsisakoma gerbti jų tapatybę?

Kalbant dar paprasčiau, dabar, po 31 metų, kai Lietuva vis dažniau ir garsiau kalba apie žmogaus teises, neatsitiktinai iškyla šutvė visokiausių veikėjų, kurie labai norėtų atšaukti liberaliąją demokratiją, garantuojančią mąstymo ir spaudos laisvę, ir taip pasiskelbti tautos vertybių saugotojais.

Tiesa, tos jų vertybės galiausiai tėra elementarus nacionalizmas, pridengtas tautos saugojimo idėja, ir panieka visiems iš eilės – moterims, homoseksualiems žmonėms, kitaip mąstantiesiems ir kalbantiesiems, visiems, kurių nežavi jų demagoginė autoritarinė retorika. Juk jeigu gerai pagalvotume, dėl ko dabar – būtent šiandien – Seime lūžta ietys kalbant, ar svarstyti Stambulo konvenciją?

Neteko girdėti, kad kuris nors parlamentaras sakytų, kad reikia pasirinkti, ar galima Lietuvoje mušti moteris, ar negalima. Kaip suprantate, skambėtų nekilniai, kažkaip nekultūringai. Todėl imamasi demagogiškai samprotauti, kad gal tas reikalavimas nesmurtauti šeimoje kažkaip žemina vyrus. „Kultūringesni“ pranešėjai bando dėmesį nukreipti nuo lyties ir imasi aiškinti, kad smurtą kenčia ir vyrai, todėl jis esą negali būti laikomas stereotipinių lyčių santykių pasekme.

Tokių ir panašių argumentų girdime labai daug, nors ištis klausimas, kuris sprendžiamas, yra visiškai aiškus: su kuo tu, Lietuva? Ar su autoritariniais Rytai, kur tos „tradicinės vertybės“ žeminti žmones ir naikinti jų orumą yra norma, ar su Vakariais, kurie nuolat sunkiai bando kovoti už visų žmonių lygias galimybes ir visiems vienodas teises?

Gerai žinau, kad būti Kasandra, moterimi, kuri įspėja savo tautą dėl kylančio pavojaus, nėra lengva, nes Kasandros niekas neklausė. Bet tai, ką ji sakė, deja, išsipildydavo. Taigi ir dabar tiesiog konstatuoju: jau artimiausiu metu mūšiai dėl vadinamųjų partnerystės ar smurto suvaldymo būtinybės neigimo, prisidengus krikščionys, virs kova dėl kelio į Rytus.

Tik aš nesutinku ten eiti.

2021 m. kovo 18 d.

ATSIVĖRIMO IR UŽSISKLENDIMO SANKIRTOS PARLAMENTO SALĖJE

Plenarinių sesijų savaitės, kai balsuojame už parengtus, atitinkamuose komitetuose ir politinėse grupėse aptartus dokumentus, paprastai įtemptos. Ne išimtis ir ši. Šią savaitę galima išskirti du sprendimus. Vienas užbaigia istorinę Europos Sąjungos dramą, o kitas bando įnešti nors šiek tiek tvarkos į pandemijos sukeltą kelionių chaosą.

Antradienį, balandžio 27-ąją, Europos Parlamentas svaria balsų dauguma (už pasisakė net 660 europarlamentarų ir tik 5 buvo prieš) patvirtino prekybos ir bendradarbiavimo susitarimą su Jungtine Karalyste. Tai dokumentas, kuris apibrėžia Sąjungos ir Britanijos santykius po breksito ir bando mažinti bei švelninti neigiamus Jungtinės Karalystės išstojimo padarinius. Susitarimas įsigalios paskutinę balandžio dieną, po to, kai jį galutinai patvirtins Europos Vadovų Taryba.

Patvirtinę susitarimą, europarlamentarai 578 balsais dar priėmė ir specialią rezoliuciją, kuria įvertinama dabar susiklosčiusi padėtis bei kalbama apie Sąjungos lūkesčius dėl tolesnių santykių. Nors patį breksitą Europos Parlamentas ir laiko istorine klaida, vis dėlto įvairioms politinėms grupėms atstovaujantys europarlamentarai iš esmės palankiai įvertino pasiektą susitarimą bei laisvosios prekybos sąlygas. Pritarta santykių žuvininkystės, energetikos, vartotojų apsaugos ir oro transporto srityse nuos-

tatoms, o numatytos sąžiningos konkurencijos garantijos yra vertinamos kaip geras pavyzdys būsimiems laisvosios prekybos susitarimams.

Vis dėlto ES asamblėja pažymėjo, kad jokia trečioji šalis negali turėti tokių pačių teisių ir privilegijų kaip ES valstybė, o tai savo ruožtu reiškia, kad santykiai jau nebebus tokie, kokie buvo, ir pirmasis signalas – jau dabar mokami importo mokesčiai. Kokios neigiamos išstojimo pasekmės ypač pabrėžiamos? Labai gaila, kad Jungtinė Karalystė nesutiko susitarti dėl bendradarbiavimo užsienio politikos, saugumo ir gynybos srityse. Ji nusprendė nebedalyvauti ir studentų mainų programoje „Erasmus+“.

Galima tik apgailestauti ir dėl to, kad Lietuvos, kaip ir Bulgarijos, Estijos, Rumunijos bei Slovėnijos, piliečiams Britanija nustatė didesnę darbo vizos mokestį negu kitų 22 Europos Sąjungos valstybių piliečiams. Taip netiesiogiai dar kartą buvo patvirtinta, jog būtent į šias etnines grupės per breksito referendumą, o, matyt, ir po galutinio pasitraukimo iš Sąjungos dalis Britanijos piliečių žvelgia kaip į keliančias didesnę socialinio dempingo pavojų.

Vis dėlto didžiausia įtampa, kaip ir galima tikėtis, kyla mažiant apie taikos išsaugojimą Airijos saloje. Būtent todėl Parlamentas pasmerkė vienašališkus Jungtinės Karalystės veiksmus, kurie pažeidžia susitarimo dėl išstojimo sąlygas, ir dar kartą pakartojo, kad Jungtinės Karalystės vyriausybė privalo įgyvendinti susitarimų, kuriuos pati pasirašė, sąlygas, įskaitant Protokolo dėl Airijos ir Šiaurės Airijos nuostatas.

Ko laukti ateityje? Šalia susitarime užprogramuotų gerų prekybos santykių tikrai teks nemažai laiko skirti tam, kad būtų įmanoma efektyviai bendradarbiauti užsienio politikos bei švietimo klausimais.

Manau, kad verta paminėti ir tam tikrą kai kurių Europos

Parlamento narių atsargumą vertinant, kiek galima pasitikėti Jungtinės Karalystės pažadais sąžiningai įgyvendinti susitarimus. Kaip pasakė vienas mano politinės grupės narys iš Liuksemburgo, dabar privalome galvoti, kaip apsidrausti nuo tolesnių vienašališkų nukrypimų nuo sutarties sąlygų, tad ir kvietimas išlikti budriems Parlamento salėje nebuvo labai netikėtas. Apskritai ši sutartis žymi Jungtinės Karalystės pastangų sukurti atskirus susitarimus su valstybėmis narėmis nesėkmę. ES garbei visos valstybės veikė kaip vieningas blokas.

Antrasis, daugiau ginčų kėlęs šios savaitės sprendimas buvo iš nesibaigiančios pandemijos ir jos padarinių suvaldymo serijos. Ketvirtadienį Europos Parlamentas pareiškė savo poziciją dėl Europos Sąjungos kelionių pažymėjimo, kuriuo siekiama garantuoti gyventojų teisę pandemijos metu laisvai keliauti Europoje. Svarstant klausimą, debatai buvo tikrai aistringi, o Parlamento salėje skambėjo įvairiausi, dažnai net priešingo turinio pareiškimai. Vis dėlto galutinis rezultatas buvo toks, kokio ir vertėjo tikėtis. Už sveikatos pažymėjimą ES piliečiams balsavo 540 europarlamentarų, prieš pasisakė 119. Panašaus palaikymo sulaukė ir rezoliucija dėl tokio pažymėjimo trečiųjų šalių piliečiams, kurie gyvena Europos Sąjungoje.

Kas toliau? Europos Parlamento rezoliucija nėra galutinis dokumentas. Dabar dėl visų joje minimų dalykų prasidės Parlamento ir Europos Vadovų Tarybos derybų procesas. Jos turėtų būti išskirtinai sparčios, kad jau vasaros pradžioje būtų pasiektas sutarimas.

Įtampų kilo dėl įvairiausių dokumento nuostatų, net dėl jo pavadinimo. Nors anksčiau tokį kelionės palengvinantį dokumentą siūlyta vadinti skaitmeniniu žaliuoju pažymėjimu, dabar pavadinimas keičiamas į ES COVID-19 pažymėjimą.

Vis dėlto, matyt, svarbiau ne pavadinimas, o turinys. Taigi,

ką jo savininkui garantuotų toks dokumentas? Jis rodytų, kad asmuo persirgo COVID-19, pasiskiepijo arba turi neigiamą testo rezultatą. Parlamentas siūlo, kad pažymėjimas galiotų metus, persirgimo sertifikatas – 90 dienų nuo teigiamo testo, o testo rezultatas – 72 val. (greitojo testo – 24 val.). Vis dėlto Parlamentas nutarė, kad šis pažymėjimas negali tapti būtina laisvo judėjimo Europoje sąlyga ir tikrai negali pakeisti kelionės dokumentų. Jis taip pat tikrai nebus sertifikatas, kuris leidžia lankytis vienos ar kitos šalies restoranuose ar baruose.

Po aršių diskusijų, kokias privilegijas teiktų šis dokumentas, apsispręsta, jog pažymėjimo savininkams neturėtų būti taikomi papildomi kelionių apribojimai, pavyzdžiui, karantinas, saviizoliacija ar privalomas testavimas. Ypač akcentuota ir tai, kad valstybės narės privalo garantuoti visuotinį, prieinamą, savalaikį ir nemokamą testavimą, nes taip būtų išvengta neskiepytų asmenų diskriminacijos. Rezoliucijoje pabrėžtos ir su vakcinų gamyba bei jų paskirstymu susijusios problemos. Parlamentas ir vėl paragino, kad vakcinoms būtų gaminamos dideliu mastu, teikiamos už prieinamą kainą ir paskirstomos visame pasaulyje.

Balsuojant, ar šis pažymėjimas turėtų galioti visoms, ar tik ES registruotoms vakcinoms, pasirinktas antrasis variantas. Jeigu vakcina patvirtinta Europos vaistų agentūros, tai visos valstybės narės privalo pripažinti tokį skiepijimą, nesvarbu, kurioje Sąjungos šalyje išduotas tai liudijantis pažymėjimas. Tiesa, valstybėms narėms palikta teisė pačioms nuspręsti, ar jos pripažins skiepijimą kitomis Pasaulio sveikatos organizacijos patvirtintomis vakcinomis. Aptarta ir kova su galimais pažymėjimų klastojimais. Parlamentas siūlo, kad pažymėjimai ir juose esantys skaitmeniniai parašai būtų tikrinami, o šalys, kuriose lankomasi, pažymėjimuose esančios informacijos saugoti negalėtų.

Taip pat nutarta, kad nebus kuriama visos Europos Sąjungos

bendra duomenų bazė, o tos institucijos, kurios gaus ir tvarkys atitinkamą gyventojų informaciją, bus viešai skelbiamos, tad bus galima pasinaudoti teise tvarkyti savo duomenis.

2021 m. balandžio 29 d.

KAS SUKŪRĖ VAKCINAS?

Briuselyje, kaip, manau, ir visoje Europos Sąjungoje, palaipsniui slopsta įtampa, kurią jau 15 mėnesių kėlė pandemija. Žinoma, tai nereiškia, jog problemos, ypač ekonominės, išspręstos.

Vis dėlto kartoju – darosi vis aiškiau, jog pandeminė įtampa slūgsta. Europos Parlamente tai rodo kad ir toks faktas, jog jau birželį, tikėtina, plenarinė sesija gali vykti Strasbūre. Ir jau tikrai mažai kas abejoja, jog liepos viduryje į sesiją tikrai rinksimės Prancūzijoje. Pozityvias tendencijas, akivaizdu, lemia ir gerėjanti epidemiologinė padėtis, ir išibėgėjanti vakcinacija. Kad ir kaip vertintume, visų mūsų gyvenimą ir grįžimą prie įprastų bendravimo formų lems vakcinacija. Ir tikrai privalu kalbėti ne tik apie savo valstybę ar Europos Sąjungą. Sėkmės istoriją lems pasaulinės vakcinacijos perspektyvos.

Kol kas vakcinavimo tempams sparčiai judant į priekį Europoje ir JAV, dalis Azijos ir Afrikos valstybių yra paliktos beveik visiškai be vakcinų. Atsiliepdamas į šią humanitarinę krizę, JAV prezidentas Joe Bidenas prieš savaitę pasiūlė laikinai sustabdyti nuosavybės teises į COVID-19 vakcinas. Taip atsirastų reali galimybė jomis nemokamai pasidalyti su likusiu pasauliu.

Vokietijos kanclerė Angela Merkel tokį pasiūlymą sutiko skeptiškai, ji argumentavo, jog taip silpnėtų pramonės konkurencingumas. J. Bideno pasiūlymas nepatiko ir farmacijos kompanijoms. Štai įmonės „Pfizer“ vadovas Albertas Bourla aiškino, jog

patentų išaldymas virstų globalia kova dėl skiepams reikalingų žaliavų, o tai reikštų naują, gal net rimtesnę problemą.

Dalis ekspertų dėstė, jog toks pokytis nieko nepakeistų: vakcinų gamybos procesas per daug sudėtingas, ir skurdesnės šalys vis vien nesugebėtų tų vakcinų pasigaminti pačios, net ir žinodamos gamybos proceso eigą. Itin skirtingos viena kitai oponuojančių pusių pozicijos, stebint iš šalies, leidžia manyti, jog J. Bideno pasiūlymas buvo netikėtas, o tikrosios padėties nežino niekas.

Apie tai su Europos liaudies partijos kolegomis buvo diskutuojama ir Biudžeto komitete, kur, tvirtinant ataskaitą dėl konkurencingumo politikos, buvo pasiūlyta įtraukti ir patentų klausimą, o Europos Komisija paraginta sukurti instrumentą, kuris, įvertinus konkrečią situaciją, leistų geriau kontroliuoti patentų politiką. Svarstant klausimą išryškėjo trys pozicijos.

Pirmąją grupę sudarė tie politikai, kurie iš principo atmets patentų išaldymo galimybę. Antrąją grupę sudarė tie, kurie tiesiog norėjo būti užtikrinti, kad toks pasiūlymas veiktų, o kol garantijų nėra, jie apskritai buvo linkę susilaikyti nuo sprendimo. Galiausiai trečiosios grupės atstovai rėmė idėją, savo pritarimą grįsdami išskirtine padėtimi pasaulyje. Tai, manyčiau, logiška, žinant, jog nori nenori išeities privalome ieškoti visi kartu.

Aš asmeniškai balsavau už pasiūlymą turėti galimybę tam tikromis aplinkybėmis patentus išaldyti. Tai lėmė ekonominės moralės principas, apie kurį Lietuvoje kalbame tikrai labai retai. Turiu galvoje vadinamosios inovacijų ekonomikos klausimą.

Pradžioje pamąstykime, ką padarė visas pasaulis (bent jau turtingasis pasaulis, kuriam priklausome ir mes) atėjus krizei ir koks buvo visų veiksmų, kurių ėmėsi valstybės, santykis su farmacijos kompanijomis. Karantino priemonės kirto visiems – verslui, gyventojams, ką jau kalbėti apie sveikatos apsaugos darbuotojus, tačiau užsidirbti iš vakcinų galėjo tik farmacininkai.

Kai daugelio žmonių darbai stojo, skiepų gamintojams prasidėjo „aukso amžius“. Tik viena tokios išskirtinės padėties detalė: derėdamiesi su Europos Komisija dėl vakcinų tiekimo, gamintojai net bandė išsireikalauti teisę neatsakyti už jokiais galimas pasekmes.

Kitas, mano galva, rimtesnis momentas yra susijęs su samprata, kam išties priklauso intelektinė vakcinų patento nuosavybė. Akivaizdu, jog kuriant vakciną labai plačiai dalyvavo įvairiausios valstybės institucijos, kurios jų kūrėjus rėmė stipendijomis, finansine parama, investicijomis į specifinius tyrimus. Nors apie naujos prigimties mRNR vakciną prabilta tik dabar, bet pirmasis sėkmingas šia technologija grįstas eksperimentas, tiesa, su pelėmis, atliktas jau praėjusio šimtmečio pabaigoje viešajame Viskonsino universitete, įsikūrusiame šios JAV valstijos sostinėje Madisone.

Plačiau apžvelgdami šios technologijos atsiradimo istoriją, pamatysime visą pasaulį: daugybę valstybinių ir privačių mokslo įstaigų ir universitetų, taip pat virtualią šalių, tarp kurių būtų galima paminėti Vengriją, Italiją ir JAV. Inovacijų atsiradimo kelias ilgas, plačiai išsišakojęs ir tikrai negali būti sutrauktas į keistoką tezę, kad verslas netikėtai pats sugalvojo išspręsti problemą, tai padarė savo jėgomis, tad ir uždirbti teisę turi vienas pats.

Verta prisiminti ir tai, jog, visiems kartu kovojant su pandemija, valstybėms teko labai daug skolintis. O jos, beje, skolinosi ir tam, kad pirktų vakcinų. Dėl pandemijos nukentėjo visi, bet skolos našta slėgs nevienodai. Moralinis pandemijos aspektas tikrai svarbus. Kai visi kenčia, ciniška, nepaisant nieko, kovoti tik dėl savo pelnų.

Tarkime, Niujorke leidžiamas verslo dienraštis „The Wall Street Journal“ rašo, kad „Moderna“ 2020-ųjų pirmąjį ketvirtį baigė su 124 mln. dolerių nuostoliu, o po metų jau gavo 1,2 mlrd.

dolerių pelno. Ne pajamų. Pelno! Ir pagrindinis to pelno šaltinis – vakcina nuo Covid-19.

„Europos žiniuose“ jau esame rašę, kad Europos investicijų bankas „BioNTech“ vakcinų tyrimams suteikė visą seriją lengvatinių paskolų dar prieš pandemiją, o jai prasidėjus padidino finansines injekcijas. Solidžių Vokietijos valstybinių investicijų sulaukė ir „Pfizer“.

Apskritai nuosavybės ir naudos klausimas šiuo atveju gali atrodyti labai klampus, bet pasirinkimo (arba moralinės dilemos) požiūriu jis vadovėlinis. Nobelio premijos laureatas Richardas Thaleris savo knygoje, kurioje aprašo elgsenos ekonomikos istoriją, pateikia analogišką pavyzdį. Paklausus žmonių, ar jie sutinka, jog kastuvo kainą parduotuvėje lemtų rinka, absoliuti dauguma palaiko rinkos mechanizmą. Tačiau tų pačių žmonių paklausus, ar netikėtai užėjus didelėms pūgoms ir rinkoje susidarius kastuvų, kurie skirti sniegui valyti, stygiui jie sutiktų, kad kastuvų kainos pakiltų keturis kartus, atsakymas labai keičiasi.

Patinka agresyviems laisvosios rinkos šalininkams ar ne, bet žmonės mato ir moralinę klausimo dimensiją. Iš ko iš tiesų uždirbo verslas? Iš savo inovatyvumo? Gamybos? Paslaugų? Ar iš žmonių nelaimės? Jei verslininkas staiga uždirba keturis kartus daugiau dėl to, kad kitas žmogus rizikuoja likti be elektros ir sušalti, akivaizdu – kastuvo vertė tokiomis aplinkybėmis milžiniška. Visgi milžiniška ir moralinė kaina, kurią mokame už pasaulį, kuriame žmogiškąsias tragedijas įkainojame valiuta. Ir kadangi ekonomika yra mokslas apie žmonių pasirinkimus, šioje situacijoje tie pasirinkimai yra gana aiškūs.

Todėl aš asmeniškai ramia sąžine palaikyčiau iniciatyvą įšaldyti vakcinų patentus, jei tik tai nors kiek padėtų žmonėms, kurie rizikuoja savo sveikata ir gyvybe. Palaikyčiau, net jeigu tokio įšaldymo efektas būtų labai ribotas.

Kitas svarbus klausimas, kuris tikrai visus jaudina, – bendras visoje ES pažymėjimas. Europos Parlamentas dėl jo balsuos ne anksčiau kaip birželio viduryje, o tai jau tikrai per vėlu. Tad daugelyje Sąjungos valstybių pradėti ruošti vietiniai pažymėjimai, suteikiantys papildomų judėjimo galimybių, yra tikrai gera iniciatyva.

Puiku ir tai, jog tokia galimybė atsiranda ir Lietuvos žmonėms.

2021 m. gegužės 13 d.

NAUJO POBŪDŽIO GALIA

Trečiadienį, rugsėjo 15-ąją, Europos Komisijos vadovė Ursula von der Leyen perskaitė Strasbūre savo antrąją kalbą apie padėtį Europos Sąjungoje. Šioje JAV prezidentų tradicijos pagimdytoje metinėje apžvalgoje įvertinami praėję metai ir brėžiamos Sąjungos ateities perspektyvos.

Jeigu beveik valandos trukmės EK pirmininkės kalbą bandytume sutraukti į trumpą tezę, tai būtų teiginys, jog ES reikia naujos kokybės. Tiesa, priešingai nei įprasta, už šios reklaminės tezės tikrai matėme naujas Sąjungos plėtros perspektyvas.

U. von der Leyen kalba dar kartą patvirtino ir tai, kad Europos Komisija ne veltui vadinama geopolitine Komisija. Nors vadinamieji aukštosios politikos klausimai visada priklausė valstybių narių kompetencijai, o ne tokioms viršvalstybinio lygmens institucijoms kaip Komisija, vis dėlto šita Komisija būtent tuo ir išsiskiria iš kitų, jog rodo iniciatyvą užsiimti ne tik ekonomikos, aplinkosaugos ir kitais daugiau ar mažiau praktiniais klausimais, o būtent aukštosios politikos klausimais, įskaitant ir, anot Emmanuelio Macrono, ES strateginę autonomiją.

Nusakytos naujosios veiklos perspektyvos išties didžia dalimi akcentavo prisitaikymą prie naujos pasaulio tvarkos, Sąjungos ekonomikos konkurencingumo išsaugojimą klimato kaitos akivaizdoje bei šiuolaikinių nekonvencinio pobūdžio grėsmių įveikimą.

Sąjungai reikalinga naujo pobūdžio galia – naujos žaliosios /

skaitmeninės technologijos, socialiai tvirtesnis ekonominis modelis ir netgi didesnė karinė galia. Geriausia būtų, jei visi šie pokyčiai vyktų kartu ir suderintai. Tokia, sakyčiau, ir buvo esminė mintis – tiksli ir teisinga, nukreipta į tai, ko dabar išties reikia 27 valstybių blokui.

Apskritai EK pirmininkės kalboje aiškiai sklandė užuomina apie besiformuojančią ar jau susiformavusią naują pasaulio tvarką, kai, kylant naujoms grėsmėms, aštrėja globalios varžybos. Pabrėžta, jog Sąjungos lyderystė šioje globalioje kovoje gali remtis išimtinai jos vertybinėmis pozicijomis bei pagalba besivystančiam pasauliui.

Žinoma, mes Lietuvoje labai pozityviai įvertinome EK pirmininkės žodžius, jog „Minsko režimas žmones pavertė įrankiais. Susodino juos ir parodė kelią Europos sienos link. To negalima toleruoti“. Šiuos veiksmus įvardijusi kaip hibridinę ataką, kuria siekiama destabilizuoti Europą, EK pirmininkė tvirtai pažadėjo, kad Lietuva, Latvija ir Lenkija ir toliau gaus visą būtiną paramą šiam sudėtingam klausimui spręsti.

ES solidarumu reaguojant į Sąjungai kylančias dideles grėsmes abejoti negalima. Pastaruoju metu tai parodė ne tik parama mums sprendžiant neteisėtą migracijos sukeltus iššūkius, bet ir pandemijos suvaldymas, ES indėlis kuriant vakciną bei masinį vakcinavimą, taip pat itin didelė parama nuo pandemijos nukentėjusiam verslui.

Tad neatsitiktinai ir vakarykštė kalba buvo optimistiška ir kupina gražių norų bei pažadų apie naujas strategijas, plėtojamas partnerystes, didesnę valstybių narių solidarumą, jungčių, ryšių ir investicijų plėtrą. Neapsigaukite, pastarasis sakinytis nėra ironiška kritika, net jeigu skamba panašiai. Tiesiog noriu priminti, jog virš visų bendrų ES veiksmų kabo Damoklo kardas – valstybių narių norai, o kartais, deja, įgeidžiai.

Svarbiausios ES veikėjos vis dėlto išlieka pačios valstybės narės, taigi ateities kryptis ir visos kalboje minėtos iniciatyvos, jų pažanga, priklausys nuo to, kiek tos valstybės narės bus pasirengusios veikti. Kad ir ką projektuotų Europos Komisija, galiausiai visi jos pasiūlymai išsivadėja ir sumenksta po to, kai juos, atsižvelgdamos į savo nacionalinius interesus, visokeriopai apkarpo 27 valstybės narės.

U. von der Leyen pasiūlymus privalu vertinti realistiškai ir nepamiršti, kad Komisija, vien jau pagal europinių galių pasidalinimą, darbotvarkę tik formuoja, o ją diktuoja valstybės narės. Ir kadangi tų valstybių tikrai daug, tai galiausiai visi pasiūlymai būna susiaurinami iki mažiausio valstybėms narėms priimtino bendro vardiklio, o veiksmai nuolat vilkinami ir / arba net stabdomi.

Tai, žinoma, nebūtinai reiškia, kad visos iniciatyvos būna palaidotos – jos tiesiog juda tokia sparta, kokios pageidauja pačios valstybės narės. Kartu galime prisiminti ir tai, jog, patinka mums tai ar ne, dviejų greičių Europa yra rūsti tikrovė, kurią dažniausiai maitina tikrai ne senosios narės.

Dabar šiek tiek plačiau apie kelis EK pirmininkės kalboje nubrėžtus strateginius tikslus. Išskirčiau konkretizuojamas žaliosios pertvarkos priemonės, naują gynybinę sąjungą bei būtinumą Europoje plėtoti puslaidininkių gamybą. Pirmininkė nedviprasmiškai akcentavo, jog kintanti pasaulio tvarka ir pastaroji Afganistano krizė aiškiai rodo, jog būtina atnaujinti Sąjungos gynybinę strategiją.

Nors ES yra unikalus saugumo garantas, jos veikimas paremtas minkštosiomis galiomis, bet dabar to jau nebepakanka. Būtent todėl diplomatines ir civilines pajėgas būtina jungti su karinėmis, ir ne tik bendradarbiaujant su NATO, bet ir kuriant ES gynybos sąjungą. Nors tokia sąjunga skirtingais tempais ku-

riama jau nuo praeito amžiaus 6-ojo dešimtmečio, tikėtina, kad dabar procesai bus spartinami. Kalboje buvo minėta, jog, pirma, būtina sukurti pagrindą kolektyviniam sprendimų priėmimui, t. y. stiprinti žvalgybinį tarpinstitucinį bendradarbiavimą, matyti platesnį kontekstą ir visapusišką poveiklį, taip pat jungti valstybių narių sukaupią informaciją ir žinias.

Antra, pabrėžta būtinybė stiprinti sąveikumą, investuoti į bendras platformas, nustatyti, jog perkant ES sukurtą gynybinę įrangą nebus taikomas PVM. Pasiūlymas netaikyti PVM Sąjungoje kurtai ir gamintai gynybos įrangai yra aiškus signalas, kad ES nebenori arba nebegali kliautis tik JAV technologiniais pajėgumais, o išorės grėsmės verčia sparčiai tuos pajėgumus didinti Sąjungos viduje. Galiausiai, trečia, pabrėžta, jog negalima kalbėti apie gynybą, jei nekalbama apie kibernetinę sritį. Taigi būtina bendra europinio kibernetinio saugumo ir gynybos politika.

Vis dėlto, ar minėtos iniciatyvos taps realybe, priklausys nuo valstybių narių. Tarkime, ką galime pasakyti apie bendrą ES saugumo misijos ir krašto apsaugos sprendimų priėmimą, jei Viktoras Orbánas neseniai vienašališkai sugebėjo sustabdyti bendrą Sąjungos pareiškimą, smerkiantį Kiniją už veiksmus Honkonge?

Manychiau, puiku ir tai, jog Europos Komisija pagaliau kaip strateginės svarbos klausimą išskyrė puslaidininkius, kurie iš esmės yra „statybinė medžiaga“ įvairiems atminties lustams bei mikroschemoms. Net neverta aiškinti, kad tai svarbu ne tik vartotojams, bet ir verslui, karinei pramonei bei vidaus saugumui.

Puslaidininkių pramonės pajėgumų stygius kiša koją net ir tokioms milžinišoms kaip „Apple“, „Amazon“, „Google“ ir „Microsoft“. Neatsitiktinai jos šiemet savo iniciatyva net įsteigė lobistinę organizaciją, kuri pareikalavo, kad JAV vietos puslaidininkių pramonė investicijoms skirtų 50 mlrd. dolerių. Manoma, kad il-

gainiui tai turėtų padėti subalansuoti puslaidininkių paklausą ir pasiūlą.

Jau ketverius metus puslaidininkiai yra JAV ir Kinijos prekybos karų epicentre. Kinijos prezidentas Xi Jinpingas dar prieš trejus metus paskelbė, kad Kinijos priklausomybė nuo išorinių tiekėjų yra „pats didžiausias paslėptas technologinis pavojus“. Ir kalbėjo jis būtent apie puslaidininkių pramonę, į kurią Kinija nuo 2014 iki 2030 metų yra pasiryžusi investuoti apie 150 mlrd. dolerių.

Nors kvietimas skubiai spręsti puslaidininkių pramonės klausimą ir labai svarbus, tačiau gali būti pavėluotas. Negana to, nėra jokių garantijų, kad šį klausimą išspręstų net šimtų milijardų investicijos. Tiesa, šiose srityje dėl įvairių, tarp jų ir geopolitinių, priežasčių galima bandyti jungti pajėgas su Taivanu, kuris drauge su Pietų Korėja šioje srityje turi turbūt didžiausią įdirbį pasaulyje.

Pirmininkės kalba buvo šilta, nukreipta į realias žmonių bėdas. Gražus buvo ir paskutinis štrichas, kai baigdama Ursula von der Leyen pakvietė prisijungti paralimpinę atletę, paralimpinių žaidynių aukso medalininkę iš Italijos Beatrice Vio.

Ir tada labai tiksliai apibendrino, kad jos akyse Europa panaši į sportininkę, kuri, nors ir sulaužyta bei traumuota, kyla iš pelenų dėl optimizmo, sunkaus darbo ir užsispyrimo.

2021 m. rugsėjo 16 d.

VOKIETIJOS RINKIMAI IR ES PINIGŲ POLITIKOS POKYČIAI

Socialdemokratų ir žaliųjų per rinkimus gautų mandatų neužtenka, kad būtų suformuota koalicija, palaikanti Europos Sąjungos fiskalinių taisyklių švelninimą, kitaip sakant, pritarianti ne tokiems griežtiems valstybių narių biudžetų išlaidų apribojimams.

Šiuo metu tikėtina socialdemokratų, žaliųjų ir verslui itin palankios Laisvųjų demokratų partijos koalicija. Būtent pastarieji gali maišyti kortas ir stabdyti pokyčius, kurie atlaisvintų valstybių narių rankas. Skirtumų esama ir daugiau. Žalieji ir socialdemokratai pasisako už didesnius mokesčius turtingiesiems, o liberalai, priešingai, nori juos mažinti. Žalieji linkę pritarti fiskalinių taisyklių modernizavimui, o liberalai mano, jog žaidimas turėtų vykti remiantis esamomis ganėtinai griežtomis taisyklėmis.

Tiesa, pastaruoju metu Vokietijos žaliųjų ir liberalų pozicijos artėja. Žalieji jau kalba apie tai, jog klimato kaitą stabdančios investicijos kartu turėtų spartinti ekonomikos augimą, o liberalų lyderis nebesipriešina Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos šalių sutarimui įvesti naujus mokesčius skaitmeniniams milžinams. Pozicijas artina ir tai, kad vokiečiai, ypač jaunimas, palaiko Žaliąjį kursą, o bet kuri būsima vyriausybė privalės laikytis teisinių įsipareigojimų mažinti anglies dvideginio emisijas.

Pridursiu tik tiek, kad šiaip jau minėtų fiskalinės drausmės taisyklių daugelis šalių narių dėl vienokių ar kitokių priežasčių nesilaiko ir dabar. Tikėtina, jog aštrėjanti energetinių išteklių krizė ir augančios energijos kainos situaciją tik dar labiau pastūmės laisvesnio finansinio ir fiskalinio reguliavimo link.

Pinigų politikos klausimai pastaruoju metu aktualėja ir todėl, kad, atsigauvant ekonomikai, gana sparčiai auga kainos – rugpjūčio mėnesį euro zonos valstybių vidutinė infliacija pasiekė 3 proc., o Lietuvoje, kaip ir Estijoje bei Lenkijoje, – net 5 proc. Žinoma, europiečiai tai mato, ir, akivaizdu, tai jiems kelia nerimą.

Vis dėlto atsakyti į klausimą, ar tikrai verta pradėti ruoštis ilgalaikiam kainų augimui, neįmanoma. Kainas šiuo metu spartina po pandemijos atsigauvanti ekonomika, augančios naftos kainos, nestabilios žaliavų, ypač metalų, kainos, trūkinėjančios tiekimo grandinės, dujų tiekimo Europoje problemos. Visa tai didina pramonės prekių kainas, o tai po kurio laiko lemia ir vartojimo prekių brangimą.

Tiek Europos centrinio banko, tiek nepriklausomi finansų ekspertai tikina, jog dauguma šių veiksnių yra trumpalaikiai. Tikėtina, kad iki kito pavasario ar vėliausiai vasaros žaliavų rinka stabilizuosis ir pasieks priešpandeminį lygį. Turėtų būti atkurtas ir jų atsargų lygis. Tai stabilizuotų kainas, ir šis infliacijos veiksnys nebebūtų toks svarbus.

Tai, jog šie veiksniai yra trumpalaikiai, patvirtina ir skaičiai. Pavyzdžiui, populiariausių metalų – vario ar plieno – kainos Londono biržoje rugsėjo pradžioje buvo pusantro karto didesnės nei iki pandemijos pradžios 2020 m. pavasarį, bet per pastaruosius keturis mėnesius sumažėjo atitinkamai daugiau nei dešimtadaliu ar net penktadaliu.

Vis dėlto kai kurie infliacijos veiksniai tikrai gali turėti ilgalaikį pobūdį. Pirmiausia vertėtų paminėti puslaidininkių, kurie iš-

skirtinai svarbūs aukštosios technologijos pramonei, stygių, kurių visų pirma lemia nepakankami gamybiniai pajėgumai.

Kainas veikia ir klimato kaita. Kai ES laipsniškai mažina taršos leidimų apimtį, kainos kyla. Tai atsispindi ir gyventojų sąskaitose už elektrą, kuri gaminama dujomis arba anglimis kūrenamose elektrinėse. Tikrai neatsitiktinai būtent dujų kaina – o nuo sausio mėnesio ji ES padidėjo 170 proc. – dabar yra visų 27 Sąjungos vyriausybių didžiausias rūpestis. Kas lėmė tokį šuolį?

ES yra labai priklausoma nuo dujų, o dabar susiduriama tiek su didesne pasauline dujų paklausa, tiek su menkstančia pasiūla. Tai augina ne tik dujų, bet ir elektros kainas. Padėtį aštrino karšta ir mažai vėjuota vasara. Briuselyje įsikūrusi rimta ir patikima ES minčių kalvė „Bruegel“, vertindama padėtį, teigia, jog blogiausių atveju dabartinė situacija užsitęs, o kai kuriose šalyse įmanomi netgi dujų tiekimo sutrikimai. Vien tik Europos elektros vartotojams gali tekti papildomai susimokėti iki 150 milijardų eurų.

Neatsitiktinai Europos centrinio banko prezidentė Christine Lagarde, kalbėdama Europos Parlamente, paragino šalių narių vyriausybes pradėti svarstyti galimas šios problemos sprendimo fiskalines priemones. Kitaip sakant, siūloma galvoti, koku būdu biudžeto lėšomis paremti tuos, kuriems sąskaitos tampa nepakečiamos.

Pabrėžiu, kalbama ne apie dujų kainų suvaldymą, ką bent jau Lietuvoje siūlo visokie blinkevičiūčių tipo populistai, o apie papildomas išmokas. O tai savo ruožtu reiškia ir papildomus valstybės išpareigojimus šalia jau ir taip rimtų migrantų ir kovidų krizių suvaldymo išlaidų.

Patinka tai socdemų vadei ar ne, bet dujų kainas lemia ne Lietuvos vyriausybė, o bendras pasaulinis kontekstas. Klidėdama apie tai, jog Vyriausybė privalo sumažinti dujų kainas, politikė tik pasirašo savo intelektualinio neįgalumo aktą. Nei Vyriausybė,

nei Seimas, nei Prezidentūra neturi absoliučiai jokių instrumentų ar svertų tai padaryti. Kad įvykdytų populistės reikalavimus, Vyriausybė mažų mažiausiai privalėtų vadovauti ne tik Lietuvai, bet ir Rusijai, JAV ar Norvegijai.

Energetinių išteklių kainos Lietuvos gyventojams tikrai labai svarbios. 2019 metais atlikta ES valstybių narių apklausa parodė, jog daugiau nei ketvirtadalis Lietuvos gyventojų neišgali susimokėti už šildymą. Prastesnė padėtis tik Bulgarijoje, kur tokių beveik trečdalis. Ką konkrečiu atveju gali padaryti Vyriausybė ir ką, manau, ji darys? Bandys išmokomis paremti tuos, kuriems bus išskirtinai sunku.

Beje, dujų kainų augimas primena tiesą, kurios nenori girdėti neatsakingi politikai, kad energetinis saugumas yra visos ES problema, o priklausomybė nuo dujų – vienas iš valstybes destabilizuojančių veiksnių. Tarptautinė energetikos agentūra prieš savaitę paragino Maskvą padidinti dujų tiekimą Europai, nes yra pagrindas manyti, jog Rusija taip dirbtinai daro spaudimą dėl „Nord Stream 2“. Kremliaus atsakymas, jog „Gazprom“ dujų tiekimą padidins, kai bus atidarytas dujotiekis, įtarimus tik patvirtino.

Rusija savo veiksmais bando destabilizuoti politinę situaciją, ypač dabar, kai artėjant žiemai dujų atsargos Europoje visiškai išseko. Taigi dujų kainą lemia gamta, geopolitika, priešiškos regionui valstybės ir globali rinka. Veiksniai, kurių poveikis tikrai bus ilgalaikis. Ši situacija gali būti išspręsta tik tuo atveju, jeigu net susidūrę su papildomais ekonominiais sunkumais žmonės ir toliau remtų Europos energetinės nepriklausomybės kursą.

Ką tai reiškia pinigų politikai? Jeigu kainų augimo veiksniai yra trumpalaikiai, tai pinigų politikos griežtinimas, kuriuo būtų bandoma šį procesą stabdyti, gali turėti neigiamų pasekmių. Pandemijos inspiruota infliacija nuslops savaime, o Centrinio ban-

ko įsikišimas procesą pastūmėtų kita, nepageidaujama linkme, kai ekonominių augimą pradėtų slopinti vaistai, skirti jai gydyti. Tai savo ruožtu stabdytų ekonomikos atsigavimą su visomis neigiamomis mažėjančių darbo vietų bei senkančių pajamų srautų pasekmėmis. Ir priešingai – pinigų politikos griežtinimas būtų logiškas ir pageidautinas, jeigu minėtieji infliacijos veiksniai būtų ilgalaikiai.

Šią savaitę Ch. Lagarde, tiek kalbėdama Europos Parlamente, tiek pinigų politikos klausimų konferencijoje Frankfurte, pasiuntė aiškia žinią: reikia išlaikyti ramybę. „Dabar svarbiausia pernelyg staigiai nereaguoti į atsigavimo sukeltus pasiūlos šokus, kurie savaime nuslops vidutiniu laikotarpiu, bet kartu reikia švelniai skatinti teigiamas paklausos jėgas, stumiančias infliaciją link tikslinės 2 proc. žymos“, – atidarydama konferenciją sakė Europos centrinio banko prezidentė.

Manychiau, jog dabartinės situacijos paradoksas tas, kad, bijodami sutrukdyti ekonomikai atsigauti, pinigų politikos formuotojai imasi veiksmų, kurie skatina stiprius ilgalaikius infliacinius lūkesčius, o tai gali ne tiek padėti ekonomikoms atsigauti, kiek galiausiai jas slopinti.

Kita vertus, ilgametė istorija rodo, jog kol ekonomikos atsigavimas fragmentuotas ir trapus, o neapibrėžtumas itin didelis, geriausia elgtis itin atsargiai.

Tad kol neturime atsakymo, kiek dar ilgai gyvensime viuso ir energetikos trikdžių šešėlyje, sunku skelbti galutines prognozes.

2021 m. rugsėjo 30 d.

ĮGALINKIME VYRUS ŠEIMAI

Šį pirmadienį, gruodžio 13-ąją, Europos Parlamento salėje pirmą kartą kalbėjau kaip šešėlinė pranešėja.

Politika nėra kaprizų laukas. Normali daugmaž suvaldyta politika yra griežtas reglamentų laikymasis, pačiomis taisyklėmis kiek įmanoma apribojant atskirų grupių, ideologijų viršenybę ar emocijų inspiruotą savivalę.

Europos Parlamente visi rengiami ir svarstomi dokumentai pereina ilgą diskusijų, pataisų teikimo ir jų atmetimo bei kompromisų tarp atskirų politinių grupių paieškos lauką. Iš esmės joks dokumentas negali atsirasti, kol dar iki balsavimo Parlamente salėje didžiosios politinės grupės nesuranda kompromisinių sprendimų.

Pirmas toks kompromisų paieškos etapas įvyksta tada, kai paskiriamas svarstomo dokumento pagrindinis pranešėjas, kuris tam tikru mastu yra atsakingas už viso svarstymo eigą. Pranešėjus skiria politinės grupės, o kaip dažnai politinė grupė turi tokią galimybę, priklauso nuo to, kiek ta politinė jėga surinko balsų per Europos Parlamento rinkimus ir kiek parlamentarų dirba jos frakcijoje. Dabar konkrečiai apie pranešimą.

Pranešimas apie moterų ir vyrų lygybę Europos Sąjungoje 2018–2020 metais buvo tvirtinamas Moterų teisių ir lyčių lygybės komitete, į kurį mane delegavo Europos liaudies partijos frakcija, kuriai priklausau. Pagrindinė pranešėja ši kartą buvo

Portugalijos komunistų partijos narė Sandra Pereira, priklausanti Europos vieningųjų kairiųjų / Šiaurės šalių žaliųjų frakcijai. Mano politinė grupė mane delegavo stebėti ir bandyti švelninti ar eliminuoti dalykus, kurie nepriimtini centristinėms Europos krikščioniškoms jėgoms.

Mūsų politinėje grupėje, kuri nuosekliai palaiko moterų teises, vis dėlto yra vidinių nesutarimų, kaip vertinti moterų teisę į savo kūną, abortų draudimus ar lytinio švietimo mokyklose klausimus. Šiais klausimais frakcijos nariams paprastai suteikiama galimybė laisvai balsuoti.

Galutinai už suderintą pranešimo tekstą balsavo 500 Europos Parlamento narių, 105 buvo prieš, o 87 susilaikė. Balsavime dalyvavo dešimt Lietuvoje rinktų europarlamentarų, nebalsavo Viktoras Uspaskichas. Prieš dokumentą pasisakė Valdemaras Tomaševskis, o Bronis Ropė susilaikė. Kiti Parlamento nariai iš Lietuvos balsavo už.

Manychiau, kad jums gali būti įdomi ir mano frakcijos pozicija. Absoliuti dauguma – per 100 Europos liaudies partijos narių, – kaip ir reikėjo tikėtis, pranešimą palaikė, 6 frakcijos kolegos balsavo prieš, o 30 susilaikė.

Kaip šešėlinė pranešėja turėjau galimybę kalbėti 2 minutes (tai ilgas laikas, dažniausiai skiriama po minutę). Beje, rengiant kalbos tekstą prievolė kuo aiškiau argumentuotai išdėstyti savo poziciją per nurodytą laiką ir yra sunkiausia. Su chronometru tekstą skaičiau tikrai daug kartų.

Toliau galėsite perskaityti mano tekstą lietuvių ir anglų kalbomis. Angliškas skirtas tiems, kurie nebemoka gimtosios kalbos ir labai širsta, kad lietuvių Europos Parlamente kalba lietuviškai. Gal nustebės maršistai, nekenčiantys globalizacijos etc., bet Briuselyje ir ypač Strasbūre geras tonas visiems kalbėti savo gimtąja kalba ir taip parodyti, jog esame lygių valstybių ir vieno-

dai svarbių kalbų sąjunga. Tai radikaliai kitaip nei sovietiniuose suvažiavimuose, kur visi kalbėjo tik rusiškai.

Šiek tiek ironizuodama pasakysiu, jog suprantu, kas išties slypi už pasibaisėjimo, kad kalbu lietuviškai. Suprantu ir žinau, kad vadinamieji heiteriai tiesiog dar kartą bando sau ir kitiems įrodyti, jog esu neverta savo pozicijos, nes nekalbu angliškai.

Pirma, čia, Europos Parlamente, ne provincijos balius, kur svarbiausia, ką apie tave pagalvos kaimyno dėdės teta. Čia žmonės ne kalbų išmanymu puikuojasi. Jie čia kovoja, siekdami kuo geriau atstovauti SAVO rinkėjams. (Pavyzdžiui, man dzin, ką apie mano darbą galvoja kokie nors socdemai ar valstiečiai, kurie nėra žali.)

Nuraminau visus. Angliškai kalbu, iš anglų kalbos esu išvertusi net 7 sudėtingas ekonomines ir finansines knygas. Tiesa, dabar su labai miela mokytoja, kuri yra afroamerikietė, gyvena Briuselyje ir baigusi lingvistikos mokslus Didžiojoje Britanijoje, tobulinu savo anglų kalbą, ypač tarimą ir vadinamąją *natural speaking*. Būtų kvaila nepasitobulinti, kai turi tokią galimybę – Europos Parlamento nariams kiekvienais metais kalbų mokymosi išlaidoms kompensuoti skiriama iki 5 tūkst. eurų (galima mokytis ir lietuvių kalbos, jeigu atsirastų pageidaujančiųjų). Aš apskritai mėgstu mokytis. Pavyzdžiui, už savo magistro studijas Religijų studijų centre sumokėjau tikrai man didelę sumą, kurią pakankamai ilgai taupiau.

Pastaba tiems, kurie gal norėtų puikios anglų kalbos mokytojos: Tracy (toks mano mokytojos vardas) ieško naujų mokinių. Jei norite, parašykite man PM, aš pasakysiu sąlygas. Mokytis galima ir nuotoliniu būdu. Tracy tikrai puiki.

O dabar mano kalba lietuviškai ir angliškai.

Prieš kelerius metus dabartinė mano šalies Premjerė, atsakydama į žurnalisto klausimą, ar ji kaip moteris jaučianti diskriminaciją, labai taikliai atrėžė: „Jau pats jūsų klausimas akivaizdžiai demonstruoja, kaip giliai ši diskriminacija įsišaknijusi.“

Pastarieji pora pandemijos metų laiką, kurio reikia lyčių nelygybei panaikinti, pailgino daugiau nei 36 metais. Kitaip sakant, pandemija nubraukė visos kartos moterų viltį nebūti vertinamoms visų pirma pagal lytį. Ieškant sprendimo, ko imtis, kad įveiktume kai kuriose valstybėse fiksuojamą vis dar lėtą lyčių lygybės pažangą ar net jos regresiją, būtina griežtai kovoti su socialinės lyties priešiniu vadinamajai tradicinei šeimai.

Toji šeima, kurią kraštutinės dešinės politikai išveda iš drausminamosios religijos sampratos, piešia fikcinį modernaus pasaulio vaizdą. Čia tėvelis su gilia meile globoja savo vaikučius ir juos namie auginančią mamytę. Toje šeimoje nėra nelaimių, mirčių ar socialinių įtampų. Ten niekas neprivargsta, o maitintojo – tai visada vyras – pajamų užtenka visiems šeimos poreikiams.

Aišku, jog tai yra pigi ideologinė klišė. Ją sugriauna vienas elementarus klausimas. Kuri yra ta tinkama tradicinė šeima – ar ta, kur vyro palikta moteris viena bando išgyventi su vaikais, ar naujoji vyro šeima, kur buvęs moters sutuoktinis džiaugiasi naujomis atžalomis? Atsakymo nesu girdėjusi.

Kalbant apie tai, koku būdu galime įtvirtinti vyrų ir moterų lygybę, akcentuojamas didesnis moterų įgalinimas darbo rinkoje ir galios struktūrose, laisvalaikio ir darbo balansavimas, viešųjų priežiūros paslaugų plėtra. Tai labai svarbu.

Vis dėlto manau, jog atėjo laikas keisti lyčių lygybės siekio akcentus. Užuot nuolat pabrėžę moterų įgalinimą, pradėkime akcentuoti vyrų įgalinimą šeimos gyvenime. Vyrų, lygiai taip pat kaip moterų, tikrai intelektualiai ir emociškai pajėgūs ir vaikus auginti, ir dalyvauti namų ruošoje, ir globoti priežiūros reikalaujančius šeimos narius.

Tikrovę keičia ne įstatymai. Tikrovę keičia gyvenimas ir vyraujantys naratyvai.

A few years ago, the current prime minister of my home country Lithuania was publicly asked if she, as a woman, felt being discriminated. Her reply was succinct: the very question itself demonstrates what a deeply rooted problem discrimination is.

Pandemic has extended the time needed to reduce gender inequality by more than 36 years. In other words, pandemic has shattered the hopes of an entire generation of women to be more than their gender. In order to improve stagnating or in some cases even worsening gender equality situation, it is imperative to put a stop to the ridiculous notion that social gender is somehow a threat to the so called traditional family values.

This new and twisted idea of the so called traditional family values has been largely derived from very subjugating and narrow-minded religious interpretations that paint an entirely unrealistic picture of modern world. In this world, the father shelters his children and his wife who looks after the children with deep affection and love. Family does not experience any calamities and social tensions. Nobody suffers in this imaginary family and the father always able to provide financially.

This world is fiction. When confronted with reality, fans of this fantasy struggle even with most basic questions of reality, for example: if the loving father abandons his wife and children, and starts a new family – which of these two families is now the so-called traditional family?

When discussing gender equality usually the emphasis is on the situation in the labour market, life-work balance and access to public care facilities. It is indeed very important.

However, I doubt we can achieve real change if gender stereotypes remain the deciding responsibility-sharing factor in the household, at schools, the entire education sector and work in general. We are overdue for a narrative about gender equality change.

Rather than focusing on women empowerment in the job market and higher tier positions, we should switch our gaze to empowering men. Men are capable, both intellectually and emotionally, to raise children, take on more household responsibilities and provide general care for family members in need. Laws do not shape the reality. There are plenty of great laws.

The reality itself and the narratives that live in it change reality.

2021 m. gruodžio 16 d.

PASKUTINĖS ŠIŲ METŲ PERGALĖS

Pirma žinia, ir ji maloni kiekvienam mąstančiam ir jaučiančiam žmogui, kad vakcinacija prasidės jau tuoj pat. *Kovidiotai* (dėkui už puikų naujadarą vienam savo feisbuko draugui), žinoma, galės bandyti laimę ir rizikuoti savo vaikų ir tėvų sveikata bei gyvenimais, bet absoliuti dauguma vakcinosis laukia nekantraudami.

Pastarosiomis dienomis daug kalbėta, jog ES čia atsilieka nuo Britanijos ar JAV. Priežastis paprasta: ES galioja itin griežtos vakcinų kokybės vertinimo sąlygos. Vis dėlto dirbta buvo labai įtemptai ir jau paskelbta, kad sprendimas bus priimtas savaite anksčiau, tad tikėtina, jog vakcinacija prasidės dar iki Naujųjų metų.

Vokietijos sveikatos apsaugos ministras Jensas Spahnas prieš kelias dienas pratarė, jog V diena ateis gruodžio 27-ąją, tačiau kol kas ši informacija oficialiai nepatvirtinta. Kad ir kaip būtų, Europos Komisijos pirmininkė Ursula von der Leyen vakar Europos Parlamento posėdyje patvirtino, kad ta V diena (po raide V gali slėptis ne tik vakcina, bet ir pergalė) išauš tą patį rytą visose 27-iose Europos Sąjungos valstybėse. Ir tai bus dar vienas Sąjungos solidarumo liudijimas.

Beje, šią savaitę mačiau vienos moteriškės skundą feisbuke, kad neva Estija gaus daugiau COVID-19 vakcinų nei Lietuva, tad ponija piktinosi, kodėl Lietuvos europarlamentarai negalėjo paprašyti daugiau.

Poniai galiu atsakyti tik tiek, kad Europos Parlamentas nėra parduotuvė, o europarlamentarai – tai politikai, ir jų darbas yra stebėti, jog skirstant vakcinas nebūtų pažeisti sutarti sąžiningumo principai. Vakcinas perka įgalioti Vyriausybės atstovai, tad savo pretenzijas ji turėtų reikšti tą darbą atlikusiems Aurelijui Vėrygai ir Sauliui Skverneliui.

Svarbi žinia ir ta, kad trečiadienį, gruodžio 15-ąją, Europos Parlamentas patvirtino naują kitų septynerių metų ES biudžetą, už kurį balsavo 548 (solidi dauguma!) Parlamento nariai.

Pagrindinis politikos klausimas, apie tai kalbu nuolat, kas gi iš tiesų laimi, kai politikai įrodinėja, jog laimi visi. Deja, *win-win* situacijos gyvenime ganėtinai retos, tad įdėmus žvilgsnis ir proceso refleksija yra būtini. Kalbant apie ES biudžetą, reikia suprasti, kaip skiriasi valstybių narių, kurios jį sunėša ir kurios ištekliais naudojasi, interesai. Tad neatsitiktinai susiformavo trys valstybių grupės.

Vadinamieji nuosaikaus progreso šalininkai (Vokietija, Prancūzija, Belgija, Liuksemburgas ir Airija) pabrėžia institucinę ir tarptautinę ES reikšmę. Šioms valstybėms Sąjunga yra visų pirma rimtas politinis projektas, kurį jos puoselėja jau daugiau nei šešias dešimtis metų.

Ieškodama žodžių, kurie geriausiai nusakytų šios grupės mąstymą, prisimenu ES kūrėjų, tarp kurių būta karo meto Pasi-priešinimo kovų dalyvių, teisininkų, mąstytojų, rašytojų ir parlamentarų, troškimą sukurti taikią, vieningą ir klestinčią Europą. Viena ar kita forma ta grupė šių idealų laikosi, ir graudu, kad Lietuvoje toks mąstymas labai retas.

Antrąją – taupiąjų šalių grupę (Švedija, Suomija, Danija, Austrija ir Olandija) – sudaro valstybės, kurios į bendrą biudžetą daugiau įneša, nei iš jo pasemia. Jos atkakliai priešinasi Sąjungos biudžeto didinimui. Nors ir palaikydamos Europos integracijos

siekį, šios šalys nesutinka su beatodairišku Rytų ir Pietų Europos valstybių finansavimu.

Trečioji, vadinamoji sanglaudos draugų grupė, kuriai priklauso ir Lietuva, 27 šalių bloką vertina visų pirma kaip ekonominį darinį, iš kurio – kad ir kas būtų – reikia bandyti gauti kuo daugiau. Ciniškai, bet, deja, gan tiksliai formuluojant, tai grupė valstybių, kurios Sąjungą visų pirma regi kaip melžiamą karvutę.

Dabar, kai daugiametė finansinė perspektyva jau patvirtinta, galime įvertinti ir politinius šio proceso rezultatus. Kaip ir buvo galima tikėtis, derybos buvo konfliktas tarp taupiąjų ir sanglaudos draugų, kuriame Vokietija su Prancūzija užėmė taikintojų poziciją. Taupieji laimėjo rekordiškai mažą biudžetą, kitaip sakant, jų įmokos nedidės, o gal net mažės. Sanglaudos draugams karvutė duos dar daugiau pieno. Nors biudžetas rekordiškai mažas, tačiau bandant suvaldyti klimato kaitą Sąjungos piliečius užguls papildomi mokesčiai.

Kadangi valstybės narės turi itin daug laisvės asignavimams skirstyti, tai labai tikėtina, jog nauji mokesčiai ne klimato kaitos žalą mažins, o, pasitelkiant gudrias schemas, atiteks statybininkams ir ūkininkams. Vienas pavyzdys. Lenkija iš Teisingos pertvarkos fondo per septynerius metus gaus 2 mlrd. eurų, kurie teoriškai turėtų padėti jai pertvarkyti savo anglių ir naftos pramonę, tačiau dar liepą šalies ministras pirmininkas tviteryje džiūgavo, kad „lėšos ateis be jokių įsipareigojimų“.

Europos Parlamentas, Europos Komisija ir didžiosios Europos valstybės vieningai siekė įvesti griežtus įsipareigojimus lėšas naudoti pagal numatytus tikslus, tačiau to neužteko. Pavyzdžiui, šie 2 mlrd. eurų, skirti Lenkijai, – tai perpus mažiau, nei ji galėjo gauti laikydamasi įsipareigojimų, tačiau šalis pasirinko lėšas be įsipareigojimų ir be jokios solidarios Europos vizijos.

Nuosaikiosios šalys laimėjo, nes biudžetas vis dėlto priimtas,

ir vieningai sutinkama, jog tai pirmininkaujanti Vokietijos bei Prancūzijos pergalė.

Bet grįžkime į Lietuvą. Tiek Prezidentė Dalia Grybauskaitė, tiek ją pakeitęs Gitanas Nausėda Lietuvos interesus tapatina, pirma, su vadinamosios sanglaudininkų grupės interesais; antra, laikosi griežtai ekonomizuoto požiūrio ir ES regi išimtinai kaip papildomą pajamų šaltinį ar tam tikrą pigaus skolinimosi instrumentą; trečia, labai agresyviai užsiima lobizmu, nukreiptu į vos kelias Lietuvos gyventojų grupes, tarp kurių išskirtinai proteguoja ūkininkus ir statybininkus.

Viena maža detalė. Kada girdėjote, jog Lietuvos vadovai, kurie nuolat priekaištuoja Europai, kuri esą nemoka Lietuvos ūkininkams tokių pat išmokų kaip ir vakariečiams, kovotų už vienodus mokslininkų atlygius? Beje, jeigu mūsų ūkininkai gauna apytikriai penktadaliu mažiau nei senųjų valstybių ūkininkai, tai mokslininkai, dirbantys tuose pačiuose bendruose Europos Komisijos projektuose, – net kelis kartus mažiau.

Ir žinote kodėl gauna mažiau? Nes atlygiai yra mokami atsižvelgiant į šalyje narėje susiklosčiusį mokslininkų atlyginimą. Kadangi jis Lietuvoje skandalingai mažas, tai ir atlygis Briuselyje gėdingai kuklus. Arba, tarkim, ką ištis simbolizuoja Prezidento G. Nausėdos „laimėta“ kompensacija už emigraciją? Viešumoje ji pateikiama kaip kompensacija už tai, ką narystė neva atėmė iš mūsų šalies.

Nors socialinių ekonominių modelių formuoja pati Lietuva ir pati Lietuva palaiko ir remia neįtraukią ekonomiką bei žemos pridėtinės vertės verslą, kuris moka itin kuklius atlygius, kompensaciją už mūsų negebėjimą susitvarkyti mums turi sumesti kiti.

Dvejopa veidmainystė: kovojame, kad Sąjungos lėšos būtų nukreiptos į žemos pridėtinės vertės sektorius, o kai mažos algos išgena žmones iš Lietuvos, pradedame reikalauti papildomų

kompensacijų. Gerokai sąžiningiau būtų, jeigu Prezidentas šią kompensaciją vadintų jos tikruoju vardu – kompensacija už negebėjimą susitvarkyti savo namuose.

Apigailėtina ir tai, jog Lietuva buvo ir yra bene vienintelė ES valstybė, kuri nepateikė savo Europos ateities vizijos. Vėlgi – o kam kalbėti, kai visa vizija baigiasi didesne ir pilnesne kišene. Tad nuolat girdime tik tai, už kokias išmokas kovosime ir ką dar išlupsime. Tokia, sakyčiau, perdėm merkantili ir siauraprotiška gerovės vizija.

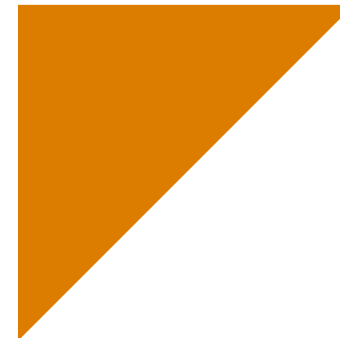
Ir paskutinė pastaba, skirta tiems, kurie galėjo pasigauti eilinę Lietuvos žiniasklaidos antį, kad esą Lenkija ir Vengrija nugalėjo ginče su Europos Parlamentu dėl privalomos teisės viršenybės sąlygos. Priešingai nei skelbia Lietuvos žiniasklaida, remdamasi Vengrijos ir Lenkijos propaganda, pagaliau įteisintas teisės viršenybės mechanizmas yra absoliutus šių šalių pralaimėjimas. Finansavimo susiejimas su prievole tinkamai valdyti yra pirmas konkretus įrankis, kuris Europos Komisijai suteikia teisę reikalauti atskaitomybės iš valstybių narių.

Vengrija ir Lenkija siekė, jog bet kokius nusižengimo faktus jos pačios privalėtų patvirtinti Europos Vadovų Taryboje, kur turėtų veto teisę. Naujos sąlygos nurodo, kad sprendimas dėl teisės viršenybės principo pažeidimo bus priimamas Europos Teisingumo Teisme.

Tuo atveju, kai ši aukščiausioji ES teisminės valdžios institucija pripažins pažeidimą, Komisija turės teisę stabdyti išmokų srautą.

2021 m. gruodžio 17 d.

**UŽSIENIO
POLITIKA**

VAKARYKŠTĖS DIENOS UŽSIENIO POLITIKA

Kas sieja Lietuvą ir Čekijos prezidentą Milošą Zemaną, Kubos komunistų partijos Politbiuro narį ir šalies prezidentą Miguelį Díazą-Canelį, Dominikos išsivadavimo partijos lyderį ir šalies prezidentą Danilo Medina, Kenijos prezidentą Uhuru Kenyattą, Panamos prezidentą Juaną Carlosą Varelą, partizanų vadą, įsitikinusių leninistą, o dabar Salvadoro prezidentą Salvadorą Sánchezą Ceréną?

Taip pat kas sieja Lietuvą ir Šveicarijos Konfederacijos prezidentą, socialdemokratą Alainą Bersetą, Kuko salų ministrą pirmininką Henry Puną, Kroatijos ministrą pirmininką Andrejų Plenkovićų, Egipto ministrą pirmininką Mostafą Madbouly, Vengrijos ministrą pirmininką Viktorą Orbáną, Gruzijos ministrą pirmininką Mamuką Bachtadzę, Laoso liaudies revoliucijos partijos Politbiuro narį, Laoso ministrą pirmininką Thonglouną Sisoulithą, kairįjį Maltos ministrą pirmininką Josephą Muscatą, Rusijos ministrą pirmininką Dmitrijų Medvedevą, Pakistano ministrą pirmininką Imraną Khaną ir Vietnamo komunistų partijos Centro komiteto Politbiuro narį, šalies ministrą pirmininką Nguyễn Xuân Phúca?

Kartu su Lietuvos Prezidente Dalia Grybauskaite visi šie lyderiai nusilenkė Kinijos komunistų partijos generaliniam sekretoriui Xi Jinpingui lapkričio pradžioje vykusioje pirmojoje Kinijos importo parodoje Šanchajuje.

Mūsų šalies užsienio politika remiasi dviem kolonom: labai įtemptų santykių su Rusija ir ekonominių Lietuvos interesų. Rusijos klausimą čia tenka išskirti jau tik todėl, kad, nepaisant vis dar ganėtinai aktyvių ekonominių santykių (per devynis 2018 metų mėnesius 13,7 proc. eksporto ir 14,6 proc. importo), vis dėlto šiame kontekste kalbama ir apie Lietuvos nacionalinio saugumo, žmogaus teisių, demokratijos plėtros Rusijoje bei tos šalies propagandinio karo klausimus. Kad ir kaip vertintume, sudėtinga būtų paneigti, jog Rusijos atžvilgiu Lietuva demonstruoja aiškiai išreikštą vertybinę poziciją.

Kalbant apie Kiniją, situacija radikaliai kitokia. Oficialiame Lietuvos užsienio politikos diskurse Rytų drakonas matomas išimtinai kaip ekonominis partneris, kurio potencialas esą nepakankamai įvertintas: nuo 2018 m. sausio iki rugsėjo – 0,7 proc. eksporto ir 2,8 proc. importo bei gana kukli tiesioginių investicijų apimtis, siekianti vos 5,6 mln. eurų.

Pasaulį regint tik per prekybos santykių šydą, Kinija viešai skelbiama Lietuvos eksporto gelbėtoja, kuri padės šalies ūkiui šiais sudėtingais protekcionizmo laikais. Neatsitiktinai ir Lietuvos desantas, deleguotas į Šanchajų lapkričio pradžioje, buvo tikrai solidus: Prezidentę lydėjo ūkio ministras, tuo pat metu šalyje lankėsi žemės ūkio ministras, Lietuvos banko aukštas pareigūnas. Nedviprasmiškai Kinijos investicijomis į Lietuvos finansų sektorių nuolat džiaugiasi ir finansų ministras.

Lietuva nekalba apie gerokai baisesnius nei Rusijoje žmogaus teisių pažeidimus Kinijoje, apie uigūrų tautos naikinimą, koncentracijos stovyklas, masinį piliečių sekimą. Lietuva nuolankiai sutinka, kad Vilniaus universitete atvirai veiktų Kinijos komunistų partijos ideologinio padalinio, vadinamojo Vieningo fronto, finansuojamas Konfucijaus institutas, kuriame, klausytojų liudijimu, kinų kalbos dėstytoja atvirai aukština Mao. Tai-

gi, priešingai nei Rusijos atveju, prieš Kinijos informacinį karą Lietuvoje užsimerkiama – ar dėl naudos, ar tiesiog dėl išskirtinio negebėjimo analizuoti.

Atmesdama žmogaus teisių aktyvistų priekaištus, jog dvišaliame susitikime su Kinijos vadovu Xi Jinpingu Prezidentė Dalia Grybauskaitė žmogaus teisių pažeidimų Kinijoje klausimą pamiršo, Prezidentės spaudos tarnyba pranešė, jog „žmogaus teisių klausimai Kinijoje keliami Europos Sąjungos lygiu, o Lietuva laikosi bendros Europos Sąjungos pozicijos“.

Lietuva nekalba apie gerokai baisesnius nei Rusijoje žmogaus teisių pažeidimus Kinijoje. Būtent toks Prezidentūros pareiškimas rodo, jog Prezidentės pozicija šiuo atveju mažų mažiausiai selektyvi, jeigu nedviprasmiška. Kai Prezidentei (ar verslui, kurį ji šiuo atveju protegavo) naudinga tylėti dėl masinio piliečių sekimo Kinijoje ar žudomos uigūrų tautos, tai ji tyli, nes esą kalba Europos Sąjunga. Vis dėlto bendro veikimo linija pamirštama, pradėjus kalbėti apie ekonominius ryšius, nors ta pati Europos Sąjunga vienareikšmiškai primena, jog Rytų ir Centrinės Europos valstybėms nedera virti savo atskiros sriubos plėtojant regioninius ekonominius santykius su Kinija. Tai aiškiai suformuluota rugsėjo mėnesį Europos Parlamento priimtoje rezoliucijoje dėl Europos Sąjungos ir Kinijos santykių.

Geopolitiniai žaidimai labai dažnai yra klampūs ir sunkiai išsprendžiami. Vis dėlto gera politika turi vieną esminę savybę: laimi tas, kas mąsto iš ateities perspektyvos ir prognozuodamas tą ateitį geba matyti ne tik ekonominius santykius, bet ir platesnes – kultūrinės, įtakų ir ideologijų pokyčių, naujų netikėtų tikrovės judesių – kryptis. Mąstant apie ateitį, galima skirti keturias dideles geopolitines plokštes – JAV, Europos Sąjungą, Kiniją ir Rusiją, – kurių tektoniniai judėjimai neišvengiamai formuos XXI amžiaus pasaulio veidą.

Lietuva turi kelias alternatyvas. Ji gali bandyti žaisti savo atskirą žaidimą, manipuluodama naryste Europos Sąjungoje ir jos parama bei atsigręždama į JAV, kai aštrėja saugumo klausimai, ir kartu kišdama koją savo partneriams, kai mano, jog tai jai naudinga.

Teoriškai ji gali rinktis eurazinę kryptį, tvirtindama savo ekonominius ryšius su Rusija ir laukdama demokratinio šios valstybės atgimimo.

Lietuva gali užmegzti glaudžius ryšius su Kinija ir tapti Kinijos „Vienos juostos, vieno kelio“ svarbiu logistiniu centru prekėms keliaujant į Europos gilumą, kartu įtvirtindama ir savo santykius su Rusija, per kurią numatytas prekių srautų judėjimas.

Tvirtai tikiu, jog ne tik dėl Lietuvos pasirinktų vakariečių vertybių, pagarbos žmogaus teisėms, bet ir dėl Lietuvos kaip nepriklausomos valstybės išlikimo bei jos ekonominių interesų gyvybinga yra tik viena kryptis – nuosekli, visa apimanti parama Europos Sąjungai, aktyvi kova už šios Sąjungos išlikimą bei JAV interesų paisymas, kai kalbama apie tos šalies globalius interesus, konkrečiu atveju – jos interesus Pietų Kinijos jūroje.

Ši tarptautinio veikimo logika turėtų būti nuosekliai stiprinama, kartu atsisakant manipuliacijų. Keista būtų tikėtis, kad mūsų tikrieji sąjungininkai nematys figos lapelių, kuriais pridengiamo plėtojamus santykius su jų priešininkais, naiviai aiškindami, jog esą tai tik įprastas verslas, niekaip nepaveiksiantis mūsų strateginių partnerių interesų.

Europos Sąjungos branduolio valstybės (nepamirškime apie tai, jog būtent Vokietija, Prancūzija, Italija mums kol kas dovanoja labai didelę mūsų biudžeto pajamų dalį) vis labiau nerimauja dėl Kinijos investicijų bei labai ciniško šios valstybės veikimo nesilaikant skaidrumo, viešųjų pirkimų europinio reglamento,

galų gale dėl intelektualinės nuosavybės vagysčių. Neatsitinkamai vos prieš porą mėnesių Europos Parlamentas aiškiai priminė 16+1 formato valstybėms, tarp kurių ir Lietuva, jog žino apie stiprėjančią Kinijos įtaką šių valstybių rinkoms, bei paragino jas elgtis taip, kad nebūtų pakenkta nacionaliniams ir Europos interesams dėl trumpalaikės finansinės paramos, ilgalaikių įsipareigojimų bei potencialiai didesnės politinės įtakos, kuri atsirastų dėl plėtojamų santykių su Kinija.

Kita vertus, kasdien vis labiau aštrėjanti tiek ekonominė, tiek geopolitinė įtampa tarp JAV ir Kinijos taip pat verčia Lietuvą priimti aiškesnę poziciją. Naivokas įsivaizdavimas, jog protekcionistinė politika baigsis kartu su daugeliui tokiu nemielu ir esą sunkiai prognozuojamu dabartiniu JAV prezidentu Donaldu Trumpu, vakar dienos politikai perša mintį, jog, pralaukus šiuos nepalankius metus, vėl matysime stiprėjančią globalią atvirą pasaulio ekonomiką. Štai ši mintis yra mažų mažiausiai abejotina.

Globali ekonomika veikia ciklais, didesnį ekonominį atvirumą keičia užsidarymas, ir tai nėra jokia istorinė naujovė.

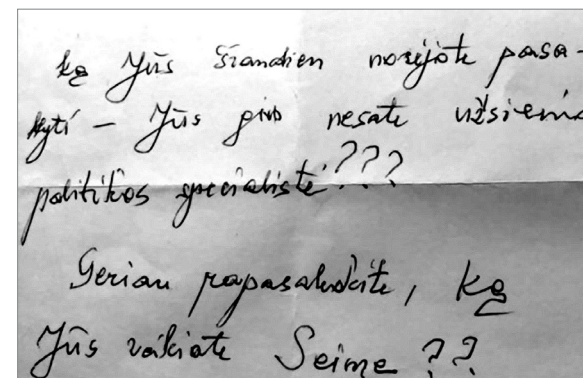
Kita vertus, Kinijos ir JAV dabartinės grumtynės ne tokios paprastos, kaip galima spėti iš pirmo žvilgsnio, ir tikrai neapsiriboja vien prekybos karu. Kinija šiame konflikte siekia išsaugoti savo ekonominius ryšius su JAV ir kartu išvengti karinių konfliktų prie savo krantų toliau dominuodama Pietų Kinijos jūroje. JAV savo ruožtu siekia sukurti tokius ekonominius santykius su Kinija, kurie atitiktų dabartines ir prognozuojamas, o ne trisdešimties metų senumo JAV ekonomines realijas. Amerikai taip pat svarbu išsaugoti savo kontrolę Ramiajame vandenyne bei stabilią poziciją Kinijos rytų trikampyje (Japonijoje, Pietų Korėjoje, Filipinuose, Singapūre bei Taivane, santykiai su kuriuo stebėtinai sparčiai atkuriami).

Mūsų pasirinkimai vis labiau politinės ir net karinės įtampos kamuojamame pasaulyje privalo būti aiškesni ir paremti kartinėmis vertybėmis.

2018 m. lapkričio 12 d.

KODĖL GEOPOLITIKA YRA SVARBI LIETUVAI IR KIEKVIENAM IŠ JŪSŲ?

Penktadienį, lapkričio 23-iają, lankiausi Kaune, farmacinių suvažiavime. Pradžioje susitikau su būsimais farmacinkiniais ir keliais, matyt, jų dėstytojais, po to kalbėjau platesnei auditorijai apie Lietuvos užsienio politikos logiką, kaip ją matau. Pradėsiu nuo antrojo susitikimo, kurio pabaigoje gavau tokį raštelį, parašytą, manau, moters (labai gražus raštas): „Gerb. docente, Seimo nare, kandidatė į LR Prezidentus, ką Jūs šiandien norėjote pasakyti – Jūs gi nesate užsienio politikos specialistė?? Geriau papasakokite, ką Jūs veikiate Seime?? Dėkojame.“

ka Jūs šiandien norėjote pasakyti – Jūs gi nesate užsienio politikos specialistė??
Geriau papasakokite, ką Jūs veikiate Seime??

Pirmas klausimas

Ar turiu teisę sakyti, jog išmanau užsienio politikos klausimus?

Pakartosiu tai, ką pasakiau ir ten, „Holiday Inn“ viešbučio salėje, kur pusvalandį kalbėjau apie Lietuvos užsienio politikos aktualijas: tiesiog dariau tai, kas ir yra mano pagrindinis darbas Seime.

Esu Seimo Europos reikalų komiteto pirmininko pavaduotoja, atsakinga už bendrąją žemės ūkio politiką ir auditą. Mano darbas parlamente labai imlus laiko ir pastangų. Skirtingai nuo visų kitų Seimo komitetų, šis komitetas posėdžiauja du kartus per savaitę ir net tada, kai nevyksta Seimo sesijos, o svarstomi klausimai, nuo migracijos iki žuvų kvotų, ir yra Lietuvos užsienio politikos klausimų, susijusių su Europos Sąjungos politika, analize ir vertinimas.

Kita vertus, mano profesija – politinė ekonomija, kaip ir mano siauresnė specializacija – ekonominės minties istorija – neišvengiamai reikalauja labai plataus užsienio politikos ir geopolitinių realijų išmanymo.

Daugiau kaip tris dešimtmečius dėstydamą makroekonomiką, šiuolaikinę ekonomikos mintį ir tarptautinių finansų teorijas, didžia dalimi kalbėjau apie tarptautinės politikos klausimus – tiek istoriją, tiek aktualijas, tiek perspektyvas. Tuo galite įsitikinti ir pasiklausę mano šiuolaikinės ekonominės minties paskaitų platformoje „Youtube“ (dešimt paskaitų ir per 18 val. gryno laiko). Esu apie tai rašiusi net ne dešimtis – šimtus kartų. Išverčiau visą pluoštą knygų, kurios vienaip ar kitaip skirtos būtent šių klausimų analizei. Pastaroji, šią vasarą pasirodžiusi Nourielio Roubini „Krizių ekonomika“, yra viena iš jų.

Ne kartą esu sakiusi, kad apskritai Lietuvos žurnalistai gėdinai menkai nušviečia net ypač svarbius šaliai ir jos ateičiai klau-

simus, nes neturi savigarbos arba proto. Apie kokį nors girtą ar apsimelavusį kalbės be perstojo metų metus, o rimtų klausimų net nepastebės.

Kita vertus, teigdama, jog nesu užsienio politikos specialistė, ponias (ar ponas) patingėję pasidomėti kuo nors daugiau nei savo prisiminimais iš visokių „KK2“ laidų ir pokalbių. Tose laidose, beje, dalyvaudavau norėdama padėti menkiausiai išprususiai ir mažiau skaitančiai publikai sužinoti, kaip vieną ar kitą dalyką vertintų mokslas. Mano galva, gėda, jog savo bendrapiliečių švietimu kasdien neužiima akademinė intelektualioji Lietuvos bendruomenė, o žurnalistai geba gromuliuoti tik labai siauro rato klausimus.

Pora minučių pastangų – tereikia įeiti į Lietuvos Respublikos Seimo puslapį – ir mano darbas užsienio politikos srityje kaip ant delno.

Antras klausimas

Kokie konkretūs mano pastarųjų metų darbai Seime Europos klausimu?

Bene rimčiausias, tuoj pasirodysiantis ir Seimo leidinyje, – Tautos įgalinimo Europos Sąjungos ateities klausimu alternatyvusis pranešimas, pateiktas su kitais dviem pranešimais šia tema – labiau profederaciniu A. Kubiliaus, G. Kirkilo, E. Vareikio ir J. Bernatono pranešimu ir labiau protautiniu A. Ažubalio ir L. Kasčiūno pranešimu. Šį dokumentą visuomenei pristaciau spaudos konferencijoje pernai lapkričio 16 dieną ir tai galite matyti Seimo puslapyje. Mano ir kitų kolegų pranešimai labai neblogai palyginti Vilijos Andrulėvičiūtės straipsnyje „Seimo nariai ne juokais susikirto dėl Europos ateities“.

Nors žurnalistės straipsnio pavadinimas iš pirmo žvilgsnio provokuojantis, iš tiesų jis labai objektyviai išryškina tai, ką, be kita ko, minėjau ir farmacininkų suvažiavime. Kalbėtis apie Europos politiką privalome visi. Nuomonės, natūralu, skiriasi, nes gyvename neuždaroje intelektualinėje erdvėje. It tyčia būtent praėjusį ketvirtadienį, lapkričio 22-ąją, Seime vyko ir diskusija apie Europos Sąjungos ateitį, kur irgi šia tema sakiau kalbą.

Seimo svetainėje taip pat labai lengva pamatyti ir tai, jog dažnai Lietuvos poziciją tarptautiniais klausimais pateikiu parlamentiniuose renginiuose Europoje – Ragūzoje (Italija), Taline, Londone, Briuselyje, Batumyje (Sakartvelas), Paryžiuje ar Brėgencėje (Austrija). Kam įdomu, gali pasiklausyti ir mano pranešimą Briuselyje ar perskaityti diskusijų Paryžiuje lapkričio pradžioje apžvalgą. Artimiausiomis dienomis pateiksiu ir išpūdžius iš Brėgencės prieš 10 dienų vykusio Austrijos pirmininkavimo renginio, skirto itin aktualiai subsidarumo problemai.

Vis dėlto tik Europos ateities analizė neišsemia mano darbo užsienio politikos srityje.

Trečias klausimas

Kaip Lietuvos santykiai su Kinija gali paveikti šalies nacionalinį saugumą?

Kai 2016 m. vasarą kandidatuodama į Seimą paskelbiau savo rinkimų programą „Tikiu ir pažadu“, kurioje išdėsciau pagrindinius siekius, kuriuos norėčiau įgyvendinti gavusi jūsų mandatą, be kita ko, rašiau: „Pasisakau už Lietuvą Europos Sąjungoje ir manau, kad bendra laisvų Europos valstybių sąjunga yra mūsų tautos išlikimo garantas tuo atveju, jeigu politiniai konfliktai įgautų atvirų karinių susidūrimų formą.“

Dirbdama Seime labai aiškiai pamačiau, jog Lietuvos užsienio politika yra formuojama vertinant itin siaurai, perdėm technokratiškai ir, priešingai nei labai mėgstama deklaruoti, visų pirma pragmatiškai, ekonomistiniu požiūriu, retokai investicijų klausimą vertinant kompleksiskai ir nacionalinio saugumo požiūriu.

Būtent platesnio, nacionalinio saugumo konteksto suvokimas lėmė ir tai, kad ėmiausi ir Kinijos agresyvios plėtros Vidurio ir Rytų Europoje klausimo. Kinijos investicijos itin pavojingos jau vien todėl, jog Kinija vis agresyviau Lietuvoje kėsinasi į didelius infrastruktūrinius projektus (informacinių technologijų sritį, geležinkelio ir jūrų uosto plėtrą) ir labai silpnina Lietuvos žmonių referendumu pasirinktą šalies geopolitinę kryptį. Europos Parlamentas 2018 m. rugsėjo 12 d. rezoliucijoje dėl Europos Sąjungos ir Kinijos santykių vienareikšmiškai išsakė neigiamą nuomonę dėl atskirų subregionų ar tarpvalstybinių Kinijos ir Europos Sąjungos šalių projektų, ypač galinčių pažeisti infrastruktūrą. Tai reiškia, kad santykius, tarp jų ir ekonominius, su Kinija turime plėtoti pagal bendrą Sąjungos poziciją.

JAV taip pat vienareikšmiškai Kiniją mato kaip savo pagrindinį oponentą ne tik prekybos, bet ir karinėje srityje. Mano ankstesnes šios krypties išvalgas labai aiškiai patvirtino ir šių metų lapkričio 21 dieną Seime vykęs teletiltas tarp Seimo ir JAV Valstybės departamento dėl Kinijos investicijų rizikos. Trys skirtingų sričių JAV saugumo ekspertai kalbėjo apie įvairias Kinijos investicijų rizikas ekonomikos srityje, visų pirma tai investicijos į finansinius produktus.

Ta grėsmė įvairialypė. Tai ir intelektinės nuosavybės pasisavinimas, ir duomenų vagystės, ir galimybės manipuluoti informacija, ir potencialios kibernetinio saugumo grėsmės, ypač įvertinant Kinijos masinę piliečių sekimo programą. Klausymų metu tiek JAV saugumo specialistai, tiek Europos Komisijos atstovas

Lietuvoje vieningai patvirtino ir tai, apie ką ne kartą kalbėjau: bet kokios Kinijos investicijos, be ekonominės naudos, kelia itin didelę potencialią grėsmę Lietuvos geopolitinei ir strateginei saugumo sąrangai.

Kaip matau platesnį šio klausimo kontekstą, kaip vertinu detales, galite sužinoti iš mano pasisakymų spaudos konferencijose „Kaip Kinija tapo strategine Lietuvos partnere“, „Nutylėtas Kinijos klausimas“ ar Taivano klausimo Lietuvos politikoje išryškėjimas, taip pat iš pranešimų apie Europos Sąjungos ir Kinijos santykius, apie Lietuvos ir JAV strateginės partnerystės niuansus, susijusius su Taivano klausimu, ar iš platesnio konteksto išvalgų apie užsienio politikos formavimą.

Beje, Kinijos klausimo pastovus aktualizavimas man labai padėjo sutelkti nemažą 35 parlamentarų būrį – visų pagrindinių frakcijų narius ir kelių partijų vadovus, tarp jų konservatorių partijos lyderį Gabrielių Landsbergį ir „Tvarkos ir teisingumo“ partijos pirmininką Remigijų Žemaitaitį, – nedviprasmiškai pasakyti Kinijai, kad jos politika žmogaus teisių klausimais yra visiškai nepriimtina Lietuvai. Komunistinės Kinijos valstybinių švenčių proga prie Kinijos ambasados buvo suorganizuotas ir piketas.

Kalbant apie konkretesnius einamosios politikos klausimus, dar paminėčiau Europos paramos žemės ūkiui klausimą. Šioje srityje nuosekliai siekiu, kad Lietuva išsipareigotų riboti maksimalias išmokas ūkininkams, kad mažėtų smulkiųjų ir šeimos ūkių atžvilgiu nesąžininga finansinės paramos teikimo sistema. Toks reikalavimas jau yra įformintas ir Seimo Europos reikalų komiteto sprendimu.

Tai, ką paminėjau, tikrai nėra visi mano darbai Seime užsienio politikos srityje. Toks būtų atsakymas tai poniai, kuri, deja, atrodo, ironizuodama ne tiek ieškojo atsakymo, kiek nuoširdžiai norėjo mane pažeminti.

Ketvirtas klausimas

Kaip formuojama Lietuvos užsienio politika ir kur jos silpnosios grandys?

Stebėdama, kaip formuojama ir pristatoma Lietuvos užsienio politika, o pastaruosius porą metų tiesiogiai su tuo susiduriu Seime, išskirčiau dvi esmines jos problemas. Pirma, tai reaguojanti, prisitaikanti, o ne numatanti ir kreipianti politika. Antra, joje nepakankamai aiškiai derinamos nacionalinio saugumo ir ekonominių interesų dimensijos.

Viešojoje erdvėje gana aiškiai galima išvelgti, jog Lietuvos užsienio politika labai dažnai susiaurinama iki smarkiai įtemptų santykių su Rusija ir ekonominių Lietuvos interesų. Nors su Rusija vis dar ganėtinai aktyvūs ekonominiai santykiai (per devynis 2018 m. mėnesius 13,7 proc. eksporto ir 14,6 proc. importo), vis dėlto šiame kontekste kalbama ir apie mūsų nacionalinio saugumo, žmogaus teisių, demokratijos plėtros Rusijoje bei tos šalies propagandinio karo klausimus. Kad ir kaip vertintume, sudėtinga būtų paneigti, jog Rusijos atžvilgiu Lietuva demonstruoja aiškiai išreikštą vertybinę poziciją.

Kalbant apie Kiniją, situacija visiškai kitokia. Oficialiame Lietuvos užsienio politikos diskurse Rytų drakonas matomas išimtinai kaip ekonominis partneris, kurio potencialas esą nepakankamai įvertintas, tad reikia visomis išgalėmis plėtoti santykius.

Manau, jog efektyvi užsienio politika turi vieną esminę savybę: klampiname geopolitinių interesų lauke laimi tas, kas mąsto iš ateities perspektyvos ir prognozuodamas tą ateitį geba matyti ne tik ekonominius santykius, bet ir platesnes – kultūrinės, įtakų ir ideologijų pokyčių, naujų netikėtų tikrovės judesių – kryptis.

Mąstant apie ateitį, galima skirti keturias dideles geopolitines plokštes – JAV, Europos Sąjungą, Kiniją ir Rusiją, – kurių tektoniniai judėjimai neišvengiamai formuos XXI amžiaus pasaulio veidą.

Lietuva turi kelias alternatyvas. Ji gali bandyti žaisti savo atskirą žaidimą, manipuluodama naryste Europos Sąjungoje ir jos parama bei atsigręždama į JAV, kai aštrėja saugumo klausimai, ir kartu kišdama koją savo partneriams, kai mano, jog tai jai naudinga. Iš esmės, deja, tai dabartinės Lietuvos užsienio politikos pavidalas.

Kita vertus, teoriškai ji gali rinktis eurazinę kryptį, tvirtindama savo ekonominius ryšius su Rusija ir laukdama demokratinio šios valstybės atgimimo.

Trečioji galima kryptis: užmegzti glaudžius ryšius su Kinija ir tapti Kinijos „Vienos juostos, vieno kelio“ svarbiu logistiniu centru prekėms keliaujant į Europos gilumą, kartu įtvirtindama ir savo santykius su Rusija, per kurią numatytas prekių srautų judėjimas.

Vis dėlto tvirtai tikiu, jog ne tik dėl Lietuvos pasirinktų vakarietišku vertybių, pagarbos žmogaus teisėms, bet ir dėl Lietuvos kaip nepriklausomos valstybės išlikimo bei jos ekonominių interesų gyvybinga yra tik viena kryptis – nuosekli, visa apimanti parama Europos Sąjungai, aktyvi kova už šios Sąjungos išlikimą bei JAV interesų paisymas, kai kalbama apie tos šalies globalius interesus, konkrečiu atveju – jos interesus Pietų Kinijos jūroje.

Tokia tarptautinio veikimo logika turėtų būti nuosekliai stiprinama, kartu atsisakant manipuliacijų. Keista būtų tikėtis, kad mūsų tikrieji sąjungininkai nematys figos lapelių, kuriais pridengiamo plėtojamus santykius su jų priešininkais, naiviai aiškindami, jog esą tai tik įprastas verslas, niekaip nepaveikiantis mūsų strateginių partnerių interesų.

Europos Sąjungos branduolio valstybės (nepamirškime apie tai, jog būtent Vokietija, Prancūzija, Italija mums kol kas dovanuoja labai didelę mūsų biudžeto pajamų dalį) vis labiau nerimauja dėl Kinijos investicijų bei labai ciniško šios valstybės veikimo nesilaikant skaidrumo, viešųjų pirkimų europinio reglamento, galų gale dėl intelektinės nuosavybės vagysčių. Neatsitiktinai vos prieš porą mėnesių Europos Parlamentas aiškiai priminė 16+1 formato valstybėms, tarp kurių ir Lietuva, jog žino apie stiprėjančią Kinijos įtaką šių valstybių rinkoms, bei paragino jas elgtis taip, kad nebūtų pakenkta nacionaliniams ir Europos interesams dėl trumpalaikės finansinės paramos, ilgalaikių įsipareigojimų bei potencialiai didesnės politinės įtakos, kuri atsirastų dėl plėtojamų santykių su Kinija.

Kita vertus, kasdien vis labiau aštrėjanti tiek ekonominė, tiek geopolitinė įtampa tarp JAV ir Kinijos taip pat verčia Lietuvą priimti aiškesnę poziciją. Naivokas įsivaizdavimas, jog protekcionistinė politika baigsis kartu su daugeliui tokiu nemielu ir esą sunkiai prognozuojamu dabartiniu JAV prezidentu Donaldu Trumpu, vakar dienos politikai perša mintį, jog, pralaukus šiuos nepalankius metus, vėl matysime stiprėjančią globalią atvirą pasaulio ekonomiką. Štai ši mintis yra mažų mažiausiai abejotina.

Globali ekonomika veikia ciklais ir didesnę ekonominę atvirumą keičia užsidarymas, ir tai nėra jokia istorinė naujovė.

Kita vertus, Kinijos ir JAV dabartinės grumtynės ne tokios paprastos, kaip galima spėti iš pirmo žvilgsnio, ir tikrai neapsiriboja tik prekybos karu. Kinija šiame konflikte siekia išsaugoti savo ekonominius ryšius su JAV ir kartu išvengti karinių konfliktų prie savo krantų toliau dominuodama Pietų Kinijos jūroje. JAV savo ruožtu siekia sukurti tokius ekonominius santykius su Kinija, kurie atitiktų dabartines ir prognozuojamas, o ne trisdešimties metų senumo ekonomines realijas. Amerikai taip pat svarbu iš-

saugoti savo kontrolę Ramiajame vandenyne bei stabilią poziciją Kinijos rytų trikampyje (Japonijoje, Pietų Korėjoje, Filipinuose, Singapūre bei Taivane, santykiai su kuriuo stebėtinai sparčiai atkuriami).

Mūsų pasirinkimai vis labiau politinės ir net karinės įtampos kamuojamame pasaulyje privalo būti aiškesni ir paremti kertinėmis vertybėmis.

Penktas, paskutinis, klausimas

Kokia Europa reikalinga Lietuvai ir kokia Lietuva reikalinga Europai?

Paradoksaliai pasakysiu, kad Europos Sąjunga taps artimesnė Lietuvai, kai mūsų šalis taps aktyvesne europinės politinės darbotvarkės formuotoja, o ne tik jos įgyvendintoja.

Atsižvelgiant į tai ir norint prognozuoti ES ateitį, visų pirma reikia atsisakyti pernelyg statiško, realistinėmis prielaidomis neparemto ir tarsi *a priori* aiškaus tolesnės Europos Sąjungos integracijos vertinimo (t. y. įsitikinimo, kad „viskas bus gerai ir viskas bus taip pat“).

Manychiau, jog kuriant ateities scenarijus būtina remtis blogiausia – Europos Sąjungos dezintegracijos – prielaida, ir norint jos išvengti reikia atlikti esminius politikos pakeitimus.

Pirma. Užtikrinti, kad paskui vis labiau besintegruojančią ekonomiką sektų ir bendri socialiniai standartai ir kartu sukurtume vadinamąjį Socialinių teisių ramstį. Tik tokiu būdu sugebėsime stabilizuoti dažnai nesaugią ir neapibrėžtą dėl integracijos ir nelygybės perspektyvą prarandančių valstybių ir regionų socialinę situaciją.

Vienas baisiausių dalykų, kurį tikrai verta čia prisiminti,

įvyko pernai metų pabaigoje, kai prieš Europos Sąjungos viršūnių susitikimą dėl Socialinių teisių ramsčio Švedijos žurnalistės paklausta, kaip vertina tai, jog Švedijoje darbuotojai iš Lietuvos neturi tokių pat teisių kaip vietiniai, Prezidentė, užuot atsakiusi, tik nusijuokė. Pažadėjusi vėliau pasiaiškinti, ar tai tiesa, niekada savo pažado bent viešai neprisiminė. Primenu, ir klausimas, ir pažadas buvo duoti tuo metu, kai Europos Sąjungos vadovai susirinko į Švediją aptarti, kaip spręsti socialinės nelygybės problemas.

Socialinių teisių ramstis turi būti sustiprintas ES lygmeniu, neprimetant valstybėms narėms vieno konkretaus socialinio modelio, kuriuo jos turėtų vadovautis. Metas Europai susitaikyti su bendros rinkos pasekmėmis – masine migracija, nedarbu ir vis didėjančiu nepasitikėjimu tarp valstybių, kurios laimi iš bendros rinkos funkcionavimo, ir tų, kurios pralaimi.

Dabartinis ES proteguojamas ekonominis modelis suponavo dvi krizes: emigracijos krizes periferijoje ir krintančius pragyvenimo standartus (viena iš breksito ištakų) didžiosiose valstybėse. ES praktiškai nevykdo jokios efektyvios politikos sušvelninti ar amortizuoti šiuos socialinius kaštus, taigi, kad ir koks modelis būtų pasirinktas ES ateičiai, ši problema privalo būti išspręsta, nes nesprenžžiama ji skatins tolesnę ES dezintegraciją.

Antra. Iki vidaus reformų pabaigos turi būti sustabdyta tolesnė Europos Sąjungos plėtra, potencialios narystės šalims vidutinėje perspektyvoje pasiūlant kitas bendradarbiavimo formas.

Kodėl? Pradžioje privalu susitvarkyti taip, kad europinis projektas galutinai atgautų legitimumą dabartinių jos piliečių akyse, kuris labai susvyravo ir dėl pradėtų teisės viršenybės pažeidimo procedūrų kai kuriose valstybėse narėse, ir dėl gal šiek tiek netikėto, tačiau iš esmės nuspėjamo breksito, ir dėl plintančių populistinių judėjimų, paremtų itin primityviais atsakymais į labai

sudėtingus klausimus. Kita vertus, stiprėjantys autoritariniai režimai kai kuriose valstybėse kandidatėse galimą integracijos procesą paverčia visiškai iliuziniu.

Trečia. Privalu vykdyti Europos Sąjungos institucijų reformą, kuri veikiausiai turėtų įgauti naujos Europos Konstitucijos pavidalą, tačiau šį kartą diskusija privalo rutuliotis tarp europiečių, o ne tarp technokratų. Manychiau, jog šiuo metu federacija ar bet kokia gilesnė viršvalstybinė integracija neturi populiarumo ir masinio palaikymo, tad būtina demokratizuoti Europos institucijas ir pasiekti, kad vis daugiau Europos pareigūnų būtų renkami tiesiogiai.

Ketvirta. Norėdamos demokratiškesnės Europos visos valstybės narės, ypač naujosios kartos, privalo keisti savo padėties vertinimo perspektyvą: mes turime būti pasiruošę daugiau duoti, nes tik taip iš Europos galime gauti to, ko mums išties stinga – institucijų tvirtybės ir Europos patirties.

Norint turėti gyvą valstybę su jos piliečiams naudinga užsienio politika reikia kasdien kalbėti. Mažai tikėtina, kad galutinis diskusijos rezultatas bus priimtinas visiems, gal jis taip ir liks utopinė vizija, tačiau norint išsaugoti tai, kas svarbiausia – buvimą bendroje kultūrinėje, civilizacinėje ir vertybinėje erdvėje, – tokias diskusijas būtina plėtoti, nenutylinti ir skausmingų patirčių.

2018 m. lapkričio 25 d.

LAISVĖS KOVA NESIBAIGIA NIEKADA

Savaitę prisiminsime dėl dviejų įvykių – Berlyno sienos griūtis 30 metų minėjimo trečiadienį, lapkričio 13-ąją, bei kitą dieną priimtų pasiūlymų dėl rezoliucijos „Seksualinio švietimo kriminalizavimas Lenkijoje“. Iš pirmo žvilgsnio kalbame apie labai skirtingo istorinio svorio reiškinius, vis dėlto pažvelgę įdėmiau aiškiai matome, kad juos sieja laisvės klausimas.

1989 m. lapkričio 9 d. griuvusi Berlyno siena suvienijo ne tik miesto rytinę ir vakarinę dalis. Kartu su sienos griūtimi baigėsi Šaltasis karas, prasidėjo Europos žemyno vienijimas ir – mano galva, tai dar svarbiau – pradėjo aižėti totalitarinė antihumaniška *vienodybės* ideologija, bent jau vakarinėje sovietinio bloko dalyje diegta beveik penkiasdešimt metų.

Per oficialią Berlyno sienos griūtis minėjimo dalį pasakytos Europos Parlamento ir Vokietijos lyderių kalbos, skambėję jaunos Belgijos muzikantės violončelės garsai (graži aliuzija į Mstislavo Rostropovičiaus koncertą Berlyno sienai griūvant) apytuštėje Europos Parlamento salėje buvo sutikti maloniais santūriais aplodismentais. Atrodytų, nieko keista: trisdešimt metų gyvenimo postistorijos laikais, kai demokratija tapo lyg ir savaime suprantamu dalyku, didelių emocijų nebekelia ir abejotina, jog skatina telktis ir kautis.

Bet ar tikrai viskas gerai mūsų namuose? Ir ar tikrai tyloje nesidaugina naujos grėsmės ir nepradedą klaidžioti naujos pamė-

klės? Puse lūpų apie tai buvo užsiminta ir iškilmingose kalbose, kai, tarkime, Europos Parlamento pirmininkas Davidas Sassoli sakė „su didžiu nerimu stebintis, kaip į Europą sugrįžta vaiduokliai, kurie, manėme, seniai išnyko istorijos tėkmėje“.

Jis apgailestavo, kad Europos demokratija, jos pamatinės vertybės ir principai nėra nepakeičiami: juos privalu ginti „nuo vidinių grėsmių, tokių kaip antisemitizmas, ksenofobija, rasizmas, nacionalizmas“.

Kad jo kalbos turi pamatą, labai aiškiai galėjome pamatyti jau kitą dieną. Šį kartą jau pilnoje salėje, be kita ko, buvo balsuota ir už pasiūlymus rezoliucijai, kurios turinys tiesiogiai siejamas su laisvės samprata ir laisvės kaina.

Iš pirmo žvilgsnio lyg ir nekaltas bandymas paremti ESĄ katalikiškų vertybių šeimų tikėjimą, kad jeigu apie ką nors nekalbi, tai to ir nėra, Lenkijoje jau virto įstatymo projektu, pagal kurį už lytinį švietimą mokytojams, medikams, žurnalistams ir net tėvams, kurie mano, jog vaikas turi gauti pasvertą informaciją apie visą pasaulį, kuriame gyvena, grėstų laisvės atėmimas.

Kartu su dar 470 kitų Europos Parlamento narių (prieš pasisakė 128, o dar 57 susilaikė) balsavau už rezoliuciją, kuri griežtai kritikuoja šį įstatymo projektą, pagal kurį jaunuolių lytinis švietimas Lenkijoje būtų prilygintas pedofilijos skatinimui ir pripažintas nusikaltimu.

Net sunku įsivaizduoti, bet kaimynų įstatymo projekte siūlomos Baudžiamojo kodekso pataisos numato iki trejų metų įkalinimą asmenims, viešinanties informaciją apie nepilnamečių lytinius santykius. Džiaugiuosi, kad Europos Parlamentas aiškiai pasmerkė siekį Lenkijoje skleisti klaidingą informaciją apie lytinį švietimą, jį stigmatizuoti ir uždrausti.

Ironiškai norisi paklausti, ar nusivedę savo vaikus į mišką tokio įstatymo kūrėjai, užuot mokę juos atskirti baravykus nuo

musmirių, tiesiog uždengtų jiems akis, kad nematytų dalykų, kurių patys bijo. Bet kaip tada jie įsivaizduoja savo vaikų gyvenimą, ištrūkus iš beprotybės liūno? Kaip vaikai gebės skirti, kas yra kas?

Man ypač malonu, kad nors įstatymo projektą pateikė Europos Parlamento progresyvus Socialistų ir demokratų aljansas, jį labai aiškiai parėmė ir Europos liaudies partijos (krikščionių demokratų) grupė, sugebėjusi atskirti fariziejiškas pseudokrikščioniškas baimės ir uždarumo idėjas nuo laisvo mąstymo, kuriuo neišvengiamai paremtas Evangelijos mokymas.

Priimta rezoliucija ragina visas ES valstybes užtikrinti išsamų, jaunuolių amžių atitinkantį lytinį švietimą. Vaikas, kuriam stinga šios tikrai gyvybiškai svarbios informacijos, nėra saugus, jis lengvai pažeidžiamas ir tiesiog nesugebės atpažinti seksualinio išnaudojimo, smurto ir prievartos, jeigu su juo, deja, susidurs.

Akivaizdu, jog gerbti save ir kitus / kitas gali tik tas vaikas / jaunuolis, kuris turi pakankamai žinių ir apie dalykus, kurių taip bijo ir nenori matyti dalis tėvų, kurie bijo patys savęs. Kalbu apie primityvius lyčių stereotipus, homofobiją, smurtą dėl lyties. Beje, pabrėždamas svarbų pilietinės visuomenės ir organizacijų vaidmenį šioje srityje, Europos Parlamentas pasiūlė tokioms organizacijoms skirti deramą finansavimą 2021–2027 m. daugiametėje finansinėje programoje ir bandomuosiuose ES projektuose.

Klausimai dėl seksualinio švietimo kriminalizavimo, be kita ko, bus įtraukti ir į šiuo metu vykstančius klausymus dėl įstatymų teisės viršenybės padėties Lenkijoje.

2019 m. lapkričio 14 d.

PINIGŲ VERSUS VERTYBIŲ DALYBOS

Dienas, kai Briuselyje renkasi Europos Sąjungos valstybių vadovai, žymi padidėję saugumo reikalavimai. Grįždama namo jau vakar prie pastato, kur dabar vyksta pagrindinės diskusijos, mačiau mėlynomis baltomis Belgijos policijos „Stop“ juostomis apraizgytas dviračių stovėjimo aikšteles. „ES viršūnių susitikimas, parkuotis negalima“ – skelbė lentelės.

Bet kokios diskusijos irgi yra savotiška saugojimo aikštelė, kai nori nenori bandai kitoms pusėms įrodyti, jog tai, kur esi įsitvirtinęs, yra tinkama ir prasminga. Tiesa, lieka keli atviri klausimai. Pirma, o ką ketini saugoti? Antra, ką darysi, jeigu pasirodys, kad į pasirinktą vietą pretenduoja ne vienas. Nusileisi? Prisišvarčiuosi dar stipriau?

Viršūnių susitikimo kalbos ši sykį suksis apie vertybinius dalykus. Bus deramasi ne tiek dėl milžiniškų galimų pinigų dalybų, apie kurių gerus rezultatus taip malonu pranešti valstybių galvoms, kiek dėl ne tokių pragmatiškų dalykų.

Susitikimo darbotvarkė rodo, jog daugiausia dėmesio bus skirta Baltarusijos ir Turkijos klausimams. Pasitikėjimas ES užsienio politika, be abejo, reikalauja, jog galų gale būtų priimtos sankcijos Baltarusijos režimui ir aiškiai suformuluota Sąjungos pozicija Turkijos klausimu. Kodėl šie klausimai sprendžiami taip lėtai ir klampiai?

Bent jau Turkijos atveju pats klausimas nėra toks jau papras-

tas. Turkija jau 15 metų laukia savo eilės prisijungti prie Sąjungos, ir tai jai teikia ypatingą statusą. Jos vaidmuo suvaldant migrantų krizę 2015 metais yra išskirtinai svarbus ir vis dar tęsiasi. Turkija yra viena iš stipriausių NATO žaidėjų.

Kita vertus, ar tai, kas minėta, gali pateisinti tragiškai prastęjančią žmogaus teisių padėtį Turkijoje, kur tik šiuo metu kalia šimtas žurnalistų, kur 40 tūkst. mokytojų neteko darbo vien todėl, kad neįtiko valdančiajam Erdoğanui režimui, kur išvaikyti universitetai, kur persekiojami kitokio nei musulmonų tikėjimo žmonės.

Stambulo Šv. Sofijos katedros pavertimas mečete po to, kai ji beveik 100 metų buvo visiems prieinamas pasaulinės svarbos kultūros muziejus, buvo smūgis ne tik Graikijos Ortodoksų Bažnyčiai, bet ir visiems pasaulio krikščionims.

Lietuvoje ne be kai kurių politikų ir politologų įtakos įsigali nuomonė, jog Baltarusijos režimo pasmerkimas yra nepalyginti svarbesnis nei Turkijos autoritarinio režimo pasmerkimas. Kipras, kuris aiškiai pareikalavo sankcijas Lukašenkai sieti su sankcijomis Turkijai, buvo išjuoktas, jo bėdas sumenkinus iki esą nepalyginamų dalykų.

Žinoma, jeigu ironizuodamas Kipro poziciją prisimeni tik jo ginčą su Ankara dėl dujų gavybos darbų Kipro išskirtinėje ekonominėje zonoje, gali rasti pateisinimų savo pozicijai. Tiesa, sunkiai įsivaizduoju, ar tie patys Lietuvos politikai tylėtų, jeigu kas nors sumanytų pradėti ekonominę veiklą mūsų teritorijoje.

Kita vertus, primenu, kalbama ne tik apie grėžinius, kurie tiesiog yra paskutinis lašas, verste verčiantis vėl atnaujinti diskusijas dėl to, ar turi ES toleruoti autoritarinį režimą, kuris atmeta tarptautinę teisę, o ir savo šalies kandidatės įsipareigojimus Sąjungai. Kalbama apie kultūrinius, vertybinius žmogaus teisių klausimus, kurių pagrindu ir buvo suformuota ES.

Akivaizdu, jog žmogaus teisių klausimai ir teisės viršenybės principas ir vėl bus linksniojami diskutuojant dar vienu aštriu klausimu, ar turi būti įteisintas sąryšis tarp išmokų iš naujojo 2021–2027 m. daugiamečio biudžeto ir teisės viršenybės padėties valstybėje narėje.

Kaip tik šią savaitę Europos Komisija paskelbė savo auditą dėl teisės viršenybės padėties visose 27-iose valstybėse narėse. Primenu, konkrečiai kalbama apie teismų autonomiją, spaudos laisvę, korupcijos prevenciją bei stabdžių ir atsvarų sistemą, kuri leidžia palaikyti balansą tarp visų valdžios grandžių.

Nenustebinsiu, jeigu pasakysiu, kad daugiausia pažeidimų yra matoma Lenkijoje ir Vengrijoje, bet minimos ir Rumunija, Slovėnija, Kroatija, Ispanija, Malta ir Bulgarija. Pastarojoje, primenu, jau daugiau kaip 50 dienų žmonės protestuoja prieš korupciją kaltinamą šalies vyriausybę.

Lietuvai iškeltos tik dvi įspėjimo vėliavėlės, ir abi ten, kur prasideda realus žiniasklaidos pliuralizmas bei jos laisvė. Auditas pabrėžia (ir aš su tuo visiškai sutinku), jog Lietuvoje stinga skaidrumo, kam išties priklauso vienas ar kitas žiniasklaidos kanalas.

Kita vertus, ir tai visi taip pat matome, Lietuvos spauda itin dažnai ir ganėtinai atvirai priklauso nuo vienu ar kitų politinių jėgų, kurios garantuoja joms finansavimą, ar tiesiog nuo politiškai angažuotų savininkų, ypač rajonuose. Tyrime minima ir tai, jog Lietuvoje sudėtinga išvelgti interesų konfliktus, nes nėra vienos aiškiai reglamentuotos vietos, kur jie būtų stebimi. Tai, jog priekaištų Lietuvai labai mažai, puiku, bet, kad ir kokia gera padėtis būtų, ramiai gali gyventi tik tada, kai esi budrus kiekvieną minutę.

Asmeniškai pabrėžčiau, jog šiuose ES ginčiuose Lietuvos padėtis nėra labai stipri būtent todėl, kad ieškodama sutarimo su Lenkijos valdančiąja partija Lietuva linkusi užmerkti akis į tai, kas ten darosi.

Kita vertus, aiškiai stinga proto, pasverto įvairiausių ultradešiniųjų radikalų, besidangstančių seniai istorijos išaugtais šūkais, kalbų vertinimo. Puiku, kad jie gauna viešą erdvę kalbėti. Vis dėlto būtinas ir jų kalbų racionalus aptarimas.

Vertinant Viršūnių susitikimo rezultatus, tikėtina, ir vėl iškils klausimas apie Europos Parlamento vaidmenį. Europos Parlamento biudžeto derybininkai, tiek mano Europos liaudies partijos, tiek kitų politinių grupių, kalba apie tai, jog šiuo metu Sąjungai pirmininkaujanti Vokietija skuba ir nenori atsižvelgti į Parlamento reikalavimus.

Nenoras kalbėtis su Europos Parlamentu palaipsniui virsta net kaltinimais, kad Parlamentas esą vilkina derybas ir nenori padėti Europos ekonomikoms greičiau įveikti pandemijos sukeltą įtampą. Tad esu priversta dar kartą pakartoti tai, ką jau ne kartą nuo liepos mėnesio esu sakiusi kiekvienam žurnalistui, kuris turėjo noro klausti ir girdėti. Pakartoti tai, ką daug kartų minėjau savo kalbose ir tekstuose.

Esu viena iš 465 parlamento narių, kurie balsuodami liepos 23 dieną, iš karto po Europos Vadovų Tarybos susitikimo, pasiuntė labai aiškia žinią, jog šalių galvų suderėta pozicija nėra priimtina dėl keleto svarbių priežasčių.

Pirma, nevalia į vieną dalyką suplakti daugiamečio ES biudžeto ir ekonomikos gaivinimo plano. Tai du atskiri ekonominiai dokumentai su skirtingais tikslais. Pirmu atveju kalbama apie Europos ateitį, antru – apie konkrečią esamos sunkios padėties įveiką. Tad būtina matyti jų ribas.

Tarkime, jeigu bendras paketas būtų priimtas dabartinėmis sąlygomis, ateityje ES tiesiog neturėtų Daugiametės perspektyvos, nes jos sąskaita būtų gražinamos Bendrijos prisiimtos šimtų milijardų eurų skolos – šiais pinigais finansuojama didžioji Ekonomikos gaivinimo paketo dalis.

Antra, Europos Parlamentas reikalauja neaukoti ateities einamiesiems dabarties klausimams spręsti. Jis kategoriškai priėmė, jog būtina padidinti finansavimą 15 europinių programų, kurios buvo nurodytos dėl Tarybos noro skirti daugiau lėšų nacionalinėms reikmėms.

Kol kas valstybių vadovai sutarė tik dėl to, kad 2024 metų ES biudžetas bus mažesnis nei 2020 metų biudžetas. Ar tai priimtina? Klausimas retorinis. Tad Europos prioritetams – klimato kaitai, mokslo tyrimams, sienų apsaugai, energetikos jungtims, gynybai, kaimynystės politikai – skirtas finansavimas bus skurdėsnis. To leisti, esu įsitikinusi, negalima.

Trečia, Ekonomikos gaivinimo fondas gali būti patvirtintas tik apsišprendus dėl ES nuosavų išteklių, priešingu atveju skola guls ant būsimų europiečių kartų.

Ketvirta, teisės viršenybės principas yra būtinas, nes tik jis gali garantuoti, jog ES lėšos bus naudojamos skaidriai ir geriant pamatines Sąjungos vertybes. Nenorime gi visų savo pinigų atiduoti naujiems oligarchams, ar ne? Nenorime gi, kad mūsų bendri ateities gerovei skirti pinigai atitektų korumpuotiems politikams ir jų vasalams.

Galiausiai kaltinimai Europos Parlamentui, kad jis esą vilkina sprendimą, laužti iš piršto. Ne Parlamentas, o Europos Vadovų Taryba (iš dalies todėl, kad ji sprendimus priima vienbalsiai) nesugeba rasti bendro vardiklio dėl teisės viršenybės principo ir taip toliana galutinį sprendimo priėmimo terminą.

2020 m. spalio 1 d.

LIETUVIŠKA PABĖGĖLIŲ KRIZĖ

Ten iš arti mačiau, kaip sutinkami migrantai, kaip jie registruojami bei skirstomi į grupes. Potencialiems politiniams pabėgėliams skiriama daugiau dėmesio, jie siunčiami į stovyklas, kur laukia galutinio sprendimo. Ekonominiai migrantai atskiriami ir galiausiai keliauja namo. Nepilnamečiams pabėgėliams, kurie į ES atvyksta be suaugusiųjų palydos, ieškoma globėjų.

Pastaraisiais metais Lietuva, deja, visais įmanomais būdais stengėsi nematyti mums svetimų, kaip buvo manoma, migracijos ir emigrantų problemų, tad minėtoji patirtis ir paskatino mane rinkimų programoje atskiru punktu išskirti, jog Lietuvai būtinas didesnis solidarumas su pabėgėlių krizes patiriančiomis Europos sąjungininkėmis.

ES migracijos ir prieglobsčio prašymo klausimams taip pat skiria labai daug dėmesio. Trečiadienį, liepos 7-ąją, Strasbūre europarlamentarai balsavo dėl dviejų Sąjungos fondų, kurie padės stiprinti sienų ir migracijos srautų valdymą.

Pritarta ir beveik 10 mlrd. eurų vertės Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondai, kuris leis per kitus septynerius metus stiprinti bendrą prieglobsčio politiką, remti teisėtą migraciją ir padėti integruoti trečiųjų šalių piliečius. Europos Vadovų Tarybos pirmininkas Charles'is Michelis, kalbėdamas Europos Parlamente, irgi prisiminė savo diena anksčiau vykusią vizitą į Lietuvą. Jis pabrėžė, jog Europa solidarizuojasi su Lietuva ir

visi jos pajėgumai bus nukreipti imtis veiksmų prieš neteisėtą migraciją.

Kalbant apie Lietuvos situaciją, pradžioje būtina apibrėžti svarstomų klausimų ratą. Ieškant atsakymų, manau, privalu nepamiršti tiek krikščioniškos laikysenos, tiek pragmatiško santykio su tikrove. Atliepdama migracijos bėdoms, Bažnyčia remiasi Bažnyčios socialiniu mokymu ir primena, jog kiekvienas žmogus turi teisę emigruoti, jeigu jo gyvenamoji situacija yra nepakenčiama. Kviečiama ne abstrakčiai kalbėti, o matyti konkretų žmogų. Vengiant egoizmo, akcentuojama prievolė paisyti žmogaus teisių.

Tikėsime, kad ir Lietuvos ganytojai, ypač Lietuvos vyskupų konferencijos pirmininkas, Vilniaus arkivyskupas Gintaras Grušas bei kunigas Algirdas Toliatas prisimins tai, ką kalbėjo per 2015 metų migracijos krizę ir kokius įsipareigojimus tada prisiėmė.

Arkivyskupas tuomet pabrėžė, jog kartais, kai tendencingai informacija visus migrantus ir pabėgėlius suplaka su teroristais, užmirštama, jog tūkstančiai niekuo nekaltų žmonių tiesiog bėga nuo mirties. Pasak jo, pavojai, susiję su žmonių srautais, yra realūs, bet „tai nereiškia, kad dėl to turime atsitverti nuo viso pasaulio – juk esame Europos piliečiai, pasaulio piliečiai“.

Būtų tikrai svarbu sužinoti ir tai, ką per šešerius tarnystės metus koordinuodamas darbą su migracijos aukomis, kuriam tada buvo paskirtas, suprato kunigas A. Toliatas ir ką jis dabar galėtų pasakyti tikintiesiems.

Krikščioniška laikysena mus neišvengiamai verčia prisiminti, jog Lietuvos sieną kertantis pabėgėlių srautas yra ne abstrakčios hibridinio karo kulkos, o gyvi žmonės. Tai sukelia papildomų sunkumų ir net vienas kitam oponuojančių klausimų. Vertindami problemą plačiau, nepamirškime, kad įtampa tarp Baltarusijos ir Vakarų dabar pasiekė istoriškai aukščiausią tašką ir Lukašenkos režimas Baltarusijos sieną su Lietuva išnaudoja kaip mūsų lauką

su visais Vakarais. Europos Parlamente tai aiškiai pabrėžė ir Europos liaudies partijos grupė.

Suvokiant, jog tai, kas vyksta, yra hibridinio karo dalis, būtina veikti remiantis prielaida, kad dabartiniai pabėgėlių srautai yra ne vienkartinis mums priešišku valstybių išpuolis, tačiau gali nuolat kartotis ateityje.

Tai reiškia, kad negalima tikėtis, jog padėtis stebuklingu būdu pasikeis, ir būtina ieškoti ilgalaikių sprendimų. Kuo greičiau privalu įvertinti, kiek pabėgėlių realiai galime priimti Lietuvoje, ir pradėti derybas su europinėmis institucijomis, kaip derėtų elgtis viršijus savo galimybes. Rytinė Lietuvos siena yra visos ES siena. Tai reiškia, kad ant mūsų pečių gula atsakomybė ne tik suvaldyti pabėgėlių srautus, tačiau ir jų sklaidą po visą Sąjungą.

Be abejo, europinės institucijos, kurios turi tokių procesų reguliavimo patirties, Lietuvai padės tiek finansiškai, tiek formuojant ilgalaikę suvaldymo strategiją. Viena rimčiausių problemų yra gebėjimas atskirti pabėgėlius nuo geresnio gyvenimo ieškančių imigrantų. Nevalia pamiršti ir to, jog Afganistane Talibano valdomose provincijose gyvenanti moteris bet kurią dieną gali būti apipilta rūgštimi tik dėl to, jog nori mokytis rašyti.

Kaip rodo globalus terorizmo indeksas, Afganistanas, Irakas ir Nigerija yra trys nesaugiausias valstybės pasaulyje, kur saugumo sąvoka apskritai yra reliatyvi. Pavyzdžiui, Irake 2019 metais buvo įvykdyta mažiausiai 540 teroro išpuolių – lygiai 540-čia daugiau nei Lietuvoje. Todėl bet kokie bandymai lyginti lietuvių, ieškančius geresnio gyvenimo kitose ES valstybėse, su žmonėmis iš minėtų ir panašių šalių yra atviras cinizmas. Pas mus patekusių žmonių negalima lengva ranka nurašyti *a priori* teigiant, jog jie visi yra ekonominiai migrantai. Jeigu norime lyginti, tai palyginkime juos su mūsų tautiečiais, bėgusiais nuo Sibiro lagerių ir tremčių. Bus tikrai sąžiningiau.

Kita vertus, Europos ir Lietuvos žmonių pirmasis prioritetas turi būti europiečių ir Lietuvos žmonių gerovė ir saugumas. Prieglobstį turime stengtis suteikti kuo daugiau žmonių, tačiau privalome žinoti savo galimybių ribas. Pradžioje, manyčiau, reikėtų atskirti asmenis, kurie neturi jokio preteksto ieškoti pagalbos, ir išsiųsti juos namo. Tai turėtų tapti signalu, jog tikrai labai dideli pinigai, kurie buvo sumokėti kelionę organizavusiems nusikaltėliams, yra išmesti į balą. Tai, be abejo, turėtų stabdyti pabėgėlių srautą.

Kitą savaitę šaukiamoje neeilinėje Seimo sesijoje taip pat, tikėtina, bus ieškoma teisinių priemonių, kurios padėtų spartinti migrantų prieglobsčio prašymų vertinimą. Tai suteiks galimybę greičiau namo parsieiti tuos, kurių prašymai nepatenkinti. Puiku, kad Vyriausybė išskirtinai sparčiais tempais susitarė dėl užsienio reikalų ministro politinių vizitų į Ankarą ir Bagdadą, kur bus deramasi dėl susitarimų, kurių reikia, kad prasidėtų sklandus migrantų, atvykusių į Lietuvą per Baltarusiją ir negavusių politinio prieglobsčio, pasiuntimas namo. Šiame derybų procese Lietuvai visokeriopa talkins ir ES, kurios vadovai jau įsitraukė į šį procesą.

ES galime rasti ir skirtingų patirčių, kurias irgi privalome įvertinti. Pavyzdžiui, Danija prieš mėnesį priėmė įstatymą, pagal kurį pabėgėlių situacija gali būti vertinama jiems esant trečiojoje šalyje. Idėja paprasta. Visi atvykusieji tiesiogiai į šalį yra surenkami į lėktuvą ir išskraidinami į pabėgėlių centrą kitoje šalyje, o ten pagal tvarką ir pajėgumus yra peržiūrimi jų prieglobsčio prašymai. Tikėtina, kad toks centras gali būti kuriamas Ruandoje. Tiesa, dėl tokio sprendimo Danija sulaukia didelio tarptautinės bendruomenės ir žmogaus teisių aktyvistų spaudimo. Tokią prieglobsčio prašytojų perkėlimo iniciatyvą pasmerkė „Amnesty International“. Ji kritiškai vertinama ir Europos Sąjungoje.

Vis dėlto įvertinus esamą padėtį Lietuvai galbūt vertėtų paremti Danijos iniciatyvą? Vengrijos pavyzdys rodo, kad sienos išties padeda valdyti pabėgėlių srautus, nors jų ir nesustabdo. Nors kai kurios karštos galvos ir Lietuvoje reikalauja tuoj pat pastatyti tą per 650 km ilgio sieną, bet sveikas protas sako, kad net ir priėmus tokį sprendimą laukia mažiausiai penkerių, jei ne dešimties, metų darbas.

Migracijos krizė turi ir politinių pasekmių. Italijoje, Graikijoje, Danijoje, Švedijoje, Jungtinėje Karalystėje būtent imigrantų krizė radikalioms dešinės grupėms atvėrė duris į didžiąją politiką. Danų socialdemokratai laimėjo rinkimus įtraukę migracijos valdymo klausimą. Lietuvoje, tikėtina, to taip pat neišvengsime. Viena ar kita forma pabėgėlių klausimas yra ir Lietuvos politinės ateities klausimas.

Svarstydami pastarosios krizės iššūkius, negalime pamiršti ir Lietuvoje vis dėlto pasiliksiančių pabėgėlių socialinės integracijos. Lietuvos socialinės rūpybos pajėgumai yra tikrai kuklūs, o pabėgėlių integracijai būtini labai dideli ištekliai – ir ne tik finansiniai, materialiniai, bet ir žmogiškieji. Tad pirmas neatidėliotinas darbas – realiai įvertinti, kiek išteklių Lietuva gali skirti pabėgėlių prieglobsčio suteikimui bei integracijai į darbo rinką ir visuomenę.

Kad ir kaip būtų, privalome padaryti viską, kad išvengtume neigiamos kitų šalių patirties, kai susikuria pabėgėlių getai.

2021 m. liepos 8 d.

PABĖGĖLIŲ KRIZĖ: DETALĖS TEMDO ESMĘ

Jau kelintą mėnesį ne tik nerimstančios, bet priešingai – vis aštrėjančios pasienio su Baltarusija tragedijos verčia vėl grįžti prie esamos situacijos analizės.

Trečiadienį, lapkričio 10-ąją, stebėjau LRT „Lietuva kalba“ organizuotus debatus, kuriuose nuolat kartojosi klausimas, ar ne per vėlai pasienyje paskelbta nepaprastoji padėtis.

Dieną prieš tai Seimas balsavo už tokios padėties įvedimą pasienio zonose. Rezultatas buvo stulbinamai vieningas – faktiškai 123 balsai už. Net Remigijaus Žemaitaičio balsas, įskaitytas kaip neigiamas, jo paties paaiškinimu, tebuvo techninė klaida.

Vis dėlto stebint debatus, kur nebuvo jokios polemikos, manęs nepaliko savotiškas nerimas. Valstybei gyvybiškai svarbi tema buvo aptariama iš esmės svarstant tik antraeiles detales. Prie priešingų barjerų sustoję politikai kalbėjo iš esmės tą patį, visi nuoširdžiai taikėsi prie savo rinkėjų, bet nė vienas net nepabandė matyti platesnio konteksto, kuris šiuo atveju ir galėtų apibrėžti ilgalaikio sprendimo paieškas. Ir tai, jog laidos vedėjos klausimai rodė, jog ji nėra pasirengusi rimtoms politinėms diskusijoms šia tema, esmės nekeičia.

Priešingai nei per audringus debatus šia tema Europos Parlamente, klausytis buvo taip nuobodu, kad akimirksniu net užsnūdau. Ir būtent nuobodulys, kuris tiesiog tvoskė iš ekrano, privertė susimąstyti, ar tikrai Lietuvos politikai turi aiškų suvokimą, kas

vyksta? Kokios esamos problemos ištakos? Taigi ir kokie galimi jos sprendimo keliai?

Be abejo, labai gaila žmonių, kuriuos politiniai režimai paverė kulkomis nešvariame įtakų žaidime. Kad ir koku vardu vadinsime miškuose besiblaškančius žmones, jie yra žmonės. Mąstant tokiu Lietuvos politikams mielu, kaip jie įtikinėja, krikščionišku požiūriu, visi žmonės yra verti elgesio, kuris nežemina jų orumo, ir turi teisę sulaukti pagalbos, jei yra nusilpę ir serga.

Pagirtina, jog Lietuva, priešingai nei Lenkija, tai daro. Tai pripažįsta ir tarptautinės organizacijos, ir stebėtojai, tai buvo ne kartą paminėta ir vakar vykusiu debatu Europos Parlamento salėje metu.

Vis dėlto ši krizė, kaip nė viena iki šiol, labai gražiai parodo visą Lietuvos politinės minties skurdą, kai neveiklios politikės, kalbančios malonius niekus apie nieką, ar aukšti ir patys sau gražūs „piarinės“ žiniasklaidos suformuoti politiniai įvaizdžiai dabinais reitingais, užtarnautais tuo, kad nėra politikai. Būtent todėl ir negirdime gilesnių išvalgų.

Nors kiek tvaresnis esamos krizės sprendimas galimas tik įvertinus ją, pirma, platesniame geopolitiniame kontekste ir, antra, suvokiant, kad klausimo sprendimas yra itin komplikotas todėl, kad priklauso nuo daugybės žaidėjų. Patinka tai kam ar nepatinka, bet problema atsirado ne šią vasarą. Dabartinė pabėgėlių krizė, kai žmonės, kurie – ir tai labai žmogiška – nori gyventi gražiau, į kampą išpausto diktatoriaus paverčiami kulkomis, nuo ankstesnių migracinių krizių skiriasi tik išskirtiniu cinizmo laipsniu.

Lietuvos nacionalinė politika susiformavo kaip kaimo lygio reikaliukų tvarkymas, naiviai nutylint, jog net tie kaimo reikaliukai sprendžiami kitų valstybių duodamomis išmokomis. Gal net ne išmokomis, o išmaldomis.

Tokias išvadas patvirtina faktai. Lietuva vis dar yra itin priklausoma nuo finansinių srautų iš ES ir, įmokėdama į Bendrijos biudžetą vieną eurą iš bendro aruodo, po to semia per keturis kartus daugiau. Lietuvos prezidentai (ir ne tik dabartinis) labai džiaugiasi, kai išmuša ką nors Lietuvai, bet ne ES, kuri tą Lietuvą augina ir maitina.

Taigi mes itin dažnai atrodome kaip tas paauglys, kuris iš tėvų reikalauja visko čia ir dabar, nenorėdamas matyti, o gal net negebėdamas suvokti, kad kai tėvai turi problemų, jiems irgi reikalinga pagalba.

Kai 2015 metais ES krėtė migracijos krizė, Lietuva, atstovaujama praktiškai visų pakraipų šalies politikų, draskėsi tik dėl to, kaip nepriėmus tų migrantų. Kitaip sakant, kaip nepasidalinus naštos su tuo metu labai kentėjusiomis pietinėmis ES valstybėmis. Primenu tai ne todėl, kad ieškočiau kaltų. Jeigu tada būtume pabandę pamatyti pietinių valstybių narių problemas ir pasimokyti, kaip jas galima spręsti, dabar būtų nepalyginti lengviau.

Taip kalbėti turiu moralinę teisę, nes būdama Seimo narė Europos reikalų komitete net kelis kartus labai aštriai reikalavau adekvačiai vertinti pietinių ES sienų apsaugos ir pabėgėlių srautų keliamas problemas. Vis dėlto sulaukdavau tik tylaus tuometinio komiteto pirmininko Gedimino Kirkilo ignoravimo bei agresyvos priešpriešinės konservatorių Audronio Ažubalio ir Lauryno Kasčiūno retorikos. Atrodo, kad pastarasis, dabar jau einantis Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto pirmininko pareigas, lyg ir pradeda suvokti, kad tik noru neigti realybę bėdos nesprendžiamos.

Migracija buvo ir bus. Migracija išliks, nes ji yra pagimdyta ne kokios nors esą neteisingos užsienio politikos, kurią vykdo dabartinė valdančioji dauguma, o esamos politinės pasaulio padėties. Tai, kas vyksta šalia ES sienų, ir net ne taip svarbu – ry-

tuose ar pietuose, – yra visų pirma naujos geopolitinės tikrovės, kai liberalioji demokratija vis aštriau kaunasi su autoritarinėmis diktatūromis, išdava.

Turkijos ir Graikijos sienos konfliktas (kur, beje, siena patatyta), Bulgarijos pasienio įtampa ar dabartinis konfliktas (ar karas, jeigu kam taip atrodo aiškiau) yra ne kova su kitatikiais, o visų pirma kova su mąstymo ir valdymo formomis. Ir ta kova tik aštrės. Pasaulis, kuris labai ilgai manėsi konfliktus įveikęs vis glaudesniais prekybiniais ryšiais ir ekonominėmis platformomis, jau daugiau kaip dešimtmetis keičia savo pavidalą. Prekybiniai karai tėja tikrų gilių įtampų švelniausia forma. Pabėgėlių krizės, jau dešimtmečius drebinančios ES sienas, – aukštesnis autoritarinio ir demokratinio veikimo metodų konfliktas.

Kai susikerta dvi absoliučiai priešingos valdymo formos, klausimą išspręsti galima tik objektyviai įvertinus savo intelektualines ir materialines galimybes bei ieškant sąjungininkų. Kelios labai trumpos pastabos, kurias ateityje pabandyčiau išplėsti ir pagrįsti.

Pirma. Konfliktas Baltarusijos ir Lenkijos pasienyje dar kartą labai aiškiai parodė, jog pietinis Lietuvos kaimynas, kurį vis dar vadiname strateginiu partneriu, gal ir tinka baliukams Prezidentūroje švęsti, bet rimtame politiniame žaidime gali atnešti daug žalos.

Ką dabar daro konservatyvios dešinės valdoma Lenkija? Jos esminė žinia ES yra ta, kad ji nuo pabėgėlių srautų ginsis viena ir ginsis pagal tas taisykles, kurias nusistatys pati. Tokia pozicija gal ir labai patinka „Teisės ir teisingumo“ partijos rinkėjams ir kraštutinės dešinės apologetams, bet tikrai jokiū būdu negali prisidėti sprendžiant klausimą. Maža to, visa Lenkijos (ir ne tik jos) kova su ES pamatinėmis vertybėmis tuo metu, kai Bendriją supa vis agresyvesni autoritariniai režimai nuo Rusijos iki Turkijos, rodo, jog savo mentalitetu ta šalis vis labiau linksta į priešų pusę. Tuo,

beje, labai noriai naudojasi ir priešiškos valstybės, visais įmanomais būdais bandančios destabilizuoti padėtį kaimyninėse valstybėse.

Antra. Vienas lauke ne karys, tad reikia ieškoti sąjungininkų. Šiuo atveju turiu galvoje ir politines ES grupes, ir atskiras valstybes nares.

Trečiadienio debatai Europos Parlamente aiškiai demonstravo takoskyrą tarp politinių partijų. Kairesnės jėgos kalbėjo apie žmogaus teises, jas abstrakčiai pristatydamos kaip absoliučią kiekvieno teisę.

Kad ir kaip vertintume, jokia teisė nėra absoliuti, juolab teisė išikelti į tavo namus. Jeigu radikalios kairės deklaracijos nėra itin pavojingos dėl menkesnio jų svorio priimant sprendimus Europos Parlamente, Komisijoje ar Vadovų Taryboje, tai socialdemokratų pozicija yra gerokai pavojingesnė būtent dėl šios politinės jėgos svorio.

Socialdemokratai drąsiai aiškino, kad ES niekada nefinansuos jokios sienos; atstūmimo politiką paskelbė nelegalia ir, primindami, jog kaip tik šiomis dienomis prieš 32 metus griuvo Berlyno siena, kvietė vienyti laikantis bendros prieglobsčio politikos. Kitaip sakant, priimti visus.

Lietuvos socialdemokratų partijos atstovai – Vilija Blinkevičiūtė ir Juozas Olekas – vakarykštėse diskusijose nedalyvavo, tad jų pozicija nėra aiški, kaip ir neaišku tai, ar jie kaip nors bando keisti savo politinės grupės nuostatas.

Europos liaudies partijos grupės pozicija šiuo metu yra labai prolietuviška. Grupės lyderis vakar asamblėjoje atvirai stojo į mūsų pusę ir reikalavo visapusiškos ES paramos rytinių sienų apsaugai. Prie tokios jo ir grupės pozicijos neabejotinai prisidėjo nuoseklus Andriaus Kubiliaus ir Rasos Juknevičienės darbas. Tiesa, ši pozicija sulaukė ir labai agresyvios kairesnių jėgų kritikos.

Kol kas ne itin aišku, kokių valstybių narių politinės paramos galime tikėtis, bet jos ieškoti ir yra pagrindinis Lietuvos politikų uždavinys.

2021 m. lapkričio 11 d.

VOKIETIJOS KRIKDEMAI KEIČIA KRYPTĮ?

Šią savaitę įdomiausia buvo gyvai pamatyti ir išgirsti naująjį Vokietijos „Frau Merkel“ – Friedrichą Merzą, kuris trečiadienį, vasario 9-ąją, prisistatė Europos liaudies partijos grupės posėdyje.

Išgirdus, kad bus kalbama apie žmogų, kuris perėmė buvusios ilgametės Vokietijos lyderės darbus, pirmiausia į galvą šauna Olafo Scholzo pavardė. Esame linkę Angelą Merkel visų pirma prisiminti kaip Vokietijos kanclerę, tad pagal pareigas ir dabar atrodo, kad visus jos darbus perėmė Vokietijos socialdemokratų partijos lyderis. Vis dėlto ne mažiau svarbios buvo kitos jos pareigos, kurios galiausiai ir lėmė, kad ji ilgus metus vadovavo Vokietijos vyriausybei. Aštuoniolika metų nuo 2000-ųjų iki 2018-ųjų pabaigos A. Merkel buvo Vokietijos krikščionių demokratų sąjungos pirmininkė. Prieš trejetą metų jos pareigas perėmė kita energinga politikė, Vokietijos spaudoje vadinta net mažąja Merkel – Annegret Kramp-Karrenbauer. Tiesa, nors abi buvo laikomos centristėmis, ieškančiomis labiau subalansuotų sprendimų, pastaroji buvo griežtesnės politikos Rusijos atžvilgiu šalininkė, nepritarė „Nord Stream 2“ projektui.

Prieš metus A. Kramp-Karrenbauer pakeitęs Arminas Laschetas užsienio politikos srityje žengė žingsnelį atgal. Jis pareiškė, kad tiek su Rusija, tiek su Kinija privalu kalbėtis daugiau, o ne mažiau. „Atskirkime sritis – kai reikia prekiauti, žmogaus teisės nebe tokios svarbios“, – nuolat kartojo A. Laschetas. Jis

taip pat kalbėjo apie tai, kad Europos Sąjungai stinga strateginio mąstymo ir ji turėtų aiškiau pozicionuoti save dabartiniame globaliame pasaulyje. Tiesą sakant, kas konkrečiai turėta galvoje, iki galo nebuvo aišku. Po to, kai praėjusį rugsėjį A. Lascheto vedami vokiečių krikdemai pralaimėjo rinkimus, jis atsistatydino.

Tai atvėrė duris F. Merzui, kuris po poros nesėkmingų bandymų 2018 m. ir 2021 m. pradžioje, kai pralaimėdavo savo konkurentams antrame ture, galiausiai tapo Vokietijos krikščionių demokratų sąjungos lyderiu. Iš apytikriai 250 tūkst. šios sąjungos narių, kurie dalyvavo rinkimuose, 62 proc. savo balsą atidavė Merzui. Iš viso sąjungai priklauso apie 400 tūkst. narių. Sąjungos pirmininko pareigas jis pradėjo eiti vos prieš keletą dienų – šių metų sausio 31-ąją.

Nors dabar Vokietiją valdo vadinamoji šviesoforo koalicija – socdemai kartu su žaliaisiais ir liberalais, – o krikdemai yra opozicijos partija, tačiau šios sąjungos vaidmens bendrame Europos Sąjungos politiniame žaidime tikrai nevalia nuvertinti. Būtent todėl partijos lyderio nuostatos svarbios ne tik europinės politikos ir geopolitiniu požiūriu, bet ir vertinant Lietuvos požiūriu.

F. Merzas politikoje yra jau labai seniai. Jis yra buvęs Europos Parlamento nariu, dirbo Bundestage, užėmė įvairius politinius ir biurokratinius postus. Pastaruoju metu, iki perimdamas sąjungos lyderio pareigas, buvo stambios korporacijos teisininku. F. Merzas laikomas labiau dešinės pakraipos politiku. Jo socialinės pažiūros konservatyvios, o ekonominė politika aiškiai proverslinikiška. Jis ir jo rėmėjai kaltino A. Merkel, kad ji esą partiją pasuko pernelyg į kairę. F. Merzo oponentai nevengia priminti jo patronuojančių elitizmą nuostatų bei ne kartą anksčiau skelbtų reakcingų pažiūrų. Beje, naujasis Vokietijos krikdemų lyderis gali išlošti ir Europos lyderių ūgio varžytinėse: būdamas 198 cm jis net 6 cm aukštesnis už savo ūgiu labai besididžiuojantį Lietuvos prezidentą.

Jau anksčiau sukaupia informacija tik dar labiau aštrino mano susidomėjimą, vis dėlto bendras asmeninis įspūdis buvo kitoks, nei susidarė iš žiniasklaidos pranešimų. Pavyzdžiui, tikrai negalėčiau patvirtinti, jog kalbėjo itin konservatyvus dešiniųjų pažiūrų politikas. Jau pirmoji jo mintis, kad „kuo greičiau susiorientuoji, kaip dirbti opozicijoje, tuo greičiau tą opoziciją palieki“, leido manyti, kad F. Merzas kalbės apie ateitį. Mano prognozė iš esmės pasitvirtino.

Pristatydamas savo kaip partijos lyderio veiklos gaires, jis akcentavo socialinius klausimus, klimato kaitą, saugumo politiką ir ypač saugumo bei Europos Sąjungos politinio veikimo sąsajas bei prieštaras. Jis pabrėžė, jog tai, kad dvi savo teritorija didžiausios Europos valstybės – Rusija ir Ukraina – yra išskirtinai pavojingos konfrontacijos būsenoje, tampa tikru galvos skausmu visai Sąjungai. Remdamasis rimtu įdirbiu JAV verslo ir politinio elito sluoksniuose, kurių įgavo per pastaruosius darbo versle metus, F. Merzas pakartotinai pabrėžė tai, kad JAV jau nebenori būti pasaulio policininku. Jo nuomone, Vašingtono politinės preferencijos kinta, ir ši šalis bent jau kelis artimiausius dešimtmečius tikrai neketina vėl imtis pasaulio lyderio vaidmens daugelyje sričių, tarp jų ir saugumo klausimais. Kartu vis stipresnes pozicijas, taip pat ir Europoje, užima Kinija.

Tokiame kontekste, pasak F. Merzo, Europos Sąjungos abejonės ir trypciojimas vietoje kalbant apie Sąjungos vaidmenį saugumo klausimais yra istoriškai nepateisinamos. „Jeigu sprendimai vėluos, pralaimėsime“, – pareiškė vokiečių politikas. Atsakydamas į daugybę Europos liaudies partijos grupės narių klausimų, F. Merzas dar aiškiau išdėstė savo nuostatas ir politines preferencijas. Toliau aš bandysiu ganėtinai tiksliai pateikti klausimus ir prelegento atsakymus.

Atsakydamas į estų europarlamentaro klausimą, kaip saugu-

mo požiūriu reikėtų vertinti „Nord Stream 2“ projektą, F. Merzas, priešingai nei A. Merkel, akcentavo, jog „Nord Stream 2“ buvo ne verslo, o politinis projektas. „Prieš pradėdant statyti dujotiekį, reikėjo sau atsakyti į klausimą, ką statome?“ – aiškino politikas. Nors jis minėjo, kad šis projektas, įvertinus tai, jog uždaromos branduolinės jėgainės bei atsisakoma iškastinio kuro, Vokietijai labai svarbus, vis dėlto nedviprasmiškai patvirtino, kad dujotiekis negalės būti naudojamas, jeigu kils saugumo problemų. Jo manymu, panašūs projektai privalo būti vertinami visos Europos kontekste. Jis taip pat neigiamai įvertino dabartinės Vokietijos vyriausybės sprendimą neleisti Estijai perduoti ginklų Ukrainai. Pasak F. Merzo, negali būti, kad Ukrainai ginkluotis padės viena Vokietija, bet atmesti net galimybę perleisti iš Vokietijos prieš trisdešimt metų Estijos gautą jau tada pasenusią, dar Sovietų Sąjungos okupuotoje Vokietijos dalyje naudotą ginkluotę, yra nesąmonė.

Priešingai nei plačiai rašoma, bent jau susitikimo metu nepasitvirtino ir tai, jog F. Merzas yra skeptiškas aktyvios socialinės politikos atžvilgiu. Jo nuomone, Vokietijai derėtų savo modelį padaryti labiau atsakingą ir geriau proteguoti pasaulyje. Jis aiškino, jog būtina aiškiau apibrėžti, kurie socialinės politikos klausimai ypač svarbūs visiems europiečiams, tiesa, atmetė socialistų remiamą socialinės politikos visoje Europoje niveliavimo kelią. Socialinė politika yra šalių narių kompetencijos klausimas, ir taip turi išlikti, sakė F. Merzas. Ši jo pastaba, kaip ir ganėtinai aiškiai atmesta idėja dėl vienodo minimalaus atlygio visoje Europos Sąjungoje, sulaukė salėje sėdėjusių politikų aplodismentų.

F. Merzo nuomone, du pagrindiniai 2024 m. Europos Parlamento rinkimų klausimai bus klimato kaita ir saugumas. Pereinant prie iškastinio kuro atsisakymo, klimato klausimai tik aštrės, ir būtina ieškoti subalansuotų sprendimų, dėstė politikas. Tiesa,

jis nepatiksli, kurie veiksniai – klimato kaita ar ekonomikos augimas – turi dominuoti ir lemti galutinį sprendimą.

Paklaustas, kas turėtų lemti prieštaroje tarp ekonominės naudos, kurią teikia prekyba, ir žmogaus teisių padėties prekybos partnerio valstybėje, F. Merzas labai aiškiai pasisakė už tai, jog normalūs prekybiniai santykiai galimi tik su tomis valstybėmis, kurios pripažįsta religijos laisvę ir žmogaus teises.

Mano galva, išskirtinai svarbus buvo ir jo atsakymas į Portugalijos europarlamentaro klausimą apie Europos Sąjungos ir NATO santykius saugumo srityje. F. Merzo nuomone, konflikte tarp JAV ir Kinijos Europos Sąjunga jokia būdu negali būti trečia galia, kuri pretenduoja užimti balansuojančią padėtį. Europos Sąjunga yra ir privalo būti JAV pusėje. Pasak jo, jeigu nekovosime kartu su JAV, mes pralaimėsime.

JAV išgyvena labai rimtus vidinius socialinius kataklizmus, aiškino F. Merzas, ir vidinių tos šalies konfliktų pabaiga tikrai nėra aiški. „Dabar atveriamas naujas pasaulio istorijos skyrius, ir tik po gero dešimtmečio galėsime matyti ir įvertinti, kokius laikus išgyvename“, – sakė F. Merzas. Vis dėlto jis tvirtino, kad priešprieša arba NATO, arba Europa yra netinkama.

Beje, visos Lietuvos partijos, išskyrus „Traukinį“, prieš Europos Parlamento rinkimus aiškino priešingai ir teigė, jog Europos Sąjungai nereikia jokios savarankiškos gynimo politikos, nes esą „nereikia dubliuoti Europos Sąjungos ir NATO“.

Taigi man tikrai buvo malonu išgirsti, kad Vakarų politikas mąsto panašiai. Pasak vokiečių krikdemų lyderio, Europa pati privalo būti atsakinga už savo saugumą, tad būtina kuo greičiau formuoti bendrą užsienio ir saugumo politiką. Jo nuomone, privalu kuo sparčiau atsakyti vienbalsiškumo principo: jeigu kiekviena šalis net saugumo klausimais turės veto teisę, tai mes tiesiog neteksime Sąjungos. Šitam irgi labai pritarčiau.

F. Merzas skeptiškai vertina tolesnę Europos Sąjungos plėtrą, kuri, pasak jo, ne tik prideda, bet ir silpnina. Kol kas sudėtinga spręsti, kaip toliau pakryps F. Merzo karjera ir jo pažiūros, bet bent jo minėtos užsienio politikos gairės man absoliučiai priimtinos ir visiškai atitinka mano jau ne kartą formuluotas mintis apie geopolitines įtampas, JAV, Kinijos ir Europos Sąjungos vaidmenį.

2022 m. vasario 11 d.

ŽMONIJĄ PRIEKIN VEDA NE TRADICINĖS VERTYBĖS, O ATVIRUMAS IR BENDRYSTĖ

Norėdami nustumti žmones atgal, mėginame surasti, kuo jie mums svetimi. Ir atvirščiai – matydami poreikį solidarizuotis su žmonėmis, ieškome, kas mus jungia, kuo jie mums artimi. Karo metu ypač svarbu tai prisiminti, tačiau ne tik stebint karo lauką, bet ir tai, kas vyksta aplink mus.

Karas Ukrainoje tampa ganėtinai žiauria kasdienybe, ir vis dažniau tiek galva, tiek širdis nori atsitraukti. Pernelyg gerai suvoki, kiek melagingi visi gražūs atjautos žodžiai, – vis tiek nerasi tokių, kurie paguos beprasmiškose žudynėse savo vaiko netekusią motiną. Užvakar televizijos reportaže mačiau vyrą, kuris labai ramiai kalbėjo, rodė savo sūnaus ir dukros kuprines su kraujo dėmėmis ir baigdamas pasakė, jog jų kūnus išvydo kažkokiame socialinių tinklų įrašė. Jo vaikai gulėjo pridengti suglamžytu audiniu, o jis vėl ir vėl bandė atsiprašyti, kad nesugebėjo jų apginti.

Tikra neveltis ir tikra tragedija visada yra labai rami. Kai tavo vidus išdegintas, jėgos palieka. Aš visada žinojau ir daugybę kartų sakiau sau ir jums, kad politika neturi jokio kito turinio, išskyrus moralinį. Politikai negali pamaitinti, jie gali nebent padėti maitinantiesiems. Dažniausiai labai sunku pasakyti, kas išties maitina. Aš visada žinojau, kad mus maitina mokytojai. Žinoma, jeigu jie mokytojai, o ne švietimo sistemos tarnautojai.

Politikai negali padėti neįgaliesiems, modernia naujakalbe tariant, integruotis – taigi tapti lygiaverčiais visuomenės nariais, jeigu visuomenė atstumia silpnuosius. Kai kokie nors žasliai mitinguoja prieš neįgaliųjų bendruomenės namelį, jokia politika neįgaliesiems nepadės. Nebus daugiau atjautos Lietuvoje, kol net inteligentija atmeta bandymą suteikti antrą šansą žmonėms, jau beveik atlikusiems bausmes. Tų inteligentų asmeninis komfortas yra jų gyvenimo pradžia ir pabaiga. Atsakymo į klausimą, kiek prasmingas toks gyvenimas, aš nežinau.

Aš nežinau, kaip sustabdyti naftos upes, tekančias į Europą iš Rusijos, nes puikiai suprantu, kad labiausiai dėl nepatogumų, kuriuos toks sprendimas sukeltų, pyks tie, kurie dabar baisesi, kad tie srautai teka. Tegaliu pabalsuoti ir paskatinti Europos vadovus stabdyti. Bet žinau, kad priimant sprendimą lems tikrai ne Ukrainos kančios, o kiti, gerokai banalesni dalykai – artėjantys rinkimai, noras įtikti miniai, ekonominė nauda etc.

Nežinau, kaip pragmatiškai išspręsti karo, kuris visada yra moralinis sprendinys, klausimą. Tegaliu pažadėti jums, kad balsuodama iš visų jėgų bandysiu rasti moralinį sprendinį ir visiškai nežiūrėsiu naudos. Kita vertus, o kuris vaikas Dievo akyse vertingesnis – tas, kuris žūva kare, ar tas, kuris miršta, nes tiesiog pritrūko duonos?

Tikrai labai didelė Lietuvos socialinių tinklų bendruomenės dalis dabar labai aktyviai žodžiais pasisako prieš putino (mažąja raide rašau sąmoningai) Rusiją. Vis dėlto kai kurie iš tos putiną smerkiančios minios labai nuoširdžiai žavisi jo moraliniais imperatyvais.

Putinizmo logika yra gana aiški: religinis mesianizmas, kova už tradicines vertybes, galios ir jėgos kultas bei imperinės ambicijos, pridengtos demagogiška istorijos interpretacija. Ir tada, net jeigu ir labai noriu nematyti, suprantu, kad tas putinizmas tikrai

nėra kokia ypatinga Rusijos dėmė. Ją lengvai aptiksime visose valstybėse. Lietuva – ne išimtis.

Kai manęs kartais klausia, kodėl, nors to niekada nenorėjau, sutikau tapti veikiančia politike, atsakau, kad atėjau į politiką, kad užimčiau gražulių, karbauskių, visokių nuokrypių advokatų ar tradicinių vertybių mylėtojų vietą. Kad visas šitas moralinis šlamštas gautų nors vienu balsu mažiau. Kad nors milimetru paslinktume žaidimą nuo jėgos ir paniekos kitam išaukštinimo.

Moraliniai sprendiniai visad labai klampūs. Reali politika tai puikiai jaučia, tad neatsitiktinai visais įmanomais būdais akcentuoja abstrakčias naudos kategorijas, tiesa, padabintas puošnios retorikos apdarais. Kai per rinkimus nuolat banaliai vapi apie gerovės valstybę, gauni daug balsų, mat kiekvienos vidutiniškos smegenys įsivaizduoja, kad tai bus gerovė joms ir gerovė tokia forma, kokios tos smegenys pageidauja. Toks abstraktus pažadas politikui kartu suteikia teisę po rinkimų jį arba pamiršti, arba aptikti visai nesusietuose dalykuose.

Karas, kuris jau vyksta Ukrainoje, prieš tai ilgai ruseno neapykantos apimtose galvose tų, kurie jaučiasi pralaimėję arba negavę savo naudos dalies. Kokiu būdu lengviausia pateisinti savo negražius darbus?

Pirma, reikia rasti atpirkimo ožį. Sveikas protas ir visų didžiųjų religijų mąstytojai tokiu atveju dėmesį kreipia individo, labai retai bendruomenės link. Nori būti laimingas, taisyk save ir tik save: paprastas principas, kuris sukuria gyvą kūrybišką asmenybę. Antra, radus kaltininką, sukarti ant jo visas būtas ir nebūtas nuodėmes. Taip elgiamasi labai dažnai, nors rezultatas bemaž visad pragaištingas.

Putinizmas iššaknijęs religiniame nacionalizme. Jo daigai kyla iš tamsaus mistinio valstybės galios ir paniekos laisvei bei kūrybai dirvožemio. Putinas čia ne vienas – tokia pseudoreliginė

logika būdinga absoliučiai daugumai populistų visose visuomenėse. Ne išimtis ir Lietuva.

Kai apie tradicijas nuolat kalbanti, neapykantos laisviems žmonėms kupina Seimo narė demagogiškai pareiškia, kad negalima žmogaus orumą ginančių klausimų dabar svarstyti, nes tai esą pakirs „žmonių vienybę, kurią jie dabar demonstruoja nacionalinio saugumo klausimais“, girdi aiškų, tikslų putinisto žodį. Vienybė kito ir kitokio sąskaita. Aš savo ruožtu tai poniai galiu pasakyti tik tiek, kad žmonių vienybę labiausiai pakerta jų skirstymas į tuos, kurie jaučiasi turintys teisę kalbėti Dievo vardu, ir tuos, iš kurių ta teisė atimama.

Antradienį net 48 Seimo nariai pritarė tam, kad jiems nepatinkantys žmonės neturėtų teisės kalbėti. Nestebina, jog absoliuti jų dauguma iš partijų, kurios puikiai žinomos dėl savo korupcinių nuostatų, pridengtų parodomuoju krikščionybės vualiu.

Europos Parlamente šią savaitę nuolat kalbėta apie Ukrainą. Kalbėta ne apie tai, kuo jos gyventojai skiriasi nuo mūsų, ne apie ten gają korupciją, ne apie šalies vidines socialines įtampas ar vertybes, kurios gal mus skiria. Visi vieningai pabrėžė, kad Ukraina, kaip ir bet kuri kita valstybė, turi teisę eiti savo pasirinktu keliu ir būtent todėl jai privalu padėti kovoti su Rusija.

Trečiadienio vakarą Kanados premjeras Justinas Trudeau ragino didinti spaudimą putino Rusijai. Akcentuodamas Europos Sąjungos ir NATO vienybę bei ryžtą, jis sakė, kad nors putinas „dabar žudo nekaltus civilius, bombarduoja ligonines ir gyvenamuosius namus“, bet mūsų sąjungos dabar yra ryžtingesnės ir vieningesnės nei bet kada iki šiol.

Kanados vadovas ragino nenuvilti mūsų pagalbos laukiančios Ukrainos ir kvietė panaudoti visas turimas priemones, tęsti precedento neturinčias sankcijas putinui ir jo aplinkai Rusijoje bei Baltarusijoje ir taip visomis išgalėmis stiprinti spaudimą šiam

žiauriam autoritariniam režimui. Europos Parlamento nariai savo ruožtu pasveikino Kanados sprendimą priimti neribotą skaičių pabėgėlių iš Ukrainos bei paragino ES valstybes dalintis pabėgėlių našta ir nepalikti rūpintis jų prieglauda tik kaimyninėms valstybėms.

Ukrainos klausimas minėtas ir kalbant apie augančias energetinių išteklių kainas, galimus maisto grandinių trūkumus. Buvo aptartos Ukrainos narystės ES perspektyvos. Diskutuota dėl priemonių kovojant ne tik su Rusijos, bet ir Kinijos autokratiniais režimais. Žinau, visi svajojame, kad pabusime, o putino nebėra. Visi trokštame, kad pasaulio politikai stebuklingu būdu išspręstų visas bėdas. Tai utopija. Jeigu ir galima kuo nors kaltinti liberalias vertybes ir vadinamuosius Vakarus, tai tik tuo, kad jie kiek išgalėdami nuosekliau suteikia balsą ir tiems, kurie tas vertybes neigia.

Vis dėlto toks, atrodytu, neprotingas principas pakerta baimės ir uždarumo šaknis. Kuo atviresnė, įvairesnė sistema, tuo ji kūrybiškesnė, tad ir gyvesnė. Žmonės ir žmoniją gelbėja ne praėities žygdarbiai, ją palaiko ne kažkokios tradicinės vertybės, per nelyg dažnai esančios tiesiog žudymo ir paniekos įrankiais. Žmoniją priekini veda atvirumas ir bendrystė. Ypač svarbu tai kasdien sau kartoti karo akivaizdoje.

2022 m. vasario 25 d.

DEZINFORMACIJOS SUVALDYMAS IR PLAKTA KIAUŠINIENĖ HIERARCHŲ SMEGENYSE

Dezinformacijos ir propagandos srautai užliejo pasaulį krauju ir ašaromis. Tėra vienas vienintelis dažnai labai sunkus ir net skaudus būdas kovoti su smegenų plovimu ir širdžių kietinimu, – abejoti. Tikrinti, mąstyti, sverti sulig savo sąžine. Abejonė nuostabiai gražiai lydi kelyje kito žmogaus ir santarvės link. Ji palieka erdvės laisvei ir kito žmogaus akims.

Švęsdami dieną, kai atgavome laisvę, pažadėkime sau ją apginti nuo savo pačių godumo ir ribotumo. Tada mūsų neįveiks niekas. Šiandien tai puikiai demonstruoja Ukraina.

Pastarosiomis savaitėmis pasirodė trys tekstai, kuriuose aukštas pareigas užimantys krikščioniškų Bažnyčių hierarchai pasidalino mintimis apie dabarties iššūkius.

Likus vos mėnesiui iki karo Ukrainoje pradžios Lietuvos kardinolas Sigitas Tamkevičius paskelbė, kad „Lietuvos padėtis šiuo metu yra tragiška“ ir „sunkesnė, nei buvo prieš trisdešimt metų, kai stovėjome prie Televizijos bokšto ar Aukščiausios Tarybos rūmų“. Nors šį pasąžą lydėjo išlyga, jog „tikėjimas [jam – A. M.] neleidžia taip sakyti“, vis dėlto žodžiai buvo ištarti. Nurodytas ir priešas, kuris, pasak kardinolo, dabar esąs pavojingesnis nei prieš trisdešimt metų: tada jis buvęs išorinis, o dabar kėsina į dvasią, per kurią kaip buldozeris iš Šiaurės Amerikos – Kanados, JAV, taip pat Europos Sąjungos valstybių eina genderistinė ideologija.

Kovo 6 dieną, gavėnios pradžioje, Maskvos ir visos Rusijos patriarchas Kirilas kreipėsi į tikinčiuosius, kuriems dėstė apie „metafizinę“ karo Ukrainoje prasmę. Pasak jo, Ukrainoje vykstanti kova yra ne fizinė, tai kova su blogiu Dievo vardu. Ir po skambių žodžių apie ištikimybę meilės ir teisingumo dėsniai patikino, jog „niekada nesusitaikys su tais, kurie tuos dėsnius pažeidžia, išplauna ribas tarp šventumo ir nuodėmės“. „Meilės šauklis“ pirštu bedė ir į suklopimo žymę – ją esą nešioja kiekvienas, kuris reikalauja suteikti gėjams teisę rengti paradus.

Galiausiai pirmadienį, kovo 7-ąją, kai popiežius Pranciškus verkė dėl krauju ir ašaromis srūvančios Ukrainos ir ieškojo būdų, kaip stabdyti konfliktą, Italijos arkivyskupas Carlo Maria Viganò, buvęs Vatikano nuncijus JAV ir aršus popiežiaus Pranciškaus kritikas, paskelbė laišką, kuriame dėl karo Ukrainoje ir Rusijos demonizavimo apkaltino JAV, Europos Sąjungą ir NATO. Italijos arkivyskupas žengė toliau nei patriarchas Kirilas ir išplėtojo konspiracijos teoriją iki globalaus lygio, pareiškęs, kad Putinas yra didvyris, kuris stabdo Jungtinių Tautų, NATO ir Tarptautinio valiutos fondo kartu su George'u Sorosu bei Billu Gatesu kuriamą naują pasaulio tvarką, paremtą ekonominiiais interesais ir progresyvizmu – lygybe, asmens laisvių apsauga ir valstybės parama skurstantiesiems.

Matyt, bent dalis jūsų dabar klausiate savęs, kodėl kalbėdama apie tai, kas praėjusią savaitę plenariniame posėdyje man ypač įstrigo, iš pirmo žvilgsnio lyg ir nutolau nuo Parlamento darbotvarkės. Vis dėlto būtent šios trys paminėtos kalbos nuolat sukosi man galvoje klausiant antradienio debatų apie tai, kaip suvaldyti dezinformaciją.

2020 m. rugsėjį Europos Parlamentas įsteigė Specialųjį komitetą užsienio šalių kišimosi, įskaitant dezinformaciją, klausimais. Šio komiteto tikslas buvo nustatyti, kiek plačiai įvairios užsienio

šalys kišasi į Europos Sąjungos ir jos valstybių narių demokratinės institucijas. Komitetas pusantrų metų svarstė, o Pranešime apibendrino tikrai svarbius klausimus nuo dezinformacijos kampanijų, susijusių su COVID-19, iki kibernetinių išpuolių prieš valdžios institucijas. Buvo pateikta labai konkrečių pavyzdžių, kaip Rusija ir Kinija verbuoja Sąjungos elitą, kuris vėliau imasi pramoninio lobizmo.

Primintas ne vienas plačiai žinomas atvejis, kai šių autoritarinių šalių valstybinės ar privačios įmonės įdarbino arba į savo valdybas įtraukė net buvusius aukšto lygio Sąjungos politikus ir biurokratus mainais už jų žinias ir plačius ryšius. Užtenka prisiminti „Gazprom“ nordstrymus laiminius buvusius Vokietijos kanclerį Gerhardą Schröderį ir Suomijos premjerą Paavo Lipponeną, „Rosneft“ verslo interesams atstovavusią buvusią Austrijos užsienio reikalų ministrę Karin Kneissl ar „Zarubežneft“ valdyboje įsitaisiusį buvusį Prancūzijos ministrą pirmininką François Filloną. Buvęs Prancūzijos premjeras Jeanas-Pierre'as Raffarinas aktyviai įsitraukė į Kinijos interesų propagavimą Prancūzijoje. Jo tautietis, buvęs ministras Jeanas-Marie Le Guenas įsitaisė „Huawei France“ direktorių valdyboje, buvęs Belgijos premjeras Yvesas Leterme'as – Kinijos investiciniame fonde „ToJoy“, o buvęs eurokomisaras iš Čekijos Štefanus Füle pasamdytas dirbti bendrovei „CEFC China Energy“.

Faktai rodo, kad padėtį aštrina ir tai, kad ekonominis lobizmas itin dažnai slepia atstovavimą užsienio valstybių politiniams interesams, o Europos Sąjungoje, priešingai nei JAV ar Kanadoje, neveikia taisyklės užsienio šalių įtakai identifikuoti. Dar blogiau tai, kad nėra jokių galimybių stebėti lobistinės veiklos valstybėse narėse, kurios naudodamosi Europos Vadovų Taryba daro įtaką teisėkūrai ir užsienio politikai.

Galima paminėti ir bent jau Lietuvoje iki galo nesuvoktą

Kinijos komunistų partijos ideologinių forpostų – Konfucijaus institutų – grėsmę. Prisidengę kinų kalbos mokymu, šie institutai veikia kaip partinės valstybės propagandos dalis, Kinijos ekonominių interesų lobistinė platforma ir jos žvalgybos tarnybų, taip pat agentų ir šnipų verbavimo tinklas. Beje, kai 2018 metais pasidomėjau, ar Vilniaus universitetas deramai vertina grėsmę, kurią kelia jame veikiantis Konfucijaus institutas, sulaukiau labai ironiškos tuometinio rektoriaus, dabartinio Seimo nario Arūno Žukausko reakcijos. Tačiau JAV ir Vakarų Europoje tokių darinių grėsmė puikiai suvokiama, ir tik pastaruoju metu bet koki bendradarbiavimą su Konfucijaus institutais nutraukė universitetai Diuseldorfe, Briuselyje, Hamburge ir Švedijoje.

Būtų galima tęsti ir toliau, nes Pranešime skelbiama apie daugybę agresyvaus kišimosi operacijų, kurių prieš Sąjungą ėmėsi ir kurias finansavo užsienio subjektai. Įvardinta tokio dezinformavimo apimtis, jo pagreitis, temų, dalyvių ir naratyvų įvairovė aiškiai rodo, kad privalu ieškoti išeičių. Reikia kuo greičiau stabdyti ir silpninti plataus masto pasikėsinimą į Sąjungos vertybes – pagarbą žmogaus teisėms bei teisinės valstybės principus.

Trečiadienį balsuodami Strasbūre, Europos Parlamento nariai 552 balsais prieš 81 ir dar 60 susilaikius pritarė Specialiojo komiteto išvadai, kad, stabdant pavojingą užsienio kišimąsi, būtina pasitelkti labai platų priemonių ratą, stiprinti visuomenės švietimą, žiniasklaidą, pilietinę visuomenę, skaitmeninės erdvės reguliavimą. Aišku, tai yra labai svarbūs dalykai. Balsavau už šį dokumentą ir iš esmės pritariu minčiai, kurią buvo galima užčiuopti anapus teksto bei kalbų salėje, kad geriausiai nuo dezinformacijos, kišimosi į kitų valstybių gyvenimą, visokios propagandos apsaugo demokratija ir laisvė. Bet tada – nori to ar ne – pats dokumentas pasirodo ganėtinai pažeidžiamas, mat dažnu

atveju kovai su dezinformacija Pranešimas siūlo pasitelkti daugiau reguliavimo ir institucinio spaudimo, kuris paradoksaliai siaurina demokratijos ir laisvės galimybes.

Vėl grįžkime prie trijų hierarchų, nuo kurių pradėjau savo šiandieninį pasidalinimą mintimis. Kad ir ką man kas sakytų, nepatikėsiu, kad iš esmės analogiškos kardinolo S. Tamkevičiaus ir patriarcho Kirilo mintys gimė kažkokioje trečioje piktoje erdvėje, iš kur buvo mums permestos. Tos mintys yra tokios vienodos, nes abiem atvejais gimė galvose religinių veikėjų, kurie remiasi savotišku sosto principu, kai kunigiška „tarnystė“ supainiojama su kunigiška „galia“.

Toks klerikalinis mąstymas ir veikimas reiškiasi siekiant karjeros, valdyti, o jo tiesioginė pasekmė – griežtumas ir, popiežiaus Pranciškaus žodžiais, „išskirtinis moralinis užsikirtimas dėl šeštojo (Dievo) įsakymo“. Popiežius nuolat primena, kad „sunkiausios nuodėmės yra tos, kurios labiausiai „angeliškos“: puikybė, išdidumas, dominavimas... Ir mažiau sunkios yra tos, kurios mažiau angeliškos: liečiančios gerklę ar geismus. Susitelkiama į seksą ir visai neteikiama svorio socialiniam neteisingumui, apkalboms, šmeižtui, melui“.

Dezinformacija, kito žmogaus atmetimas, korumpuotos institucijos yra ne tiek kažkokių piktavalių iš išorės permestas blogis, kiek mūsų vidinė nestabili savastis. Religinis mąstymas, tikėjimas yra tai, kas formuoja mūsų visų, net ir tų, kurie manosi neturį jokio sąryšio su tokiais esą naiviais dalykais, supratimą apie pasaulį ir daugelį reiškinį.

Ar lengva paneigti kardinolo S. Tamkevičiaus teiginį, kad Lietuva dar niekada nebuvo tokioje tragiškoje padėtyje, arba Italijos vyskupo verdiktą, kad Putinas gelbėja pasaulį nuo blogio imperijos, kuri sukurta JAV ir Europos Sąjungoje? Galima būtų pasitelkti daugybę faktų, kad tai visiškos nesąmonės, bet – ir tai

liudija tūkstančių metų istorija – jeigu žmonės nenorės tų faktų girdėti, tai tie faktai bus neverti skatiko.

Kovoti su dezinformacija galima tik individualiu lygmeniu, o ne institucine prievarta. Moraliniai kiekvieno žmogaus sprendimai tikrai daug svarbesni nei bet kokie net patį baisiausią blogį suvaldyti bandantys dokumentai. Jeigu „Delfi“ žurnalistai, paskelbę minėtąjį atvirai propagandinį ir tikrai ne jų redakcijoje (tai rodo ir autorės pavardė) gimusį interviu su S. Tamkevičiumi, kitą dieną nepriklausomame interviu būtų kardinolo paklause, kokie faktai ar reiškiniai rodo, kad Lietuvoje dabar baisiau nei prieš trisdešimt metų, kaip genderizmas žlugdo vertybes ir kokias, kaip jis supranta tą genderizmą, tai dezinformacijos laukas būtų kiek susiaurėjęs.

Jeigu tie žurnalistai būtų tomis pačiomis temomis kalbėję su kitaip mąstančiais žmonėmis, tarp jų ir kitais katalikais, dezinformacijos laukas būtų aižėjęs dar labiau. O mūsų protuose ir širdyse būtų atsiradę daugiau abejonės, kuri nuostabiai gražiai lydi kelyje kito žmogaus ir santarvės link.

Šiandien yra didelė šventė. Diena, kai atgavome laisvę. Te-pavyksta mums ją apginti nuo savo pačių godumo ir ribotumo. Tada mūsų neįveiks niekas.

Šiandien tai puikiai rodo Ukraina.

2022 m. kovo 11 d.

AUTORITARINIO VALDYMO ERDVĘ PLEČIA AISTRA PRIMITYVIEMS ATSAKYMAMS

Tikrasis priešas, su kuriuo dabar kaunasi Ukraina ir visas liberalusis pasaulis, yra pseudoreliginė autoritarinė pasaulio samprata. Panašaus mąstymo daigų kasdien galime aptikti ir viešojoje Lietuvos erdvėje.

Išsikeroję netolerancijos ir viršenybės ūgliai niekada ir niekur neatneša ramybės ir taikos. Kaip visada, siūlau pradėti nuo savęs ir rauti tas piktžoles iš savo protų ir širdžių. Beje, ravėti gali tik tada, kai piktžolę vadini piktžole. Ir gali paaiškinti, kodėl ji kenkia tikram derliui. Pikta žolė irgi turi teisę gyventi. Svarbiausia, kad neapimtų pernellyg didelių plotų. Garbė Ukrainos didvyriams!

Šiandien kalbėsiu apie lietuvišką putinizmą, bet ne apie vaticanus. Kalbėsiu apie tai, kaip gimsta zombių visuomenės, viena kurių dabar skausmu, ašaromis ir krauju užliejo Europą. Dažnokai gaunu pastabų, jog pernellyg daug dėmesio kreipiu į tokius dalykus, kurie vadinamajam paprastam žmogui visai neįdomūs. Tarp tokių temų minimos moterų ar seksualinių mažumų teisės, „kažkokios“ konvencijos apie smurtą ar teisės viršenybė. „Klausykit, – sako man tokie žmonės, – kai rašėte apie ekonomiką, tai buvo įdomu ir prasminga, o dabar dėl gero gyvenimo parsidavėte ir pezate niekus.“

Ekonomika tokiose galvose nėra moralinių sprendinių laukas, nors ji, žinoma, yra mokslas apie moralinius sprendinius. Kai

rašau ekonominius tekstus, visada svarstau, kas gauna naudą, kas užmoka, ar teisingas toks pasidalinimas. Taigi kalbu apie tą pačią moralę, kurios negeba užčiuopti eilinis protas. Atsakydama į minėtąsias pretenzijas stengdavau dėmesį nukreipti į antraeilius dalykus. Paaiškinau, jog apie tai kalbu todėl, kad tai klausimai, kuriuos studijavau universitete. Primindavau, kad man Europos Parlamente yra pavesta dirbti Moterų ir lygių teisių komitete. Kartais svarstydavau, kad ginti tuos, kurie yra silpnesnėje pozicijoje, – tai mano asmeninis moralinis pasirinkimas, beje, man, kaip tikinčiai krikščionei, privalomas.

Atsakydama sąmoningai stengiausi išvengti akcentų, kurie pragmatiškai ir labai prastai išsilavinusiai visuomenei sukelia tik galvos skausmą. Ji nori vieno – paprastų atsakymų, juodai balto paveiksluko ir būti laimėjusiojo bei galingesnio pusėje. Moderni Vakarų visuomenė ugdoma ant išskirtinai silpno pamato, naiviai tikintis, kad jeigu nuolat kartosi, jog visi žmonės lygūs, tai jie ir bus lygūs. Žmonės nelygūs nei pagal savo gebėjimus, nei pagal jiems skirtus talentus, nei pagal galimybes, kurias suteikia šeima ar mokykla. Kuo labiau suvienodinti vaikų galimybes įgyti normalės išsilavinimą, žinoma, reikia, bet netikiu, jog tai ką nors kada nors išspręs.

Mąstyti yra sudėtingiausias darbas, kurį geba daryti žmogus. Beje, ne kiekvienas: tų, kurie įgalūs svarstyti, rasti priežasčių ir pasekmių sankabas bei – tai svarbiausia – reflektuoti savo mąstymo procesą, nėra daug. Absoliuti dauguma yra pilka minia, kuri net politikams nuolat šaukia, kad jie eitų dirbti, o ne kalbėtų. Jie patys kalbėti nemoka. Ir todėl tiki, kad ir politikų kalbos tėra tokie pat garsai, kurie be pastangų palieka jų gerkles. Norint pradėti ilgą sudėtingą mokymosi mąstyti kelią reikia gimti šeimoje (retais atvejais gali pasisekti su mokykla), kuri vertina protą, o ne raumenis ar pinigus.

Ne tik paskaitų klausymas ar užrašai sukuria dirbančias smegenis, jas formuoja kasdienės pastangos pamatyti sudėtingesnį reiškinių pavidalą. Pažįstu galybes mokslų daktarų ir profesorių, kurie neturi net minimalios mąstymo užuomazgos ir negeba elementariai kvestionuoti savo pačių mąstymo proceso. Taigi net negeba suvokti, kad jie nemąsto.

Gyvenimas visuomenėje, kuri esant reikalui moka mosuoti vėliavomis, bet ne rimčiau įvertinti sudėtingesnius socialinius reiškinius, tik išoriškai paprastas ir gražus. Kai gilią savirefleksiją pakeičia labai primityvios ar net juokingos vadinamojo kaučingo procedūros, visuomenė banalėja ir vienodėja. Rūbų kokybė nieko nekeičia, jeigu vidus vienodai lėkštas. Net kunigo aprėdas žmogaus nepadaro ganytoju. Kodėl dabar grįžtu prie klausimų, kurių taip stengiausi išvengti? Atsakau: nenoriu Lietuvai to, ką su Rusija padarė Putinas.

Pastarosiomis dienomis didelės audros sulaukė vienos Sąjūdžio laikų aktyvistės ir nuoširdžios politikės kalba Seime. Laisvės šaukliai, net savo partijai kukliai priskyre laisvės vardą, paliko posėdžių salę. Tarytum teisę kalbėti apie laisvę turi tik jie ir tik taip, kaip jie nori. Jais pasekė kiti tokie pat demokratijos SAU gynėjai. Supraskit, jei man nepatinka, tai jau blogai. Vėliau į kovą pakilo vadinamųjų influencerių ordos. Tie ir tos irgi širdo. Širdo, nes šiaip jau nelabai daugiau ką moka. Na, kai kurie dar kremukus pardavinėja „ant instagramo“. Galiausiai atbėgo puidokai ir visa tradicinė „šušera“ ir pradėjo šaukti, kad gniaužiamas laisvas žodis.

Abi šios išoriškai viena kitai oponuojančios grupės buvo visiškai vienodos: jos skandavo šūkius. Nesvarstė, neanalizavo, neieškojo priežasčių, nebandė suprasti, o tiesiog žinojo ir kolektyviai rėkė. Kojomis balsuojanti banda pasiskyrė sau teisę nušvilpti ir pažeminti žmogų, kuris tą dieną švęstą Nepriklausomybę jiems

anuomet ir atnešė. Kodėl užkliuvo Zita Šličytė? Ji – nejauna moteris, akivaizdžiai neturi pinigų visokiems firminiams „škurliams“ ir kalba maršistų vardu.

Kai lygiai tą patį, ką ir buvusi Seimo narė bei maršistai, kalba kardinolas Sigitas Tamkevičius, ordos tyli. Jis – vyras, galios pozicijoje, atstovauja ne kažkokiam klubui, o vienai didžiausių pasaulio religinių bendruomenių. Kam pyktis, ar ne? Zita Šličytė taip energingai spardoma buvo tik todėl, kad oponentai neturi proto ir gebėjimų diskusijoje atremti jos kalbą.

Putinizmas gimsta, kai užčiaupiamas oponentas, o žmogus smerkiamas tik dėl to, jog kalba apie tai, kas jį jaudina. Putinizmas, kuris visada baigiasi krauju, ateina tada, kai visuomenė nustoja mąstyti. Kai ji stokoja drąsių ir – tai svarbiausia – viešai savo pačių mąstymą ir priimtinas ideologijas svarstančių filosofų. Kai tikrus ekonomistus, kurie žino, kad ekonomika yra moralės mokslas, pakeičia bankų „piarščikai“ ir tie, kuriems ekonomika yra idėjų, kaip daugiau prisigrobt, kratinys, anksčiau ar vėliau ateina putinai.

Putinizmas ateina tada, kai nelieka mąstančios žurnalistikos, o tautinės propagandos solovjovas, lietuviškai būtų lakštingala, Jakilaitis kažkodėl vadinamas žurnalistu. Kad ir ką man kas sakytų, kol ta propagandinė (beje, labai prastos propagandos) lietuviškų „solovėjų“ šeimynėlė arti valdžios, ir dabartinė Vyriausybė atrodo apgailėtina.

Absoliuti dauguma dabartinių žurnalistų net negeba svarstyti valdžios moralinių sprendinių. Savo politinį idiotizmą jie pridengia suvaidinto objektyvumo šydu, po kuriuo slepia napoleoniškas aistras valdyti tuos, kurie laimi rinkimus. Jie net neįtaria, kad politika yra kompromisų menas todėl, kad ji neatsiejama nuo neatsakomų žmogiškos būties klausimų. Tik kad jie apie tokius klausimus net negirdėję ir nesugebėtų jų užduoti.

Putinizmas ateina tada, kai visokie liekiai, girniai, jų vardų – legionas, paskelbiami politologais. Nuolat nuobodžiai gromuliuoti apie reitingus didelio proto nereikia. Jeigu nuolat kritikuoji tą, kuris tuo metu Gedimino prospekte valdo, gali jaustis net drąsus. Absoliuti tokių politologų dauguma net negebėtų rišliai paaiškinti, kaip politinis procesas vyksta ir kodėl stringa. Dar vadinamieji politologai gali atidirbinėti karaliukui ar karalienei Daukanto aikštės rūmuose ir gauti kokią nors vietelę biudžetinėje lesyklėlėje, tarkime, LRT taryboje. Lesyklėlė ganėtina soti.

Šių ir kitų visuomenės institucijų neįgalumas ir realių, o ne parodomųjų diskusijų stygius anksčiau ar vėliau nusūsina viešąją erdvę, ji tampa vien juoda ir balta. Dvispalvė tikrovė į sostą pakylėja savo vietinį autoritarą. Tokioje tikrovėje sunku gimti kūrybai, nes ji užmuša laisvę.

Faktai rodo, ir tų faktų daug, kad Lietuva, priešingai nei teigia šličytės ir tamkevičiai, dar niekada negyveno taip gerai, niekada nebuvo tokia soti ir net laiminga, kaip dabar. Lietuva turi daugybę galimybių padėti savo silpniesiems, ir ji tai daro. Auga pensijos, išmokos neįgaliesiems, pašalpos. Jau keleri metai labai pastebimai didėja atlygiai.

Žmonės nėra vienodi. Juokinga klausyti, jog 1990 metais esą visi troško laisvos Lietuvos. Dauguma troško ne laisvos Lietuvos, o valstybės, kurioje žmonės gyvena „kaip Amerikoje ar Švedijoje“. Pagal sovietinio žmogaus sampratą toks gyvenimas – tai pilnos lentynos parduotuvėse. Po to, kai lentynos išties užsipildė, šitą daugumą sukretė tai, kad neužtenka pilnų lentynų, dar reikia pinigų prekėms įpirkti. Anksčiau ar vėliau dalis šių žmonių pasijuto apgauti ir iš keršto išsirinko prezidentu Rolandą Paksą.

Kiti norėjo ne laisvės, o sosto. Jie taip azartiškai troško valdyti, kad nuolat kovėsi su nomenklatūrinėmis privilegijomis ir kovėsi tik todėl, kad patys jas gautų. Marias kiaulių, kurios lyges-

nės už kitus gyvulius, turime ir dabar. Tai taip pat neišvengiamas žmogiškas pavidalas.

Labai geri tokio mąstymo pavyzdžiai mūsų padangėje – Prezidentė Dalia Grybauskaitė ir dabartinis valstybės vadovas Gitanas Nausėda. Žinoma, pirmoji protinga ir gudri, o antrasis net negeba prisiminti, ką kalbėjo vakar, bet akivaizdžiai autoritarinis mąstymas yra jų abiejų savastis.

Tų, kurie išties norėjo laisvės, buvo mažuma. Labai nedaug esama žmonių, kurie supranta, kad laisvas gali būti tik tada, kai kalbėti gali ir tie, kurie tau labai nemielai. Panašaus mąstymo žmonės prezidentu išsirinko Valdą Adamkų. Dauguma jų vėliau nusivylė, nes jų pasirinktas lyderis ne tiek valstybės institucijas stipri- no, kiek su jaunystės draugais laistė laisvę viskiu.

Didžiausia dabartinė Lietuvos bėda – plintanti aistra primityviems atsakymams, šūkiams, taigi autoritarizmui. Apie teisės viršenybę, moterų ir mažumų teises, smurtą šeimose, neretai labai tradicinėse ir labai katalikiškose, klerikalizmą kalbu ir toliau kalbėsiu todėl, kad pasaulį kuria ne ekonomika, o idėjos. Būtent santykis su silpnesniais ar kitokiais visuomenės nariais ypač aiškiai parodo žmogaus vidų.

Autoritariniai žmonės pradeda nuo neapykantos moterims ir kitokiems. Baigia jie krauju. Autoritariniai vadovai sosto ir galios žaidimus laimi pataikaudami nemąstančiai daugumai. Autoritarinio valdymo erdvė pasaulyje plinta it gaisrai karštą vėjuotą dieną.

Tai jau atvedė prie neišmatuojamos tragedijos. Pasistenkime nuo prievartos saugoti savo širdis ir savo namus.

2022 m. kovo 18 d.

TUŠČIO KALBĖJIMO APIE UŽSIENIO POLITIKĄ PINKLĖS

Šį kartą kalbu apie tai, kaip viešojoje erdvėje yra nagrinėjama šalies politika, ypač užsienio politika. Imtis tokio aptarimo paskatino „Delfi“ paskelbtas Vladimiro Laučiaus interviu su Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto (TSPMI) profesoriumi Tomu Janeliūnu apie Lietuvos užsienio politikos sprendinius, kuriame politikai kaltinami, kad „skuba kurti papildomas grėsmes šaliai, nebūdami joms pasiruošę ir net neapgalvoję tolesnių priešininko veiksmų“.

Tomas Janeliūnas yra TSPMI profesorius. Negaliu vertinti jo mokslinių darbų kokybės, tiesiog niekada neskaičiau ir pernelyg nesidomėjau. Pasisakymai žiniasklaidoje dažniausiai, mano galva, aptakūs ir bando imituoti Lietuvoje populiarią vadinamąją politologiją, kuri politikų veiksmus vertina kaip nežinia kieno parašytų receptų bei pageidavimų išpildymą, bet ne daugiau. Man tokia prieiga tiesiog neįdomi, nes ji gimsta jau *rigor mortis* pavidalu. Kitaip sakant, sustingusi mirties gniaužtuose.

Politika yra moralės ir retorikos dalykas. Ji nėra ir niekada nebuvo kažkoks biurokratinis vadybinis triukas. Kai tai pametama iš dėmesio lauko, samprotavimai paskęsta turiniu neužpildytų prieštarų akligatvčiuose. Kas mane stebina profesoriaus tekste? Prieštaros. Prieštaros. Prieštaros. Tarsi tarpusavyje kalbasi du profesoriai ta pačia pavarde. Vis dėlto labiausiai stebina itin ne-

apibrėžtas sąvokų vartojimas. Kas tie Vakarai, kurių taip nemėgsta Janeliūnas? Kur ir kas ten gyvena? Kokias šalis tie Vakarai apima?

Tekstą, su kuriuo polemizuoju, galite rasti „Delfi“ portale. Įkeliau ir nuorodą komentaruose. Komentaruose rasite ir mano platesnio teksto šiuo klausimu, kurį skelbė „Delfi“, nuorodą.

Lietuvoje tikrai esama politikų, kurie rimtai dirba užsienio politikos srityje, analizuoja pasaulines tendencijas, palaiko ryšius su kitų šalių įtakingais politikais ir sąmoningai priima vienokius ar kitokius sprendimus. Kad rinkėjai retai apie tai girdi ar skaito, tai jau ne tų politikų kaltė. Tai kaltė arba, tiksliau, pasirinkimas žurnalistų, kuriems lengviau surašyti kelias banalias tezes, užduoti politikui kelis klausimus, kurie teatskleidžia pačių žurnalistų minties skurdą. Seimo Europos reikalų komitete, kuriame teko dirbti trejetą metų, nė karto nemačiau jokio žurnalisto, nors tarp svarstomų problemų tikrai buvo labai aktualių daugumai Lietuvos gyventojų. Žurnalistams įdomiau, kas su kuo susipyko ar kur ir kiek išgėrė, nei rimtų vienareikšmio atsakymo neturinčių klausimų pristatymas ir analizė.

Visi kalba apie propagandos užvaldytą Rusijos visuomenę, tačiau labai nuoširdžiai rekomenduoju pasižiūrėti į Lietuvos informacinį lauką, kur lėkščiausi samprotavimai pateikiami it tiesos žodis, net nebandant kvestionuoti komentuojančiojo mąstymo ribų. Toks dialogo vengiantis komunikavimas galiausiai „zombina“ kiekvieną visuomenę, Lietuva – ne išimtis. Minėtąjį interviu pasirinkau aptarti todėl, kad man gaila tų skaitytojų, kurie tikrai nuoširdžiai nori suprasti, kas vyksta pasaulyje ir kur link krypta Lietuvos užsienio politika. Bandžiau įsivaizduoti, ką išgirsčiau aš pati, jeigu viena ar kita forma jau daugiau kaip keturias dešimtis metų nebūčiau susijusi su tarptautinės ekonominės politikos sprendiniais, o pastaruosius šešerius metus tiesiogiai – kaip veikianti politikė.

Pirmiausia, ir tai išties stulbina, politologas užsienio politiką narsto kaip žaidimą, kuris vyksta ant statiškos nekintančios pasaulio lentos, kur realius judesius pajėgi daryti vienintelė Lietuva, kuri, formuodama savo užsienio politiką, stebukliniu būdu apdovanota galimybe išvengti geopolitinių pokyčių. Visos kitos figūros regimos kaip statiškos, o jei ir kinta, tai tik todėl, kad jas vienaip ar kitaip veikia Lietuvos politikų sprendimai. Tokią išvadą leidžia daryti tai, kad T. Janeliūno sąmonės ir vertinimų niekaip neveikia globalūs tektoniniai geopolitikos poslinkiai.

Jo svarstymus aplenkia technologinės revoliucijos ir jų poveikis tarptautiniams politiniams santykiams. T. Janeliūno įžvalgose Lietuvos užsienio politika regima kaip nesusijusi su politiniais pokyčiais kitose valstybėse. Neatsitiktinai anapus atsakymų lieka ir tikrai rimtas klausimas, ar įmanomi vienodi Lietuvos santykiai su Trumpo Amerika ir Bideno Amerika, ką jau kalbėti apie tai, kaip galėtų keistis Lietuvos užsienio politika, jeigu rinkimus Prancūzijoje sekmdienį laimėtų kraštutinės dešinės politikė.

Dabar, vykstant karui Ukrainoje, profesorius regi grėsmę, kad „iki karo Ukrainoje Vakarų nekentė Putinas ir jo aplinka, o po karo Vakarų gali pradėti nekęsti visa Rusijos visuomenė“. Reikia būti tikrai aklam ir kurčiam, kad jau seniai, prieš daug dešimtmečių įvykusį faktą pamatytum tik dabar. Gal nustebinsiu profesorių, bet net aštuntajame dešimtmetyje žmonės iš Baltijos valstybių atvirai buvo vadinami fašistais, ir tai lėmė menkai pridengtas pavydas tiems, kurie esą gyvena „kaip Vakaruose“. Per pastaruosius tris dešimtmečius Rusija tikrai netapo nei turtinga, nei demokratinė, ir tai akivaizdu kiekvienam rimtesniam stebėtojiui.

Pasimetusi ir prošvaisčių nematanti Rusijos gyventojų dauguma jau seniai gyvena vedama mistinės neapykantos „turtin-giems“ Vakarams ir naivaus tikėjimo, kad neturtas rodo išskirtinį dvasingumą, kuriuo privalu dalytis su pasauliu. Stebina ir tai, kad

profesorius, vertindamas procesus it veidaknygės komentatorius, neatsižvelgia į realius vienu ar kitu užsienio politikos subjektu mandatus. Tarkime, Vakarams (kas tie Vakarai, iki galo neaišku, bet pagal logiką lyg ir kalbama apie Europos Sąjungą) priskiria funkcijas, kurios gerokai peržengia sutarčių rėmus, o po to kaltina Sąjungą, kad toji esą nesiima veiksmų, kurių ji ir neturi teisės imtis.

Tekste atvirai tyčiojama iš Vakarų, aiškinant, kad jie „bando pateikti save kaip labai moralią, vertybiškai toli pažengusią visuomenę“, bet „savo moralinių įsitikinimų [...] niekada nebuvo linkę paremti ginklais“. Apskritai kalbant, nevertybinės politikos tiesiog nėra. Bet kokia politika visada yra vertybinė, kaip ir bet koks tos politikos vertinimas irgi yra vertybinis.

Panašu, kad T. Janeliūnui vertybė yra demokratijos plėtra durklais. Kiek demokratijos yra prievarta primestoje demokratijoje, politologas nepaaiškina, tačiau jo sarkazmu persmelkti svarstymai apie tai, jog vakariečių įsivaizdavimas, kad „kištis į kitų valstybių reikalus karinėmis priemonėmis – amoralu“, leidžia manyti, kad jam tai būtų priimtina. Kiek tokia pasaulio, kur lemia norai bei kaprizai, o ne tarptautinės sutartys, samprata skiriasi nuo „rašizmo“, palieku vertinti skaitytojams. Man asmeniškai skamba labai panašiai.

Suprimityvinus užsienio politiką, kai net nebandoma analizuoti kitų politinio lauko žaidėjų intencijų, tikslų ir galimų politinio veikimo pokyčių, Lietuvos užsienio politika yra nuskurdinama iki klausimo, ar tinkamai elgiasi (pabrėžiu – elgiasi) tie, kurie tą politiką Lietuvoje formuoja. Taip gerokai įdomesni ir nepalyginti svarbesni klausimai, susiję su šalies užsienio politikos formuotojų prognostiniais gebėjimais, jų pasirinktų strategijų veiksmingumu, lieka anapus rimtesnio svarstymo.

Pasak T. Janeliūno, Lietuva dar 2008–2009 m. „susikūrė savo, kaip skandalistės, įvaizdį“, buvo vadinama vieno klausimo

valstybe, dėl Rusijos grėsmės nuolat šoko į akis Vakarų sąjungininkams. Prelegento nuomone, „tikrai yra pagrindo klausti, ar toks veikimas – efektyvus“, ir konstatuojama, kad „kartais jis gali padaryti daugiau žalos, nei duoti naudos“. Apie kokią konkrečiai žalą kalbama, neaišku, bet, kaip galima suprasti iš konteksto, žala ta, kad atrodome nestabilūs ir negebame išlaikyti balanso, nors strategiškai esame teisūs.

Pradėsiu nuo to, kad nelabai aišku, kodėl atskaitos tašku imami 2008-ieji, jeigu Rusijos klausimą Lietuva laiko pagrindiniu savo užsienio politikos klausimu nuo pat Nepriklausomybės atkūrimo ir net dar anksčiau, nuo pirmųjų Sąjūdžio diskusijų apie Lietuvos vietą pasaulyje. Sakartvelo karas ar Krymo aneksija tik patvirtino, kad, amžiaus pradžioje nesėkmingai bandžiusi prisiliesti prie NATO, Rusija radikalizavosi, tad, akivaizdu, vis aktualesnis tapo ir Rusijos grėsmės akcentavimas. Kad ir kaip žiūrėtume, visa Lietuvos istorija aiškiai rodo, kad Rusijos grėsmės klausimas yra valstybės išlikimo klausimas.

Rusijos agresija Ukrainoje T. Janeliūnui lyg ir išmuša kortas iš rankų, jis pripažįsta, jog „mes buvome teisūs, o vakariečiai tik dabar suprato, ką norėjome pasakyti“. Karas Ukrainoje, lyg ir sutinka T. Janeliūnas, leidžia manyti, kad Lietuvos veikimo būdas ir koncentravimasis į Rusijos grėsmę pagaliau pasirodė buvęs pagrįstas. Norisi paklausti: jeigu vakariečiai tai pagaliau suprato, kokia tada apskritai problema? O problema, svarsto profesorius, ta, kad garsiau ir aiškiau kalbėdami galime netekti mistinių Vakarų (kas konkrečiai turima galvoje, neaišku) globos.

T. Janeliūno žodžiais, „turėtume išlaikyti balansą“, kad „Vakarų kantrybė ir nuolatinis globos rodymas mums iš tikro būtų naudingas“. Plėtodamas globos naratyvą, politologas pabrėžia, kad globos neišsireikalausti tylėdamas, bet kalbėdamas gali erzinti.

T. Janeliūno samprotavimai, kad esame teisūs, bet kartu „turime išlaikyti balansą, neperžengdami ribos“, irgi mažų mažiausiai dviprasmiški. Kokios yra tos ribos, jei esame teisūs? Ir kas yra tas balansas? Ar tos ribos yra, pasak T. Janeliūno, bailūs Vakarai, išpraudę save į kampa ir nelinkę kovoti dėl savo vertybių? O tas balansas gal kartais „yra viena didžiųjų europiečių tragedijų“, balansas tarp „gerovės ir kainos“, kurią gali tekti mokėti kovojant dėl vertybių? Prieštaros nesenka. Viena vertus, aiškinama, kad „ideologiniu ir informaciniu atžvilgiu Lietuva parodo, kad viena pirmųjų žengia radikalesnius žingsnius ir ragina neatsilikti einančius iš paskos“, o „kaip mažai valstybei tai racionalus veiksmas“, mat „gali būti racionalu pritraukti dėmesį per savotišką provokaciją“. Kita vertus, iš karto po to jau aiškinama, kad „tai gali erzinti, ir tada toks dėmesio pritraukimas jau nebus efektyvus“. Kodėl tai turėtų „erzinti“ būtent dabar, Rusijai užpuolus Ukrainą, nutylima.

T. Janeliūnui, kritikuojančiam Lietuvą kaip vieno klausimo valstybę, nepatinka ir tai, kad atsiranda kitų, išoriškai tiesiogiai su Rusijos grėsme nesusijusių temų. Kai Lietuva pagaliau pradėjo veikti ir kitose srityse, akcentuodama Taivano, Kinijos problematiką, politologas tą veikimą nurašė tam tikriems „išsišokimams“, nors iš tarptautinės ir ypač iš JAV reakcijos Taivano atstovybės klausimo išsišokimu pavadinti nelabai ir išeina.

Menkai susijusių tezių mišrainę vainikuoja ganėtinai isteriškas gąsdinimas, kad didysis Vakarų ir Rusijos „susidūrimas greičiausiai vyktų mūsų teritorijoje“ ir pasekmės būtų skaudžios. O tų skaudžių pasekmių, T. Janeliūno galva, išvengtume, jeigu nerzintume Rusijos.

Panašiai mąstant, matyt, ir Ukraina erzina Rusiją, tad dabar kenčia, o būtų tylėjusi ir karo nebūtų buvę.

2022 m. balandžio 22 d.

TAIP PAT SKAITYKITE

Esu iš tų, manyčiau, laimingų vaikų, kurie buvo panardinti į praktikuojančio kataliko gyvenimą dar labai maži. Net porą metų kartu gyvenau su anų, sovietinių, laikų vienuolėmis, ir jos mane mokė tikėjimo tiesų. Buvo nuoširdžios, pasiaukojančios, visa širdimi tarnavo Kristui. Už savo tikėjimą joms ir tėveliams esu be galo dėkinga. Vis dėlto tam tikėjimo pasauliui labai stigo gyvo kasdienio intelektualinio darbo – trūko knygų; traškesių trikdoma 15-os minučių Vatikano radijo laida negalėjo perteikti visos Evangelijos ir kuriančios Bažnyčios išminties. Tuomet, vaikystėje, išvydau sukramtytą negyvos Bažnyčios paveldą ir dabar kasdien jį atpažįstu kalbose tų, kurie skelbiasi esą tradicijos saugotojai.

Toji vaikystės patirtis mane kasdien moko, kad net nuoširdus tikėjimas, jei jis iškaltas šaltame granite, virsta akmeniu, lekiančiu į kančios apimtą sielą. Bažnyčioje tokie akmenys pasirodo kaip nuasmenintas negyvų taisyklių rinkinys.

Man labai skaudu, kad pastaruoju metu – su retomis išimtimis – lietuviška religinė literatūra yra atitrūkusi ir nuo mūsų tautos kelio į Vakarų civilizaciją, ir nuo kasdienio jos gyvenimo. Dažniausiai, deja, esame maitinami šleikščiai persaldyta religine jausena, anapus kurios – tikėjimo tuštuma. Proginiai šalti Vyskupų konferencijos laišakai nesibeldžia į tikinčiųjų sielas ir nekviečia jų kalbėtis, greičiau kala vinis ir stato sienas. Taip įsigali klerikalizmas, o Kristus ir vėl kenčia kartu su atstumtais žmonėmis.

Mintis organizuoti Bažnyčią mylinčių žmonių ir jų draugų pokalbį apie klerikalizmą Seime gimė spontaniškai, kalbant su Andriumi Navicku. Pasikalbėti susirinko tie, kuriems skauda. Visa tai, ką kalbėjome, sudėta šioje knygelėje – ją skiriame savo tikėjimą ir gyvenimą Kristuje reflektuojantiems žmonėms. Tikinčiojo gyvenimas neišvengiamai kupinas įtampos, o įveikti ją galime tik žiūrėdami vienas kitam į akis ir atverdami savo protus bei širdis. Čia mūsų mintys, jausmai ir mūsų žvilgsnis. Gal rasite ką nors svarbaus sau?

Aušra Maldeikienė

AUŠRA MALDEIKIENĖ
PO TAMSOS ATEINA AUŠRA

Redaktorė *Raimonda Karnackaitė*
Kalbos redaktorė *Rita Dikavičienė*
Knygos dailininkė *Asta Puikienė*

Tiražas 1 000 egz.

SL 1686. 2023 03 13

Išleido „Tyto alba“, Kęstučio g. 4, LT-08117 Vilnius,
tel. 249 75 98, info@tytoalba.lt
Spausdino UAB BALTO print,
Utenos g. 41A, LT-08217 Vilnius